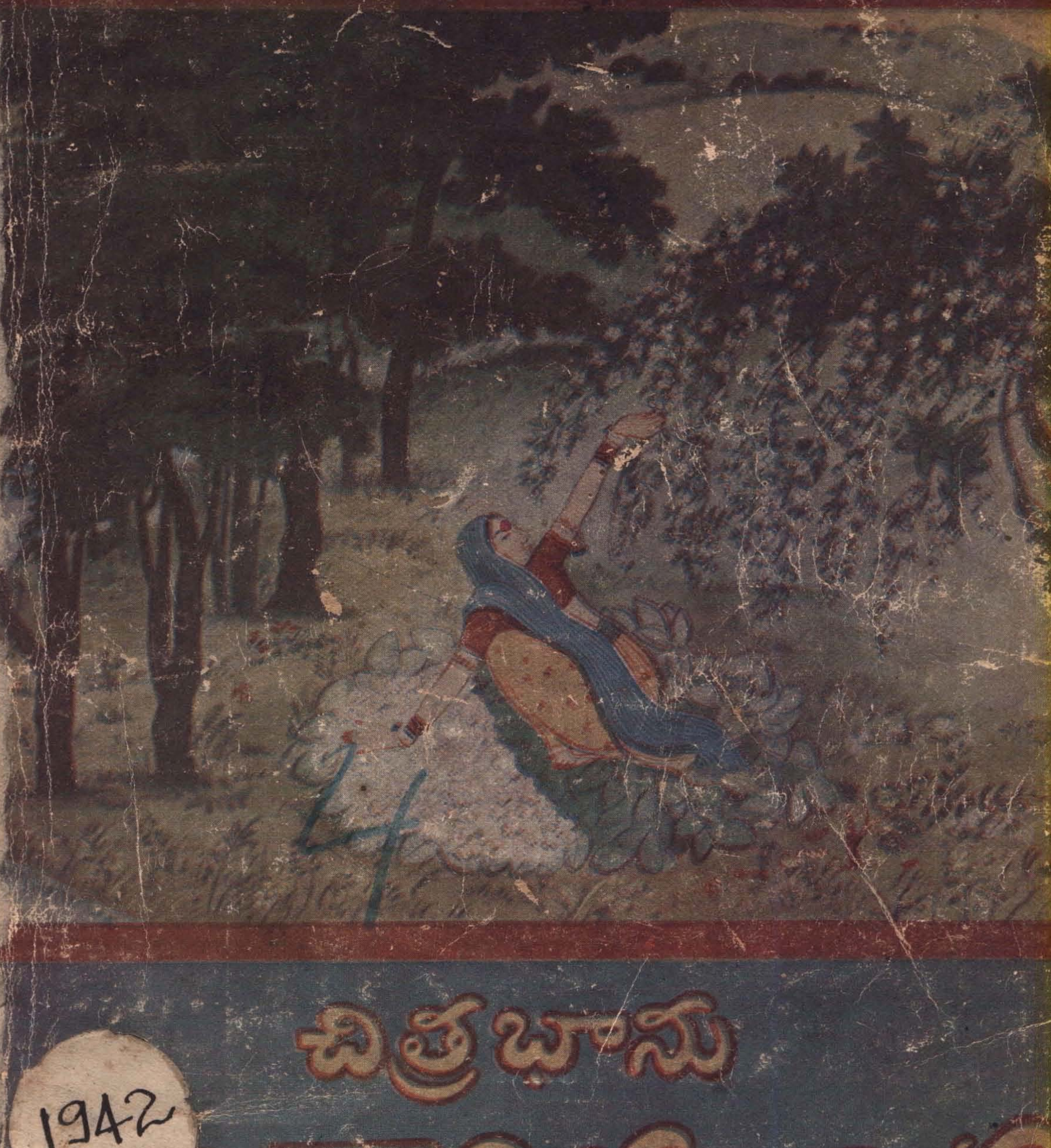
ఆంధ్రపత్రిక

చిత్రభాను

ఉగాదిసంచిక

1942-43

ఆంధ్రదేశపు ఉత్తమ నటీనటులతో తమిళనాడు ఉత్తమ చిత్రము

ఆంధ్రదేశమున బ్రహ్మాండమగు విడుదలకై నిరీక్షించండి

బెజవాడ మారుతీ సినిమాలో ది **14—3—42** న విడుదల చేయబడినది.

ఈ క్రింది పట్టణములం త్వరలో ప్రదర్శింపబ నున్నది.

మచిలీపట్టణం
మినర్వా టాకీ

★

బళ్లారి
స్టార్ టాకీస్

★

రాజమండ్రి
కృష్ణా పిక్చర్ పాలెస్

★

విజయనగరం
కృష్ణా సినిమా

★

గుంటూరు
బాంబే టాకీస్

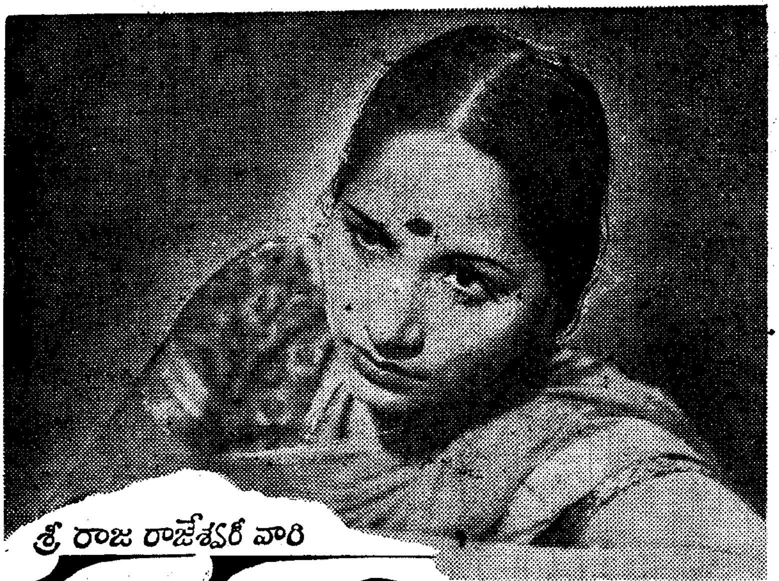
ఇతర కేంద్రములలో కూడ త్వరలో విడుదల చేయబడును.

ప్రొప్రయిటర్లు, డిస్ట్రిబ్యూటర్లు:

మురుగన్ టాకీ ఫిలిం కంపెని,

టెలిఫోను: 52 & 53 A. నెం. 8 చిన్నకడై వీధి, మధుర. టెలిగ్రాం: "TALKOFILMS"

బ్రాంచి: ఎర్నాకులం.

శ్రీ రాజ రాజేశ్వరీ వారి

సుమతి

"ధని, అధనుడు, రూపసి, ఒప్పనివాడు, వివేకి, మూఢభావుండు,
రోగుడు, గతరోగుడు అనక కామిని పతి బాటింపవలయు కామధ్వంసీ'

—ఇదే తెలుగు ముత్తైదువలకు
తెరద్వారా అందే
సందేశం

DIRECTED BY K. NAGABHUSHANAM

సంయుక్త దర్శకుడు
ఆర్. రాఘు

★

గానము
పద్మనాభశాస్త్రి
దినకరరావు

●

మాటలు
మొక్కపాటి
నరసింహశాస్త్రి

●

ఛాయాగ్రహణము
కమల్ ఘోష్

●

శబ్దగ్రహణం
పి. రంగారావు

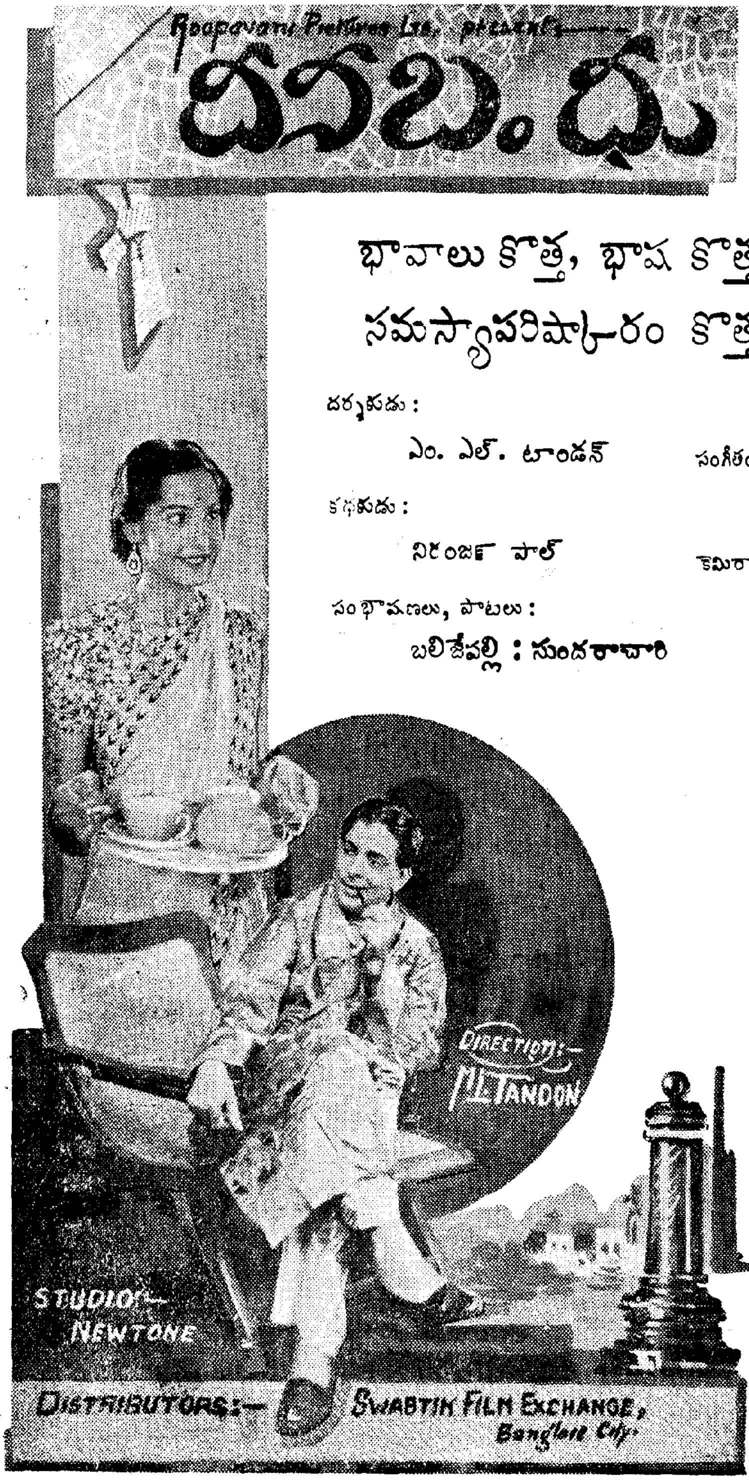
★

తారాసందోహం
కన్నాంబ
సి. ఎస్ ఆర్
ఆరణి
రామకృష్ణ శాస్త్రి
బళ్లారి లలిత
కె. వి. సుబ్బారావు
జె శేషగిరి

స్టూడియో
జెమినీ

Release through

SARASWATHI TALKIES, LTD.,
H O BEZWADA Branch GANDHINAGAR,
Bangalore Cit

కొత్త సంవత్సరానికి
సరికొత్త చిత్రం !

భావాలు కొత్త, భాష కొత్త, సంగీతం కొత్త, సమస్యాపరిష్కారం కొత్త, అంతా కొత్తే.

★

దర్శకుడు :
ఎం. ఎల్. టాండన్

కథకుడు :
నిరంజన్ పాల్

సంభాషణలు, పాటలు :
బలిజేపల్లి : సుందరాచారి

సంగీతం :
దినకర్ రావు, కె. అప్ప

కెమిరా :
బి. సి. మిత్రా

★

తారాగణము :

నారాయణరావు
సూర్యకుమారి
పారుపల్లి సత్యనారాయణ
డా. వెంకటాచలం
రామకృష్ణారావు
చలపతిరావు
రజనీదేవి
సుబ్రహ్మణ్య కుమారి
రమాదేవి
సుబ్బారావు చౌదరి
పొదిలె కృష్ణమూర్తి
K. V. రాజు
నటేశయ్యా, ఆచార్
సావిత్రీదేవి
బేబీజమునా
వగైరా.

★

ఆంధ్రపత్రిక

ముప్పదిమూడవ

చిత్రభాను సంవత్సరాదిసంచిక

(1942—43)

ఆంధ్ర విద్వన్మహాజనులచే వ్రాయబడిన
సారస్వత, సాంఘిక, చారిత్రక, రాజకీయాది నానావిషయక వ్యాసములతో
సంకలితమైనది.

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాదు

1942-వ సంవత్సరము మార్చి నెల 17-వ తేది.

చెన్నపురి:
ఆంధ్ర పత్రికా ముద్రాలయమున
ముద్రితము.

విషయానుక్రమణిక

త్రివర్ణ చిత్రములు

Index to Advertisers

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

శ్రీ చిత్రభాను సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం,
గంగాస్నానవిశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్,
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతానసంపత్ప్రదం,
నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

రాహుకాలము

వారములు	మొదలు	వరకు
ఆది	$4\frac{1}{2}$	6
సోమ	$7\frac{1}{2}$	9
మంగళ	3	$4\frac{1}{2}$
బుధ	12	$1\frac{1}{2}$
గురు	$1\frac{1}{2}$	3
శుక్ర	$10\frac{1}{2}$	12
శని	9	$10\frac{1}{2}$

గుళికకాలము

వారములు	మొదలు	వరకు
ఆది	3	$4\frac{1}{2}$
సోమ	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళ	12	$1\frac{1}{2}$
బుధ	$10\frac{1}{2}$	12
గురు	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్ర	$7\frac{1}{2}$	9
శని	6	$7\frac{1}{2}$

శ్రీ చిత్రభాను సంవత్సర ఫలితాంశము

ఈ సంవత్సరము వేసవికాలమందు పశ్చిమవాయుసహిత ఎండ లెక్కువగా నున్నను వర్షములు గూడ నుండును. తొలకరి కొంచెము ఆలస్యముగా ప్రారంభ మగును. వర్షాకాలములో వర్షములు తక్కువగా నుండును. సస్యములకు అరిష్టయోగము లున్నవి. పూర్వసస్యములు తక్కువగాను మధ్య, అంత్యసస్యములు అధికముగాను ఫలించును. రాజు అంగారకు డగుటచే లోకమున చోర రోగాగ్ని బాధలు పరస్పర కలహములతో గూడియుండును. ధాన్యాది సర్వవస్తువులకు ధర లధికముగా నుండును. పశువుల కరిష్ట మధికముగా గల్గును. అధికజ్యేష్ఠ బ ౧౨ (10-6-42) నుండి నిజజ్యేష్ఠ బ ౧౩ (11-7-42) వఱకు గురుమౌఢ్యమున్ను, భాద్రపద బ ౧౩ (8-10-42) నుండి మార్గశిర బ ౫ (27-12-42) వఱకు శుక్రమౌఢ్యమున్ను, వైశాఖ బ ౧౦ ఆదివారం (10-5 42) సరస్వతీ పుష్కరారంభమున్ను, రెండుతూముల వర్షమున్ను, తొమ్మిది వీసముల పంటయు గల్గి లోకము సుభిక్షముగా నుండును.

స్వస్తి సర్వేషాం సమస్త సన్మంగళాని భవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఈ పంచాంగము

కుప్పా విశ్వపతి శాస్త్రిగారిచే గుణియింపబడెను.

ఇష్టదేవతా ప్రార్థన

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే, యం నత్వా కృతకృత్యాస్స్యు స్తం నమామి గజాననమ్.
అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే, సమస్త జగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః.
బ్రహ్మాణ మీశాన హరీ సురేశ్వరం గ్రహా న్నవాప్యర్క ముఖాన్ మహాత్మనః,
ఋషీన్ దినర్క్షాధిపతీన్ దివౌకసః పుణ్యాన్ ప్రపద్యే శరణం ప్రతిక్షణమ్.

సంవత్సరాది దివసకృత్యం

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్, వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య తత శ్శుచిః.
విఘ్నేశం భారతీం ఖేటాన్ దైవజ్ఞ మభిపూజ్యచ, సంవత్సరఫలం సమ్య క్ఛ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

అథాబ్దత్రయఫలం నిరూప్యతే—అస్మిద్దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః. శేషాచలస్య దక్షిణదేశే సౌరమానాబ్దో గ్రాహ్యః. వింధ్యస్యోత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః. సర్వత్ర గురూదయవర్షో గ్రాహ్యః. చాంద్రమానేన చిత్రభానుసంవత్సరః, సౌరమానేన అబ్దాది చైత్ర బ౧౩ పర్యంతం వృష సం॥రః. తదుపర్యబ్దాంతం చిత్రభాను సం॥రః. బార్హస్పత్యమానేన అబ్దాది ఫాల్గున బ ౨ పర్యంతం జయసం॥రః. తదుపర్యబ్దాంతం మన్మథ సం॥ రః. గురూదయవశాన్మార్గశిరాబ్దః. అస సమస్తకల్యాణభాజనస్య సకల శ్రౌతస్మార్త నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మానుష్ఠాన క్రియాతంత్ర వ్యవహార హేతుభూతస్య అగ్నిదేవతాక చతుర్థ యుగాంతర్గతస్య వహ్నిదేవతాక సంవత్సరసంజ్ఞకస్య చిత్రభానుసంవత్సరస్య సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దాః ౧౯౫౫౮౮౫౦౪౩ కల్యాదిగతాబ్దాః ౫౦౪౩ శాలివాహనశకాబ్దాః ౧౮౬౪ విక్రమశకాబ్దాః ౧౯౯౯ హూణ ౧౯౪౨–౧౯౪౩ ఫసలీ ౧౩౫౧–౧౩౫౨ హిజరీ ౧౩౬౧–౧౩౬౨ అస్య సంవత్సరస్య రాజాదినిర్ణయః.

రాజా కుజః	అర్ఘాధిపో రవిః	పరీక్షకో గురుః	స్థానసంరక్షకః పోతరాజః
మంత్రీ చంద్రః	మేఘాధిప శ్చంద్రః	గణక శ్శుక్రః	పూర్వసస్యాధిప శ్చంద్రః
సేనాధిప శ్చంద్రః	రసాధిప శ్శనిః	గ్రామపాలక శ్చంద్రః	మధ్యసస్యాధిప శ్చంద్రః
సస్యాధిపో గురుః	నీరసాధిపో గురుః	దైవజ్ఞో రవిః	అంత్యసస్యాధిపో బుధః
ధాన్యాధిపః కుజః	పురోహితో గురుః	పశుపాలకో యమః	

వాయునామకో మేఘః. పశ్చిమో ర్వాయవ్యదిగ్భాగే మేఘోత్పత్తిః. ఆఢకద్వయపరిమితా వృష్టిః. ఆఢకః గణికాహస్తగతః. భూవాహకః పద్మకః. వాయు ర్వివహనామకః

అథ స్వభాను సం॥ర రాజాదినిర్ణయః

రాజా చంద్రః	సేనాధిపః కుజః	ధాన్యాధిపో గురుః	మేఘాధిపః కుజః	నీరసాధిప శ్శుక్రః.
మంత్రీ బుధః	సస్యాధిప శ్శుక్రః.	అర్ఘాధిపః కుజః	రసాధిప స్సూర్యః	

త్ర్యాఢకపరిమిత వర్షం. ౯ వీసముల పంట. పగటియందు ఆర్ద్రాప్రవేశము.

అథ వర్ష ధాన్యాదయో లిఖ్యంతే—వర్షం ౧౮, ధాన్యం ౧౩, శీతం ౧౧, తృణం ౯, ఉష్ణం ౮, మారుతం ౧౧, ప్రజావృద్ధి ౯, ప్రజాక్షయం ౧౩, రాజవిద్వర౧౯, ఉగ్రం ౬, పుణ్యం ౧౧, పాపం ౧౧, పరమాంశాః ౧౯, వ్యాధయః ౧౯, ఉపశమనం ౨౧, ఆచారః ౧౩, దుష్ప్రవర్తనం౧౮, మరణ ౨౧, జన్మ ౧౧, దేశోపప్లవ ౮, దేశస్వాస్థ్యం౧౩, చోరభయం ౧౫, తన్నాశః ౧౯, అగ్నిభయం ౧౩, తన్నాశః ౧౩, మృగోపద్రవం ౧౧, మృగక్షయం ౧౧, కీటభయం ౯, తన్నాశః ౧౧,మూషక ౧౩, తన్నాశః ౫, సర్పోపద్రవ, ౧౨ తన్నాశః ౧౩,కామం ౧౯, లోభం ౫, మోహం ౫, మద ౨౧, మాత్సర్య ౨౧, సుఖం ౧౫, దుఃఖం ౯, భోగ ౧౯, విడంబ ౧౩, మనోవ్యధ ౧౯, ద్వేష ౮, ప్రతిష్ఠ ౧౫, అప్రతిష్ఠ ౨౧, ద్యూత ౯ మత్తత ౧౩, నరా ౧౮, స్త్రీయు ౨౧, ధాతువాద ౮, భయ ౯,శౌర్య ౧౧, దుష్టనిగ్రహం ౧౩, శిష్టపాలన ౧౮, సత్యం ౧౮, అసత్యం ౧౯, విశ్వాసం ౧౯, అవిశ్వాసం ౧౯, దయ ౧౯ నిర్దయ౧౯ న్యాయం ౧౯ అన్యాయం ౧౯, పరమాంశాః ౨౧, జ్ఞాన ౫ అజ్ఞాన ౧౯ కాపట్యం ౫ నిష్కాపట్యం ౯ ధార్మిక ౧౮ అధార్మిక

౧౯ పరమాంశాః ౧౯, గోమాయువృద్ధి ౨ తన్నాశః ౧౩, కీటవృద్ధి ౧౬ తన్నాశః ౧౬ శలభవృద్ధి ౧౬ తన్నాశః ౧౩ మశకవృద్ధి ౧౬ మత్కుణవృద్ధి ౧౬ వృశ్చికోద్భవః ౨ నాశః ౨, వ్యాఘ్రవృద్ధి ౨, నాశః ౧౦ పరమాంశాః ౧౬ సస్యవృద్ధి ౨ నాశః ౯ శుకవృద్ధి ౮ నాశః ౫ పికవృద్ధి ౮ నాశః ౫ కుక్కుటవృద్ధి ౮ నాశః ౮ పరమాంశాః ౧౯ పత్త్రివృద్ధి ౩ నాశః ౭ ధేనువృద్ధి ౪ నాశః ౫ మహిషీవృద్ధి ౭ నాశః ౫ మృగవృద్ధి ౬ నాశః ౬ ఛాగవృద్ధి ౩ నాశః ౬ అశ్వవృద్ధి ౫ నాశః౩, గజవృద్ధి ౫ న్నాశః ౬ ఉష్ట్రవృద్ధి ౪ నాశః ౬ విప్రవృద్ధి ౫ నాశః ౭ క్షత్త్రియవృద్ధి ౩ నాశః ౫ వైశ్యవృద్ధి ౪ నాశః ౫ శూద్రవృద్ధి ౪ నాశః ౬ మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౭ నాశః ౬ సంకరవృద్ధి ౭ నాశః ౩ వజ్రవృద్ధి ౫ నాశః ౭ వైడూర్యవృద్ధి ౩ నాశః ౪ ముక్తావృద్ధి ౫నాశః ౫ నీలవృద్ధి ౫ గోమేధిక ౫ పుష్యరాగ ౫ మరకత ౫ మాణిక్య ౫ విద్రుమ ౫ పరమాంశాః ౧౬ సువర్ణవృద్ధి ౧౭ నాశః ౧౪ రజతవృద్ధి ౭ నాశ ౮ తామ్ర ౮, నాశ ౨ కాంస్య ౭ నాశ ౧౦ లోహ ౭ నాశ ౬ అయః ౬ నాశః ౬ త్రపు ౬ నాశ ౬ సీస ౬ నాశ ౬ రసవృద్ధి ౬ నాశ ౬ పరమాంశాః ౧౪ వ్రీహి ౧౬ నాశ ౮ శాలి ౧౭ నాశ ౧౪ కుళుత్థ ౧౮ నాశ ౮ తిలవృద్ధి ౧౮ నాశ ౬ మాష ౧౦ నాశ ౧౮ ముద్గ ౧౦ నాశ ౧౨ సర్షప ౧౮ నాశ ౧౭ చణక ౧౭ నాశ ౧౬ ఆఢక ౧౭ నాశః ౧౭ గోధుమ ౧౭ కోద్రవ ౧౭ ప్రియంగు ౧౭ యావనాళ ౧౭శ్యామాక ౧౭ రాజమాష ౧౭ నీవార ౧౭ శింబిధాన్య ౧౭ పరమాంశాః౧౮ అతివృష్టి ౧౯ అనావృష్టి ౧౯ మూషక ౧౨ శలభా ౮ ఈతయః ౧౪ స్వచక్రభయ ౧౬ పరచక్రభయ ౧౩ పరమాంశా ౧౬ అండజా ౧౨ స్వేదజా ౧౯ ఉద్భిదా ౨ జరాయుజా ౧౩ స్థావరా ౧౩ జంగమా ౧౩ ఇతరజీవరాశయః ౨ పరమాంశాః ౧౯.

చాంద్రమానేన చిత్రభాను సంవత్సర ఫలం.

చిత్రార్ధవృష్టి స్సస్యాద్యైర్విచిత్రా నిఖిలా ధరా, నిరాకులాఖిలా లోకాశ్చిత్రభాన్వాఖ్యవత్సరే॥
తా॥ చిత్రవృష్టి, చిత్రమైన పంటలు, చిత్రమైన వెలలు గలిగి లోకము సుఖముగా నుండును.

సౌరమానేన అబ్దాది చైత్ర బ ౧౩ పర్యంతం వృష సం॥ర ఫలం

వృషాబ్దే నిఖిలాః క్ష్మేశాః యుధ్యంతే వృషభా ఇవ, మత్తాః ప్రసక్తా విప్రేంద్రాః యజంతే సతతం సురాన్॥

రాజులందరు ఆబోతులవలె పరస్పర యుద్ధాసక్తు లగుదురు. బ్రాహ్మణులు సంతోషముతో యజ్ఞముల చేసి దేవతలను తృప్తిపరతురు. ఇతరులు సుఖింతురు.

తదుపర్యబ్దాంతం చిత్రభాను సం॥ ఫలముక్తం.

బార్హస్పత్యమానేన ఏతత్సంవత్సర ఫాల్గున బ ౭ పర్యంతం జయాబ్దఫలం

శైలోద్యానవనారామఫలై రతులితామహీ, గీయతే వేణువీణాద్యైర్జయాబ్దే కర్ణహార్యలం॥
భూమి సమస్తఫలసస్యాదులతో తులదూగుటచే జనులందరు సుఖముగా నుందురు.

తదుపర్యబ్దాంతం మన్మథ సంవత్సర ఫలం

మన్మథాబ్దే జనాస్సర్వే తస్కరా అతిలోలుపాః, శాలీక్షుయవగోధూమైః స్సర్వదాభినవా ధరా.
తా. సమస్తధాన్యములు సంపూర్ణముగా ఫలించినను చోరాద్యుపద్రవములు గల్గి యుండును.

గురూదయవశాన్మార్గశిరాబ్ద ఫలం—సౌమ్యాఖ్యవర్షే శలభాండజాది మృగాదిభిశ్చాఖిల సస్యహానిః, అత్యల్పవృష్టి ర్బహురోగపీడా భవంతి భూపాః కలహోత్సుకాశ్చ॥ తా॥ మార్గశిరాబ్దము గాన స్వల్పవృష్టి, క్రిమికీటాదులచే సస్యారిష్టము, చోరరోగాగ్ని బాధలు గల్గును.

రాజు కుజుడైనందులకు ఫలము—చౌర్యాగ్ని సాపత్నగణప్రభూతా, మహీ మహీశాఖిలయుద్ధపూర్ణా, కుజేబ్దనాథే పిటకామయాద్యైః, సదాకులా వారిసుసస్యపూర్ణా. గ్రంథాంతరే. భౌమే నృపే వహ్నిభయం జనక్షయం చౌర్యాకులం పార్థివవిగ్రహంచ, దుఃఖం ప్రజావ్యాధివియోగపీడా స్వల్పం పయోముంచతి వారివాహః॥ గ్రం॥ భౌమస్యరాజ్ఞేగ్ని భయంధరిత్రీ సస్యేనహీనా క్వచిదేవవృష్టిః, చౌరాఃప్రభూతామనుజేశ్వరాణాం, స్యాద్విగ్రహోన్యో ౽ న్యజయాయనూనం॥ తా. కుజుడు రాజగుటచే రాజుల కన్యోన్యశత్రుత్వములు

ప్రబలి దేశమంతయు యుద్ధములతో నిండియుండును. ప్రజలకు రోగాదిబాధలు మెండగును. పంటలుమాత్రము బాగుగ బండునని యొకమతము, లోకమున అగ్నిభయం, చోరభయం, రాజులయుద్ధములచే భయం, వ్యాధి భయం, అనావృష్టిబాధ, సస్యారిష్టము మొదలగుబాధలు మెండగునని తెలియుచున్నది.

మంత్రి చంద్రు డగుటకు ఫలము— సువృష్టిస్సర్వసస్యానాం ఫలితా ధాన్యజాతయః, క్షేమా రోగ్యం సుభిక్షంచ జాయతే శశిమంత్రితః॥ గ్రం॥ సోమేప్రధానేఽభ్యుదయంప్రజన్తి, ప్రజామహీశాబహుధాచ వృష్టిః, శాలీక్షుగోధూమగవాంవివృద్ధిః, యజ్ఞక్రియాయాం నిరతా ద్విజాస్స్యుః॥ తా. పై వచనములబట్టి సువృష్టిగలిగి సర్వసస్యములును బాగుగ ఫలించును. ప్రజలకు క్షేమారోగ్యసుభిక్షములు గలుగును. ధాన్యములు, గోధుమలు, చెఱకు, గోవులు బాగుగ వృద్ధిగాంచును. బ్రాహ్మణులు యజ్ఞాదిస్వకర్మనిరతు లగుదురు. ప్రజ లందరును సుఖింతురు.

సేనాధిపతి చంద్రు డగుటకు ఫలము:—వర్షంతి మేఘాని జలం ధరిత్ర్యాం, మతీతరోగైస్సుఖినోజ నాశ్చ, గావోబహుక్షీరదుఘా భవంతి, సైన్యాధిపత్యే మృగలాంఛనస్య॥ గ్రం॥ అతివర్ష మతీవార్ఘమరోగాస్సుఖి నోజనాః, బహుక్షీరప్రదాగావశ్చంద్రే సేనాధిపేసతి. తా. చంద్రుడు సేనాధిపతియగుటచే మేఘములుబాగుగ వర్షించును. జనులు రోగాదిబాధలు లేక సుఖింతురు. పశువులు బాగుగ పాలిచ్చును. వాయువు బాగా వీచును.

సస్యాధిపతి గురు డగుటకు ఫలము—యవగోధూమచణకాః ఫలితాశ్చ భవంతిహి, పీతధాత్రీ సు ఫలితా సురా సస్యాధిపేసతి॥ గ్రం॥ భవంతిగావస్సుదుఘాః ఫలితావృక్షజాతయః, నీతియుక్తా స్సదా భూపాః జీవే సస్యాధిపేసతి॥ తా. యవలు గోధుమలు శనగలు బాగుగ బండును. పచ్చనిభూములు బాగుగ ఫలించును. పశువులు బాగుగ పాలిచ్చును. వృక్షజాతులు మంచి పండ్లనిచ్చును. ప్రభువులు నీతియుతులై పాలింతురు.

ధాన్యాధిపతియగు కుజునిఫలము—ఫలంతి శూకధాన్యాని రక్తధాన్యాని యానిచ, రక్తభూమిస్తు ఫలితా భౌమే ధాన్యాధిపేసతి॥ తా. వడ్లు మొదలగుధాన్యములు కందులు మొదలగు యెఱ్రనిధాన్యములు బాగుగ పండును. ఎఱ్ఱభూములందు పంటలు బాగుండును.

అర్ఘాధిపతి రవియైనందుకు ఫలము—అనర్ఘమల్పవృష్టిశ్చ ప్రజానాం క్షుద్భయం తథా, రాజ్ఞాం పరస్పరక్రోధస్సూర్యేర్ఘాధిపతేసతి॥ తా. ధరలు తగ్గి అల్పవృష్టిగలుగును. ప్రజ లాకలిబాధచే పీడింపబడుదురు. రాజులు పరస్పరక్రోధులగుటచే లోకమున బాధలు గలుగును.

మేఘాధిపతి చంద్రుడగుటకు ఫలము—సువృష్టి స్సర్వసస్యానాం ఫలితా వృక్షజాతయః, బహు క్షీరప్రదా గావశ్చంద్రే మేఘాధిపేసతి॥ తా. మంచివర్షములు గురిసి సర్వసస్యములున్ను వృక్షజాతులున్ను బాగుగ ఫలించును. గోవులు మొదలగు పశువులు బాగుగ పాలిచ్చును.

రసాధిపతియగు శనికి ఫలము—మధ్యవృష్టిర్మందసస్యం రసజాతి ధనక్షయః, మ్లేచ్ఛానాం జాయతే వృద్ధిర్మందే యది రసాధిపే॥ తా. శని రసాధిపతి యగుటచే వర్షము పంట మధ్యమముగ నుండును. రస జాతులు, ధనము నశించును. మ్లేచ్ఛులకు వృద్ధిగలుగును.

నీరసాధిపతియగు గురునిఫలము:—పూగీఫలాన్యఖిలరత్న సువర్ణధాన్య, కార్పాసచర్మకుసుమానిచ చందనంచ, వృద్ధింయయుస్సురగణాస్సుఖినోభవంతి, భూమౌచనీరసపతౌ సురరాజపూజ్యే॥ తా॥ వక్కలు మొదలగు సుగంధద్రవ్యములు అన్నిరత్నములు బంగారము దూది మొదలగు వస్తువులు అధికమైచౌకయగును.

పురోహిత గురుఫలం—విప్రాస్స్వకర్మనిరతా నిరోగాస్సుఖినోజనాః । గావఃకామదుఘాలోకే సురౌపౌరోహితేయది. తా. బ్రాహ్మణులు స్వకర్మలయందు ప్రవర్తింతురు. సమస్తజనులు సుఖింతురు. గోవులు అధికక్షీరప్రదము లగును.

పరీక్షక గురుఫలం—పరీక్షకే సురాచార్యే సర్వసస్యార్ఘవృష్టయః, ప్రజానురాగమన్యోన్యం నీతి యుక్తాః పరీక్షకాః॥ తా॥ ప్రజలు పరస్పరప్రేమగలవారై యుందురు. మంచివర్షము లుండి పంటలు బాగా పండి సర్వధాన్యములు ధరగల్గియుండును.

గణకుడగు శుక్రఫలం—గణకే భార్గవే లోకే గణకా బుద్ధిసంయుతాః, వృద్ధిస్సస్యార్ఘ వృష్టీనాం సుఖిన స్సర్వజంతవః॥ తా. మంచివర్షము, సర్వసస్యసమృద్ధి, మంచిధరలు గల్గియుండి లోకము సుభిక్షముగా నుండును.

గ్రామపాలక చంద్రఫలం—చోరహీనాఖిలా లోకా సత్యవాదీ నృపోత్తమః, ఫలితావృక్షజాతిస్తు శశాంకే గ్రామపాలకే॥ తా. రాజులు నీతిమార్గమందు ప్రవర్తింతురు. సమస్తఫలజాతులు బాగా ఫలించి లోకము సుభిక్షముగా నుండును.

దైవజ్ఞ రవిఫలం—విప్రాస్స్వకర్మనిరతాస్సర్వేషాం సుఖదా నృపాః, రక్తభూమిస్తు ఫలితా రవౌ దైవజ్ఞకేసతి. తా. బ్రాహ్మణులు స్వధర్మానుష్ఠానపరు లగుదురు. రాజులు న్యాయమార్గావలంబకు లగుదురు. రక్తభూమి ఎఱ్ఱనిధాన్యములు బాగా ఫలించును. పశుపాలకుడు యముడున్నూ స్థానసంరక్షకుడు పోతరాజున్నూ అగుటచే పశువుల కరిష్టము గల్గును.

రాజాదిఫలములకు దేశవిభాగము—పాంచాలసౌరాష్ట్ర విదర్భ దేశములందు రాజఫలమున్నూ, పౌండ్రకళింగ దేశములందు మంత్రిఫలమున్నూ, ఆంధ్ర దేశమున మేఘార్ఘాధిపతులఫలమున్నూ, మగధకొంకణదేశములందు రసాధిప ఫలమున్నూ, మాళవదేశమున నీరసాధిపతిఫలమున్నూ ప్రధానముగా వర్తించును. ఇతర దేశములందు సామాన్యముగ వర్తించును. పురోహితాది ఫలము లన్ని దేశములందును వర్తించును.

వాయునామక మేఘఫలం—మహాఘోరం మధ్యవృష్టిః గర్జితం మేఘమండలే, వాయునామక మేఘోసౌ సర్వసస్యం క్వచిత్క్వచిత్. తా. మెరుపు ఉరుము మొదలగు ఆడంబరము అధికముగా నుండి సామాన్య వర్షము దేశభేదముచే ఖండవృష్టిగా నుండును. ఆఢకద్వయ మగుటచే గూడ మధ్యవృష్టి.

వర్ష విభాగ క్రమః—దశభాగా స్సముద్రేషు పర్వతేషు చ సప్తచ, ద్వౌభాగౌభువి పర్జన్యస్త్వేవం వర్షతిచ త్రిధా. షష్టియోజన విస్తీర్ణం దశయోజన మాయతం, ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

ఆఢకము కేళినీహస్తగతమైనందుకు ఫలం – మంచివర్షముండి పంటలు బాగా పండి అన్ని ధాన్యములకు ధర గలిగియుండును.

భూవాహక పద్మక ఫలం – పద్మకే భూమివాహేతు సాగేస్యాదుత్తమం ఫలం, ప్రజానాం సుఖమత్యంతం చారోగ్యం జాయతే ధ్రువం. ప్రజలు ఆరోగ్యవంతులై సర్వసస్యములు బాగాఫలించి లోకము సుభిక్షముగా నుండును. పూర్వ మధ్య అంత్య సస్యాధిపతులు ముగ్గురున్నూ శుభగ్రహము లగుటచే తొలకరి, మధ్య, పైర అను మూడుపంటలు బాగా పండును.

మౌఢ్యనిర్ణయః—అధికజ్యేష్ఠ బ ౧౨ నుంచి నిజ జ్యేష్ఠ బ ౧౩ పర్యంతం పశ్చాదస్తమిత గురుమౌఢ్యము.

భాద్రపద బ ౧౩ నుంచి మార్గశిర బ ౫ పర్యంతం ప్రాగస్తమిత శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరనిర్ణయః — వైశాఖ బ ౧౦ ఆదివారం సరస్వతీ పుష్కరారంభము.

కందాయఫలాని

అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్రి	పున	పుష్య	ఆశ్రే
౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨
మ	**పూఫ**	**ఉఫ**	**హ**	**చి**	**స్వాతి**	**విశా**	**అనూ**	**జ్యేష్ఠ**
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦
మూ	**పూషా**	**ఉషా**	**శ్ర**	**ధ**	**శ**	**పూభా**	**ఉభా**	**రే**
౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩

ఆదిశూన్యే మహావ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మనోవ్యథా,
అంత్యశూన్యే ఫలం స్వల్పం త్రిశూన్యే నిష్ఫలం భవేత్.
విషమే త్వర్థలాభస్స్యాత్సమేతు సమతా భవేత్,
శూన్యే శూన్యత్వ మాప్నోతి కందాయఫల మీదృశం.

అథ సంవత్సరఫలాని

అశ్వినీ, పుష్య, స్వాత్యభిజితాం	రోగః
భరణి, ఆశ్రే, విశా, శ్రవణానా	మాయుష్యం
కృత్తి, మఘ, అనూ, ధని	అర్థలాభః
రోహి, పూఫ, జ్యే, శత	మనస్తాపః
మృగ, ఉఫ, మూల, పూభా	రాజపూజ్యతా
ఆర్ద్రి, హస్త, పూషా, ఉభా	యుద్ధభయం
పున, చిత్ర, ఉషా, రేవ	భూషణం

అథ ఆదాయవ్యయౌ

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికయోః	౮	౧౪	సింహస్య	౨	౧౪
వృషభతులయోః	౨	౮	ధనుర్మీనయోః	౧౧	౫
మిథునకన్యయోః	౫	౧౪	మకరకుంభయోః	౧౪	౧౪
కటకస్య	౧౪	౨	సర్వాదాయ వ్య	౫౬	౭౧

రాజపూజ్యావమానౌ

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషస్య	౪	౩	తులాయాః	౧	౫
వృషభస్య	౭	౩	వృశ్చికస్య	౪	౫
మిథునస్య	౩	౬	ధనుషః	౭	౫
కటకస్య	౬	౬	మకరస్య	౩	౧
సింహస్య	౨	౨	కుంభస్య	౬	౧
కన్యాయాః	౫	౨	మీనస్య	౨	౪

సౌరార్ఘ్యలు— వృషభమాసమం దత్యర్ఘ్య, మేష మిథున సింహ కన్యా వృశ్చిక ధనుః కుంభ మాసములందు సమార్ఘ్య. కటక తులా మకర మీన మాసములందు శూన్యార్ఘ్య.

చాంద్రార్ఘ్యలు—చైత్ర అధికజ్యేష్ఠ భాద్రపద పుష్య ఫాల్గునమాసములందు అత్యర్ఘ్య. నిజజ్యేష్ఠాషాఢ శ్రావణ ఆశ్వియుజ కార్తిక మార్గశిర మాఘములందు సమార్ఘ్య. వైశాఖమాసమందు శూన్యార్ఘ్య.

రవిచారఫలం—చైత్ర బ ౧౩ సోమవారం ఉద ౩౦-౩౭లకు మేషసంక్రమణఫలం-సోమవార మగుటచే సుభిక్షము. పగటియం దగుటచే ధరలుతగ్గుటయు, కలహములు గల్గుటయు, సాయంకాలమగుటచే వర్ష ప్రదము.

ఆర్ద్రా ప్రవేశఫలం—నిజజ్యేష్ఠ శు ౭ ఆదివారం అష్టమీ తిథియందు ఉదయాది ౫౪-౧౫ లకు ఆర్ద్రాప్రవేశమగుటచేత తిథిఫలము అమంగళము, వారఫలము పశునాశనమున్ను, నక్షత్రఫలము వర్షమున్ను, యోగఫలము దుఃఖమున్ను, కరణఫలము వర్ష ప్రతిబంధకమున్ను, రాత్రియం దగుటచే సస్యాభివృద్ధిన్ని గలుగును. ఈ ప్రవేశకాలిక గ్రహసంపత్తిని బట్టి ఈ కార్తెయందు సస్యానుకూల మగువర్షముండును.

చంద్రచారఫలం—భరణ్యాది షణ్మండలఫలం వృష్టి నాశము, జ్యేష్ఠశుక్ల ప్రతిపద్యుక్త భానువారఫలము వృష్టినాశము, ఆషాఢశుక్ల పంచమీయుక్త శనివారఫలము అనావృష్టియు, ఆషాఢశుక్ల నవమీ స్వాతి యోగముచే అధికమైన గాలియు, ఆషాఢ బహుళ దశమి రోహిణీ యోగముచే సర్వసస్యసమృద్ధియు, మఘాక్షయముచే ధరలు తగ్గుట, సస్యారిష్టము, దుర్భిక్షమున్ను, రోహిణీవాసము సంధియం దగుటచే ఖండవృష్టియు గల్గును. జ్యేష్ఠశుక్ల ప్రతిపద్యుక్త మృగశిరవల్ల గాలి హెచ్చుగా వీచును.

కుజచారఫలం—అబ్దాదిచైత్రబహుళ ౩ వరకు వృక్షపీడయు కుక్కలకు రోగమున్ను దూది నూలు వస్త్రాదులకు ధర పెరుగును. తదాది వైశాఖ శు ౧౦ వరకు మంచివర్షమున్ను దూదిధర పెరుగుట, సుభిక్షమున్ను గల్గును. తదాది అధికజ్యేష్ఠ శు ౨ వరకు వర్షమున్ను అనంతరం అధికజ్యేష్ఠ బ ౧౦ వరకు తిలలకు గోదెలకు అరిష్టమున్ను గల్గును. తదాది నిజజ్యేష్ఠ బ ౨ వరకు లోకమున చోరభయమున్ను, అన్యోన్యవైరముచే దుఃఖమున్ను గల్గును. తదాది ఆషాఢశు ౮ వరకు అల్పవృష్టిన్ని, ధాన్యనాశనము దుర్భిక్షము గల్గును. తదాది ఆషాఢ బ ౩౦ వరకు అనావృష్టియు, నల్లధాన్యముల ధర పెరుగుటయు, లోకమున దుర్భిక్షమున్ను గల్గును. తదాది శ్రావణబ ౬ వరకు అల్పవృష్టిన్ని ప్రజాపీడయు నూనెలకు గిరాకియుగల్గును. తదాది భాద్రపద శు ౧౩ వరకు అనావృష్టిచే పశుపీడయు సస్యారిష్టము గల్గును. అనంతరం ఆశ్వి శు ౨ వరకు స్వల్పవృష్టియు ధాన్యములకు నెయ్యి బెల్లములకు ధర పెరుగును. తదాది ఆశ్వయుజ బ ౮ వరకు రోగాధిక్యతయు ధాన్యములు గోదుమలకు ధర పెరుగును. తదాది కార్తిక శు ౧౪ వరకు అనావృష్టియు తదాది మార్గశిర శు ౩ వరకు దూది గోధుమలకు ధర పెరుగుటయు తదాది మార్గశిర బ ౭ వరకు సుభిక్షమున్నను పశుపక్ష్యాదులకు అరిష్టము గల్గును. తదాది పుష్య శు ౧౧ వరకు అల్పవృష్టి రోగబాధయు గల్గును. తదాది పుష్య బ ౧౪ వరకు బ్రహ్మక్షత్రియులకు పీడయు ధాన్యముల ధర పెరుగుటయు, తదాది ఫాల్గున శు ౬ వరకు మంచివర్షమున్ను పశువులకరిష్టమున్ను ధాన్యము నువ్వులు నెయ్యిలకు ధరలు పెరుగుటయు, తదాది ఫాల్గున బ ౯ వరకు రోగవృద్ధియు ధాన్యము ధర పెరుగుటయు, తదాద్యబ్దాంతమున్ను ధాన్యాదులకున్ను, బెల్లముకున్ను ధరలు నిలిచియుండును. కుజాస్తమయఫలం, శ్రావణ శు ౫ కుజాస్తమయమువల్ల పశువుల కరిష్టము, కార్తిక బ ౪ కుజోదయముచే పంటలు బాగా ఫలించును.

బుధచారఫలం—అబ్దాది చైత్ర శు ౯ వరకు శూద్రులకు రోగభయమున్ను తదాది బ ౨ వరకు దుర్భిక్షమున్ను తదాది బ ౧౦ వరకు రాజుల కరిష్టము పశువుల కారోగ్యమున్ను తదాదివైశాఖ శు ౨ వరకు కుంకుమాదులకు ధర పెరుగును. తదాది వైశాఖశు ౮ వరకు లోకమున పీడ, గోధుమ చెఱకు ధాన్యములు రస వస్తువులకు ధరలు పెరుగును. తదాది శు ౧౩ వరకు చండాలాదులకు పీడయు, ధాన్యాదులధర పెరుగుటయు తదాది బ ౬ వరకు విప్రపీడ, కలహములు స్వల్పవృష్టిన్ని తదాది బ ౩౦ వరకు తిలలు దూదివస్త్రములకు ధర పెరుగును. తదాది నిజ జ్యేష్ఠ బ ౧౪ వరకు సుభిక్షముగా నున్నను గొప్పగాలి స్వల్పవృష్టి గల్గును. తదాది ఆషాఢ శు ౮ వరకు గోధూమ తిలమాషములకు వాయు సహితవృష్టి గల్గును. తదాది శు ౧౫ వరకు బాలురకు పీడయు దూదివస్త్రములకు ధర తగ్గుటయు, తదాది బ ౬ వరకు గోధూమతిలమాషాదులకు ధర పెరుగుటయు గాలివాన లున్ను తదాది బ ౧౩ వరకు బాలురకు పీడయు దూదివస్త్రములకు ధరతగ్గుటయు, తదాది శ్రావణ శు ౪ వరకు అల్పవృష్టిన్ని సస్యారిష్టము ప్రజాపీడయు, తదాది శు ౧౩ వరకు రాజకలహము సస్యారిష్టము దుర్భిక్షము గల్గును. తదాది బ ౮ వరకు నల్ల ధాన్యములకు అరిష్టము గల్గును. తదాది భాద్రపద శు ౩ వరకు మంచివర్షము ధాన్యవృద్ధి సుభిక్షమున్ను తదాది ఆశ్వయుజ బ ౧౪ వరకు ద్విజగణికా శిల్పులకు పీడయు అల్పవృష్టియు, ఇందు ఆశ్వి శు ౧ మొదలు బ ౪ వరకు తిరిగి సుభిక్షము, ధాన్యవృద్ధియు తదాది కార్తీక శు ౭ పర్యంతం మందవృష్టియు తదాది బ ౧ వరకు దేశభేదముచే దుర్భిక్షవ్యాధిభయములు గల్గును. తదాది బ ౯ వఱకు సుభిక్షము ప్రజాసుఖము గల్గును. తదాది మార్గశిర శు ౩ వరకు చెరకు వడ్లు నెయ్యిలకు ధరగల్గును. తదాది శు ౧౨ వరకు బాలురకు పశుపక్ష్యాదులకు పీడగల్గును. తదాది బ ౫ వరకు ధరతగ్గి దుర్భిక్షముగా నుండును. తదాది బ ౧౪ వరకు పుష్య ౪ నుంచి మాఘ బ ౧౪ వరకున్ను సస్యవృద్ధి బాలుర కరిష్టము గల్గును, మార్గశిర బ ౧౪ నుంచి పుష్య బ ౪ వరకున్ను మాఘ శు ౧౪ నుంచి బ ౧౦ వరకున్ను బెల్లము అవిశె శెనగ ధాన్యాదులకు పీడ గల్గి ధర పెరుగును. తదాది ఫాల్గు శు ౧౦ వరకు పశుపీడ గల్గును. తదాది శు ౧౩ వరకు శూద్రుల కరిష్టమున్ను తదాది బ ౫ వరకు దుర్భిక్షమున్ను, తదాది బ ౧౨వరకు రాజులకు పీడయు, తదాద్యబ్దాంతము కుంకుమాది సుగంధ ద్రవ్యములకుధర పెరుగును.

బుధాస్తమయఫలం—చైత్రబహుళమున రాజులకు పీడ అధికజ్యేష్ఠబహుళమున రాజులకుపీడ, ఆషాఢమున, భాద్రపదాశ్వయుజములందున్ను ధరలు పెరుగును. పుష్యమున సస్యములవలన స్వల్పలాభము ఫాల్గునమున సస్యారిష్టమున్ను గల్గును.

బుధోదయఫలం—వైశాఖబహుళమున నిజజ్యేష్ఠమున వర్షాధిక్యమును, శ్రావణమున పశ్వరిష్టమును, ఆశ్వయుజమున ధాన్యవృద్ధియు సౌఖ్యమున్ను మార్గశిరమున సుఖమున్ను పుష్యమున సుభిక్షమున్ను గల్గును.

గురుచారఫలం—అబ్దాది వైశాఖ బ ౧౦ వరకు వృషభరాశిస్థితిఫలము. వర్షములు బాగుండును. సర్వధాన్యములకు ధరలు నిలబడియుండును. తదాది మిథునమందుండుటచే జ్యేష్ఠాబ్దమని పేరు. ఇందు బాలురకున్ను పశువులకున్ను పీడయు ఖండవృష్టియు గల్గును. మేఘమునకు కర్కోటకుడని పేరు. లోకము తస్కరాదులచే పీడింపబడును. పశ్చిమమున సింధు దేశమందు కల్లోలము గల్గును. రోగాదిపీడ గల్గును. తెల్లని వస్తువులకు లోహములకు, సుగంధద్రవ్యములకు బంగారమునకు, వెండికి చైత్రాది ౫ మాసములలో సమమైనధరవుండి, తర్వాత ధర పెరుగును. ధాన్యాదులకు ధరనిల్చి యుండును. శ్రావణమున పశువులకు పీడగల్గును. తూర్పు ఆగ్నేయ దక్షిణ నైరృతిదిక్కులందున్న దేశములలో సుభిక్షము గల్గును. లోకమున కల్యాణములు జరుగును. నూనె పంచదార, వెండి బంగారములకు ధర తగ్గును. శొంఠి మిరియాలు పిప్పళ్లు మంజిష్ఠలకు ధర పెరుగును. ధాన్యమునకు ఫాల్గునమున ధరలు పెరిగి లాభించును. రాజులు యుద్ధమును విరమింతురు. భాద్రపద బ ౧౨ నుంచి మార్గశిర శు ౧౦ వరకు అతిచారవశమున కర్కటరాశిలో ప్రవేశించిన ఫలము—లోకమున సస్య సమృద్ధి గల్గి, పాడిపంటలు అభివృద్ధి నొందును. మార్గశిర శు ౧౦ నుంచి తిరిగి మిథునములోన ప్రవేశించిన ఫలము. వెనుక వివరింపబడినది. గురునకు అతిచారముచే రాశిత్రయమున సంచరించుట గల్గినది గాన "ఏకస్మిన్వత్సరే జీవే రాశిత్రయముపాగతే, తదా వసుంధరా కీర్ణా రుణ్డైస్సప్తకోటిభిః" అను ఫలము జరుగును. చైత్ర బ ౫ వరకు రోహిణియందున్నందున వర్షము పంటయును మధ్యమముగా నుండును. తదాది అధికజ్యేష్ఠ బ ౧౨ వరకు మృగశిరయందును తదాదిఆషాఢ బ ౧౨ వరకు ఆర్ద్రాయందును ఉండునపుడు సుభిక్షమున్ను, మంచివర్షమున్ను గలుగును: తదాద్యావత్సరాం

తము పునర్వసులో నుండుటచే అనావృష్టి దుర్భిక్షములు గల్గును. అధిక జ్యేష్ఠ బ ౧౨ నాడు గురుడస్తమించుటచే తైలము, నెయ్యి, లవణములకు ధరలు పెరుగును. జననాశమున్ను అనావృష్టియు గల్గును. నిజజ్యేష్ఠ బ౧౩ నాడు గురు డుదయించుటచే వేశ్యాస్త్రీల కరిష్టము. కార్తిక శు ౫నుండి ఫాల్గున శు ౫వరకు గురువక్రఫలం లోకమున దుర్భిక్షము గల్గును- పశువుల కరిష్టము గల్గును. కార్తికమునుండి ౪ మాసములవరకు దేశారిష్టము గల్గును.

శుక్రచార ఫలం—వైశాఖ శు ౫ వరకు అగ్నిభయము, ఖండవృష్టి. తదాది నిజజ్యేష్ఠ బ ౨ వరకు సుభిక్షమున్ను, తదాది ఆషాఢ బ ౭ వరకు అశుభమున్ను, తదాది శ్రావణ బ ౧౦ వరకు అనావృష్టియు, తదాది భాద్రపద బ ౧౨ వరకు క్షేమమున్ను ధరలు పెరుగుటయు, తదాది మార్గశిర శు ౩ వరకు ధాన్యము చెరకులకు ధర పెరుగుటయు రాజుల కరిష్టమున్ను, తదాది పుష్య శు ౪ వరకు సస్యానుకూల వృష్టి గల్గును. తదాది మాఘ శు ౭ వరకు కలహములు, చోరాదిపీడ గల్గును. తదాది ఫాల్గున శు ౧౦ వరకు ఖండవృష్టియు, తదాద్యా వత్సరాంతము సుభిక్షము గల్గును. భాద్ర బ ౧౩ శుక్రాస్తమయముచే వైద్యులకు పీడయు రాజులకు పశువులకు అరిష్టమున్ను గల్గును. మార్గశిర బ ౫ శుక్రోదయముచే లోకము సుభిక్షముగా నుండును.

శనిచారఫలం — వృషభమందు శని యుండుటచే జనులు అన్యోన్య కలహాలు గల్గి దుఃఖపడుదురు. అన్ని ధాన్యములకు ధర పెరుగును. దుర్భిక్షమున్ను పశుపీడయు గల్గును. రసవస్తువుల ధర పెరుగును. అధిక జ్యేష్ఠ బ ౪ వరకు కృత్తికయం దుండుటచే అగ్ని, యంత్రములయందు పనిచేయువారికి పీడయు, తదాద్యా వత్సరాంతము రోహిణియం దుండుటచే పాంచాల కోసలాది దేశములకు అరిష్టము గల్గును. వైశాఖ బ ౬ శన్యస్తమయముచే పశువులకు పీడగల్గును. అధికజ్యేష్ఠ బ ౧౩ శన్యుదయముచే పశువులకు అరిష్టము, చెరకు బెల్లము మొదలగు రసవస్తువులకు ధర పెరుగును.

రాహుకేతుచారఫలం — ఫాల్గున శు ౧౫ పర్యంతం సింహమున రాహువును కుంభమందు కేతువున్ను వుండుటచే ధనియాలు, మిరియాలు, శొంఠి, పిప్పళ్లు, మంజిష్ఠ, ఆరెపువ్వులలో వ్యాపారస్థులకు మంచిలాభము గల్గును.

సూచన :—గ్రంథవిస్తరభీతిచే ధరలు సంక్షిప్తముగ వ్రాయబడినవి. ధరలు, వర్షము మొదలగు ఏఫలములైన వివరముగ గావలసియున్నచో పంచాంగకర్తకు వ్రాసిన బదులియగలరు.

మకర సంక్రాంతిఫలం—పుష్య శు ౯ గురువారం ఉద ౭-౨౧ లకు రవి మకరమందు ప్రవేశించిన ఫలము. సంక్రాంతి పురుషలక్షణము - ద్విముఖం కృష్ణవర్ణంచ కురూపంచ త్రినేత్రకం, చతుర్వక్త్రం త్రిశీర్షంచ లంబభ్రూదీర్ఘనాసికం, లంబకర్ణం రక్తదంతం మహాఘోరం విరూపిణం, అష్టబాహుం త్రిపాదంచ శ్యామలం వ్యాఘ్రవాహనం, దశయోజనమౌన్నత్యం విస్తీర్ణం ద్వాదశస్మృతం, ఏవంరూపం సువిజ్ఞేయం సంక్రాంతిపురుషస్యహి॥-ఈపురుషునకు మందనామధేయము విప్రారిష్టము, నింబోదక స్నానం రాజులకుశుభము, రక్తవస్త్రం యుద్ధం, చందనగంధం-ఆరోగ్యం, జాతీపుష్పం - యశోవృద్ధి, నిరాభరణం - క్షేమం, రజతపాత్రే భక్షణం రజతనాశం, పాయస భోజనం- దుర్భిక్షం, కదళీఫలభక్షణం, ఆరోగ్యం, వ్యాఘ్రవాహనం మృగనాశనం, భిండివాలాయుధం రాజుల కరిష్టము, రక్తఛత్రం, యుద్ధం, ఖడ్గధారణం గదాయుద్ధం, యామ్యాదిగ్యానం దక్షిణదేశారిష్టం క్రోధముఖచేష్టా ప్రజానాశం నివిష్టావస్థా సస్యవృద్ధి నవమితిథియం దగుటచే ధర పెరుగుటయు, గురువార మగుటచే సువృష్టియు, అశ్వినీనక్షత్రమందగుటచే వైశ్యారిష్టమును, కుంభలగ్నమం దగుటచే రోగప్రదమును చతుర్థ ముహూర్తమం దగుటచే రోగభయమున్ను, శుక్లపక్షమగుటచే వ్యాధిపీడయు, రాజులకు యుద్ధభయమున్ను గల్గును. సంక్రాంతిపురుషేణాప్తం వర్ణద్రవ్యంనవృద్ధిదం,శస్యార్ఘస్సర్వ

ప్రయత్నేన వర్ణద్రవ్యం వివర్జయేత్. ఈపుష్య శు ౯ గురువారం ది 14-1-1943 పగలు గం 9-35 మొదలు పుణ్యకాలము గాన ఆసమయమున తత్ప్రయుక్తస్నానదానశ్రాద్ధాదికము నాచరింపవలెను.

వర్షయోగములు ధరలు మాసఫలములు

చైత్రమాసం — చైత్ర శు ౧ మొ॥ ౧౩ వఱకు జలచంద్రకాలమున నచ్చటచ్చట తుషారవృష్టి యున్నను ఎండలు బాగుగనుండును. బహుళపక్షమున వర్షము లుండవుగాని అమావాస్యాప్రాంతమున అంగారక చలనముచే వర్షించును. ఇందు రాజులకు యుద్ధభయమున్నూ పశువుల కరిష్టమున్నూ ధాన్యాదులు ఉప్పు నువ్వులు నూనె మొదలగు రసవస్తువులకున్నూ ధర పెరుగును. లోకమున దుర్భిక్షముగ నున్నను జనులు కలహాదులు లేక సుఖింతురు. ఈమాసమంతయు నేతికి ధరగలిగియుండును. వెండి బంగారము మొదలగు లోహజాతికి గూడ మంచి ధర లుండును.

వైశాఖం — ఈమాసమున శుక్లపక్షమున వర్షాభావమున్నూ ఉష్ణాధిక్యతయు గలిగియుండి బహుళ ప్రాంతమున వర్షించును. ఈకృష్ణపక్షమున చివరవఱకు వర్షము లుండును. ఈమాసమున చెఱకు బెల్లము నువ్వులు నూనె పొగాకు మొదలగు రసవస్తువులకు ధర పెరుగును. పశ్చిమవాయువు బాగుగ వీచును. ఈ బ ౧౦ మొదలు రస వస్తువులకేగాక తమలపాకులు, పోకలు, రక్తచందనాదులకుగూడ ధర పెరుగును. ధాన్యాదులధర నిలుకడలేకుండును.

అధికజ్యేష్ఠము — ఈమాసమున గాడ్పులు బాగున్నను శుద్ధ ౯ మొ॥ రోహిణికార్తెయందు బ ౫ ప్రాంతమున బాగుగ వర్షించును. బహుళ ౯ మొ॥ మృగశిరకార్తెయందు ౧౨ నుండి బాగుగ వర్షించును. ఈకాలమున తొలకరివానల కారంభమై బాగుగ గురియును. ఈమాసమున ధాన్యాలకు ధర నిలచియుండును. చందనము కుంకుమ వస్త్రములు వీటికి ధర పెరుగును. గురుడు మిథునమున ప్రవేశించుటచే యుద్ధభయము గలుగును. తొలకరించువఱకు పడమరగాలి బాగుగవీచును. బ ౫ మొ॥ అన్నిధాన్యములకున్నూ ధరలు పెరుగును. నూనె నెయ్యి పొగాకు బెల్లం మొదలగు రసవస్తువులకు ఇంచుమించుగా మాసమంతయు ధరగలిగియుండును. కృష్ణపక్షమున ధరలు పెరుగును.

నిజజ్యేష్ఠము — ఈ శుద్ధ ౬ వరకు సామాన్యముగ వర్షించును. అనంతర మార్ద్రికార్తెయందు సస్యాను కూలమైన సామాన్యవృష్టి గల్గును. బ ౮ మొ॥ పునర్వసుకార్తెయందు సస్యానుకూలముగ వర్షించును. ఈమాస మున దూది, దుంపలు, నువ్వులు, ధాన్యాదులు వీటికి ధరలధికముగ బెరుగును. రాజులకు యుద్ధభయ మెక్కువ గును. దూదివస్త్రములు కుంకుమ మొదలగువాటికిగూడ ధర పెరుగును. పశువులకు బహుళమున పెరుగును.

ఆషాఢము — ఇందు శుద్ధ ౬ మొ॥ పుష్యమికార్తెయందు సస్యానుకూలవృష్టి గలుగును. మంచివర్షములే కురియును. ఈ బ ౬ మొదలాశ్రేషకార్తెయందున్నూ మంచిగవర్షించును. ధాన్యాదులకప్పుడప్పుడు కొంచెము ధర పెరుగును. ఈశుద్ధ ౧౨ మొదలు లోకమున చోరరోగరాజబాధలు గలుగును. శుక్లపక్షమున బెల్లము మొద లగు రసవస్తువులకు ధర పెరుగును.

శ్రావణము — ఈ శుద్ధ ౭ మొ॥ మఘయందు పూర్ణముగ వర్షించును. ఈ బ ౭ మొదలు పుబ్బయందు బ ౧౧ ప్రాంతమందలి కుజచలనాదిసుయోగములవల్ల పెద్ద పెద్ద వర్షములు గురియును. ఈమాసమున ధాన్యాది సర్వవస్తువులకున్నూ ధర పెరుగును. మాసాదియందు ధాన్యమునకు ధర బాగుండును. నెయ్యి, చెఱకు, బెల్లం, నువ్వులు నూనె మిర్చి వగైరా రసవస్తువులకున్నూ ధర పెరుగును. లోహములకు మట్టిపాత్రలకుగూడ ధర పెరు గును. రక్తద్రవ్యములకున్నూ ధర పెరుగును.

భాద్రపదము — ఈ శుద్ధ 3 మొ. ఉత్తరకార్తెయందు అనేక సుయోగములచే సవృష్టిగలుగును. బ 3 మొ॥ హస్తకార్తెయందు వర్షములు తగ్గును. కాని సస్యానుకూలముగ వర్షించును. ఈమాసమున శు ౬ మొ॥ మంజిష్ఠ, కొబ్బరికాయలు, నువ్వులు, అన్ని నూనెలు, రక్తవస్తువులు చందనము, వస్త్రములు పట్టుబట్టలు మొద లగువాటికి ధర బాగుగ బెరుగును. శు ౧౧ వఱకు బంగారము, చక్కెర, ధాన్యాదులకుగూడ ధర పెరుగును, సస్యారిష్టము గలుగును.

2

ఆశ్వయుజము—ఇందు చిత్రకార్తెయందలి సుయోగములచే చిత్రమయిన సువృష్టి గలుగును. శు ౧౫ మొదలు స్వాతియందును సువృష్టియే గలుగును. భాద్రపద శు ౧౨ మొదలు గురుడు కటకమున బ్రవేశించుటచే వర్షము బాగుగ గురియును. రాజులయుద్ధములచే దుర్భిక్షము గలుగును. మార్గశిర శు ౧౦ వఱకును పైఫలములు నడచును. ఈ మాసమున శు ౧౪ వఱకు అన్నిపైరులకున్నూ తెగుళ్లు తగులును. ఈ శు ౭ మొదలు ధాన్యాగులు బంగారపు వస్తువులు ఏనుగులు పైరులు వీటికి నాశము గలుగును. ధరలు హెచ్చును. శు౧౩, మొ. సర్వధాన్యములకున్నూ దూదికిన్నీ విశేషముగ ధరలుపెరుగును. లోకమున వైరములు పెరుగును.

కార్తికమాసము—ఈ శుద్ధ ౧౨ ప॥ విశాఖయందున్నూ మంచివర్షములే గురియును. ఈ శు ౧౨ మొ॥ అనూరాధ జ్యేష్ఠలందు క్రమముగా వర్షము తగ్గి చలి యారంభమగును. ఈ శుద్ధ ౯ మొ. అన్ని వస్తువులకున్నూ ధరలు నిలచియుండును. ఉన్నిబట్టలు వగైరాలకు ధర కొంచెము పెరుగును. కాని ధాన్యములు మినుములు పెసలు దూదివస్త్రములు వీటికి బ ౧౨ వఱకు ధర పెరుగును.

మార్గశిరమాసము—ఇందు మధ్యదేశమున వర్షము తగ్గి చలి ప్రబలును. దక్షిణదేశమున సస్యానుకూలముగ వర్షించును. ఈమాసమున చాలసుభిక్షము గలుగును. శుద్ధ ౭ మొదలు ధాన్యములకు సమమయిన ధరయుండును. దూది నువ్వులు నూనె మొదలగువాటికి ధర బాగుగ బెరుగును. కుజుడు వృశ్చికమున నుండుటచే నన్నివస్తువులకును క్రమముగ ధర పెరుగును. వేటకాండ్రు వేట లెక్కువగ నాడెదరు.

పుష్యమాసము—ఇందు శుక్లపక్షమున అనావృష్టియు కృష్ణపక్షమున మధ్యదేశమున అల్పవృష్టియు దక్షిణదేశమున సస్యానుకూలసువృష్టియు గలుగును. ఈ శుద్ధ ౯ మొదలు నెయ్యి నూనెమొదలగు రసవస్తువులకు ధర పెరుగును. శు ౧౧ మొ॥ మూలికలు గడ్డికలప నెయ్యి దూది ఉన్ని మొదలగు వాటికి ధర పెరుగును. మాసాది బ ౫ వఱకు పైరుపంటలకు నష్టము గలుగును. బ ౫ మొ॥ శుక్రచారమువల్ల దుర్భిక్షము గలుగును.

మాఘమాసము—ఇందు శు ౧౫ ప్రాంతమున కొంచెము వర్షము గురియును. శు ౭ మొ॥ కుంభమున రవియుండగా నన్నివస్తువులున్నూ సమమైన ధర గలిగియుండును. ఉప్పు, నూనె మొదలగు రసవస్తువులకు స్వల్పముగ ధర పెరుగును. అన్నివస్తువులకున్నూ ధరలు నిలచియుండును.

ఫాల్గునమాసము—ఈ శుద్ధ ౧౧ మొదలు పూర్ణిమలోగా స్వల్పముగ ఖండవృష్టి గలుగును. అన్ని ధాన్యములకున్నూ ఉప్పు నూనె మొదలగు రసవస్తువులకున్నూ ధర బాగుగ బెరుగును. ఈశుద్ధ ౧౫ మొ. రాహు కటకమున నుండుటచే దొంగలకు భయము గలుగును. అన్ని లోహములకున్నూ ధరలు ఆరుమాసములు నిలచియుండి అనంతరము బాగుగ బెరుగును.

చ బు	ర	శ కు గు	
శు కే	వర్షలగ్న కుండలి.		
			రా
			ల

ర చ		కు గు శ	
ల కే బు	జగల్లగ్న కుండలి.		
శు			రా

వర్షలగ్న జగల్లగ్న కుండలుల బట్టి విచారించగా చైత్రమున కొంచెము సుభిక్షముగ నున్నా ధరలు హెచ్చుచు తగ్గుచు నిలకడలేకుండును. లోకమున సుఖము తక్కువ. వైశాఖమున ధరలు పెరిగి ఎండలు గాడ్పులధికమగును. జ్యేష్ఠమునందు కొద్ది అనావృష్టిదోషములు మొదట గలిగి అనంతరము వర్షారంభమగును. ధరలు సామాన్యముగ నిలచియుండును. ఆషాఢశ్రావణములందు వర్షములు సస్యానుకూలముగ నుండును. కొద్దిగ సస్యారిష్టము గలుగును. ఆరోగ్యత సామాన్యముగ నుండును. భాద్రపదాశ్వయుజములందు మొదట సుభిక్షముగ నుండి

అనంతరము ధర లధిక మగును. ఆరోగ్యము బాగుండును. కార్తికమున దుర్భిక్షము సస్యారిష్టము గలుగును. మార్గశిర పుష్యములందు ప్రజల కారోగ్యము తక్కువ. కొద్ది సస్యారిష్టము. ధరలు తగ్గును. మాఘఫాల్గునము లందు ధరలు అనుకూలముగ బెరుగును. సుభిక్షముగ నుండును. శుభములు చేకూరును. శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

దేశారిష్టయోగములు— గురుడు రాశిత్రయసంచారము చేయుట, అతిచారగతుడైయుండ శని వక్రించుట, అర్ద్రాదిని కుజగురుశను లేకరాశిగతులగుట మొదలగు కొన్ని దుర్యోగములబట్టి విచారించగా జననష్ట మెక్కువగుట, అచ్చటచ్చట క్షామబాధగలుగుట, జనులకు రాజచోరాదిబాధ లెక్కువగుట, రాజులు యుద్ధాసక్తులగుట మొదలగు దేశారిష్టములు గలిగినను రానురాను సంవత్సరాంతమునకు క్రమముగ బాధలు తగ్గి దేశము సుభిక్షముగ సుఖయుతమైయుండును.

౬౦ సంవత్సరముల వివరణము—ప్రభవ, విభవ, శుక్ల, ప్రమోదూత, ప్రజోత్పత్తి, అంగీరస, శ్రీముఖ, భవ, యువ, ధాతు, ఈశ్వర, బహుధాన్య, ప్రమాది, విక్రమ, విషు, చిత్రభాను, స్వభాను, తారణ, పార్థివ, వ్యయ, సర్వజిత్తు, సర్వధారి, విరోధి, వికృతి, ఖర, నందన, విజయ, జయ, మన్మథ, దుర్ముఖి, హేవిళంబి, విళంబి, వికారి, శార్వరి, ప్లవ, శుభకృతు, శోభకృతు, క్రోధి, విశ్వావసు, పరాభవ, ప్లవంగ, కీలక, సౌమ్య, సాధరణ, విరోధికృతు, పరీధావి; ప్రమాదీచ, ఆనంద, రాక్షస, నళ, పింగళ, కాళయుక్తి, సిద్ధార్థి, రౌద్రి, దుర్మఖి, దుందుభి, రుధిరోద్గారి, రక్తాక్షి, క్రోధన, క్షయ.

దేశభేదముచే తిథినిర్ణయములు

మద్రాసు కర్నూలు హైదరాబాదు మొదలగు పట్టణముల లాంజిట్యూడుగల ప్రదేశములకు.

వైశాఖ బ ౫ మంగళవారం తిథిద్వయం. నిజజ్యేష్ఠ బ ౧ సోమవారం తిథిద్వయం.

తెనాలి బెజవాడ ఏలూరు రాజమండ్రి విశాఖపట్నం మొదలగు పట్టణముల రేఖాంశలమీద (లాండిట్యూడు)కు.

వైశాఖ బ ౬ బుధవారం తిథద్వయం. నిజజ్యేష్ఠ బ ౨ మంగళవారం తిథిద్వయం.

శ్రావణ శు ౧౨ ఆదివారం బెజవాడ బెంగుళూరు మద్రాసు కర్నూలు హైద్రాబాదులకు తిథిద్వయం. శ్రావణ శు ౧౩ సో. రాజమండ్రి విశాఖపట్నం మొదలగువాటికి తిథిద్వయం.

ఆశ్వయుజ శు ౯ ఆది బెంగుళూరు మద్రాసు కర్నూలు హైదరాబాదులకు తిథిద్వయం. శుద్ధ ౧౦ సోమ. బెజవాడ రాజమండ్రి విశాఖపట్టములకు తిథిద్వయం.

పుష్య శు ౧౪ బుధ రాజమండ్రి విశాఖపట్టణ ప్రాంతముల శూన్యతిథి.

పుష్య శు ౧౫ గురు బెజవాడ మద్రాసు కర్నూలు హైదరాబాదు ప్రాంతముల శూన్యతిథి.

ఫాల్గున శు ౭ శని. రాజమండ్రి విశాఖపట్నములకు శూన్యతిథి.

ఫాల్గున శు ౮ ఆది, బెజవాడ, మద్రాసు, కర్నూలు, హైద్రాబాదులకు శూన్యతిథి.

పంచాంగ శ్రవణఫలం

శ్లో. కన్యావనీకాంచనదిగ్గజానాం గవాంసహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః,
దత్వాఫలం యల్లభతే మనుష్యస్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.

రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా, మీశాస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానాం, అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో దద్యుశ్శ్రీయశ్శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రాదులు

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు.	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేష విధులు
శంకుస్థాపన లేక స్తంభప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు-శ	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర ఉషా-ఉభా-చి-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృష-మి-కన్య-ధను-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి, అష్టమశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	రో-మృ-ఉఫ-చిత్ర-అనూ ఉషా-ధ-శత-ఉభా-రే	వృష-కుం-మీ-కన్య-ధ-మి	అష్టమ, చతుర్థశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-సి-తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రవ-శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జ్యము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమశుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత ఉఫ-అశ్వి-హ-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౮-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-పుష్య-మఘ-పుబ్బ-పూషా-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-రే-పూభా-హ-చి-స్వా-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హ-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్య-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు ౬-౮-౧౦ మాసాలు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯ మాసా॥ శుభం. దశమశుద్ధి, లగ్నమందు పాపగ్రహాలు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి

కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చి-స్వాతి అనూ-ఆర్ద్రా-శ్ర-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం॥అష్టమశుద్ధి,సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్రా-పున-పుష్య-ఆశ్రే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-శ్ర-మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచిపెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళవారములు శుభము.
కంచుకధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తుల-ధ-మ-కుం	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-అనూ-రే-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శత	కేంద్రమున పాపగ్రహాలు లేని లగ్నం	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-రే-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధ-మీ-మే	సప్తమశుద్ధి
నవవస్త్రధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-రో-పున-పుష్య-అనూ-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర-మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధ-మక-మీనం	పంచమశుద్ధివారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలు కల దిక్కులు విడువవలెను.
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-మం-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-చి-స్వా-పున-మృ-మూ-హ-అనూ-శ్ర-శ-ధ-రే	కర్కా-వృ-మ-మీ	తూర్పు, ఈశాన్య, ఉత్తరదిక్కులు విడువవలెను.
బీజావాపనకు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల-ధ-రే-అశ్వి-మృ-అనూ-మఘ-శ్ర-శ	వృ-మి-కర్కా-క-తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్ర-ధ-శ-ఉత్తరాత్రయం-అనూ-పుష్య-హ-చి-రే-మృ-అశ్వి-రో	వృ-మి-కన్య-తు-ధ-మీ	౯ శుద్ధి ఉత్తరాయణం పూర్వాహ్ణము శుభము
వృక్షలతాదిస్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-హ-ఉత్తరాత్రయం-రే-పున-మూ-స్వా-శత	వృ-కట-కన్యా-తులా ధను-మీ	౯ శుద్ధి, లగ్నమునకు శుభదృష్టి
ఔషధసేవ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పుష్య-హ-చి-మృ-అనూ-రే-శ్ర-ధని-శత-స్వా-పున-మూ	మిథు-కన్యా-ధను-మీనం	౭, ౯, ౧౨ శుద్ధిలగ్నమున శుభులు
వాణిజ్యము	౨-౩-౫-౭	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-హ-చి-అనూ-ఉత్తరాత్రయం-పుష్య-రే	వృ-మి-కట-కన్యా-తు-ధను-మీ	౧౧-వ స్థానములు శుద్ధి

శ్రీ వైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

వైశాఖ	శు	౬	ఎంబెరుమానార్ తిరు
	,,	౭	శ్రీ చక్రవర్తి తిరుమఘునార్
	,,	౧౩	తేవప్పెరుమాళ్ తిరు
	,,	౧౫	మధురకవియాళ్వార్
అధిక జ్యేష్ఠ	,,	౧౩	అళహసింగర్
	,,	౧౪	నమ్మాళ్వార్
నిజ జ్యేష్ఠ	,,	౧౦	పెరియాళ్వార్
ఆషాఢ	,,	౫	చ్యూడికుడుత్తనాచ్చార్
	,,	౧౫	ఆళవందార్ తిరు
శ్రావణ	బ	౮	కణ్ణన్ తిరు
భాద్రపద	శు	౧౨	వేదాంతదేశికర్ తిరు
కార్తిక	,,	౪	మనవాళ్ మహాముని
	,,	౫	సేనై మొదలియార్
కార్తిక	శు	౬	పొయ్ఘయాళ్వార్
	,,	౮	పూదత్తాళ్వార్
	,,	౯	పేయాళ్వార్ తిరు
	,,	౧౫	తిరుమంగయాళ్వార్
	బ	౨	తిరుప్పాణియాళ్వార్
మార్గశిర	,,	౧౩	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్
పుష్య	బ	౬	కూరత్తాళ్వార్
మాఘ	శు	౯	నంబెరుమానార్
	,,	౧౩	కులశేఖరాళ్వార్ తిరు

శ్రీ మధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర	శు	౨	వేదవ్యాస తీర్థానాం	
	,,	౯	కవీంద్ర	,,
	,,	౧౩	సత్యప్రియ	,,
	బ	౨	వాగీశ	,,
వైశాఖ	శు	౩	విద్యాధిరాజ	,,
	,,	౬	రామచంద్ర	,,
నిజజ్యేష్ఠ	,,	౨	సత్యసంధ	,,
	,,	౧౪	సత్యాభినవ	,,
	బ	౨	సత్యపూర్ణ	,,
	,,	,,	రఘువర్య	,,
ఆషాఢ	శు	౯	సత్యాధిరాజ	,,
	బ	౩౦	సత్యాధీశ	,,
శ్రావణ	శు	౭	సత్యాపరతీర్థ	,,
	బ	౧	రాఘవేంద్ర	,,
భాద్ర	,,	౧౪	మాధవతీర్థ	,,
కార్తిక	శు	౧౧	వేదనిధి	,,
	బ	౪	విద్యానిధి	,,
	,,	౧౩	పద్మనాభ	,,
మార్గ	శు	౧౦	సత్యనిధి	,,
	,,	౧౧	సత్యనాథ	,,
	బ	౫	అక్షోభ్య	,,
	,,	౧౧	రఘునాథ	,,
పుష్య	బ	౭	నరహరి	,,
	,,	౧౩	విద్యాధీశ	,,
మాఘ	శు	౯	శ్రీరామానంద	,,
ఫాల్గున	,,	౫	సత్యవ్రత	,,
	బ	౨	సత్యబోధ	,,

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ,ధనిష్ఠ	తుల,కుంభ
ఆగ్నేయం	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరం
దక్షిణం	౫, ౧౩	గురు	శ్రవ,అశ్వి	మీ,వృశ్చి
నైరృతం	౪, ౧౨	సో,శుక్ర		కర్కాటక
పడమర	౬, ౧౪	ఆది,శుక్ర	రోహి,పు	ధను,సింహ
వాయవ్యం	౭, ౧౫	మం,ఆది		మేషం
ఉత్తరం	౨, ౧౦	బుధ,మం	పూ-ఫ,హ	వృష,కన్య
ఈశాన్యం	౮, ౩౦	బుధ		మిథునం

సుముహూర్తములు

చైత్ర	శు	౧౨	ఆది	రాత్రి	మఘా	యుక్త	మకరం
	బ	౧	గు	,,	స్వాతీ	,,	మకరం
వైశాఖ	,,	౨	శని	,,	అనూ	,,	మీనం
శ్రావణ	శు	౧౦	శుక్ర	,,	మూలా	,,	మిథునం

(వివాహనూతన గృహప్రవేశాదులకు)

	,,	౧౨	ఆది	పగలు	ఉ-షా	,,	తుల
	,,	,,	,,	రాత్రి	,,	,,	మేషం
	,,	౧౩	సోమ	,,	శ్రవణం	,,	మీనం
	,,	౧౫	బుధ	,,	శత	,,	మేష-మిథు
	బ	౩	శని	,,	రేవతీ	,,	మిథునం
	బ	౪	ఆది	,,	అశ్విని	,,	మిథునం
మాఘ	శు	౬	బుధ		అశ్విని	,,	మీనం

(ఉపనయనాదులకు)

	,,	౯	శని	రోహిణీ ,,	మేషం
మాఘ	శు	౧౩	బుధ	పున ,,	మేషం
	బ	౫	గురు	స్వాతీ ,,	మేషం

(ఉపనయనాదులకు కన్యావివాహాదులకు)

	బ	౧౦	సోమ	మూలా ,,	మేషం

(ఉపనయనాదులకు)

ఫాల్గున	శు	౬	శుక్ర రాత్రి	రోహిణీ ,,	కన్య
	బ	౩	బుధ ,,	స్వాతీ ,,	కన్య

వర్షవిషయక కార్తెప్రవేశ వాహనఫలాది చక్రము

ఇంగ్లీషు తేది 1942	మాసం తిథి	వారం	కార్తె	ప్రవేశకాలం ఘ-వి.	స్త్రీ. పుం. నపుంవివరం	జలరాశి వివరం	వాహనం	ఫలం.
17 మార్చ	చైత్ర శు ౧	మం	ఉ. భా	౨౯-౩౬	స్త్రీ. పుం.	నిర్జల	అశ్వ	సామాన్యవృష్టి
30 ,,	శు ౧౩	సో	రేవతి	౫౬-౩౬	పుం. పుం.	అర్ధజల	ఛాగ	,,
13 ఏప్రిల్	బ ౧౩	,,	అశ్విని	౩౦-౩౭	స్త్రీ. పుం.	నిర్జల	గర్దభ	,,
27 ,,	వైశాఖ శు ౧౧	,,	భరణి	౧౨-౩	పుం. పుం.	పాదజల	అశ్వ	,,
10 మే	బ ౧౦	ఆది	కృత్తిక	౫౮-౧౪	స్త్రీ. పుం.	నిర్జల	మయూర	ఖండవృష్టి
24 ,,	అధి జ్యే. శు ౯	,,	రోహిణి	౫౩-౧	పుం. పుం.	పూర్ణజల	గర్దభ	,,
7 జూన్	బ ౯	,,	మృగశిర	౫౧-౪౭	స్త్రీ. పుం.	,,	ఛాగ	పూర్ణవృష్టి
21 ,,	నిజజ్యే. శు ౭	,,	ఆర్ద్ర	౫౪-౧౫	పుం. పుం.	అర్ధజల	మహిష	సామాన్యవృష్టి
5 జూలై	బ ౭	,,	పునర్వసు	౫౮-౨౧	స్త్రీ. స్త్రీ.	పాదజల	మండూక	సస్యానుకూలవృష్టి
20 ,,	ఆషాఢ శు ౭	సో	పుష్యమి	౨-౦	,, పుం.	నిర్జల	మూషక	సామాన్యవృష్టి
8 ఆగష్టు	బ ౭	,,	ఆశ్రేష	౧-౪౭	,, స్త్రీ	పూర్ణజల	జంబుక	పూర్ణవృష్టి
16 ,,	శ్రావణ శు ౪	ఆది	మఘ	౫౯-౨౨	,, పుం	,,	మయూర	సంపూర్ణవృష్టి
30 ,,	బ ౪	,,	పూఫ	౪౯-౩౦	,, స్త్రీ	పాదజల	గజ	సస్యానుకూలవృష్టి
13 సెప్టెం	భాద్ర. శు ౩	,,	ఉ. ఫ	౩౪-౫౭	,, పుం	పూర్ణజల	మండూక	పూర్ణవృష్టి
27 ,,	బ ౩	,,	హస్త	౧౨-౩౧	,, స్త్రీ	పాదజల	మహిష	సస్యానుకూలవృష్టి
10 అక్టో	బ ౩౦	శని	చిత్ర	౪౩-౧౦	స్త్రీ. పుం.	,,	అశ్వ	,,
24 ,,	ఆశ్వ శు ౧౫	,,	స్వాతి	౭-౨౧	,, స్త్రీ	,,	మయూర	పూర్ణవృష్టి
6 నవంబరు	బ ౧౩	శు	విశాఖ	౨౪-౩౨	,, పుం.	పూర్ణజల	మహిష	,,
19 ,,	కార్తిక శు ౧౨	గు	అనూరాధ	౩౬-౩౩	స్త్రీ. నపుం.	పాదజల	జంబుక	అనావృష్టి
2 డిసెం	బ ౯	బు	జ్యేష్ఠ	౪౪-౫	పుం. నపుం.	నిర్జల	ఛాగ	,,
15 ,,	మార్గశి శు ౮	మం	మూల	౪౮-౧౦	పుం. పుం.	,,	మహిష	,,
28 ,,	బ ౬	సో	పూ. షాఢ	౫౦-౧౪	స్త్రీ. పుం.	పాదజల	అశ్వ	దక్షిణదేశవృష్టి
1943								
10 జనవరి	పుష్య శు ౪	ఆది	ఉ. షా	౫౧-౫౦	పుం. పుం.	నిర్జల	ఛాగ	అనావృష్టి
23 ,,	బ ౨	శని	శ్రవణం	౫౪-౪౦	స్త్రీ. పుం.	,,	మహిష	మధ్యవృష్టి
6 ఫిబ్రవరి	మాఘ శు ౨	,,	ధనిష్ఠ	౦-౨౧	పుం. పుం.	పూర్ణజల	జంబుక	అనావృష్టి
19 ,,	శు ౧౪	శు	శతతార	౯-౫౯	స్త్రీ. పుం.	నిర్జల	ఛాగ	సస్యానుకూలవృష్టి
4 మార్చి	బ ౧౩	గు	పూ. భా	౨౪-౩౮	పుం. పుం.	పూర్ణజల	గర్దభ	సామాన్యవృష్టి
17 ,,	ఫాల్గున శు ౧౧	బు	ఉ. భా	౪౫-౫	స్త్రీ. పుం.	పాదజల	అశ్వ	,,
31 ,,	బ ౧౦	,,	రేవతి	౧౨-౧౨	పుం. పుం.	,,	మయూర	,,

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయ కాలములు

౧౯౪౨ సం.	తేది	మద్రాసుకు ఉదయం ఘం	మద్రాసుకు ఉదయం వి	మద్రాసుకు అస్తం ఘం	మద్రాసుకు అస్తం వి	బెజవాడకు ఉదయం ఘం	బెజవాడకు ఉదయం వి	బెజవాడకు అస్తం ఘం	బెజవాడకు అస్తం వి
మార్చి	౨౭	౬	౦	౬	౧౦	౬	౨	౬	౧౦
ఏప్రిల్	౬	౫	౫౪	౬	౧౧	౫	౫౫	౬	౧౧
	౧౬	౫	౪౮	౬	౧౨	౫	౫౧	౬	౧౧
	౨౬	౫	౪౨	౬	౧౩	౫	౪౪	౬	౧౪
మే	౧	౫	౪౦	౬	౧౩	౫	౩౮	౬	౧౬
	౧౧	౫	౩౭	౬	౧౫	౫	౩౩	౬	౧౯
	౨౧	౫	౩౫	౬	౧౮	౫	౨౯	౬	౨౩
జూన్	౧	౫	౩౪	౬	౨౧	౫	౨౮	౬	౨౪
	౧౧	౫	౩౫	౬	౨౪	౫	౨౬	౬	౨౬
	౨౧	౫	౩౬	౬	౨౭	౫	౩౦	౬	౩౨
జూలై	౧	౫	౩౯	౬	౨౮	౫	౩౩	౬	౩౩
	౧౧	౫	౪౨	౬	౨౯	౫	౩౬	౬	౩౪
	౨౧	౫	౪౪	౬	౨౮	౫	౩౯	౬	౩౩
	౩౧	౫	౪౭	౬	౨౫	౫	౪౨	౬	౩౦
ఆగస్టు	౧౦	౫	౪౮	౬	౨౨	౫	౪౫	౬	౨౫
	౨౦	౫	౫౦	౬	౧౭	౫	౪౭	౬	౧౯
	౩౦	౫	౫౦	౬	౧౧	౫	౪౯	౬	౧౩
సెప్టెంబరు	౯	౫	౫౦	౬	౪	౫	౪౯	౬	౫
	౧౯	౫	౫౦	౫	౫౬	౫	౫౦	౫	౫౮
	౨౯	౫	౫౧	౫	౪౯	౫	౫౦	౫	౫౦
అక్టోబరు	౯	౫	౫౨	౫	౪౩	౫	౫౩	౫	౪౧
	౧౯	౫	౫౩	౫	౩౭	౫	౫౬	౫	౩౪
	౨౯	౫	౫౫	౫	౩౩	౫	౫౯	౫	౨౯
నవంబరు	౧౨	౬	౦	౫	౨౯	౬	౪	౫	౨౪
	౨౨	౬	౪	౫	౨౯	౬	౮	౫	౨౦
	౩౦	౬	౮	౫	౩౦	౬	౧౪	౫	౨౨
డిసంబరు	౭	౬	౧౨	౫	౩౨	౬	౨౦	౫	౨౪
	౧౭	౬	౧౮	౫	౩౬	౬	౨౬	౫	౨౮
	౨౭	౬	౨౨	౫	౪౧	౬	౩౨	౫	౩౨
౧౯౪౩									
జనవరి	౭	౬	౨౬	౫	౪౬	౬	౪౪	౫	౩౮
	౧౭	౬	౨౮	౫	౫౨	౬	౪౦	౫	౪౦
	౨౭	౬	౨౮	౫	౫౭	౬	౩౩	౫	౪౯
ఫిబ్రవరి	౫	౬	౨౯	౬	౧	౬	౩౨	౫	౫౬
	౧౫	౬	౨౪	౬	౪	౬	౨౭	౫	౫౯
	౨౫	౬	౨౦	౬	౭	౬	౨౩	౬	౦
మార్చి	౮	౬	౧౩	౬	౯	౬	౧౬	౬	౬
	౧౮	౬	౦	౬	౧౦	౬	౯	౬	౯

ఈ వారములందు ఆయాతిథు లున్నప్పుడు మృత్యుయోగ మనబడును.

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	౨	౧	౩	౪	౨	౫
౬	౭	౬	౮	౯	౭	౧౦
౧౧	౧౨	౧౧	౧౩	౧౪	౧౨	౧౫

ఈ వారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు దగ్ధయోగ మనబడును.

భర చిత్ర ఉ-షా ధని ఉ-ఫ జ్యేష్ఠ రేవ

ఈ వారములందు ఈ తిథు లున్నపుడు దగ్ధయోగ మనబడును.

౧౨ ౧౧ ౫ ౩ ౬ ౮ ౯

ఈ వారములందు ఈ తిథు లున్నపుడు విషయోగ మనబడును.

౪ ౬ ౭ ౨ ౮ ౯ ౭

ఈ వారములందు ఈ తిథులున్నపుడు హుతాశనయోగ మనబడును

౧౨ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧

ఈ వారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు యమఘంటయోగ మనబడును.

మఘ విశా ఆర్ద్ర మూల కృత్తి రోహి హస్త

ఈ వారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు ఉత్పాతయోగ మనబడును.

విశా పూ-షా ధని రేవ రోహి పుష్య ఉ-ఫ

ఈ వారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు మృత్యుయోగ మనబడును.

అనూ ఉ-షా శత అశ్వి మృగ ఆశ్రే హస్త

ఈవారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు కాణయోగ మనబడును దీనికే రంధ్రయోగమనికూడ పేరు.

జ్యేష్ఠ అభిజిత్ పూ-భా భర ఆర్ద్ర మఘ చిత్ర

ఈ వారములందు ఈ నక్షత్రము లున్నపుడు గ్రహజన్మనియోగ మనబడును.

భర చిత్ర ఉ-షా ధని ఉ-ఫ జ్యేష్ఠ రేవ

ఈ పైన వ్రాయబడిన అన్నియోగములకును ఆనందాదియోగములకున్ను అపవాద కలదు. "కుయోగా స్తిథివారోత్థా స్తిథిభోత్థా భవారజాః, హూణవంగఖశేష్వేవ వర్జ్యాస్త్రితయజా స్తథా" అని ముహూర్త చింతామణి. కనుక ఈ ఆంధ్ర దేశమునకు పైయోగములుగాని ఆనందాదియోగములుగాని ప్రధానముగా చూడదగినవి గావు.

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపుడిచ్చెడి గోచారఫలమును తెలియజేయు చక్రము.

రవిః	చంద్రః	కుజః	బుధః	గురుః	శుక్రః	శనిః	రాహుః	కేతుః
స్థానచలనం	సౌజన్యం	ఖేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	అఫలం	భయం	భయం
భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
సంపత్తు	లాభః	లాభం	వ్యయం	ఆపత్తు	సౌఖ్యం	సంపత్తు	సౌఖ్యం	సుఖం
మానభంగం	రోగం	శత్రుపీడ	శత్రుభయం	నాశనం	సుఖం	కుక్షిరోగం	మానహాని	మానహాని
భయం	కార్యనాశనం	రిపుభయం	దారిద్ర్యం	సంపత్	పుత్రలాభం	బుభుక్షు	ధనవ్యయం	ధనక్షయం
శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్లేశం	మానహాని	లక్ష్మి	సుఖం	సుఖం
దేహపీడ	లాభః	కలహం	వ్యసనం	ఆరోగ్యం	క్లేశం	రాజదండం	భయం	భీతి
రోగం	వ్యయం	భయం	సంతోషం	హాని	భయం	దుఃఖం	మృత్యువు	హాని
భయం	వ్యాకులం	వ్యయం	దుఃఖం	ధనాగమనం	ధనలాభం	రోగం	సంతాపం	కలహం
లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	విరోధం
ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషం	సౌఖ్యం	లాభం	లాభం	ధనాగమః
వ్యయం	దుఃఖం	రోగం	వ్యయం	పీడా	లాభం	క్లేశం	హాని	హాని

ఆనందాది యోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రమాకుః	హాని
రో	పుష్య	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	కార్యసిద్ధి
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పుష్య	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభ
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధిః
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	పద్మం	ఐశ్వర్యము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	చి	కాలః	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధః	కార్యసిద్ధి
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉ	విశా	పూ	మాతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పు	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభం

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి

గడి॥ ౩౪. ఘం॥ ౧ ని॥ ౩౦

పగటి ముహూర్తములు

ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ
ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం
లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ
విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం
అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో
శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం
ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం
అమృ	లాభం	విషం	ధనం
విషం	ధనం	లాభం	అమృ

గురు	శుక్ర	శని
ఉద్యో	రోగం	విషం
విషం	జ్వరం	అమృ
జ్వరం	అమృ	జ్వరం
లాభం	కలహం	ఉద్యో
అమృ	లాభం	శుభం
విషం	సుఖం	లాభం
కలహం	ధనం	ధనం
జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రి ముహూర్తములు

ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ
శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం
అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం
జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం
రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో
కలహం	రోగం	రోగం	శుభం
లాభం	అమృ	లాభం	లాభం
ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం
రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం

గురు	శుక్ర	శని
సుఖం	అమృ	విషం
రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
కలహం	కలహం	శుభం
లాభం	లాభం	అమృ
ఉద్యో	శుభం	కలహం
జ్వరం	ధనం	రోగం
లాభం	అమృ	అమృ
ఉద్యో	విషం	లాభం

N.B.—ధ్వాంక్ష, వజ్ర, ముద్గర యోగములలో ప్రథమ ౫ ఘడియలున్నూ, పద్మ, లంబములలో ప్రథమ ౪ ఘడియలున్నూ, గదా యోగమందు ప్రథమ ౧ ఘడియయున్నూ, కాల, ముసలములందు ప్రథమ ౨ ఘడియలున్నూ, వదలిన శుభము. రాక్షస, మృత్యు, ఉత్పాతయులను సంపూర్ణముగా వదలవలెను.

17	౪	౧౩	శు-ప్ర॥మం౫౬-౯ఉభా౬౦-౯ శుభం౦౦-౫౪ శు౫౭-౦ కిం౨౬-౬ది౨౩-౧౬ అహః౨౯-౫౪ ఉభా౧ రవిః ౨౯-౩౬చాంద్రమానాబ్దాదిఃవసంతనవరాత్రారంభః శ్వేతవరాహకల్పః యోగః రక్రాం భో౩-౪౦చ౨౯
18	౫	౧౪	ద్వి॥బు౫౭-౩౫ఉభా౦-౩౩ బ్ర౫౬-౧౬బా౨౬-౫౨రా౨-౭ సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం చంద్రదోదయః దక్షిణశృంగః భో౩-౩౨చ౩౦
19	౬	౧౫	తృ॥గు౬౦-౮శే౩-౩౪వి౫౫-౪౬ వై౨౯-౩ రా౨౭-౬ త్యా౪-౧౭ త్రిద్యుస్పృక్ మత్స్యజయంతి ఉత్తమమన్వాదిః మాసగౌరీవ్రతం డోలోత్సవః భో౩-౨౪౪బ్యులవల్ చ౧
20	౭	౧౬	తృ॥శు౦-౩౦అశ్వి౭-౪౬ వై౫౫-౫౭×౦-౩౦ శేషః౧-౨౧రా౩-౫౦ త్యా౪-౨౧ అహః౩౦-౪ ఉభా ౨౪విః ౫౦-౪౨ మేషాయనగో రవిః ౫౯-౨౪ నాక్షత్రమానాబ్దాదిః భో౩-౧౬చ౨
21	౮	౧౭	చ॥౪౪-౧౬భ౧౩-౦విష్కు౫౬-౫౨భర౪-౧౬రా౧౫-౫౬ త్యా౪-౨౪అహః౩౦-౬కూర్మకల్పః భో౩-౮ చ౩
22	౯	౧౮	పం॥ఆ౮-౫౩కృ౧౯-౧ప్రీ౫౮-౧౬బా౮-౫౩ త్యాజ్యాభావః శ్రక్రాం భో౩-౦చ౪ [కుక్రాం భో౨-౫౨చ౫
23	౧౦	౧౯	ష॥సో౧౪-౩౪రో౨౫-౩౧ఆయు౫౯-౪౭తై౧౪-౩౭ది౩-౨౧త్యా౪-౨౬రా౧౦-౫౬త్యా౪-౨౬ సప్తమీతిథిః
24	౧౧	౨౦	స॥మం౧౯-౨౦మృ౩౨-౩సౌ౬౦-౮వ౧౯-౨౦రా౨౫-౩ త్యా౪-౨౫అహః ౩౦-౧౦ఉభా ౩౪విః౧౨-౧౭ శూన్యతిథిః ఉభయానధ్యాయః దమనకపూజ భో౨-౪౪చ౬ [యాత్ర బుధాష్టమి భో౨-౩౬చ౭
25	౧౨	౨౧	అ॥బు౨౪-౧౬ఆర్ద్ర౩౮-౧౪సౌ౧-౧౪బ౨౪-౧౬ త్యాజ్యాభావః అష్టమీతిథిః అశోకాష్టమీ భవానీ
26	౧౩	౨౨	న॥గు౨౮-౩౩పున౪౩-౪౧శో౨-౧౦కౌ౨౮-౩౩ది౧౦-౫౭త్యా౪-౨౨ ౯తిథిః శ్రీరామనవమి భో౨-౨౮చ౮
27	౧౪	౨౩	ద॥శు౩౧-౫౨పుష్య౪౮-౧౦అతి౨-౨౬తై౦-౧౩ది౫-౧౧అహః౩౦-౧౬ ఉభా౪౪౩౪-౧౪ ధర్మరాజ ౧౦ భో౨-౨౦ చ౯
28	౧౫	౨౪	ఏ॥శ౩౩-౫౯ఆశ్లే౫౧-౩౦సు౧-౫౩వ౨-౫౬ది౨౧-౫౭సర్వేషాం౧౧డోలోత్సవః భో౨-౧౨చ౧౦
29	౧౬	౨౫	ద్వా॥ఆ౩౪-౪౯మ౫౩-౩ వృ౦-౨౩శు౫౭-౪౧బ౪-౨౪ది౨౨-౩౧త్యా౪-౮దమనకార్పణభో౨-౪చ౧౧
30	౧౭	౨౬	త్ర॥సో౩౪-౨౨పూఫ౫౪-౨౧గం౫౪-౩౦కౌ౪-౩౬ది౧౩-౪౯అహః౩౦-౨౪శే౧ ర౫౬-౩౬అనంగ ౧౩రాక్రాం భో౧-౫౬ చ౧౨
31	౧౮	౨౭	చతు॥మం౩౨-౪౨ఉఫ౫౩-౫౮ధృ౫౦-౩×౩-౩౨ది౧౨-౧౪అనధ్యయన౩౪వైశైవ౧౪భో౧-౪౮చ౧౩
1	౧౯	౨౮	○ పూ॥బు౨౯-౫౧హ౫౨-౨౮ధ్రు౪౪-౪౦భ౧-౧౬ది ౧౪-౨౭ అన్వాధానం శా॥ మన్వాదిః ఇంద్రపూజా భో౧-౪౦ చ౧౪
2	౨౦	౨౯	కృ-ప్ర॥గు౨౬-౨ చి౫౦-౫వ్యా౩౮-౩౩కౌ౨౬-౨ది౧౧-౪౦త్యా౩-౫౦ ప్రతిపత్తిథిఃయాగః భో౧-౩౨చ౧౫
3	౨౧	౩౦	ద్వి॥శు౨౧-౨౪స్వా౪౬-౫౫హ౩౧-౫౧గ౨౧-౨౪ ది౩-౨౧ అహః౩౦-౩౨ శే౨ రవిః౧౯-౪౩ తిథిద్వయం భో౧-౨౪ చ౧౬
4	౨౨	౩౧	తృ॥శ౧౬-౮విశా౪౩-౧౩వ౨౪-౩౯భ౧౬-౮ది౦-౩త్యా౩-౪౫రా౨౧-౫౭చతుర్థీతిథిః శేషే భో౧-౧౬చ౧౭
5	౨౩	౧	చ॥ఆ౧౦-౩౦అనూ౩౯-౧౨సి౧౭-౮బా౧౦-౩౦రా౨౧-౩౬త్యా౩-౪౩ షడశీతిముఖః ౨౧-౨౫ భో౧-౮
6	౨౪	౨	పం॥సో౪-౩౦జ్యే౫౩-౫౮జ్యే౩౫-౧౯వ్యా౯-౨౫తై౪-౩౦త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦-౪౦శే౩రవిః౪౨-౪౨ అవమ భో౧-౦ చ౧౯ [శైవనక్తం భో౦-౫౨చ౨౦
7	౨౫	౩	స॥మం౫౨-౩౦మూ౩౦-౫౫వరి౧-౩౯పరి౫౨-౨౧భ౨౫-౨౯ది౨౭-౧౧త్యా౩-౪౪రా౨౨-౪౧త్యా౩-౪౫
8	౨౬	౪	అ॥బు౪౬-౫౬పూషా౨౭-౬శివం౪౬-౪౦బా౧౯-౪౩రా౧౫-౧౩త్యా౩-౪౭భో౦-౪౪చ౨౧
9	౨౭	౫	న॥గు౪౧-౫౭ఉషా౨౩-౪౫సి౩౯-౪౯తై౧౪-౨౬రా౨-౩౦త్యా౩-౪౯కువే భో౦-౩౬చ౨౨ [చ౨౩
10	౨౮	౬	ద॥శు౩౭-౪౦శ్ర౨౧-౩సా౩౩-౩౨౯-౪౮ది౩౦-౪౪త్యా౩-౫౩ అహః౩౦-౫౦శే౪రవిః౬-౨౪భో౦-౨౮
11	౨౯	౭	ఏ॥శ౩౪-౧౬ధని౧౯-౧౧శు౨౭-౫౯బ౫-౫౮రా౬-౪త్యా౩-౫౭సర్వేషాం ౧౧ భో౦-౨౦చ౨౪
12	౩౦	౮	ద్వా॥ఆ౩౧-౫౭శత౧౮-౨౦శుక్ల౨౩-౧౪కౌ౩-౭రా౩-౨౮త్యా౪-౧కే క్రాం భో౦-౧౨చ౨౫
13	౧	౯	త్ర॥సో౩౦-౪౫పూభా౧౮-౩౪బ్ర౧౯-౨౪గ౧-౨౧రా౧౨-౧౨అహః౩౦-౫౮అశ్విని మేషే రవిః౩౦-౩౭ ఉదయాది౧౫-౩౭ ప్రభృతివిషువత్పుణ్యకాలః సౌరమానాబ్దాదిః భో౦-౪చ౨౬
14	౨	౧౦	చతు॥మం౩౦-౪౮ఉభా౨౦-౨౪౧౬-౩౩ఐం౦-౪౭రా౨౦-౨౪అనధ్యయన౩ శివసన్నిధిస్నానం రవికృష్ణాంగారక౧౪ భో౪-౧౮ చ౨౭
15	౩	౧౧	● అమా॥బు౩౨-౯రే౨౨-౪౫వై౧౪-౪౨ చతు౧-౨౮ త్యాజ్యాభావః పిండపితృయజ్ఞః అన్వాధానంయవాగ్రయణం భో౪-౧౦ చ౨౮

ఏప్రిల్ 1942

16	౪	౧౨	శు-ప్రా॥గు౩౪-౪౩అశ్వి౨౬-౪౦విష్క౧౩-౫౧కిం౩-౨౬ది౧౬-౧త్యా౪-౧౬రా౨౧-౩౬త్యా౪-౨౦ అహః ౩౧-౪ అశ్వి౨రవిః౫౫-౧౩యోగః వైశాఖస్నానారంభః భో౪-౧చ౨౯
17	౫	౧౩	ద్వి॥శు౩౮-౨౩భ౩౧-౪౦ప్రీ౧౩-౪౩బా౬-౩౩త్యాజ్యాభావః చంద్రోదయః దక్షిణశృంగఃభో౩-౫౩చ౩౦
18	౬	౧౪	తృ॥శ౪౨-౫౫కృ౩౭-౩౧ఆయు౧౪-౩౯తై౧౦-౩౯ది౪-౩౫త్యా౪-౨౩పరశురామజయంతీ అక్షతృతీయా కరకప్రదానం సౌభాగ్యశయనవ్రతం త్రేతాయుగాదిః పద్మకల్పః ఉదకుంభదానం శక్రాం భో౩-౪౪ రబ్యుసాని చ౧
19	౭	౧౫	చ॥ఆ౪౮-౨రో౪౪-౦సౌ౧౫-౫౭వ౧౫-౨౮ది౨౧-౫౧త్యా౪-౨౬రా౨౮-౨౦త్యా౪-౨౬భో౩-౩౬చ౨
20	౮	౧౬	పం॥సో౫౩-౧౫మృ౫౦-౩౬శో౧౭-౩౦బ౨౦-౩౮ శేషః౩-౫౮పునస్త్యాజ్యాభావః అహః ౩౧-౧౪ అశ్వి ౩రవిః ౨౦-౧౪ శ్రీజగద్గురుశంకరజయంతీ శుక్రా వృషభాయనం౨౮-౫౦భో౩-౨౭చ౩
21	౯	౧౭	ష॥మం౫౮-౧౬ఆర్ద్రా౫౬-౫౬అతి౧౯-౧కౌ౨౫-౪౫ది౩-౪౯త్యా౪-౨౫భో౩-౧౯చ౪
22	౧౦	౧౮	స॥బు౬౦-౦ పున౬౦-౦ సు౨౦-౯ గ౩౦-౧౮ ది౯-౪౩ త్యా౪-౨౨ త్రిద్యుస్పృక్ గంగోత్పత్తిః భో౩-౧౦ చ౫
23	౧౧	౧౯	స॥గు౨-౨౨పున౨-౩౧ధృ౨౦-౪౨వ౨-౨౨ది౨౪-౩ త్యా౪-౧౯ అహః ౩౧-౧౮అశ్వి౪రవిః౪౫-౪౫ ఉభయానధ్యాయః భో౩-౨ చ౬
24	౧౨	౨౦	అ॥శు౫-౩౩పుష్య౭-౧౧శూ౨౦-౨౮బ౫-౩౩రా౯-౪౪త్యా౪-౧౪భో౨-౫౩చ౭
25	౧౩	౨౧	న॥శ౭-౩౩ఆశ్లే౧౦-౪౩గం౧౯-౧౫కౌ౭-౩౩రా౧౦-౨౧త్యా౯చండికావ్రతంభో౨-౪౫చ౮
26	౧౪	౨౨	ద॥ఆ౮-౧౭మఘ౧౩-౦ వృ౧౭-౩ గర౮-౧౭ రా౧-౫౮ త్యా౪-౪ సుదశావ్రతం భో౨-౩౬ చ౯
27	౧౫	౨౩	ఏ॥సో౭-౪౭పూఫ౧౪-౫ధ్రు౧౩-౫౩భ౭-౪౭రా౦-౩౬త్యా౩-౫౯ అహః౩౧-౨౬ శీ౧ రవిః౧౨-౩ సర్వేషాం ౧౧ భో౨-౨౮ చ౧౦ .
28	౧౬	౨౪	ద్వా॥మం౬-౦ఉఫ౧౩-౫౫వ్యా౯-౪౪బా౬-౦రా౩-౨పరశురామ౧౨భో౨-౧౯చ౧౧
29	౧౭	౨౫	త్ర॥బు౩-౭హస్త౬-౨౩హ౧౨-౪౩వ౫౪-౨౫తై౩-౭రా౦-౩౦ అవమనృసింహజయంతిఅనఙ్గయన౩ భో౨-౧౧ చ౧౨
30	౧౮	౨౬	పూ॥సు○౫౪-౪౭చి౧౦-౩౩సి౫౨-౩౨భ౭-౮ది౨౩-౫౨ త్యా౩-౪౮ అహః౩౧-౩౨ భర౨ రవిః౩౭-౫౯ కూర్మజయంతిఅన్వా॥ సింహస్నానం దధ్యన్న ఛత్రవ్యజన పాదుకోపానహోదిదానాని తిలదానంభో౨-౨
1	౧౯	౨౭	కృ॥శు-ప్రతి౯-౨౧స్వా౭-౩౭వ్య౪౫-౨౮బా౨౨-౪ది౨౦-౪౮త్యా౩-౪౫యోగఃభో౧-౫౪చ౧౪
2	౨౦	౨౮	ద్వి॥శ౪౩-౩౧విశా౪-౬వరి౩౮-౧౭తై౧౬-౭ది౩-౨౬త్యా౩-౪౪అనూరవేశవ్రతంభో౧-౪౫చ౧౫
3	౨౧	౨౯	తృ॥ఆ౩౭-౨౭అనూ౦-౧౦జ్యే౫౫-౫౨పరిఘ౩౦-౨౩వ౧౦-౨౯ది౩-౧౨పార్థివకల్పః భో౧-౩౭చ౧౬
4	౨౨	౩౦	చ॥సో౩౧-౧౮మూ౫౧-౪౯శి౨౨-౪౦బ౪-౨౨రా౧౬-౨౫అహః౩౧-౪౦భ౩రవి౪-౪౦కర్తరీప్రా॥భో౧-౨౮
5	౨౩	౩౧	పం॥మం౨౫-౨౧పూషా౭-౫౪సి౧౫-౫తై౨౫-౨౧ది౧౪-౧౪త్యా౩-౪౪పంచమితిథిశుద్ధేభో౧-౨౦చ౧౮
6	౨౪	౧	ష॥బు౧౯-౪౪ఉషా౪౪-౨౫సా౭-౪౪వ౧౯-౪౪ది౭-౪౪రా౨౨-౧౨తిథిద్వయంభో౧-౧౧ చ౧౯
7	౨౫	౨	స॥గు౧౪-౪౦శ్ర౧-౩౧సుం౦-౪౭శుక్ల౫౩-౨౭బ౧౪-౪౦రా౧౯-౨౫అహః౩౧-౪౬భర౪రవిః ౩౧-౪౯అష్టమీతిథిః ఉభయానధ్యాయః భో౧-౩ చ౨౦
8	౨౬	౩	అ॥శు౧౦-౧౬ధని౩౯-౨౮బ్రహ్మ౪౮-౩౪కౌ౧౦-౧౬రా౨౫-౨౦త్యా౩-౫౬భో౦-౫౪చ౨౧
9	౨౭	౪	న॥శ౬-౪౬శత౩౮-౨౧ఐం౪౩-౪౦గ౬-౪౬శేషః౧-౪రా౨౨-౩౧హనుమజ్జయంతి భో౦-౪౬చ౨౨శుక్రాం
10	౨౮	౫	ద॥ఆ౪-౧౮పూభా౩౮-౧౯వై౩౯-౪౩భ౪-౧౮త్యాజ్యాభావఃఅహః౩౧-౫౨కృ౧ రవిః ౫౮-౧౪ నిజవాస్తు కర్తరీప్రారంభః మృద్దారుశిలాకర్మాణి వర్జనీయాని శ్రీసరస్వతీనదీపుష్కరారంభఃభో౦-౩౭చ౨౩
11	౨౯	౬	ఏ॥సో౩-౦ఉభా౩౯-౨౭వి౩౬-౩౯బా౩-౦ది౨-౪౬త్యా౪-౫సర్వేషాం౧౧భో౦-౨౯చ౨౪
12	౩౦	౭	ద్వా॥మం౨-౫౭రేవ౧-౫౨ప్రీ౩౪-౪౦తై౨-౫౭ది౧౦-౪౦త్యా౪-౧౦భో౦.౨౦చ౨౫
13	౩౧	౮	త్ర॥బు౪-౧౧అశ్వి౪౫-౩౦ఆయు౩౩-౩౮వ౪-౧౧రా౨-౫౯త్యా౪-౧౫అవధ్యరమాసశివ రాత్రిః భో౦-౧౨
14	౧	౯	చ॥గు౬-౪౧భ౫౦-౧౭సౌ౩౩-౩౪శ౬-౪౧ది౧౧-౨౬ త్యా౪-౧౯అహః౩౧-౫౮కృ౨ వృషేరవిః౨౭-౧౪ ఉదయాది౧౧-౧౪ ప్రా॥విష్ణుపదపుణ్యకాలః అన్వాధానం ద్వాపరయుగాంతఃభో౦-౪చ౨౭
15	౨	౧౦	శు ● అమా౧౦-౧౩కృ౫౬-౧శో౩౪-౧౬నా౧౦-౧౩చ౨౩-౯ త్యా౪-౨౩ యోగః పిండపితృయజ్ఞః శుక్రాం భో౦-౫౬ చ౨౮

మే 1942

16 | ౩ | ౧౧ | శు॥ ప్ర॥౭౧౪-౩౯ రో౬౦-౧౦ అతి౩౫-౩౧ బ౧౪-౩౮ రా౮-౧౮ త్యా౪-౨౬ ద్వితీయాతిథిః చంద్రోదయఃసమ శృంగః భో౪-౪౭చ౨౯

17 | ౪ | ౧౨ | ద్వి॥ ఆ౧౯-౩౫ రో౨-౨౭ సుక౩౭-౭ కౌ౧౯-౩౫ ది౧౭-౫౯ త్యా౪-౨౬ అహః౩౨-౨ కృత్తికాతృతీయెరవిః ౫౫-౫౩ తృతీయాతిథిః భో౪-౩౭ జమాదిలవల్ చ౧

18 | ౫ | ౧౩ | తృ॥ పో౨౪-౪౨ మృ౯-౨౯ ధృ౩౮-౪౫ గ౨౪-౪౨ రా౦-౧౨ త్యా౪-౨౫ శూన్యతిథిః భో౪-౨౭చ౨

19 | ౬ | ౧౪ | చ॥ మం౨౯-౩౨ ఆర్ద్ర౧౫-౨౬ శూ౪౦-౭ భ౨౯-౩౨ రా౧౬-౧౪ త్యా౪-౨౩ చతుర్థీతిథిః భో౪-౧౮చ౩

20 | ౭ | ౧౫ | పం॥ బు౩౩-౪౧ పున౨౧-౧౩ గం౪౦-౫౫ బ౧-౩౬ రా౧౦-౪౪ త్యా౪-౨౦ భో౪-౮చ౪ సంక్రాం

21 | ౮ | ౧౬ | ష॥ సు౩౬-౫౦ పుష్య౨౬-౯ వృ౪౦-౫౫ కౌ౫-౧౫ త్యాజ్యాభావఃఅహః౩౨-౧౦ కృత్తికా౪ రవిః౨౪-౮ మిథు నాయనం౩౨-౪౭ భో౩-౫౯చ౫

22 | ౯ | ౧౭ | స॥ సు౩౮-౫౦ ఆశ్రే౨౯-౫౭ ధృ౪౦-౧ గ౭-౫౦ ది౦-౧౦ త్యా౪-౧౫ భో౩-౪౯చ౬

23 | ౧౦ | ౧౮ | అ॥ శ౩౯-౩౬ మ౩౨-౩౫ వ్యా౩౮-౬ భ౯-౧౩ ది౧-౧౬ త్యా౪-౧౦ రా౨౦-౫౦ త్యా౪-౫ భో౩-౩౯చ౭

24 | ౧౧ | ౧౯ | న॥ ఆ౩౯-౩ పూఫ౩౩-౫౪ హ౩౫-౧౦ బా౯-౨౦ రా౧౯-౪౫ త్యా౪-౦ అహః౩౨-౧౨ రో౧ రవిః౫౩-౧ రా క్రాం భో౩-౩౦చ౮

25 | ౧౨ | ౨౦ | ద॥ సో౩౭-౧౫ ఉఫ౩౪-౩ వజ్ర౩౧-౧౬ తై౮-౯ రా౩౨-౩౦ త్యా౩-౫౬ రా క్రాం భో౩-౨౦చ౯

26 | ౧౩ | ౨౧ | ఏ॥ మం౩౪-౨౦ హ౩౩-౪ సి౨౬-౨౭ వ౫-౪౭ రావి౨౦-౧౨ త్యా౩-౫౨ సర్వేషాం౧౧ భో౩-౧౦చ౧౦

27 | ౧౪ | ౨౨ | ద్వా॥ బు౩౦-౨౫ చి౩౧-౪ వ్య౨౦-౪౯ బ౨-౨౨ రావి౧౨-౧౦ త్యా౩-౪౯ భో౩-౧చ౧౧

28 | ౧౫ | ౨౩ | త్ర॥ సు౨౫-౪౦ స్వా౨౮-౧౫ వరీ౧౪-౩౦ తై౨౫-౪౦ రావి౯-౧౪ త్యా౩-౪౬ అహః౩౨-౧౪ రో౨ రవిః౨౨-౧౯ త్రయోదశీతిథిః అనధ్యయనచతుష్టయం వాస్తుకర్తరీత్యాగః భో౨-౫౧చ౧౨

29 | ౧౬ | ౨౪ | చ॥ శు౨౦-౧౯ వి౨౪-౫౦ ప౭-౩౯ వ౨౦-౧౯ రావి౧-౫౫ త్యా౩-౪౪ తిథిద్వయంశివే భో౨-౪౧చ౧౩

30 | ౧౭ | ౨౫ | పూ॥ శ ○ ౧౪-౨౯ అనూ౨౦-౫౭ శి౦-౨౧ సిద్ధ౫౨-౩౧ బ౧౪-౨౯ రావి౧-౪౪ త్యా౩-౪౩ ప్రతిపత్తిథిః సద్యః స్కాలయోగః భో౨-౩౧చ౧౪

31 | ౧౮ | ౨౬ | కృ॥ ఆప్ర౮-౨౫ జ్యే౧౬-౫౦ సా౪౫-౧౦ కౌ౮-౨౫ త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౧౮ రో౩ రవిః౫౧-౫ భో౨-౨౧చ౧౫

1 | ౧౯ | ౨౭ | ద్వి॥ సో ౨-౧౫ ఏమ్య౫౩-౫౨ మూ౧౨-౪౧ శుభం౩౭-౨౨ గ౨-౧౫ ది౮-౫౮ త్యా౩-౪౩ రావి౨-౪౯ త్యా౩-౪౪ అవమా సువేభో౨-౧౨చ౧౬

2 | ౨౦ | ౨౮ | చ॥ మం౪౯-౪౫ పూషా౮-౪౬ శుక్ల౨౯-౩౬ బ౨౨-౫౬ ది౨౭-౩౨ త్యా౩-౪౫ భో౨-౨చ౧౭

3 | ౨౧ | ౨౯ | పం॥ బు౪౫-౧౫ ఉషా౫-౫ బ్ర౨౩-౧౧ కౌ౧౭-౩౦ ది౧౪-౩౫ త్యా౩-౪౭ భో౧-౫౩చ౧౮

4 | ౨౨ | ౩౦ | ష॥ సు౪౦-౪౭ శ్ర౨-౨ధ౫౭-౩౩ ఐ౧౬-౪౨ గ౧౩-౧ ది౧౧-౩౭ త్యా౩-౫౦ అహః౩౨-౨౦ రో౪ రవిః౨౧-౪ భో౧-౪౩చ౧౯

5 | ౨౩ | ౩౧ | స॥ సు౩౭-౧౧ శత౫౮-౧౧ వై౧౦-౫౩ భ౮-౫౯ ది౧౭-౧౧ త్యా౩-౫౪ కే క్రాం భో౧-౩౩చ౨౦

6 | ౨౪ | ౧ | అ॥ శ౩౪-౩౭ పూభా౫౭-౫౫ వి౫౪-౯ బా౫-౫౪ ది౧౪-౭ త్యా౩-౫౯ భో౧-౨౪చ౨౧

7 | ౨౫ | ౨ | న॥ ఆ౩౩-౧౦ ఉభా౫౮-౪౪ ప్రీ౧-౩౮ ఆయు౫౬-౩౬ తై౩-౫౪ ది౨౨-౧౫ త్యా౪-౪ అహః౩౨-౨౨ మృ రవిః౫౧-౪౭ భో౧-౧౪చ౨౨

8 | ౨౬ | ౩ | ద॥ సో౩౨-౫౯ రే౬౦-౧౦ సౌ౫౬-౧౦ వ౩-౫ ది౨౯-౫౨ త్యా౪-౯ భో౧-౪చ౨౩

9 | ౨౭ | ౪ | ఏ॥ మం౩౪-౪ రే౧-౧౦ శో౫౪-౫౩ బ౩-౩౧ రావి౨౧ ౩౬ త్యా౪-౧౪ సర్వేషాం౧౧ భో౦-౫౫చ౨౪

10 | ౨౮ | ౫ | ద్వా॥ బు౩౬-౨౨ అ౪-౩౪ అతి౫౪-౩౯ కౌ౫-౧౩ ది౩౦-౨౨ త్యా౪-౧౮ గురుమౌఢ్యారంభః భో౦-౪౫చ౨౫

11 | ౨౯ | ౬ | త్ర॥ సు౩౯-౪౭ భ౯-౫౬ సు౫౫-౧౮ గ౮-౪ రావి౯-౨౪ త్యా౪-౨౨ అహః౩౨-౨౬ మృ౨ రవిః౨౨-౫౮ భో౦-౩ చ౨౬

12 | ౩౦ | ౭ | చ॥ శు౪౪-౭ కృ౧౪-౩౬ ధృ౫౬-౩౫ భ౧౧-౫౭ రావి౨౬-౧౭ త్యా౪-౨౫ అనధ్యయన౩ మాసశివరాత్రి భో౦-౨౬చ౨౭

13 | ౩౧ | ౮ | అమా॥ ● ౪౪౯-౨రో౨౦-౪౭ శూ౫౮-౧౨ చ౧౬-౩౪ శేషః౩-౮ రావి౩-౫౧ త్యా౪-౨౬ అన్వాధాన పిండపితృయజ్ఞః భో౦-౧౬చ౨౮

జూన్ 1942			
14	౩౨	౯	శు-ప్ర॥ఆ౫౪-౬మృ౨౭-౨౧గం౬౦-౨కిం౨౧-౩౪రావి ౧౮-౮త్యా౪-౨౬అ[illegible]౨-౨౮మృగ౩ మిథునే రవిః౫౨-౪౧యోగః కరవీరవ్రతం భో౦-౭చ౨౯
15	౧	౧౦	ద్వి॥సో౫౮-౫౮ఆర్ద్ర౩౩-౪౯వృ౬౦-౧౦బా౨౬-౩౨ త్యాజ్యాభావః- ఉదయాది౯-౪౧ ప్రభృతి షడశీతి పుణ్యకాలః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః భో౫-౨౭చ౩౦ [చ౧
16	౨	౧౧	తృ॥మం౬౦-౧౦పున౩౯-౪౭వ్యా౧-౩౦తై౩౦-౫౯దె౬-౪౯త్యా౪-౨౪త్రిద్యుస్పృక్ రంభా వ్రతంభో౫-౧౭
17	౩	౧౨	తృ॥బు౩-౦పుష్య౪౪-౫౭ధృ౨-౨౬గ౩-౦ది౧-౩౦త్యా౪-౨౧ఉమావతారః ఉమాపూజన వ్రతఃభో౫-౬చ౨
18	౪	౧౩	చ॥గు౬-౮ఆశ్రే౪౯-౫వ్యా౨-౩౬భ౬-౮ది౯-౯త్యా౪-౧౭ అహః౩౨-౩౦మృ౪౪రవిః౨౩-౧౬ ఉపాంగ లలితా వ్రతంభో౪-౫౬చ౩
19	౫	౧౪	పం॥శు౮-౧౧మ౫౨-౦హ౧-౫౭బా౮-౧౧ది౨౦-౩౩త్యా౪-౧౨భో౪-౪౬చ౪
20	౬	౧౫	ష॥శ౮-౫౬పూ-ఫ౫౩-౩౭వజ్రం-౧౬సి౫౭-౨౯తై౮-౫౬ది౧౨-౩౬త్యా౪-౭రా క్రాంభో౪-౩౫చ౫
21	౭	౧౬	స॥ఆ౮-౨౬ఉ-ఫ౫౪-౭వ్య౫౪-౭వ౮-౨౬ది౧౧-౪౬త్యా౪-౨అహః౩౨-౩౪ఆ౧ రవిః౫౪-౧౫ ఉభయానాధ్యాయఃభో౪-౨౫చ౬
22	౮	౧౭	అ॥సో౬-౪౨హ౫౩-౨౦వరి౪౯-౨౬బ౬-౪౨ది౧౪-౫౧త్యా౩-౫౭కటకాయనం౩-౦భో౪-౧౪చ౭
23	౯	౧౮	న॥మం౩-౪౯చి౫౧-౩౩ప౪౩-౫౭కౌ౩-౪౯ది౧౨-౪౪త్యా౩-౫౩దశహరగంగావతారః భో౪-౪చ౮
24	౧౦	౧౯	ద॥బుం-౨స్వ౫౫-౩౧స్వాత౮-౫౪ ౯౩౭-౪౫గ౦-౨ ది౪-౫౬ త్యా౩-౪౯ అవమా స్మార్తగృహస్థానాం నిర్జల౧౧ భో౩-౫౪చ౯
25	౧౧	౨౦	ద్వా॥గు౫౦-౩వి౪౫-౩౨సి౩౦-౫౮బ౨౨-౪౮ది౨-౭ త్యా౩-౪౭రావి౨౨-౨౦త్యా౩-౪౫ అహః౩౨-౩౪ ఆర్ద్రా౨రవిః౨౫-౩మధ్వవైష్ణవైకాదశీ స్మార్తయతివితంతూనాం౧౧భో౩-౪౩చ౧౦
26	౧౨	౨౧	త్ర॥శు౪౪-౮అనూ౪౧-౪౧సా౨౩-౪౩కౌ౧౭-౫౮రావి౨౨-౧౨త్యా౩-౪౪భో౩-౩౩చ౧౧
27	౧౩	౨౨	చ॥శ౩౭-౫౯జ్యే౩౭-౩౪శు౧౬-౧౬గ౧౧-౪తౌ జ్యాభావః అనధ్యయన౩కువేభో౩-౨౨చ౧౨
28	౧౪	౨౩	○పూ॥ఆ౩౧-౪౬మూ౩౩-౨౨శుక్ల౮-౩౮భ౪-౫౩ది౯-౩౯త్యా౩-౪౩రావి౨౩-౧౫త్యా౩-౪౪ అహః౩౨-౩౧ఆర్ద్రా౩రవిః౫౬-౧౨అన్వాధానం భౌచ్యకమన్వాదిః తిలదానం వటసావిత్రీవ్రతంభో౩-౧౨చ౧౩
29	౧౫	౨౪	కృ-ప్ర॥సో౨౫-౪౧పూషా౨౯-౯బ్ర౧-౦వి౫౨-౩౧కౌ౨౫-౪౧ రావి౧౫-౩౭ త్యా౩-౪౫ ప్రతిపత్తిథిః యోగః౪వేభో౩-౧ చ౧౪
30	౧౬	౨౫	ద్వి॥మం౧౯-౫౫ఉ-షా౨౫-౩౬వై౪౬-౨౮గ౧౯-౫౫రావి౨-౩౬త్యా౩-౪౭తిథిద్వయంభో౨-౫౧చ౧౫
జూలై 1942			
1	౧౭	౨౬	తృ॥బు౧౪-౪౦శ్ర౨౨-౨౪విష్కు౩౯-౫౨భ౧౪-౪౦వి౩౧-౫౯త్యా౩-౫౦చతుర్థీతిథిః భో౨-౪౧చ౧౬
2	౧౮	౨౭	చ॥గు౧౦-౪ధ౧౯-౫౫ప్రీ౩౩-౫౬బా౧౦-౪రావి౫-౧త్యా౩-౫౪ అహః౩౨-౨౬ ఆర్ద్రా౪ రవిః౨౭-౫౮ అగస్త్యాస్తమయః౧౮-౨౦భో౨-౩౦చ౧౭
3	౧౯	౨౮	పం॥శు౬-౨౧శ౧౮-౨౦ఆయు౨౮-౪౫తై౬-౨౧రావి౧-౪౭ త్యా౩-౫౮ షడశీతిముఖః౫౧-౩౮ కేక్రాం భో౨-౨౦చ౧౮
4	౨౦	౨౯	ష॥శ౩-౩౭పూ-భా౧౭-౪౫సౌ౨౪-౨౫వ౩-౩౭రావి౯-౩౬త్యా౪-౨భో౨-౯చ౧౯
5	౨౧	౩౦	స॥ఆ౨-౪ఉ-భా౧౮-౨౧శో౨౧-౩బ౨-౪రావి౧౬-౫౨త్యా౪-౭అహః౩౨-౨౪పున౧రవిః౫౮-౨౧ అనధ్యాయః చ౨౦
6	౨౨	౩౧	అ॥సో౧-౪౫రే౨౦-౧౧అతి౧౮-౪౦కౌ౧-౪౫త్యాజ్యాభావః స్వాధ్యాయఃభో౧-౪౯చ౨౧
7	౨౩	౧	స॥మం౨-౪౨అ౨౩-౧౪సుక౧౭-౧౭గ౨-౪౨ది౧౨-౪౩త్యా౪-౧౨రావి౧౬-౩౪.త్యా౪-౧౭ భో౧-౩౮
		౨	ద॥బు౪-౫౩భ౨౭-౨౯ధృ౧౬-౫౩భ౪-౫౩త్యాజ్యాభావఃభో౧-౨౮చ౨౩ [చ౨౨
		౩	వి॥గు౮-౧౨కృ౩౨-౪౫శూ౧౭-౧౮బా౮-౧౨ది౦-౭త్యా౪-౨౧అహః౩౨-౨౦పున౨ రవిః౨౯-౨౪ సర్వేషాం౧౧ భో౧-౧౭చ౨౪
		౪	ద్వా॥శు౧౨-౨౬రో౩౮-౪౮-గ౦౧౮-౨౫తై౧౨-౨౬ది౧౬-౪౭త్యా౪-౨౪రావి౨౨-౦త్యా౪-౨౬ త్రయోదశీతిథిః శక్రాంభో౧-౭చ౨౫ [మాధ్వసమాప్తిఃభో౦-౫౬చ౨౬
		౫	త్ర॥శ౧౭-౧౪మృ౪౫-౧౮వృ౯-౫౭వ౧౭-౧౪త్యా॥భా చతుర్దశీతిథిః అనధ్యయన౪ మాసశివరాత్రిః గురు
		౬	చ॥ఆ౨౨-౧౫ఆర్ద్ర౫౧-౫౦ధృ౨౧-౩౮శ౨౨-౧౫ది౮-౩౫త్యా౪-౨౬శూన్యతిథిఃభో౦-౪౬చ౨౭
		౭	●అమా॥సో౨౭-౩పున౫౮-౩వ్యా౨౩-౧౦నా౨౭-౩ ది౨౪-౫౬ త్యా౪-౨౫ అహః౩౨-౧౮ పున౩ రవిః ౦-౨౩దర్శతిథిః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః వటసావిత్రీవ్రతంభో౦-౩౬చ౨౮

జూలై 1942

14	౩౦		ృ-ప్ర॥మం౩౧-౧౫పుష్య౬౦-౧౦హ౨౪-౧౩బ౩౧-౧౫ది౧౯-౫౬ఉ॥శ్యం॥చంద్రోదయఃయోగభో౦-౨
15	౩౧	౯	ద్వి॥బు౩౪-౩౬పుష్య ౩-౨౩ వజ్రం ౨౪-౫౬ బా ౨-౫౫రా ౫-౧౮ భో౦-౧౭ రబ్బూలవల్ చ౧ [చ౨
16	౧	౧౦	తృ॥గు౩౬-౪౦ఆశ్రే౭-౩౯సి౨౪-౪తై౫-౪౮రా౬-౫౭అహః౩౨-౧౬పునర్ కటకేరవిః౩౧-౧౫ఉదయా ౧-౧౫ ప్ర॥ దక్షిణాయనపుణ్యకాలః దూర్వారణ్యగౌరీవ్రతం బీజావాపః కర్కాం పక్షిణ్యనధ్యాయ
17	౨	౧౧	చ॥శు౩౭-౩౨మఘ౧౦-౪౬వ్య౨౨-౩౩వ౭-౬ది౩౧-౨౫త్యా౪-౮భో౫-౨౫చ౩రాక్రాం |భో౦-౪చ
18	౩	౧౨	పం॥శ౩౭-౫పూఫ౧౨-౪౦వరి౨౦-౩బ౭-౧౮ది౩౦-౫౩త్యా౪-౩ స్కందపంచమీ భో౫-౧౪చ౪
19	౪	౧౩	ష॥ఆ౩౫-౨౮ఉఫ౧౩-౨౦ప౧౬-౩౩కౌ౬-౧౬రా౧-౫౭త్యా౩-౫౮కుమార ౬భో౫-౪చ౫
20	౫	౧౪	స॥సో౩౨-౪౦హ౧౨-౫౦శి౧౨-౭గ౪-౪రా౦-౧౪త్యా ౩-౫౪ అహః ౩౨-౧౪ పుష్య౧౪రవిః ౨-౦వివస త్వాజ భో౪-౫౩ చ౬
21	౬	౧౫	అ॥మం౨౮-౫౧చి౧౧-౧౮సిద్ధం౬-౫౦భ౦-౪౫ది౨౫-౧త్యా౩-౫ అష్టమీతిథిః భో౪-౪౩చ౭
22	౭	౧౬	న॥బు ౨౪-౧౧స్వా ౮-౫౧సా ౦-౪౮ కు ౫౩-౨౭ కౌ ౨౪-౧౧ ది ౨౨-౯ త్యా ౩-౪౭ తిథిద్వయం ఐం[ద్రి] నవమీభో౪-౩౨చ౮
23	౮	౧౭	ద॥గు౧౮-౫౫విశా౫-౪౩శుక్ల౪౭-౫గ౧౮-౫౫ది౧౫-౭త్యా౩-౪౫అహః౩౨-౧౨పుష్య౨౪విః౩౨-౩౧సింహ యనం ౪౧-౧౯ ఏకాదశీతిథిః చాక్షుషమన్వాదిః శాకవ్రతారంభః భో౪-౨౨చ౯
24	౯	౧౮	ఏ॥శు౧౩-౮అనూ౨-౨జ్యేష్ఠ౫౬-౦బ౩౯-౩౪భ౧౩-౮ది౧౫-౬త్యా౩-౪౪ సర్వేషాం శయనైకాదశీ చా ర్మాస్యవ్రతారంభః గోపద్మవ్రతారంభః జ్యే రవే భో౪-౧౧చ౧౦
25	౧౦	౧౯	ద్వా॥శ౭-౩మూ౫౩-౪౭ఐ౩౧-౫౫బా౭-౩రావి౧౭-౫౬త్యా౩-౪౩భో౪-౧చ౧౧
26	౧౧	౨౦	త్ర॥ఆం-౪౯ఏప్యా౫౩-౫౨పూషా౪౯-౩౭సై౨౪-౧౫తై౦-౪౯ది౧౬-౭త్యా౩-౪౩ అవమ అనధ్యయన భో౩-౫౦ చ౧౨
27	౧౨	౨౧	○పూ॥సో౪౮-౫౨ఉషా౪౫-౪౮ వి౧౬-౪౫ భ౨౧-౪౭ ది౮-౨౧ రావి౨౩-౧౦ అహః౩౨-౪ పుష్య౩ వి౨-౪౮అన్వాధానం వ్యాసపూజా సింధుస్నానం కోకిలావ్రతం శివశయనవ్రతం చాతుర్మాస్యవ్రతారం భో౩-౪౦చ౧౩
28	౧౩	౨౨	కృ-ప్ర॥మం౪౩-౩౩శ్ర౪౨-౨౭ప్రీ౯ ౩౫బా౧౬-౧౨రావి౧౯-౫౮యోగః శుభే భో౩-౨౯చ౧౪ [చ౧
29	౧౪	౨౩	ద్వి॥బు౩౮-౪౭ధ౩౯-౪౭ఆ౨-౫౩సౌ ౫౩-౪౪ తై౧౧-౧౫రావి౨౪-౧౪చాతుర్మాస్యద్వితీయాభో౩-౧
30	౧౫	౨౪	తృ॥శు౩౫-౧౦శత౩౭-౫౭శో౫౧-౧౬వ౭-౩ శేషః౦-౭రావి౨౧-౪౮అహః౩౧-౫౮పుష్య౪౪విః౩౧-౫ అగస్త్యోదయః ౪౧-౧౩భో౩-౮చ౧౬
31	౧౬	౨౫	చ॥శు౩౨-౨౬పూభా౩౭-౮అతి౪౬-౪౬బ౩-౪౮ త్యాజ్యాభావః భో౨-౫౮చ౧౭
1	౧౭	౨౬	పం॥శ౩౦-౪౮ఉభా౩౭-౨౬సు౪౩-౧౨కౌ౧-౩౭ది౧-౧౬త్యా౪-౧భో౨-౪౭చ౧౮
2	౧౮	౨౭	ష॥ఆ౩౦-౨౪రే౩౮-౫౭ధృ౪౦-౩౬గ౦-౩౬ది౮-౧౨త్యా౪-౬భో౨-౩౭చ౧౯
3	౧౯	౨౮	స॥సో౩౧-౧౮అశ్వి౪౧-౪౬శూ౩౯-౩భ౦-౫౧ది౩౧-౧౬త్యా౪-౧౧అహః ౩౧-౫౨ ఆశ్రే౧ రవిః ౧-౪ భో౨-౨౬ చ౨౦ [చ౨
4	౨౦	౨౯	అ॥మం౩౩-౨౩భ౪౫-౪౧గం౩౮-౨౪బా౨-౨౦ది౭-౧౯త్యా౪-౧౬ధర్మసావర్ణికమన్వాదిః శువే భో౨-౧
5	౨౧	౩౦	న॥బు౩౬-౩౮కృ౫౦-౪౫వృ౩౮-౪౦తై౫-౦ది౧౮-౧౩త్యా౪-౨౦ఇంద్రాణీపూజా కౌమారీపూజా భో౨-
6	౨౨	౩౧	ద॥గు౪౦-౫౧రో౫౬-౪౦ధృ౩౯-౩౮వ౮-౪౫రావి౨-౫౩త్యా౪-౨౪అహః౩౧-౪౬ ఆశ్రే౨ రవిః౩౩- శక్రాం భో౧-౫౫చ౨౩
7	౨౩	౧	ఏ॥శు౪౫-౪౨మృ౬౦-౧౦వ్యా౪౧-౬బ౧౩-౧౭ది౨-౧౧త్యా౪-౨౬సర్వేషాం౧౧భో౧-౪౪చ౨౪
8	౨౪	౨	ద్వా॥శ౫౦-౪౭మృ౩-౧౧హ౪౨-౪౫కౌ౧౮-౧౫ది౨౬-౩౦త్యా౪-౨౬భో౧-౩౪చ౨౫
9	౨౫	౩	త్ర॥ఆ౫౫-౪౩ఆర్ద్ర౯-౪౫వ౪౪-౨౦గ౨౩-౧౫రావి౧౧-౦త్యా౪-౨౫భో౧-౨౩చ౨౬
10	౨౬	౪	చ॥సో౬౦-౦పున౧౫-౫౬సి౪౫-౨౮భ౨౭-౫౧రావి౬-౯త్యా౪-౨౨అహః౩౧-౩౮ఆశ్రే౩ రవిః౨-౪౦ ధ్యయనం మాసశివరాత్రిః భో౧-౧౩చ౨౭
11	౨౭	౫	●అమా॥మం౬౦-౧౦పుష్య౨౧-౨౭వ్య౪౫-౫౫చతు౩౧-౩౩ రావి౨౪-౧౮ త్రిస్పృక్ అన్వాధా పిఠోరావ్రతం బిల్వరోటకవ్రతం భో౧-౨చ౨౮
12	౨౮	౬	●అమా॥బు౩-౭ఆశ్రే౨౫-౫౨వరీ౪౫-౨౪నా౩-౭త్యాజ్యాభావఃయోగఃపిండపితృయజ్ఞఃభో౦-౫౨చ

ఆగస్టు 1942

ఆగష్టు 1942

13	౨౯	౭	శు-ప్రా॥గు౫-౩౦-మ౨౯-౨౮పర౪౪-౧౩బ౫-౩౦ దూ-౨౦త్యా౪-౧౪ రా౧౮-౩౮త్యా౪-౯అహః౩౧-౩౪ ఆశ్రేరరవిః౩౧-౪౩చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః రాక్రాం భో౦-౪౧చ౩౦
14	౩౦	౮	ద్వి॥శు౬-౨౮పూఫ౩౧-౩౯శి౪౧-౫౦కౌ౬-౨౮రావి౧౮-౨౪త్యా౪-౪శుక్రాంభో౦-౩౧షాబాన్ చ౧
15	౩౧	౯	తృ॥శ౬-౧౦ఉఫ౩౨-౩౫ సిద్ధం౩౮-౨౯ గ౬-౧౦ రా౨౨-౨ త్యా౩-౫౯ దూర్వాగణపతివ్రతం స్వర్ణగౌరీవ్రతం భో౦-౨౦ చ౨.
16	౧	౧౦	చ॥ఆ౪-౩౮హ౩౨-౨౨సా౯౪-౯భ౪-౩౮రావి౨౦-౨౭త్యా౩-౫౫ అహః౩౧-౨౮ మఘ ౧సింహే రవిః ౫౯-౨౨ సామగోపాకర్మ-పార్థివకల్పః గరుడహస్తార్క యోగః భో౦-౧౦చ నాగపంచమి చ౩
17	౨	౧౧	పం॥సో౧-౫౯చిత్రా౫౬-౩౭ చి౩౧-౨ శు౨౮-౫౭ బా౧-౫౯ రావి౧౩-౮ త్యా౩-౫౧ షవమ ఉదయాది ౧౫-౨౨ప విష్ణుపదపుణ్యకాలః కల్కిజయంతి సూర్యషష్ఠీవ్రతయుగాంతః పార్థివకల్పః భో౫-౧౮ చ౪
18	౩	౧౨	ష॥మం౫౩-౫౮స్వా౨౮-౪౬శు౨౩-౦గ౨౬-౧౭రావి౧౦-౫౩త్యా౩-౪౮మంగళగౌరీవ్రతంభో౫-౭చ౫
19	౪	౧౩	స॥బు౪౮-౩౭వి౨౫-౪౩బ్ర౧౬-౨౪భ౨౧-౧౭రావి౩-౪౧త్యా౩-౪౬బుధాష్టమీవ్రతంభో౪-౫౭చ౬
20	౫	౧౪	న॥గు౪౨-౫౧అనూ౨౨-౮౯-౧౯కౌ౧౫-౪౪రావి౩-౪౯త్యా౩-౪౪ అహ౩౧-౨౨ మఘ౨ రవి౨౭-౪౧ భో౪-౪౭ చ౭
21	౬	౧౫	ద॥శు౩౬-౪౩ జ్యే౧౮-౭ వై౧-౫౧ వి౫౨-౨౦ తై౯-౪౭ త్యాజ్యాభావః వరలక్ష్మీవ్రతం దధివ్రతారంభః భో౪-౩౭ చ౮
22	౭	౧౬	ఏ॥శ౩౦-౩౩మూ౧౩-౫౭ప్రీ౪౬-౨౯వ౩-౩౮బ౧౦-౧౩త్యా౩-౪౩ రావి౪-౫౮ త్యా౩ ౪౩ ఏకాదశీతిథిః సర్వేషాం౧౧ భో౪-౨౬చ౯
			౫౫-౩౭ తిథిద్వయం భో౪-౧౬చ౧౦
23	౮	౧౭	ద్వా॥ఆ౨౪-౨౮పూషా౯-౪౭ఆ౩౮-౫౪బా౨౪-౨౮ కౌ౨౮-౨౯ త్యా౩-౪౪ అహః౩౧-౧౬ మఘ౩రవిః
24	౯	౧౮	త్ర॥సో౧౮-౪౧ఉషా౫-౫౧సౌ౩౧-౩౭తై౧౮-౪౧బ౧౫-౧౭ త్యా౩-౪౬ కన్యాయనం౪-౧౮ చతుర్దశీతిథిః బహ్వృచోపాకర్మ అనధ్యయనః భో౪-౬చ౧౧ / త్రిః వాజసనేయోపాకర్మ భో౩-౫౬చ౧౨
25	౧౦	౧౯	చ॥మం౧౩-౨౪శ్ర౨-౨౩ధ౫౭-౦శో౨౪-౪౫వ౧౩-౨౪బ౧౧-౫౨త్యా౩-౪౮ అన్వాధానంహయగ్రీవోత్పత్తి
26	౧౧	౨౦	○పూ॥బు౮-౪౬శత౫౭-౨౦అతి౧౮-౨౯బ౮-౪౬ బ౧౬-౪౬ త్యా౩-౫౨ తైత్తిరీయఋగ్వేదోపాకర్మ యాగః రక్షాబంధనంకే.క్రాంభో౩-౪౫చ౧౩ / చాతుర్మాస్యద్వితీయమాసకల్పవ్రతం భో౩-౩౫చ౧౪
27	౧౨	౨౧	కృ-ప్రా॥గు౫-౦పూభా౫౬-౧౫సు౧౨-౫౩కౌ౫-౦బ౧౩-౩ త్యా౩-౫౬ అహః౩౧-౮ మఘ ౪రవిః౨౩-౧౧
28	౧౩	౨౨	ద్వి॥శు౨-౧౧ఉభా౫౬-౧౩ధృ౮-౬గ౦౨-౧౧బ౨౦-౧౫త్యా౪-౦భో౩-౨౫చ౧౫
29	౧౪	౨౩	తృ॥శ౦-౩౨రే౫౭-౨౬శూ౪-౧౫భ౦-౩౨బ౨౬-౪౮త్యా౪-౫సంకటహరవ్రతంభో౩-౨౫చ౧౬
30	౧౫	౨౪	చ॥ఆ౦-౯అశ్వి౫౬-౫౪గ౦౧-౨౩వృ౫౭-౫౧బా౦-౯రావి౧౮-౩౧త్యా౪-౧౦ అహః౩౧-౦ పూఫ౧రవిః ౪౯-౩౦ రవే శువే భో౩-౪ చ౧౭

సెప్టెంబరు 1942

31	౧౬	౨౫	పం॥సో౧-౭భ౬౦-౧౦ధృ౫౮-౨౭తై౧-౭బ౨౫-౩౧త్యా౪-౧౫హాలషష్ఠీభో౨-౫౪చ౧౮
1	౧౭	౨౬	ష॥మం౩-౯భ౩-౫౬వ్యా౫౮-౨౪వ౩-౯రావి౫-౨౭త్యా౪-౨౦భో౨-౪౪చ౧౯ / భో౨-౩౪ చ౨౦
2	౧౮	౨౭	స॥బు౬-౨౭కృ౮-౪౬హ౫౯-౧౪బ౬-౨౭రావి౨౧-౪౩ త్యా౪-౨౩ శ్రీకృష్ణజయంతి ఉభయానాధ్యాయః
3	౧౯	౨౮	అ॥గు౧౦-౪౦రో౧౪-౨౯వ౬౦-౧౦కౌ౧౦-౪౦ బ౨౯-౫౬ త్యా౪-౨౫అహః౩౦-౫౦పూఫ ౨రవిః౧౭-౪ శక్రాం భో౨-౨౩ చ౨౧
4	౨౦	౨౯	న॥శు౧౫-౩౩మృ౨౦-౪౯వ౦-౪౧ గర౧౫-౩౩ రావి౩-౧౯ త్యా౪-౨౬ దశమీతిథిః భో౨-౧౩ చ౨౨
5	౨౧	౩౦	ద॥శ౨౦-౪౧ఆర్ద్ర౨౭ ౨౨సి౨-౧౫భ౨౦-౪౧త్యాజ్యాభావః శూన్యతిథిః భో౨-౩చ౨౩
6	౨౨	౧	ఏ॥ఆ౨౫-౩౮పున౩౩-౪౧వ్య౩-౪౬ బా౨౫-౩౮ బ౦-౩౧ త్యా౪-౨౫ రా వి౨౪-౫౭ త్యా౪-౨౩ అహః ౩౦-౪౪పూఫ౩ రవిః౪౩-౨౭ఏకాదశీతిథిఃసర్వేషాం౧౧పాతార్కయోగఃభో౧-౫౩చ౨౪
7	౨౩	౨	ద్వా॥సో౩౦-౦పుష్య౩౯-౨౬వరీ౫-౧౬తై౩౦-౨౫శేషః౦-౭పునస్త్యాజ్యాభావః భో౧-౪౨చ౨౫
8	౨౪	౩	త్ర॥మం౩౩-౩౦ఆశ్రే౪౪-౧౭పరి౫-౨౮గ౧-౫౮బ౧౪-౦త్యా౪-౧౯భో౧-౩౨చ౨౬
9	౨౫	౪	చతు॥బు౩౫-౫౧మ౪౮-౦శి౫-౧౩శ౪-౪౦బ౧౬-౮ త్యా౪-౧౫ అనధ్యయనః మాసశివరాత్రిః అఘోర౧౪ రాక్రాం భో౧-౨౨ చ౨౭
10	౨౬	౫	● అమా॥గు౩౬-౫౩పూఫ౫౦-౩౦ సి౪-౧చతు౬-౨౨ బ౮-౫౦ త్యా౪-౧౦ అహః౩౦-౩౬ పూఫ౪రవిః ౯-౩౫ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కుశగ్రహణం రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః శ్యామాకాగ్రయణం భో౧-౧౨చ౨౮

సెప్టెంబరు 1942

11	౨౭	౬	శు॥శు-ప్ర౩౬-౪౭ఉఫ౫౧-౪౫సా౧-౫౨శుభం౫౭-౩కౌ౦౬-౫౦ది౮-౫౨త్యా౪-౫శుక్రాంభో౧-౧చ౨౯
12	౨౮	౭	ద్వి॥శ-౩౫-౨౩హ౫౧-౪౭శుక్ల౫౪-౪౪బా౬-౫ది౧౨-౪౬త్యా౪-౦చంద్రోదయఃఉత్తరశృంగఃభో౦-౫౧
13	౨౯	౮	తృ॥అ౩౨-౪౭చి౫౦-౪౦బ్రహ్మ౪౯-౩౬తై౪-౫ది౧౧-౨౫ త్యా౩-౫౬ అహః౩౦-౩౦ ఉఫ౧ రవిః౩౪-౫౭
			వరాహజ॥హరితాళికా తామసమన్వాదిః షోడశోమావ్రతంభో౦-౪౧ రంజాన్చ౧ [రీవ్రతం భో౦-౩౧
14	౩౦	౯	చ॥సో౨౯-౧౦స్వా౪౮-౩౩ఐ౪౩-౪౨వ౦-౫౮ది౪-౧౦త్యా౩-౫౨చతుర్థీతిథిః వినాయకచతుర్థీ పాషాణగౌ
15	౩౧	౧౦	పం॥మం౨౪-౪౨వి శా౪౫-౩౯వై౩౭-౮బా౨౪-౪౨ది౧-౫౨ రా౨౪-౩౮ ౫తిథిః ఋషి౫ భో౦-౨౦చ౩
16	౩౨	౧౧	ష॥బు౧౯-౩౨అనూ౪౨-౭వి౩౦-౩తై౧౯-౩౨రా౨౪-౪౭అహ౩౦-౨౪ఉఫ౨క॥౪౫౯-౫౯తిథి భో౦-౧౦
17	౧	౧౨	స॥గు౧౩-౫౧జ్యే౩౮-౮ప్రీ౨౨-౩౪వ౧౩-౫౧త్యాజ్యాభావః ౭తిథిఃఉదయాది౧౫-౫౯ప॥ షడశీతిపుణ్యకా
			ఉభయానధ్యాయః అముక్తాభరణసప్తమీ దూర్వాష్టమీ భో౫-౧౫చ౫ [౯కేదారవ్రతంభో౫-౪చ౬
18	౨	౧౩	అ॥శు౭-౫౩ మూ౩౩-౫౭ఆయు౧౪-౫౩బ౭-౫౩ది౩౦-౧౪త్యా౩-౪౩రా౨౬-౦త్యా౩-౪౩దధీచిజ॥నంద
19	౩	౧౪	న॥శ౧-౪౫ఏస్యా౫౩-౫౮పూషా౨౯-౪౬సౌ౭-౧౭శో ౫౨-౧౮కౌ౧-౪౫ రా౧౮-౧౦ త్యా౩-౪౪ అవమ
			జ్యేష్ఠాదేవ్యుద్వాసనం దధివ్రతం.దశావతారవ్రతం భో౪-౫౪ చ౭
20	౪	౧౫	ప॥అ౪౯-౫౮ఉషా౨౫-౪౬అతి౫౧-౫౭వ౨౨-౫౦రా౪-౫౬త్యా౩-౪౬అహః౩౦-౧౪ఉఫ౩రవిః౨౪-౩౪
			సర్వేషాంపరివర్తనైకాదశిబలిబంధనం భో౪-౪౩ చ౮
21	౫	౧౬	ద్వా॥సో౪౪-౪౪శ్ర౨౨-౧౧సుక౪౪-౫౬బ౧౭-౨౧రా౧-౨౯త్యా౩-౪౮వామనజయంతీ శ్రవణ౧౨ విష్ణుపరి
22	౬	౧౭	త్ర॥మం౪౦-౯ధ౧౯-౧౦ధృ౩౮-౨౭కౌ౧౨-౭రా౬-౨౨త్యా౩-౫౧భో౪-౨౩ [వర్తనోత్సవఃభో౪-౩౩
23	౭	౧౮	చతు॥బు౩౬-౨౫శ౧౬-౫౫శూ౩౨-౩౮గ౮-౧౭రా౨-౨౮త్యా౩-౫౫అహః౩౦-౬ఉఫ౪౪రవిః౪౮-౪౭తులా
			యనం౫౭-౧౭అనంతవ్రతం అనధ్యయన౩ కేక్రాంభో౪-౧౨చ౧౧
24	౮	౧౯	పూ॥గు౩౩-౪౨పూభా౧౫-౩౭గం౨౭-౩౭బ౫-౪౪రా౯-౨౮ త్యా౩-౫౯ అన్వాధానం ప్రోష్ఠపదీశ్రాద్ధం
			సావిత్రీవ్ర॥లోకపాలపూజాఉమామహేశ్వరవ్ర॥శ్యామాకాగ్రయణంభో౪-౨చ౧౨ [భో౩-౫౨చ౧౩
25	౯	౨౦	కృ॥శుప్ర౩౨-౧౨ఉభా౧౫-౨౪వృ౨౩-౨౯బా౨-౫౭రా౧౫-౫౦త్యా౪-౪మహాలయపక్షారంభయాగఃపవే
26	౧౦	౨౧	ద్వి॥శ౩౧-౪౩రే౧౬-౨౦ధృ౨౦-౧౭తై౧-౫౮త్యాజ్యాభావఃఅశూన్యశయనవ్ర॥ రవేఅశ్వినీమహా భో౩-౪౧
27	౧౧	౨౨	తృ॥అ౩౨-౩౮అ౧౮-౩౨వ్యా౧౮-౭వ౨-౧౧ది౮-౧౦రా౧౩-౫౯అహః౨౯-౫౬హా౧౪౧౨-౩౧భరణీమహా
			లయః బృహత్యుమావ్రతంభో౩-౩౧ చ౧౫
28	౧౨	౨౩	చ॥సో౩౪-౫౦భ౨౧-౫౯హ౧౬-౫౫బ౩-౪౪రా౨౪-౨౨సంకష్టహర౪భో౩-౨౦ చ౧౬
29	౧౩	౨౪	పం॥మం౩౮-౧౧కృ౨౬-౩౩వ౧౬-౩౯కౌ౬-౩౦త్యా॥భా॥భో౩-౧౦చ౧౭ [న్మహాల॥శక్రాంకపిల౬భో౩-౦
30	౧౪	౨౫	ష॥బు౪౨-౨౯రో౩౨-౫౭సి౧౭-౯గ౧౦-౨౦ది౧౦-౧౫రా౧౭-౪౨అహః౨౯-౫౦హా౨రవిః౩౫-౪౮వ్యతీపా
1	౧౫	౨౬	స॥గు౪౭-౩౦మృ౩౮-౧౯వ్య౧౮-౧౬భ౧౫-౦త్యా॥భా॥అహః౨౯-౪౮షడశీతిముఖః౧౬-౨౬భో౨-౪౯
2	౧౬	౨౭	అ॥శు౫౨-౪౪ఆర్ద్రా౪౪-౫౨వరి౧౯-౪౧ బా౨౦-౭ది౧-౩౭మధ్యా౮ సూర్యసావర్ణికమన్వాదిః ఆర్ద్రా౯
			భో౨-౩౯ చ౨౦ [భో౨-౨౯ చ౨౧
3	౧౭	౨౮	న॥శ౫౭-౪౭పున౫౧-౧౮పరి౨౧-౯తై౨౫-౧౬ది౧౮-౫అహః౨౯-౪ హా౩ రవిః౫౮-౪౧ దుర్గోత్థాపనం
4	౧౮	౨౯	ద॥ఆ౬౦-౧౦పుష్య౫౭-౧౫శి౨౨-౨౦ వ౩౦-౧ ది౧౩-౧౭ త్యా౪-౨౪ త్రిద్యుస్పృక్ పుష్యార్క యోగః
			గౌతమీస్నానం భో౨-౧౮ చ౨౨
5	౧౯	౩౦	ద॥సో౨-౧౫ఆశ్రే౬౦-౧౦సి౨౨-౫౮భ౨-౧౫రా౨-౧౪త్యా౪-౨౦భో౨-౮చ౨౩
6	౨౦	౧	పా॥మం౫-౪౯ఆశ్రే౨-౯సా౨౨-౫౧ బా౫-౪౯రా౪-౩౧ త్యా౪-౧౬ సర్వేషాం౧౧ ఫసలీప్రారంభః యతి
			మహాలయః భో౧-౫౮ చ౨౪
7	౨౧	౨	ద్వా॥బు౮-౧౫మ౬-౬శు౨౧-౫౦తై౮-౧౫ది౨౭-౦త్యా౪-౧౧అహః౨౯-౩౪హా౪రవిః౨౧-౭ కలియుగా
			దిః రాక్రాం గజచ్ఛాయాభో౧-౪౭చ౨౫ [శస్త్రహతాదీనాం మహాలయఃభో౧-౩౭చ౨౬
8	౨౨	౩	త్ర॥గు౯-౨౭పూఫ౮-౪౯శు౧౯-౪౯ వ౯-౨౭ది౨౭-౧౬త్యా౪-౬ అనధ్యయనం౪ శుక్రమౌఢ్యారంభః విష
9	౨౩	౪	చ॥శు౯-౨౧ ఉఫ౧౦-౨౦ బ్ర౧౬-౪౯ శ౯-౨౧ రా౧-౫౬ త్యా౪-౧ మహాలయామావాస్య అన్వాధానం
			భో౧-౨౬ చ౨౭
10	౨౪	౫	శ●అమా౮-౦హ౧౦-౩౬ఐం౧౨-౫౦నా౮-౦రా౦-౫౧త్యా౩-౫౬అహః ౨౯-౨౮ చిత్రా౧౪రవిః౪౩-౧౦
			దౌహిత్రకృత మహాలయః యాగః పిండపితృయజ్ఞః శుక్రాంభో౧-౧౬చ౨౮

అక్టోబరు 1942

అక్టోబరునెల 1942

11 ౨౫ ౬ శు-ప్ర॥౨౫-౩౦చి౯-౪౪వై౭-౫౬బ౫-౩౦ద౨౩-౧౮త్యా౩-౫౨ శరన్నవరాత్రారంభః కలశస్థాపనం ప్ర
ద్వితీయా చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః భో౧-౬చ౨౯ [భో౦-౫౫ షవ్వాల్ ౧

12 ౨౬ ౭ ద్వి॥సో౧-౫౮విశా౫౫-౫౩స్వా౭-౫౨ వి౨-౧౭ ప్రీ౫౩-౪౮ కౌ౧-౫౮ ద౨౧-౧౪ త్యా౩-౪౯ అవ

13 ౨౭ ౮ చ॥మం౫౨-౪౦వి౫-౧౦ఆయు౪౮-౫౭వ౨౫-౧౫ది౧౪-౩౬త్యా౩-౪౬భో౦-౪౫చ౨

14 ౨౮ ౯ పం॥బు౪౬-౫౩ అనూ౧-౪౪జ్యే౫౬-౧౮సౌ౪౧-౨౮ బ౯-౪ ౭ది౧౪-౫౨ త్యా౩-౪౫అహః౨౯-౧
చి౨౪వి౪-౪౩ఉపాంగలలితావ్రతంభో౦-౩౫చ౩

15 ౨౯ ౧౦ ష॥గు౪౧-౧మూ౫౩-౫౫శో౩౩-౪౫కౌ౧౩-౫౭రా౨౦-౫౫త్యా౩-౪౪సరస్వతీపూజాభో౦-౨౪చ౪౪

16 ౩౦ ౧౧ స॥శ౩౪-౫౭పూషా౪౯-౩౮అతి౨౫-౫౪గర౭-౫౯ది౧౬-౧౨త్యా౩-౪౩ దేవీత్రిరాత్రవ్రతంభో౦-౧౪౬

17 ౧ ౧౨ అ॥శ౨౮-౫౯ఉషా౪౫-౩౩సు౧౮-౭భ౧-౫౮ది౮-౧౬త్యా౩-౪౪రా౨౫-౪౬త్యా౩-౪౫అహః౨౯-౧
చి౩శుర౨౫-౫౨ఉదయాది౧౦-౫౨ప్ర॥విషువత్పుణ్యకాలః దుర్గాష్టమీ కాళీపూజా దుర్గాబలిః పక్షిణ
ధ్యాయః భో౦-౪చ౬ [చిషమన్వాదిః సరస్వత్యుద్వాసనంభో౫-౧౮

18 ౨ ౧౩ న॥ఆ౨౩-౨౦ శ్ర౪౧-౫౦గృ౧౦-౩౨ కౌ౨౩-౨౦రా౨౨-౧౨త్యా౩-౪౭ నవమీతిథిః బుద్ధజయంతీ స్వా

19 ౩ ౧౪ ద॥సో౧౮-౯ధ౩౮-౩౯శూ౩-౩౫గ౦౫౩-౭ గ౧౮-౯రా౨౬-౪౯ త్యా౩-౫౦ తిథిద్వయం విజయదశ
శమీపూజ రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః దేవ్యుద్వాసనంభో౫-౮చ౮

20 ౪ ౧౫ ఏ॥మం౧౩-౪౪శత౩౬-౧౫వృ౫౦-౨౪భ౧౩-౪౪రా౨౨-౪౬త్యా౩-౫౪అహః౨౯-౪చిత్రా౪రవిః౫౬-౩
ద్వాదశీతిథిః సర్వేషాం౧౧కే క్రాంభో౪-౫౭చ౯

21 ౫ ౧౬ ద్వా॥బు౯-౩౭పూభా౩౪-౪౩ధ్రు౪౫-౬బా౯-౩౫రా౨౯-౨౯త్యా౩-౫౮వేకుచేభో౪-౪౬చ౧౦[చ

22 ౬ ౧౭ త్ర॥గు౭-౨౧ఉభా౩౪-౧౩వ్యా౪౦-౩౭తై౭-౨౧శేష౨-౨౯ పునస్త్యాజ్యాభావః అనఘ్యయన౪ భో౪-౩

23 ౭ ౧౮ చతు॥శు౫-౫౨రే౩౪-౫౧హ౩౭-౭శు౫-౫౨శేష-౩౨త్యా౪-౩ అన్వాధానంకౌముదీపూజ అక్షక్రీడభో౪-

24 ౮ ౧౯ పూ॥ ◯ శ౫-౩౫అశ్వ౩౬-౪౫వ౩౪-౩౮బ౫-౩౫ది౨౬-౨౬త్యా౪-౮అహః౨౮-౫౪స్వా౧౪విః౭ ౨౧వ్రు
కాయనం ౧౫-౪౩ప్రీహ్యాగ్రయణము యాగః భో౪-౧౩చ౧౩

25 ౯ ౨౦ కృ॥అ ప్ర౬-౩౯భ౩౯-౫౪సి౩౩-౫౭కౌ౬-౩౯ది౨-౧త్యా౪-౧౩ అశూన్యశయనవ్రతంభో౪-౩చ౧౪

26 ౧౦ ౨౧ ద్వి॥సో౯-౩కృ౪౪-౧౭వ్య౩౨-౩౪గ౯-౩ది౧౨-౫త్యా౪-౧౮చంద్రోదయోమాభో౩-౫౨చ౧౫

27 ౧౧ ౨౨ తృ॥మం౧౨-౨౬రో౪౯-౩వ౩౨-౪౪భ౧౨-౨౬ది౨౭-౪౭త్యా౪-౨౧అహః౨౮-౪౮స్వా౨౪వి౨౬-౫
౪తిథి శక్రాంభో౩-౪౧

28 ౧౨ ౨౩ చ॥బు౧౬-౫౨మృ౫౫-౩౮ప౩౩-౩౭బా౧౬-౫౨ది౪-౫౭త్యా౪-౨౪పంచమీతిథిఃభో౩-౩౦చ౧౭

29 ౧౩ ౨౪ పం॥గు౨౧-౫౫ఆర్ద్రా౬౦-౧౦శి౩౪-౫౬తై౨౧-౫౫ది౮-౫౭త్యా౪-౨౬శూన్యతిథిః భో౩-౧౯చ౧౮

30 ౧౪ ౨౫ ష॥శు౨౭-౧౬ఆర్ద్రా౨-౧౪సి౩౬-౨౨వ౨౭-౧౬రా౬-౪౬ త్యా౪-౨౬అహః౨౮-౪౨స్వా౩విః౪౬-౨
షష్ఠీతిథిః భో౩-౮చ౧౯

31 ౧౫ ౨౬ స॥శ౩౨-౨౪పున౮-౪౨సా౩౭-౩౫బ౩౨-౨౪రా౨-౩త్యా౪-౨౪భో౨-౫౮చ౨౦

నవంబరునెల 1942

1 ౧౬ ౨౭ అ॥ఆ౩౬-౫౮పుష్య౧౪-౪౪శు౩౮-౨౧ బా౪-౪౧ రా౨౦-౫౪ త్యా౪-౨౧ పుష్యార్కయోగః గౌతమ
స్నానంభో౨-౪౭చ౨౧

2 ౧౭ ౨౮ న॥సో౪౦-౩౮ఆశ్లే౧౯-౫౮శు౩౮-౨౪తై౮-౪౮రా౨౩-౨౯త్యా౪-౧౭భో౨-౩౬చ౨౨

3 ౧౮ ౨౯ ద॥మం౪౩-౧౦మ౨౪-౧౨బ్ర౩౭-౩౬వ౧౧-౫౪రా౧౬-౩౭త్యా౪-౧౨అహః౨౮-౩౬ స్వా౪౪ వి౫-౪
రాత్క్రాంభో౨-౨౫చ౨౩

4 ౧౯ ౩౦ ఏ॥బు౪౪-౨౪పూఫ౨౭-౧౫వై౩౫-౪౯బ౧౩-౪౭రా౧౭-౧౩త్యా౪-౭సర్వేషాం౧౧భో౨-౧౪చ౨౪

5 ౨౦ ౧ ద్వా॥గు౪౪-౨౧ఉఫ౨౯-౧వై౩౩-౦కౌ౧౪-౨౩రా౨౧-౪౧త్యా౪-౨భో౨-౩చ౨౫

6 ౨౧ ౨ త్ర॥శు౪౩-౪హ౨౯-౩౬వి౨౯-౧౫గ౧౩-౪౩ రా౨౦-౫౪త్యా౩-౫౮ అహః౨౮-౩౦ విశా౧ రవిః౨౪-౩
నరకచతుర్దశీస్నానం చంద్రోదయకాలే కర్తవ్యం యమతర్పణంభో౧-౫౩చ౨౬

7 ౨౨ ౩ చతు॥శ౪౦-౩౪చి౨౯-౦ప్రీ౨౪-౩౪భ౧౧-౪౯రా౧౪-౮త్యా౩-౫౪అనఘ్యయన౩స్వాత్యభ్యంగః రాత్రౌ
యామే కర్తవ్యఃభో౧-౪౨చ౨౭

8 ౨౩ ౪ ● అమా॥ఆ౩౭-౨స్వా౨౭-౨౦ఆయు౧౮-౫౭చతు౮-౪౮రా౧౨-౧౯ త్యా౩-౫౦అన్వాధానం పిండపిత
యజ్ఞః కుక్రాం కేదారవ్రతం దీపావళి ఘూర్జరవత్సరాదిః ధనలక్ష్మీపూజాభో౧-౩౧చ౨౮

నవంబరు నెల 1942

9	౨౪	౫	శు-ప్ర॥సో౩౨-౩౯వి౨౪-౪౯సౌ౧౨-౪౧కిం౪-౫౦రా౫-౪౩త్యా౩-౪౭అహః౨౮-౨౪విశా౨ రవిః౪౩-౪ యోగః రాక్రాం కార్తికస్నాన నక్తారంభః గోక్రీడనంభో౧-౨౦చ౨౯
10	౨౫	౬	ద్వి॥మం౨౭-౩౫అనూ౨౧-౩౪శో౫-౪౭అతి౫౨-౫౦బాం౦-౭రా౬-౧౯త్యా౩-౪౫ ౨తిథిః యమ౨భగినీహ స్తభోజనం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః భో౧-౯ చ౩౦ [జలకాజ్ చ౧
11	౨౬	౭	తృ॥బు౨౨-౦ జ్యే౧౭-౪౮సు౫౦-౫౧గ౨౨-౦ త్యాభావః తిథిద్వయం త్రిలోచనగౌరీవ్రతం భో౦-౫౮
12	౨౭	౮	చ॥గు౧౬-౮మూ౧౩-౪౩ధ్రువ౪౨-౫౬భ౧౬-౮ది౯-౫౯త్యా౩-౪౪రా౭-౪౪త్యా౩-౪౩పంచమీతిథిః నాగ చతుర్థీ దూర్వాగణపతివ్రతంభో౦-౪౮చ౨ [వహ్నిపూజా భో౦-౩౭ చ౩
13	౨౮	౯	పం॥శు౧౦-౯పూషా౯-౩౧ శూ౩౫-౩బా ౧౦-౯గ౨౮-౯ త్యా౩-౪౪అహః ౨౮-౧౬విశా౩ రవిః ౧-౧౧
14	౨౯	౧౦	ష॥శ౪-౧౬ఏష్యా౫౪-౨౦ఉషా౫-౨౪గం౨౭-౨౧ తై౪-౧౬ ది౧౪-౫౦ త్యా౩-౪౫అవ భో౦-౨౬ చ౪
15	౩౦	౧౧	అ॥ఆ౫౩-౩౧శ్ర౧-౩౫వ్య౫౬-౩౫వృ౧౯-౫౭భ౨౬-౪ ది౧౧-౧ కేక్రాం రవే బుధ్వష్టమీ విష్ణుత్రిరాత్ర వ్రతం భో౦-౧౫ చ౫
16	౧	౧౨	న॥సో౪౯-౭శత౫౫-౩౨ ధృ౧౩-౦ బా౨౧-౧౯ ది౧౫-౨౩ త్యా౩-౪౯ అహః ౨౮-౧౦ విశాఖస్య రవిః ౧౮-౫౩ ఉదయాది౨-౫౩ప్ర విష్ణుపదపుణ్యకాలః కృతయుగాదిః త్రేతాయుగాంతః రవే భో౦-౪ చ౬
17	౨	౧౩	ద॥మం౪౫-౩౩పూభా౫౩-౪౨వ్యా౬-౪౦తై౧౭-౨౦ది౧౧-౩త్యా౩-౫౩భో౫-౨౫చ౭
18	౩	౧౪	ఏ॥బు౪౩-౧౧ ఉభా౫౩-౫హ౧-౯వ౫౪-౫౭ వ౧౪-౨౨ది౧౭-౨౭త్యా౩-౫౭సర్వేషాముత్థానైకాదశీ తుల సీపద్మవ్రతం భీష్మపంచకవ్రతం భో౫-౧౪చ౮ [స్వాయంభువమన్వాదిః క్షీరాబ్ధి౧౨భో౫-౨చ౯
19	౪	౧౫	ద్వా॥గు౪౧-౪౮రే౫౩-౨౩సి౫౨-౧౨బ౧౨-౨౮ది౨౩-౧౪ త్యా౪-౧అహః ౨౮-౬ అనూ౧ రవిః౩౬-౩౩
20	౫	౧౬	త్ర॥శు౪౧-౩౫అ౫౪-౫౬వ్య౪౯-౧౭కౌ౧౧-౪౦రా౧౬-౩౬త్యా౪-౬భో౪-౫౧చ౧౦ [భో౪-౪౦చ౧౧
21	౬	౧౭	చతు॥శ౪౨-౪౫భ౫౭-౪౭వరి౪౭-౨౪గ౧౨-౧౦రా౨౦-౪త్యా౪-౧౧అనధ్యయన౩రవే విఘ్నేశ్వర ప్రతిష్ఠా
22	౭	౧౮	○పూ॥ఆ౪౫-౧౨కృ౬౦-౧౦పరి౬-౨౯భ౧౩-౫౯రా౧-౫౮అహః౨౮-౦అనూ౨రవిః౫౩-౪౭అన్వాధానం త్రిహస్త్యగ్రయణంవృషోత్సర్గః కృత్తికాదీపోత్సవః దక్షసావర్ణికమన్వాదిః మహాకార్తికీ జ్వాలాతోరణం భో౪-౨౯ చ౧౨
23	౮	౧౯	కృ-ప్ర॥సో౪౮-౪౯కృ౨-౧౦శి౪౬-౨౭బా౧౭-౦రా౧౭-౩౫ధనురయనం౨-౦యోగః భో౪-౧౭చ౧౩
24	౯	౨౦	ద్వి॥మం౫౩-౨౨రో౭-౧౮సి౪౭-౬ తై౨౧-౬ది౨౨-౪౧ త్యా౪-౨౪ చాతుర్మాస్య౨ అశూన్యశయనవ్రతం శక్రాం భో౪-౬ చ౧౪
25	౧౦	౨౧	తృ॥బు౫౮-౩౮మృ౧౩-౧౬సా౪౮-౧౮వ౨౬-౦రా౮-౩౩త్యా౪-౨౬భో౩-౫౫ [త్రిద్యుస్పృక్ భో౩-౪౩
26	౧౧	౨౨	చ॥గు౬౦-౧౦ఆర్ద్ర౧౯-౪౨శు౪౯-౪౧బ౩౧-౨౩రా౨౫-౨త్యా౪-౨౬అహః౨౭-౫౬అనూ౩రవిః౧౦-౪౭
27	౧౨	౨౩	చ॥శు౪-౮పున౨౬-౧౪శు౫౧-౦బా౪-౮రా౨౦-౨౧త్యా౪-౨౫భో౩-౩౨చ౧౭
28	౧౩	౨౪	పం॥శ౯-౧౯పుష్య౩౨-౨౪బ్ర౫౧-౫౪తై౯-౧౯త్యాజ్యాభావఃభో౩-౨౧చ౧౮ [౨౭-౩౫ వైభో౩-౯చ౧౯
29	౧౪	౨౫	షష్ఠి॥ఆ౧౩-౫౩ఆశ్రే౩౭-౫౪ఐం౫౨-౧౧ వ౧౩-౫౩ ది౭-౨౦ త్యా౪-౨౨ అహః౨౭-౫౪ అనూ౪ రవిః
30	౧౫	౨౬	స॥సో౧౭-౩౨మ౪౨-౨౫వై౫౧-౨౪ బ౧౭-౩౨ ది౧౦-౯, అష్టమీతిథిః ఉభయానధ్యాయః ప్రళయకల్పః భో౨-౫౮ చ౨౦

డిశెంబరు నెల 1942

1	౧౬	౨౭	అ॥మం౨౦-౦పూఫ౪౫-౪౬వి౫౦-౭కౌ౨౦-౦ది౩-౩౨త్యా౪-౧౩శూన్యతిథిఃభో౨-౪౭చ౨౧
2	౧౭	౨౮	న॥బు౨౧-౧౪ ఉఫ౪౭-౫౨ ప్రీ౪౭-౩౬ గ౨౧-౧౪ది౪-౨౪త్యా౪-౮ అహః ౨౭-౫౨ జ్యే౧ రవిః౪౪-౫ నవమీతిథిః భో౨-౩౬ చ౨౨
3	౧౮	౨౯	ద॥గు౨౧-౮హ౪౮-౪౨ఆయు౪౪-౪భ౨౧-౮ది౯-౧౦త్యా౪-౩దశమీతిథిఃభో౨-౨౪చ౨౩
4	౧౯	౩౦	ఏ॥శు౧౯-౪౯చి౪౮-౨౫సౌ౩౯-౩౭బా౧౯-౪౯ది౮-౩౬త్యా౩-౫౯తిథిద్వయంసర్వేషాం౧౧భో౨-౧౩
5	౨౦	౧	ద్వా॥శ౧౭-౨౦స్వా౪౬-౫౮శో౩౪-౧౪తై౧౭-౨౦ది౨-౫త్యా౩-౫౪త్రయోదశీతిథిఃభో౨-౨చ౨౫
6	౨౧	౨	త్ర॥ఆ౧౩-౫౪విశా౪౪-౩౬ అతి౨౮-౭ వ౧౩-౫౪ ది౦-౩౯ త్యా౩-౫౦ రా౨౬-౧౭ త్యా౩-౪౭ అహః ౨౭-౪౮జ్యే౨రవిః౦-౨౩క్రాం భో౧-౫౦ చ౨౬
7	౨౨	౩	చతు॥సో౮-౨౮అనూ౪౧-౨౮సుక౨౧-౨౩శ౮-౨౮రా౨౬-౫౦త్యా౩-౪౫అన్వాధానంభో౧-౩౯చ౨౭
8	౨౩	౪	●అమా॥మం౪-౨౭ఏష్యా౫౪-౩౮జ్యే౩౭-౪౮ధృ౧౪-౬నా౪-౨౭త్యాజ్యాభావః అవమయోగఃపిండపితృ యజ్ఞః శక్రాం భో౧-౨౮ చ౨౮

డిశంబరు నెల 1942

9	౨౪	౫	శు-ద్వి॥బు౫౩-౧౦మూ౩౩-౪౬పూ౬-౨౯గం౫౨-౧౫బా౨౬-౩ రా౨-౧౬త్యా ౩-౪౪ రా౨౮-౧౮ త్యా ౩-౪౩ అహః౨౭-౪౬జ్యే౩రవిః౧౬-౨౯చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః భో౧-౧౭చ౨౯
10	౨౫	౬	తృ॥గుర౭-౯పూషా౨౯-౩౨వృ౫౦-౪౪తై౨౦-౧౦రా౨౭-౨౫త్యా౩-౪౩భో౧-౫౭లపేజ్ చ౧
11	౨౬	౭	చ॥శు౪౧-౨౦ ఉషా౨౫-౨౪ ధ్రువ౨-౫౫ వ౧౪-౧ ౫రా౭-౧ త్యా౩-౪౪ సూర్యార్కషష్ఠీగణపతివ్రతం భో౦-౫౪ చ౨
12	౨౭	౮	పం॥శ౩౫-౪౯శ్రవ౨౧-౩౧ వ్యా ౩౫-౨౨బ౮-౩౫రా౩-౧౫త్యా౩-౪౬అహః ౨౭-౪౨జ్యే౪రవి ః౩౨-౩౨ కేంద్రాం నాగ౫ భో౦-౪౩ చ౩
13	౨౮	౯	ష॥అ౩౦-౫౨ధని౧౮-౬హ౨౮-౧౫కౌ౩-౨౦రా౭-౩౪త్యా౩-౪౯మహాషష్ఠీ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠీ భో౦-౩౧ చ౪
14	౨౯	౧౦	స॥సో౨౬-౩౬శత౧౫-౧౯వ౨౧-౪౧వ౨౬-౩౬రా౩-౫త్యా౩-౫౨కాలభైరవాష్ట భో౦-౨౦చ౫
15	౩౦	౧౧	అ॥మం౨౩-౧౫పూభా౧౩-౨౧సి౧౫ ౪౬బ౨౩-౧౫రా౯-౧౭త్యా౩-౫౬అహః౨౭-౪౦ మార్గశుషిరవి ౪౮-౧౦ భో౦-౧౦ చ౬
16	౧	౧౨	న॥బు౨౦-౪౯ఉభా౧౨-౨౨వ్య౧౦-౩౯కౌ౨౦-౪౯రా౧౪-౫౬త్యా౪-౧నవమీతిథిః ఉదయాదిం౧౦ ప్రమద శీతిపుణ్యకాలః ఉదయకల్పః ధనుర్మాసారంభఃభో౫-౧౩చ౭
17	౨	౧౩	ద॥సు౧౯-౩౫రే౧౨-౩౦వరి౬-౨౫గ౧౯-౩౫త్యాజ్యాభావః దశమీతిథిః సుదశావ్రతం భో౫-౩చ౮
18	౩	౧౪	ఏ॥సు౧౯-౩౮అశ్వి౧౩-౫౧ప౩-౧౦భ౧౯-౩౮ది ౩-౩౭ త్యా౪-౫రా౧౧-౧౩ త్యా౪-౧౦ ఏకాదశీతిథిః సర్వేషాం వైకుంఠైకాదశీ శ్రీరంగక్షేత్రే ద్వారదర్శనం గాంధార్యైకాదశీభో౪-౫౨చ౯
19	౪	౧౫	ద్వా॥శ౨౦-౫౯భ౧౬-౨౭శి౦-౫౪సి౫౮-౨౬బా౨౦-౫౯రా౨౦-౫౩త్యా౪-౧౫ అహః౨౭-౩౮ మూ౨రవి ౨౩-౪౯ ద్వాదశీతిథిః కుసే భో౪-౪౧ చ౧౦
20	౫	౧౬	త్ర॥ఆ౨౩-౩౫కృ౨౦-౧౫సా౫౯-౦తై౨౩-౩౫త్యాజ్యాభావఃశ్క్రాం హనుమద్వ్రతంభో౪-౩౦చ౧౧
21	౬	౧౭	చతు॥సో౨౭-౨౦రో౨౫-౯సు౫౯-౨౫వ౨౭-౨౦ది౩-౩౧త్యా౪-౨౦రా౧౨-౫౪త్యా౪-౨౩శ్క్రాం పితృశ్రాద్ధం భో౪-౧౯ చ౧౨
22	౭	౧౮	○పూ॥మం౩౧-౫౯మృ౩౦-౫౪శు౬౦-౧౦బ౩౧-౫౯రా౨౬-౩౫ త్యా౪-౨౬ అహః౨౭-౩౪ మూ౩రవిః ౧౯-౨౧ మకరాయనం౨౭-౩౧అన్వాధానం దత్తాత్రేయజయంతీభో౪-౮చ౧౩
23	౮	౧౯	కృ-ప్ర॥బు౩౭-౧౭ఆర్ద్ర౩౭-౧౮శు౦-౩౪బా౪-౩౮త్యాజ్యాభావః యాగః భో౩-౫౮చ౧౪
24	౯	౨౦	ద్వి॥గు౪౨-౪౭పునర్౩-౫౩బ్ర౧-౫౪తై౧౦-౨ది౧౦-౩౫త్యా౪-౨౬రవే భో౩-౪౭ చ౧౫
25	౧౦	౨౧	తృ॥శు౪౮-౨పుష్య౫౦-౧౪ఐం౩-౧౧వ౧౫-౨౫ వి౬-౦ త్యా౪-౨౫ అహః౨౭-౩౪ మూ౪ రవిః౩౪-౫౦ భో౩-౩౬ చ౧౬
26	౧౧	౨౨	చ॥శ౫౨-౪౨ఆశ్లే౫౫-౫౯వై౪-౧౨బ౨౦-౨౭ది౨౫-౧౮త్యా౪-౨౩కువేభో౩-౨౬చ౧౭
27	౨౨	౨౩	పం॥ఆ౫౬-౨౦మ౬౦-౧౦వి౪-౩౯కౌ౨౪-౩౧రా౦-౩౯త్యా౪-౧౮సంక్రమాఘ్యసమాప్తిఃభో౩-౧౫చ౧౮
28	౧౩	౨౪	ష॥సో౫౮-౪౯మ౦-౩౬ప్రీ౪-౨౧గ౨౭-౩౫ది౨౧-౪౮త్యా౪-౧౪అహః౨౭-౪౦ పూషా౧ రవిః౫౦-౧౪ రాక్రాం భో౩-౪ చ౧౯

జనవరి నెల 1943

29	౧౪	౨౫	స॥మం౬౦-౦పూఫ౪-౧౧ఆయు౩-౯భ౨౯-౨౫ది౨౨-౫౫త్యా౪-౧౦త్రిస్పృష్టాఃభో౨-౫౩చ౨౦
30	౧౫	౨౬	అ॥బు౫౯-౫౧ఉఫ౬-౩౩సౌ౦-౫౯శో౫౭-౪బా౨౯-౫౫రా౦-౧౭త్యా౪-౫భో౨-౪౨చ౨౧
31	౧౬	౨౭	న॥సు౫౮-౩౦హ౭-౪౧అతి౫౩-౫౫తై౨౯-౧౦ది౨౭-౩౯త్యా౪-౦రామకల్పఃభో౨-౩౨చ౨౨
1	౧౭	౨౮	ద॥శు౫౫-౫౩చి౭-౩౬సుక౪౮-౪౮వ౨౭-౧౨ది౨౧-౧౯త్యా౩-౫౫ అహః౨౭-౪౨ పూషా౨ రవిః౫-౩౭ భో౨-౨౧ చ౨౩
2	౧౮	౨౯	ఏ॥శ౫౨-౧౬స్వా౬-౨౭ధృతి౨-౫౪బ౨౪-౫ది౧౯-౫౭త్యా౩-౫౧సర్వేషాం౧౧భో౨-౧౦చ౨౪
3	౧౯	౩౦	ద్వా॥ఆ౪౭-౪౮వి౪-౨౦శు౩౬-౧౮కౌ౨౦-౨౭ది౩-౫౧భో౧-౫౯చ౨౫
4	౨౦	౧	త్ర॥సో౪౨-౪౦అనూ౧-౨౭ జ్యే౫౬-౩౯గం౨౮-౩౨గ౧౫-౧౪ ది౧౪-౪౦ అహః౨౭-౪౬ పూషా౩ రవిః ౨౧-౦జ్యే శుక్రాం భో౧-౪౮ చ౨౬
5	౨౧	౨	చతు॥మం౩౭-౫౫మూ౫౪-౪౪వృ౨౧-౩౯శ౯-౫౩రా౨౨-౩౫త్యా౩-౪౪కృష్ణాంగారక౧౪ భో౧-౩౮చ౨౭
6	౨౨	౩	●అమా॥బు౩౧-౧౪పూ.షా౪౯-౫౧ధ్రు౧౩-౫౧చతు౪-౧౦ది౧౬-౨౩ త్యా౩-౪౩అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః శుక్రాం భో౧-౨౮ చ౨౮

జనవరి నెల 1943

7	౨౩	౪	శు-ప్రా||గు౨౫-౨౦ఉషా౪౫-౩౯ వ్యా౫-౫౭ హ౫౨-౬ బ౨౫-౨౦ ది౮-౨౭ త్యా౩-౪౩రా౨౭-౧౧త్యా౩-౪౪ అహః౨౭-౪౮ ఉషా౪ రవిః౩౬-౨౨ ప్రతిపత్తిథిః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః యోగః భో౧-౧౭ చ౨౯ [సెల చ౧
8	౨౪	౫	ద్వి||శు౧౯-౩౩ శ్రవ౧-౪౧వజ్ర౫౦-౨౩ కౌ౧౯-౩౩ రా౨౩-౧౮ త్యా౩-౪౬ తిథిద్వయంభో౧-౬ మొహరం
9	౨౫	౬	తృ||శ౧౪-౮థ౩౮-౯సి౪౩-౭గ౧౪-౮ రా౨౭-౨౬ త్యా౩-౪౮చతుర్థీతిథిః కే్రాం భో౦-౫౬చ౨
10	౨౬	౭	చ||ఆ౯-౧౩శత౩౫-౧౨వ్య౩౬-౨౦భ౯-౧౩ రా౨౨-౪౮ త్యా౩-౫౧ అహః౨౭-౫౦ ఉషా౧ రవిః౫౧-౫౦ షడశీతిముఖః౧౨-౪౪పాతార్క యోగః భో౦-౪౫ చ౩
11	౨౭	౮	పం||సో౫-౧పూభా౩౩-౩వరీ౩౦-౧౨బా౫-౧రా౨౮-౪౩ త్యా౩-౫౫భో౦-౩౪చ౪
12	౨౮	౯	ష||మం౧-౪౨ఏహ్యా౫౭-౧౨ఉ భా౩౧-౫౦ పరి౨౪-౪౨ తై౧-౪౨ శే౦-౨౮ పునస్త్యాజ్యాభావః అవమ భో౦-౨౩ చ౫ [చ౬
13	౨౯	౧౦	అ||బు౫౮-౫రే౩౧-౪౪శి౨౦-౧౮భ౨౮-౩౦ది౧-౪౭ త్యా౪-౦బుధాష్టమీదుర్గావ్రతం అభ్యంగః భో౦-౧౨
14	౧	౧౧	న||గు౫౮-౧౨అశ్వి౩౨-౪౬సి౬-౪౭బా౨౮-౮ది౨౨-౩౬ త్యా౪-౪రా౨౯-౫౦ త్యా౪-౯ అహః౨౭-౫౨ ఉషా౨మకరే రవిః౭-౨౧ప్రవేశప్రభృతిఉత్తరాయణపుణ్యకాలః పక్షిణ్యనధ్యాయః భో౦-౨చ౭
15	౨	౧౨	ద||శు౫౯-౪౦భ౩౫-౫సా౧౪-౮తై౨౮-౫౬ శే౧-౫౧పునస్త్యాజ్యాభావః మకరభో౪-౩౦చ౮
16	౩	౧౩	ఏ||శ౬౦-౧౦ కృ౩౮-౩౬శు భ౦౧౨-౩౧ వ౨౯-౫౦ది౬-౫౦ త్యా౪-౧౪ త్రిస్పృక్ రైవతమన్వాదిః భో౪-౨౧ చ౯
17	౪	౧౪	ఏ||ఆ౨-౪౬రో౪౩-౧౬ శుక్ల౧౧-౫౦ భ౨-౪౬ది౨౧-౪౨ త్యా౪-౧౯ రా౩౦-౪౧ త్యా౪-౨౩ అహః౨౭-౫౪ ఉషా౩రవిః౨౩-౧సర్వేషాం౧౧శక్రాంభో౪-౧౧ చ౧౦
18	౫	౧౫	ద్వా||సో౬-౩౯మృ౪౮-౫౪బ్ర౧౨-౦బా౬-౩౯ శే౨-౫౮పునస్త్యాజ్యాభావః రవేభో౪-౨చ౧౧
19	౬	౧౬	త్ర||మం౧౧-౨౪ఆర్ద్రా౫౫-౧౩ఐ౧౨-౪౮తై౧౧-౨౪ది౧౨-౭ త్యా౪-౨౫చతుర్దశీతిథిః భో౩-౫౨చ౧౨
20	౭	౧౭	చతు||బు౧౬-౪౩పున౬౦-౧౦వై౧౪-౨౮ వ౧౬-౪౩ రా౦-౩౪ త్యా౪-౨౬ అహః౨౭-౫౮ ఉషా౪ రవిః౩౮-౪౬ కుంభాయనం౪౬-౫౭పూర్ణిమాతిథిః భో౩-౪౩చ౧౩
21	౮	౧౮	○పూ||గు౨౨-౧౦పున౧-౪౯వి౧౫-౨౨బ౨౨-౧౦ది౨౩-౫౯ త్యా౪-౨౬శూన్యతిథిః అన్వాధానంకువేహిమశోధనపూర్ణిమ భో౩-౩౩ చ౧౪ [చ౧౫
22	౯	౧౯	కృ-ప్ర||శు౨౭-౧౯పుష్య౮-౧౪ప్రీ౧౬-౩౧కౌ౨౭-౧౯రా౧౫-౧౭ త్యా౪-౨౩ప్రతిపత్తిథియోగః భో౩-౨౪
23	౧౦	౨౦	ద్వి||శ౩౧-౨౪ఆశ్రే౧౩-౫౭ఆయు౧౭-౧౩గ౩౧-౨౪రా౧౮-౨౮ త్యా౪-౨౦అహః౨౮-౨శ౧రవిః౫౪-౪౦ భో౩-౧౪ చ౧౫
24	౧౧	౨౧	తృ||ఆ౩౫-౧౮మ౧౯-౪సౌ౧౭-౧౩వ౩-౨౧రా౧౨-౧౮ త్యా౪-౧౬రాక్రాంరవేభో౩-౫చ౧౭
25	౧౨	౨౨	చ||సో౩౭-౩౮పూఫ౨౨-౫౮శో౧౬-౨౨బ౧-౨౮రా౧౩-౪౦ త్యా౪-౧౧భో౨-౫౫చ౧౮
26	౧౩	౨౩	పం||మం౩౮-౩౯ఉఫ౨౫-౩౮అతి౧౪-౩౪కౌ౮-౮రా౧౯-౦ త్యా౪-౬భో౨-౪౬ చ౧౯
27	౧౪	౨౪	ష||బు౩౮-౨౧హ౨౭-౪సుక౧౧-౪౩గ౮-౩౦రా౧౯-౦ త్యా౪-౧అహః౨౮-౮శ౨రవిః౧౦-౫౧ భో౨-౩౬ చ౨౦
28	౧౫	౨౫	స||గు౩౬-౫౧చి౨౭-౧౭ధృ౭-౫౭భ౭-౩౬రా౧౨-౫౪ త్యా౩-౫౬త్రిస్పృష్టకాః భో౨-౨౬చ౨౧
29	౧౬	౨౬	అ||శు౩౪-౧౦స్వా౨౬-౨౩శూ౩-౧౪గ౦౫౪-౪౪బా౫-౩౦రా౧౧-౪౪ త్యా౩-౫౨భో౨-౧౭చ౨౨
30	౧౭	౨౭	న||శ౩౦-౩౦విశా౨౪-౨౭వృ౫౧-౩౪తై౨-౨౦ రా౫-౪౬ త్యా౩-౪౯ అహః౨౮-౧౪ శ౩ రవిః౨౭-౭ భో౨-౮ చ౨౩
31	౧౮	౨౮	ద||ఆ౨౬-౦అనూ౨౧-౪౩ధృ౪౪-౨౩భ౨౬-౦రా౬-౪౦ త్యా౩-౪౬దశమీతిథిః భో౧-౫౮చ౨౪
1	౧౯	౨౯	ఏ||సో౨౦-౫౨జ్యే౧౮-౨౦వ్యా౩౭-౧౨బా౨౦ ౫౨త్యాజ్యాభావఃతిథిద్వయంసర్వేషా ౧౧భో౧-౪౯చ౨౫
2	౨౦	౩౦	ద్వా||మం౧౫- ౬మూ౧౪-౨౮హ౨౯-౩౦తై౧౫-౧౬ది౧౦-౪౫ త్యా౩-౪౭ రా౮-౩౧ త్యా౩-౪౪ అహః౨౮-౨౦ శ౪రవిః౪౩-౪౦త్రయోదశీతిథిః కుక్రాం భో౧-౩౯చ౨౬
3	౨౧	౧	త్ర||బు౯-౨౫పూషా౧౦-౨౩వ౨౧-౨౮వ౯-౨౫రా౦-౩౮ త్యా౩-౪౩యమతర్పణంభో౧-౩౦చ౨౭
4	౨౨	౨	చతు||గు౫-౧౦ఏహ్యా౫౪-౯ఉషా౬-౧౩ సి౧౩-౪౭ శ౫-౧౦ ది౧౫-౩౩ త్యా౩-౪౪ అవమ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భో౧-౨౦ చ౨౮

ఫిబ్రవరి నెల 1943

ఫిబ్రవరి 1943

5	౨౩	౩	శు-ప్ర॥శు౫౨-౧౪ శ్ర౨-౧౨ ధని౫౬-౧౪ వ్య౬-౪ వరి౫౨-౨౯ కిం౨౫-౪౨ దిం౧-౩౪ త్యా౩-౪౫ యాగః క్రాం మాఘస్నానారంభః భో౧-౧౧ చ౨౯ [చంద్రోదయః సమశృంగః భో౧-౧ చ:
6	౨౪	౪	ద్వి॥శ౪౭-౨౭ శత౫౫-౧౯ పరి౫౧-౩౮ బా౧౯-౪౮ దిం౧౫-౩౧ త్యా౩-౪౮ అహః౨౮-౨౮ ధని౧ రవిః౦-.
7	౨౫	౫	తృ॥ఆ౪౩-౧౪ పూభా౫౨-౫౯ శి౪౫-౧౯ తై౧౫-౧౮ దిం౦-౪౧ త్యా౩-౫౧ సఫర్ నెల భో౦-౫౨ చ౧
8	౨౬	౬	చ॥సో౪౦-౦ ఉభా౫౧-౩౨ సి౩౯-౪౩ వ౧౧-౩౭ దిం౬-౨౪ త్యా౩-౫౫ కుంద౪ భో౦-౪౨ చ౨
9	౨౭	౭	పం॥మం౩౭-౫౦ రే౫౧-౧౦ సా౩౪-౫౭ బ౮-౫౫ దిం౨౧-౨౧ త్యా౩-౫౯ అహః౨౮-౩౪ ధని౨ రవిః౧౭-. శ్రీపంచమి భో౦-౩౩ చ౩
10	౨౮	౮	ష॥బు౩౬-౦ అశ్వి౫౧-౫౬ శు౩౧-౬ కౌ౬-౫౫ రా౧౩-౧౩ భో౦-౨౩ చ౪
11	౨౯	౯	స॥గు౩౭-౩ భ౫౩-౫౬ శు౨౮-౧౩ గ౬-౩౨ దిం౬-౪౪ ధ౭ వైవస్వతమన్వాదిః సోపపదం సూర్యచంద్రవ నిరశనార్కవ్రతం భో౦-౧౪ చ౫
12	౧	౧౦	అ॥శు౩౮-౩౫ కృ౫౭-౮ బ్ర౨౬-౧౯ భ౭-౩౭ దిం౨౫-౩౨ త్యా౪-౧౩ అహః౨౮-౪౦ ధని౩ కుం రవిః౩౪-: ఉదయాది ౧౮-౩౪ ప్రభృతివిష్ణుపదపుణ్యకాలః కలియుగాంతః భీష్మాష్టమీ భీష్మపంచకం భో౦-౪చ
13	౨	౧౧	న॥శ౪౧-౨౩ రో౬౦-౦ ఐం౨౫-౨౫ బా౯-౫౯ రా౧౧-౩౩ త్యా౪-౧౮ శక్రాం భో౪-౪ చ౭
14	౩	౧౨	ద॥ఆ౪౫-౧౬ రో౧-౫౬ వై౨౫-౨౨ తై౧౩-౨౦ దిం౭-౧౩ సుదశావ్రతం భో౩-౫౬ చ౮ [భో౩-౪౭ చ
15	౪	౧౩	ఏ॥సో౫౦-౩ మృ౭-౨౪ వి౨౬-౨ వ౧౭-౩౯ రా౧-౪౭ సర్వేషాంభీష్మ౧౧ తిలపద్మవ్రతం నృసింహోత్స
16	౫	౧౪	ద్వా॥మం౫౫-౨౩ ఆర్ద్రా౧౩-౩౩ ప్రీ౨౭-౧౩ బ౨౨-౪౩ రా౧౮-౨ అహః౨౮-౪౮ ధని౪ రవిః ౫౨-౮ భీష ౧౨ భో౩-౩౯ చ౧౦
17	౬	౧౫	త్ర॥బు౬౦-౦ పున౨౦-౬ ఆయు౨౮-౩౭ కౌ౨౮-౭ రా౧౩-౨౬ త్రిద్యుస్పృక్ భో౩-౩౧ చ౧౧
18	౭	౧౬	త్ర॥గు౦-౫౨ పుష్య౨౬-౩౫ సౌ౨౯-౫౬ తై౦-౫౨ త్యాజ్యాభావః భో౩-౨౨ చ౧౨
19	౮	౧౭	చతు॥శు౫-౫౬ ఆశ్రే౩౨-౩౬ శో౩౦-౫౫ వ౫-౫౬ దిం౧-౪౭ అహః౨౮-౫౪ శత౧ రవిః౯-౫౯ అన్వాధానం నాయనగోర్కః౧౮-౧౦ భో౩-౧౪ చ౧౩
20	౯	౧౮	○ పూ॥శ౧౦-౧౬ మఘ౩౭-౫౦ అతి౩౧-౧౦ బ౧౦-౧౬ ది౫-౧౩ త్యా౪-౨౧ రా౩౦-౧౬ త్యా౪-౧౨ సూ ర్యాక్రాం మహామాఘీ తిలపాత్ర కంచుక కంబళాదిదానాని భో౩-౬ చ౧౪ [భో౨-౫౭ చ౧
21	౧౦	౧౯	కృ-ప్ర॥ఆ౧౩-౩౬ పూఫ౪౨-౨౧ సు౩౦-౩౯ కౌ౧౩-౩౬ శేషః౩-౩౧ పునస్త్యాజ్యాభావః ద్వితీయాతి
22	౧౧	౨౦	ద్వి॥సో౧౫-౪౬ ఉఫ౪౫-౩ ధృ౨౯-౧౪ గ౧౫-౪౬ దిం-౫౬ త్యా౪-౧౨ అహః౨౯-౧౨ శతతారా౨౪ ౨౮-౫ తృతీయాతిథిః భో౨-౪౯ చ౧౬
23	౧౨	౨౧	తృ॥మం౧౬-౩౭ హ౪౬-౪౬ శూ౨౬-౪౭ భ౧౬-౩౭ దిం-౩౯ త్యా౪-౭ చతుర్థీతిథిః భో౨-౪౧ చ౧౭
24	౧౩	౨౨	చ॥బు౧౬-౧౧ చి౪౭-౧౯ గం౨౩-౨౨ బా౧౬-౧౧ దిం౬-౫౭ త్యా౪-౨ పంచమీతిథిః భో౨-౩౨ చ౧౮
25	౧౪	౨౩	పం॥గు౧౪-౩౨ స్వా౪౬-౩౮ వృ౧౮-౫౯ తై౧౪-౩౨ దిం౧-౯ త్యా౩-౫౭ అహః౨౯-౮ శత౩ రవిః౪౬-౩౪ ష తిథిః రవే భో౨-౨౪ చ౧౯
26	౧౫	౨౪	ష॥శు౧౧-౪౫ విశ౪-౫౫ ధ్రు౧౩-౪౪ వ౧౧-౪౫ దిం-౧౪ త్యా౩-౫౩ రా౨౫-౧౯ త్యా౩-౫౦ సప్తమీతిథి త్రిస్పృశః భో౨-౧౬ చ౨౦
27	౧౬	౨౫	స॥శ౮-౦ అనూ౪౨-౨౦ వ్యా౭-౪౫ బ౮-౦ రా౨౬-౨౦ త్యా౩-౪౭ సీతాష్టమీ భో౨-౭ చ౨౧
28	౧౭	౨౬	అ॥ఆ౩-౨౬ ఏష్యా౫౪-౫౮ జ్యే౩౯-౩ హ౧-౬ వజ్ర౫౨-౫౭ కా౩-౨౬ త్యాజ్యాభావః అవమ భో౧-౫౯ చ౨

మార్చి 1943

1	౧౮	౨౭	ద॥సో౫౨-౩౯ మూ౩౫-౧౬ సి౪౬-౨౬ వ౨౫-౩౨ రా౨-౧౩ త్యా౩-౪౭ రా౨౮-౨౦ త్యా౩-౪౪ అహః ౨౯-౧౮ శత౪ రవిః౫-౨౫ భో౧-౫౧ చ౨౩ [భో౧-౪౨ చ౨
2	౧౯	౨౮	ఏ॥మం౪౬-౪౦ పూషా౩౧-౧౧ వ్య౩౮-౩౭ బ౧౯-౪౦ శేషః౧-౨౨ రా౨౦-౨౭ త్యా౩-౪౩ సర్వేషాం౧౧
3	౨౦	౨౯	ద్వా॥బు౪౦-౪౦ ఉషా౨౭-౦ వరి౩౦-౪౬ కౌ౧౩-౪౦ రా౯-౫౭ త్యా౩-౪౪ కుక్రాం భో౧-౩౪ చ౨౫
4	౨౧	౩౦	త్ర॥గు౩౪-౫౩ శ్ర౨౨-౫౭ ప౨౩-౪౯ గ౭-౪౬ రా౨-౪౪ త్యా౩-౪౫ అహః౨౯-౨౬ పూభా౧ రవిః౨౪-౩ సావిత్రీకల్పః మహాశివరాత్రిః భో౧-౨౬ చ౨౬
5	౨౨	౩౧	చతు॥శు౨౯-౨౮ ధని౧౯-౧౪ శి౧౫-౩౭ భ౨-౧౧ రా౬-౪౮ త్యా౩-౪౭ కేక్రాం భో౧-౧౭ చ౨౭
6	౨౩	౧	● అమా॥శ౨౪-౩౫ శత౧౬-౦ శి౮-౩౪ నా౨౪-౩౫ రా౧-౫౦ త్యా౩-౫౦ దర్శతిథిః అన్వాధానం పిండపిత యజ్ఞః ద్వాపరయుగాదిః భో౧-౯ చ౨౮

మార్చి నెల 1943 — మీనమాసం నెల

తేదీ		తిథి	వివరము
7	౨౪	౨	శు-ప్ర॥ఆ౨౦-౨౭పూభా౧౩-౯సా౨-౩శు౫౪-౧బ౨౦-౨౭రా౭-౧౭త్యా౩-౫౩అహః౯-౩౨ పూభా౨రవిః ౪౪-౮ తిథిద్వయంచం ద్రోదయః దక్షిణశృంగః ర క్రాం భో౧-౧చ౯ [భో౦-౫౨ చ౧
8	౨౫	౩	ద్వి॥సో౧౭-౮ ఉభా౧౧-౫౦ శు౫౩-౧౭ కౌ౧౭-౮ రా౧౧-౫౭ త్యా౩-౫౮ తృతీయాతిథిః రబ్యులవల్
9	౨౬	౪	తృ॥మం౧౫-౨రే౧౧-౧౩బ్ర౪౭-౧గ౧౫-౨ త్యాజ్యాభావః ౪తిథిః భో౦-౪౪చ౨
10	౨౭	౫	చ॥బు౧౪-౨అశ్వి౧౧-౪౫ఐ౪౩-౫౧భ౧౪-౨బి౧-౨౬రా౬-౩౯ ౫తిథిః భో౦-౩౬చ౩
11	౨౮	౬	పం॥గు౧౪-౧౮భ౧౩-౩౦వై౪౧-౪౫బా౧౪-౧౮రా౧౫-౨౦త్యా౪-౧౨ ౬తిః భో౦-౨౭ అహః౯-౪౦ పూభా౩ రవిః౪-౪ భో౦-౨౭ చ౪
12	౨౯	౭	ష॥శు౧౫-౫౧కృ౧౬-౩౧వి౪౦-౩౯తై౧౫-౫౧రా౯-౩౭త్యా౪-౧౭ సప్తమీతిథిః భో౦-౧౯చ౫
13	౩౦	౮	స॥శ౧౭-౩౮రో౨౦-౪౨ప్రీ౪౦-౧౬వ౧౭-౩౮ శేషః౩-౩౬ రా౬-౧౧ త్యా౪-౨౧ అష్టమీతిథిః శక్రాం భో౦-౧౧ చ౬
14	౧	౯	అ॥ఆ౨౨-౩౧మృ౨౫-౫౭ఆయు౪౦-౪౮బ౨౨-౩౧రా౯-౧౫త్యా౪-౨౪అహః౯-౪౮ పూభా౪ మీరవి ౨౪-౨౩ శూన్యతిథిః ప్రవేశ ప్ర॥ షడశీతిపుణ్యకాలః భో౦-౩చ౭
15	౨	౧౦	న॥సో౨౭-౧౪ఆర్ద్ర౩౧-౫౮సౌ౪౨-౬కౌ౨౭-౧౪ త్యాజ్యాభావః నవమీతిథిః భో౩-౫౭చ౮
16	౩	౧౧	ద॥మం౩౨-౨౭పున౩౮-౨౮శో౪౩-౩౪గ౩౨-౨౭బ౫-౧౩త్యా౪-౨౬భో౩-౪౯చ౯
17	౪	౧౨	ఏ॥బు౩౮-౩౬పుష్య౪౫-౨అతి౪౫-౨వ౫-౩౨బి౦-౩౯త్యా౪-౨౬సర్వేషాం౧౧అహః౯-౫౪ఉభా౧రవిః ౪౫-౫భో౩-౪౧చ౧౦
18	౫	౧౩	ద్వా॥గు౪౨-౪౫ఆశ్లే౫౧-౧౪సుక౪౬-౧౩బ౧౦-౪౧బి౨౦-౨౦త్యా౪-౨౫భో౩-౩౩చ౧౧ [౩-౨౫చ౧౨
19	౬	౧౪	త్ర॥శు౪౭-౨మఘ౫౬-౪౫ధృ౪౬-౫౦కౌ౧౪-౫౪బి౨౩-౫౯త్యా౪-౨౨ రాక్రాం శుచే కామదహనం భో
20	౭	౧౫	చతు॥శ౫౦-౦పూఫ౬౦-౧౦శూ౪౬-౨౬గ౧౮-౩౧బి౧౮-౧౧త్యా౪-౧౮భో౩-౧౭చ౧౩
21	౮	౧౬	○పూ॥ఆ౫౨-౨౧పూఫ౧-౪గం౪౫-౩౬భ౨౧-౧౧బి౨౦-౩త్యా౪-౧౩అహః౩౦-౪ఉభా౨రవిః౬-౧౮ మేషాయనగో రవిః ౧౪-౩౯ అన్వాధానం హోళికోత్సవః బ్రహ్మసావర్ణికమన్వాదిః భో౩-౯చ౧౪
22	౯	౧౭	కృ-ప్ర॥సో౫౩-౬ఉఫ౪-౨వృ౪౩-౩౨బా౨౨-౪౪బి౨౬-౨యోగః వర్షాంతవసంతోత్సవఃభో౩-౧చ౧౫
23	౧౦	౧౮	ద్వి॥మం౫౨-౫౨హ౬-౧౭ధ్రు౪౦-౨౭తై౨౨-౫౯బి౨౬-౩౨చాతుర్మాస్య౨బార్హస్పత్యాబ్దాదిః౪వేభో౨-౫౩
24	౧౧	౧౯	తృ॥బు౫౦-౪౭చి౭-౨వ్యా౩౬-౨౫వ౨౧-౫౦బి౨౦-౫౬త్యా౩-౫౮ అహః౩౦-౧౦ ఉభా౩ రవిః౨౭-౪౭ బ్రహ్మకల్పః భో౨-౪౫ చ౧౭
25	౧౨	౨౦	చ॥గు౪౭-౫౧స్వా౬-౩౯హ౩౧ ౨౮బ౧౯-౧౯బి౨౦-౧౯త్యా౩-౫౪భో౨-౩౭చ౧౮
26	౧౩	౨౧	పం॥శు౪౩-౫౬వి౫-౧౨వ౨౦-౪౨కౌ౧౫-౫౪బి౧౪-౪౯త్యా౩-౫౭అహః౩౦-౧౬భో౨-౨౯చ౧౯
27	౧౪	౨౨	ష॥ శ౩౯-౧౨ అనూ౨-౫౧ జ్యే౫౭-౫ సి౧౯-౧౬ గ౧౧-౩౪ బి౧౬-౧౦ త్యా౩-౪౮ అహః౩౦-౧౮ ఉభా౪ రవిః ౪౯-౪౫ భో౨-౨౧ చ౨౦ [భో౨-౧౩చ౨౧
28	౧౫	౨౩	స॥ఆ౩౩-౫౨ మూ౫౬-౧౩ వ్య౧౨-౧౭ భ౬-౩౨ రా౨౨-౮ త్యా౩-౪౫ త్రిస్పృక్ పాతార్కయోగః
29	౧౬	౨౪	అ॥సో౨౮-౮ పూషా౫౨-౮ వరి౪-౫౪ పరి౫౨-౨౪ కౌ౨౮-౮ బి౧౮-౩౫ త్యా౩-౪౪ ౮తిథిః అబ్దసంధిః భో౨-౫చ౨౨ [భో౧-౫౭ చ౨౩
30	౧౭	౨౫	న॥మం౨౨-౯ఉషా౪౭-౫౫శి౪౯-౯గ౨౨-౯బి౧౦-౪౪ త్యా౩-౪౩ రా౨౬-౪౮త్యా౩-౪౪ తిథిద్వయం
31	౧౮	౨౬	ద॥బు౧౬-౭శ్ర౪౩-౪౮సి౪౧-౪౫భ౧౬-౭ శేషః౧-౦ రా౨౨-౪౨ అహః౩౦-౨౮ రే౧రవిః ౧౨-౧౨౧తిః భో౧-౪౯ చ౨౪ [భో౧-౪౧ చ౨౫
1	౧౯	౨౭	ఏ॥గు౭-౩౦ధని౩౯-౫౭సా౩౪-౧౬ బా౭-౩౦ రా౨౬-౩౨ త్యా౩-౪౭ సర్వేషాం౧౧ కేక్రాం శుక్రాం
2	౨౦	౨౮	ద్వా॥శు౪-౪౬ఏ ష్యా౫౪-౫౩శత౩౬-౩౬శు౨౭-౬తై౪-౪౬ శేషః౦-౫౦ రా౨౧-౧౮ త్యా౩-౪౯ అవమ భో౧-౩౩ చ౨౬ [౩౫-౧ భో౧-౨౫ చ౨౭
3	౨౧	౨౯	చతు॥శ౫౫-౨౮ పూభా౩౩-౫౫ శు౨౦-౩౪ భ౨౭-౩౪ రా౨౬-౩౭ త్యా౩-౫౩ అహః౩౦-౩౪ రే౨ రవిః
4	౨౨	౩౦	● అమా॥ ఆ౫౨-౧౨ ఉభా౩౨-౪ బ్ర౧౪-౩౮ చతు౨౩-౫౦ శేషః౦-౩౦ పునస్త్యాజ్యాభావః పిండపితృయజ్ఞః భో౧-౧౭ చ౨౮
5	౨౩	౩౧	సో॥స్వస్తి శ్రీ సుభానుసం॥చైత్రశు॥ప్ర౪౯-౫౯రే౩౧-౧౩ఐం౯-౨౮కిం౨౧-౫ బి౧-౩౯ త్యా౩-౫౭ అహః౩౦-౪౦ [షడశీతిముఖః౩౬-౫౪యోగః శక్రాం రాక్రాం భో౧-౯ చ౨౯

ఏప్రిల్ నెల 1943

చైత్రమాసము

కుజచారః
శు౨బు॥రో౨కుజః౨౧-౪
౬సో॥రో౩కు౫౪-౩౦
౧౨ఆ॥రో౪కు౨౮-౨౭
బ౩శ॥మృ౧కు౦-౪౦
౯గు॥మృ౨కు౩౦-౪౬
౩౦బు-మృ౩మికు౨-౨౩

బుధచారః
శు౩గు॥శత౨బు౪౫-౪౦
శు౪శ॥శత౩బు౪౨-౩౬
శు౬సో॥శత౪బు౫౮-౧౨
౯గు॥పూభా౧బు౧౦-౧౨
౧౧శ॥పూభా౨బు౧౮-౧
౧౩సో॥పూభా౩బు౨౨-౭
౧౫బు॥పూభా౪బు౪మీబు
౨౨-౩౮
బ౨శు॥ఉభా౧బు౧౯-౧౫
౪ఆ॥ఉభా౨బు౧౩-౩౦
౫సో॥ప్రాగస్తమితః
౭మం॥ఉభా౩బు౪-౮
౮బు॥ఉభా౪బు౫౨-౧౪
బ౧౦శు॥రే౧బు౩౮-౧౭
౧౨ఆ॥రే౨బు౨౦-౫౦
౧౪మం॥రే౩బు౩-౨౩
౩౦బు॥రే౪-బు౪౧-౫౬

గురుచారః
బ౫సో॥మృ౧గు౩౩-౫౭

శుక్రచారః
శు౪శ॥ధని౧శు౩౧-౩
౮బు॥ధని౨శు౫౦-౩౨[౨౨
౧౨ఆ॥ధని౩కుంభే శు౫౦-
బ౧॥గుధని౪శు౪౧-౨౪
౫సో॥శత౧శు౧౯-౩౬
౯గు॥శత౨శు౫౪-౩౨
౧౩సో॥శత౩శు౨౦-౨౫
శనిచా॥బ౯గు॥కృ౩శ౪౯-౪

రాహుకేతుచారౌ న స్తః

ర		కు గు శ	
కే బు	బ౧౩ మేషే రవి బ౩౦ మిథునే కుజః		
శు	శు౧౫-మీ బుధ శు౧౨ కుం శుక్రః		రా

వైశాఖమాసము

కుజచారః
శు౫సో-మృ౪కు౩౧-౪౮
౧౦ఆ-ఆర్ద్రా౧కు౧-౫౩
బ౧శు-ఆర్ద్రా౨కు౨౭-౩౦
౬బు-ఆర్ద్రా౩కు౫౫-౪౭
౧౨మం-ఆర్ద్రా౪కు౨౨-౪

బుధచారః
శు౨శు-అశ్వి౧మేషే౧౮-౩౦
౩శని-అశ్వి౨బు౫౫-౪
౫సో-అశ్వి౩బు౨౯-౩౪
౭బు-అశ్వి౪బు౩-౧౭
౭గు-భ౧బు౩౬-౧౮
౯శ-భ౨బు౯-౧౯
౧౦ఆ-భ౩బు౪౩-౪౦
౧౨మం-భ౪బు౧౯-౨౩
౧౩బు-కృ౧బు౫౫-౬
బ౧శు-కృ౨వృషే బు౩౫-౪
౨శ-పశ్చాదుదితః
౩ఆ-కృ౩బు౧౬-౪౦
౫మం-కృ౪బు౩-౩౦
బ౬బు-రో౧బు౫౮-౨
౮శు-రో౨బు౫౬-౧౨
౧౧సో-రో౩బు౫-౦
౧౪గు-రో౪బు౨౯-౧౪

గురుచారః
శు౭గు-మృ౨గు౫౧-౧౭
బ౧౦ఆ-మృ౩మిగు
౩౦-౪౯

శుక్రచారః
శు౧గు-శత౪శు౪౪-౧౦
౫సో-పూభా౧శు౩-౪౮
౭గు-పూభా౨శు౧౮-౩౦
౧౦ఆ-పూభా౩శు౩౧-౪౭
౧౩బు-పూభా౪మీశు
౪౦-౩౮
బ౨శ-ఉభా౧శు౪౮-౪౧
౫మం-ఉభా౨శు౫౫-౪
౮శు-ఉభా౩శు౫౯-౫౪
౧౨మం-ఉభా౪శు౫-౦
బ౩౦శు-రే౧శు౫-౧౭

శనిచారః
బ౬బు-పశ్చాదస్తమితశ్శనిః
౭గు-కృ౪శనిః౨౯-౮

రాహుకేతుచారౌ
బ౧౧సో-పూఫ౧రాహుః
శత౩కేతుః౫-౩౮

	ర బు	గు శ	కు
శు కే	బ౧౪ వృషే రవిః శు౨ మేషే బుధః బ౧ వృషే బుధః బ౧౦ మిథునే గురుః శు౧౩ మీనే శుక్ర		
			రా

అధిక జ్యేష్ఠమాసము

కుజచారః
శు౨ఆ-పున౧కుజః౪౮-౩౪
౮శ-పున౨కు౧౬-౦
౧౩గు-పున౩కు౪౦-౩౭
బ౫బు-పునర్కటకే కుజః
౬-౩
౧౦సో-పుష్య౧కు౩౦-౧౨
౩౦శ-పుష్య౨కుజః౫౪-౭

బుధచారః
శు౧శ-మృ౧బుధః౨౪-౪౦
౪మం-మృ౨బు౨౪-౧౪
౮శ-మృ౩మిబు౫-౭
౧౪శు-వక్రారంభః
బ౫బు-పశ్చాదస్తమితః
బ౧౨సో-మృ౨వక్రీ
బుధః౧౬-౦

గురుచారః
శు౧౦సో-మృ౪గురుః
౩౯-౧౩
బ౧౨బు-పశ్చాదస్తమితః
౧౨బు-ఆర్ద్రా౧గురుః౭-౮

శుక్రచారః
శు౨శు-రే౨శుక్రః౫-౫
౬గు-రే౩శుక్రః౫-౧౭
౯ఆ-రే౪శుక్రః౩-౦
౧౧మం-అ౧మేషే శుక్రః
౫౯-౩౨
౧౪శు-అశ్వి౨శు౫౭-౧౬
బ౨సో-అశ్వి౩శు౫౩-౩౭
౬గు-అశ్వి౪శు౫౦-౨౧
౯ఆ-భ౧శు౪౩-౫౦
౧౨బు-భ౨శు౩౭-౮
౩౦శ-భ౩శు౩౦-౧౩

శనిచారః
బ౪మం-రో౧శనిః౧౭-౨
౧౩గు-ప్రాగుదితః

రాహుకేతుచారౌ న స్తః

శు		ర బు శ	గు కు
కే	బ౫-పునర్కట కుజః శు౮-మిథు బుధ బ౧౦-వృ వక్రీ బుధః శు౧౧ మేషే శుక్రః		
			రా

నిజ జ్యేష్ఠమాసము

కుజచారః

శు౫శు-పుష్య౩కు౧౭-౨

౧౧బు-పుష్య౪కు౪౧-౦

బ౨మం-ఆశ్లే౧కు౪-౧౫

౬ఆ-ఆశ్లే౨కుజః౨౬-౨౦

౧౨శు-ఆశ్లే౩కు౪౬-౨౨

బుధచారః

శు౨సో-మృగ౧వక్రీబుధః ౧-౧౪

౬ఆ-ప్రాగుదితః

౧౩శు-వక్రత్యాగః

బ౫శు-మృ౨బుజుః బుధః ౨౦-౧౬

౯మం-మృగ౩మిథుబుధః ౧౫-౪౬

౧౨శు-మృ౪బుధః ౯-౧౩

౧౪ఆ-ఆర్ద్రా౧బు౪౧-౪౪

గురుచారః

శు౧౧బు-ఆర్ద్రా౨గు౩౬-౧౫

బ౧౧గు-ఆర్ద్రా౩గు౧౫-౦

౧౩శ-ప్రాగుదితః

శుక్రచారః

శు౩మం-భ౪శు౨౨-౪౯

౫శు-కృత్తిక౧శు౧౫-౪

శు౭సో-కృ౨వృషేశు౬-౩౪

౧౧బు-కృ౩శు౫౭-౪౩

౧౪శ-కృ౪శు౫౦-౯

బ౨మం-రో౧శు౪౦-౧౨

౫శు-రో౨శుక్రః౨౯-౪౭

౭సో-రో౩శు౧౯-౨౨

౧౧గు-రో౪శు౭-౨౭

౧౩శ-మృ౧శు౫౬-౧౫

శనిచారః

బ౧సో-రో౪శనిః౧౧-౧౦

రాహుకేతుచారా

బ౩౦సో-మఘా౪రాహుః

శత౨కేతుః౦-౧౭

	శు	బు శ	ర గు
కే	బ౯ మిథుబుధః		కు
	శు౭వృషేశుక్రః		రా

ఆషాఢమాసము

కుజచారః

శు౩గు-ఆశ్లే౪కు౭-౨౦

౮మం-మఘ౧సింకు౨౭-౫౪

౧౩ఆ-మఘ౨కు౪౭-౧౪

బ౫శ-మ౩కు౬-౪౯

౧౦గు-మ౪కు౨౫-౧౪

౩౦మం-పూఫ౧కు౪౧-౨౬

బుధచారః

శు౨-బుఆర్ద్రా౨బు౧-౩౫

౪శు-ఆర్ద్రా౩బు౧-౨౦

౫శ-ప్రాగస్తమితః

౬ఆ-ఆర్ద్రా౪బు౧-౪

౭సో-పున౧బు౪౭-౪౧

౯బు-పున౨బు౩౩-౨౫

౧౧శు-పున౩బు౧౪-౬

౧౨శ-పున౪కటబు౫౩-౦

౧౫సో-పుష౧బు౩౧-౧౨

బ౨బు-పుష్య౨బు౬-౭

౩గు-పుష్య౩బు౪౦-౫౫

౫శ-పుష్య౪బు౧౬-౩౦

౬ఆ-ఆశ్లే౧బు౫౨-౩౦

౭మం-ఆశ్లే౨బు౨౯-౧౬

౧౦గు-ఆశ్లే౩బు౯-౧౬

౧౧శు-ఆశ్లే౪బు౪౯-౧౩

౧౩ఆ-మఘ౧సింబు౩౦-౪౦

౩౦మం-మఘ౨బు౧౫-౦

గురుచారః

శు౧౧శు-ఆర్ద్రా౪గు౯-౩౬

బ౧౨శ-పున౧గు౪౨-౫

శుక్రచారః

శు౧మం-మృ౨శు౪౫-౪౯

౪శు-మృ౩మిశు౩౩-౨౬

౬సో-మృ౪శుక్రః౨౧-౦

౧౦గు-ఆర్ద్రా౧శు౭-౨౭

౧౨శ-ఆర్ద్రా౨శు౫౫-౭

బ౧మం-ఆ౩శు౪౧-౫౧

౪శు-ఆర్ద్రా౪శు౨౯-౨౬

౬సో-పున౧శు౧౪-౩౬

౯బు-పున౨శు౫౯-౩౬

బ౧౨శ-పున౩శు౪౫-౦

౩౦మంపున౪కశు౨౯-౨౩

శనిచారః

బ౩గు-రో౩శనిః౫౩-౨౭

రాహుకేతుచారా నస్తః

		శు శ	బు గు
కే	శు౩-కటకే రవిః ౭-సిం కుజః ౧౨-కటబు		ర కు
	బ౧౩-సిం బుధః శు౪-మిథుశుక్ర బ౩౦-కటశుక్ర		రా

శ్రావణమాసము

కుజచారః

శు౪-౯పూఫ౨కు౫౬-౩౫

౫సో-పశ్చాదస్తం

౧౧శ-పూఫ౩కు౧౨-౩౦

బ౧గు-పూఫ౪కు౨౬-౨౫

౬మం-ఉఫ౧కు౩౯-౪౩

౧౧ఆ-ఉఫ౨కన్యాకు ౫౧-౨౦

బుధచారః

౧శుగు-మ౩బుధః౦-౪౬

౨శు-మ౪బు౫౦-౧౬

౪ఆ-పూఫ౧బు౪౧-౧౬

౫సో-పశ్చాదుదితః

౬మంపూఫ౨బుధ౩౬-౪౦

౯గు-పూఫ౩బుధః౩౩-౨౧

౧౧శపూఫ౪బుధః౩౫-౪౬

౧౩సో-ఉఫ౧బు౩౯-౧౧

౧౫బు-ఉఫ౨కన్యాబు ౪౭-౧౩

బ౨శు-ఉఫ౩బుధః౫౯-౦

౫సో-ఉఫ౪బుధః౧౫-౨౨

౬బు-హ౧బుధః౩౬-౪౧

౧౦శ-హ౨బుధః౪-౪౩

౧౨సో-హ౩బుధః౪౨-౩౬

౩౦గు-హ౪బుధః౨౬-౩౪

గురుచారః

శు౧౪మంపున౨గు౨౫-౫౪

శుక్రచారః

శు౨శు-పుష్య౧శు౧౪-౧౫

౪ఆ-పుష్య౨శు౫౯-౫౦

౭బు-పుష్య౩శు౪౩-౦

౧౧శ-పుష్య౪శు౨౬-౫

శు౧౪మం-ఆశ్లే౧శుక్రః ౧౦-౫౫

బ౧గు-ఆశ్లే౨శు౫౪-౧౫

౪ఆ-ఆశ్లే౩శు౩౬-౨౬

౬బుఆశ్లే౪శుక్రః౨౦-౨౫

౧౦శ-మఘ౧సింశు౩-౬

౧౨సో-మఘ౨శు౪౫-౩౬

౩౦గు-మఘ౩శుక్ర౨౭-౫

శనిచారో నాస్తి.

రాహుకేతుచారా నస్తః

		శ	గు
కే	శు౪-సిం హే రవి బ౧౧-కన్యా కు		ర శు
	శు౧౫కన్యాబు బ౧౦సింహే శు		కు బు రా

భాద్రపదమాసము

కుజచారః
శు౨శ-ఉఫ౩కు౩-౪
౮గు-ఉఫ౪కు౧౨-౫
౧౩మం-హా౧కు౨౦-౧౪
బ౩ఆ-హా౨కు౨౭-౨౬
౭శు-హా౩కు౩౨-౩౫
౧౨బు-హా౪కు౩౮-౧౪
బుధచారః
శు౩ఆ-చి౧బు౨౪-౩౦
౬బు-చి౨బు౪౬-౨౪
౧౧ఆ-చి౩బు౫౨-౨౦

బ౮గు-బుధవక్రారంభః
౧౦ఆ-పశ్చాదస్తమితః
౧౦సో-చి౨వక్రిబు౧౮-౧౪
౧౩గు-చి౧వబు౪౩-౪౧
గురుచారః
శు౩ఆ-పున౩గు౪౯-౧
బ౧౨బు పున౪కట౫౫-౨౮
శుక్రచారః
శు౩ఆ-మ౪శు౧౦-౭
౫మం-పూఫ౧శు౫౨-౧౭
౭శు-పూఫ౨శు౩౩-౫౫

౧౨సో-పూఫ౩శు౧౫-౨౦
౧౪బు-పూఫ౪శు౫౬-౫౪
బ౨శ-ఉఫ౧శు౩౮-౩౩
౫మం-ఉఫ౨కశు౧౭-౧౮
౮గు-ఉఫ౩శు౫౭-౫౦
౧౦ఆ-ఉఫ౪శు౩౯-౩౪
౧౨బు-హా౧శు౨౦-౧౦
౧౩గు-ప్రాగస్తమితః
౩౦శ-హా౨శు౦-౨౮
శనిచారః
బ౧శు-వక్రారంభః

రాహుకేతుచారౌ
శు౩ఆ-మఘా౩రాహుః
శత౧కేతుః౫౫-౦

		శ	గు
కే	శు౬కన్యారవిః ౧౧-తులాబుధః		
	బ౧౦-కవబు బ౧౨-కటగురుః బ౫-కన్యాశు		ర శు రా
			కు బు

ఆశ్వయుజమాసము

కుజచారః
శు౨సో-చిత్రా౧కు౪౧-౧౮
౭శ-చి౨కు౪౪-౩౦
౧౩గు-చి౩కు౪౫-౧౮
బ౩మం-చి౪కు౪౪-౨౫
౭ఆ-స్వా౧కు౪౨-౪౩
౧౩శు-స్వా౨కు౩౯-౩౦
బుధచారః
శు౧ఆ-హా౪వబు౩౬-౨౫
౫బు-హా౩వబు౪౨-౩౦
౧౧మం-ప్రాగుదితః

౧౪శు-వక్రత్యాగః
బ౧ఆ-హా౪బుబు౨౪-౩
౪బు-చి౧బు౪౨-౬
౮శ-చి౨బు౨౧-౪౪
౯సో-చి౩బు౩౯-౧౭
౧౧బు-చి౪బు౫౩-౪౮
౧౪శ-స్వా౧బు౧-౧౮
౩౦ఆ-ప్రాగస్తమితః
గురుచారో నాస్తి
శుక్రచారః
శు౨సో-హా౩శు౪౦-౪౯

౬గు-హా౪శు౨౦-౨౭
౯ఆ-చి౧శు౦-౨౮
౧౧మం-చి౨శు౪౦-౧౬
౧౪శు-చి౩శు౨౦-౪
బ౨సో-చి౪శు౦-౪
౪బు-స్వా౧శు౩౯-౪౦
౮శ-స్వా౨శు౧౯-౪
౯సో-స్వా౩శు౫౭-౪౪
౧౨గు-స్వా౪శు౩౭-౧౦
౩౦ఆ-విశా౧శు౧౭-౨
శనిచారో నాస్తి

రాహుకేతుచారౌనస్తః

		శ	
కే	శు౭-తులా రవిః శు౧౩-తులా కు		గు
	బ౯-తులా బుధ శు౧౪-తులా శు		రా
			ర బు కు శు

కార్తికమాసము

కుజచారః
శు౩బు-స్వా౩కు౩౫-౦
౯సో-స్వా౪కు౨౯-౧౫
౧౪శ-విశా౧కు౨౨-౪౨
బ౪గు-విశా౨కు౧౫-౪
ప్రాగుదితః
౭మం-విశా౩కు౪-౩౮
౧౨శ-విశా౪వృకు౫౩-౪౦
బుధచారః
శు౧సో-స్వా౨బు౮-౪౨
౩బు-స్వా౩బు౧౨-౪౨
౫శు-స్వా౪బు౧౬-౫౨
౭ఆ-విశా౧బు౨౦-౨౭

౧౦మం-విశా౨బు౨౪-౨౨
౧౨గు-విశా౩బు౨౭-౪౦
౧౪శ-విశా౪వృబు౩౩-౨౭
బ౧సో-అనూ౧బు౩౯-౦
౩బు-అనూ౨బు౪౫-౪
౪శు-అనూ౩బు౫౦-౩౩
౬ఆ-అనూ౪బు౫౮-౦
౯బు-జ్యే౧బు౪-౪
బ౧౧శు-జ్యే౨బు౧౦-౫౩
౧౩ఆ-జ్యే౩బు౧౮-౪౫
౩౦మం-జ్యే౪బు౨౫-౦
గురుచారః
శు౫శు-గురువక్రారంభః

శుక్రచారః
శు౨మం-విశా౨శు౫౮-౩౦
౫శు-విశా౩శు౩౬-౨౬
౯సో-విశా౪వృశు౧౫-౨౨
౧౧బు-అనూ౧శు౫౪-౧౭
౧౪శ-అనూ౨శు౩౩-౧౪
బ౨మ-అనూ౩శు౧౨-౧౦
౪గు-అనూ౪శు౫౧-౬
౬ఆ-జ్యే౧శు౩౦-౨
౯బు-జ్యే౨శు౭-౫౭
౧౧శు-జ్యే౩శు౪౮-౫౪
౧౪సో-జ్యే౪శు౨౬-౫౦
శనిచారః

శు౧౪శ-రో౨వశని౫౨-౦
రాహుకేతుచారౌ
శు౭ఆ-మఘా౨రాహుః
ధని౪కేతుః౪౯-౩౧

		శ	
కే	శు౯-వృశ్చి రవిః బ౧౨-వృ కే కు		గు
	శు౧౪-వృ కే బు ౯-వృ కే శుక్రః		రా
		ర కు బు శు	

మార్గశిరమాసము

కుజచారః
శు౩గు-అనూ౧కు౪౧-౨౭
౮మం-అనూ౨కు౨౮-౨౨
౧౩ఆ-అనూ౩కు౧౩-౧౭
బ౨గు-అనూ౪కు౫౭-౪౧
౭మం-జ్యే౧కు౩౮-౪౫
౧౨ఆ-జ్యే౨కు౨౨-౧౭
బుధచారః
శు౩గు-మూ౧బు౩౨-౩౨
౫శ-మూ౨బు౪౦-౭
౭సో-మూ౩బు౪౬-౩౪
౯బు-మూ౪బు౫౩-౪౭
౧౨శ-పూషా౧బు౦-౩౬
౧౪సో-పూషా౨బు౭-౨౬
బ౧బు-పూషా౩బు౧౪-౧౭
బ౨గు-పశ్చాదుదితః
౩శు-పూషా౪బు౨౩-౪
౫ఆ-ఉషా౧బు౩౩-౦
౭మం-ఉ౨మబు౪౦-౪౮
౯గు-ఉషా౩బు౫౭-౧౦
౧౨ఆ-ఉషా౪బు౧౨-౦
౧౪మం-శ్ర౧బు౪౭-౧౫
గురుచారః [౨౩-౨
శు౧౦గు-పున౩ వక్రీగురుః
శుక్రచారః [౫-౪౬
శు౩గు-మూల౧ ధనుశుక్రః
౫శ-మూ౨శు౪౪-౪౨
౮మం-మూ౩శు౨౩-౩౮
౧౧శు-మూ౪శు౨-౩౪
౧౩ఆ-పూషా౧శు౪౧-౩౦
బ౧బు-పూషా౨శు౨౦-౨౬
బ౩శు-పూషా౩శు౫౯-౨౨
౫ఆ-పశ్చాదుదితః [౧౮
౬సో-పూషా౪శుక్రః౩౮-
౯గు-ఉషా౧శు౧౭-౩౪
౧౧శ-ఉషా౨మశు౫౬-౩౦
౧౪మం-ఉషా౩శు౩౬-౦
శనిచారః
బ౧౪మం-రోహి౧వక్రీ

శనిః౪౩-౩౦
రాహుకేతుచారౌ న స్తః

<table>
<tr><td></td><td></td><td>శ</td><td></td></tr>
<tr><td>కే</td><td colspan="2" rowspan="2">శు౮-ధనుషి రవి
శు౩-ధనుషి బుధ
బ౭-మక బుధః
శు౧౦-మిథునే
వక్రీ గురుః
శు౩-ధను శుక్రః
బ౧౧-మక శుక్ర</td><td>గు</td></tr>
<tr><td></td><td>రా</td></tr>
<tr><td>బు శు</td><td>ర కు</td><td></td><td></td></tr>
</table>

పుష్యమాసము

కుజచారః
శు౨శు-జ్యే౩కు౩ ౭
౬మం-జ్యే౪కు౪౩-౧౫
౧౧ఆ-మూ౧ధకు౨౦-౨౮
బ౧శు-మూ౨కు౫౭-౧౦
౫మం-మూ౩కు౩౩-౫౭
౧౦ఆ-మూ౪కు౯-౦
౧౪గు-ఉషా౧కు౪౪-౮
బుధచారః
శు౨శు-శ్రవ౨బు౪౩-౨౮
౮బు-శ్రవ౩బు౭-౦
౯గు-బుధవక్రారంభః
౧౨సో-పశ్చాదస్తమితః
౧౨సో-శ్ర౨వబు౩౭-౪౦
బ౧శు-శ్ర౧వక్రీబుధ౩౦-౪
బ౪సో-ఉ౪వబు౧౯-౧౬
౬గు-ఉషా౩వబు౯-౧౩
౯శ-ప్రాగుదితః
౧౦ఆ-ఉషా౨వబు౪౫-౪
౧౨మంబుధవక్రత్యాగః
గురుచారః
శు౮బు-పున౨వగు౨౨-౫౩
శుక్రచారః
శు౨శు-ఉషా౪శు౧౫-౨౬
౪ఆ-శ్ర౧శు౫౪-౫౦
౮బు-శ్ర౨శు౩౪-౩౭
౧౧శ-శ్ర౩శు౧౪-౧౨
౧౨సో-శ్ర౪శు౫౩-౨౯
౧౫శు-ధని౧శు౩౩-౨౭
బ౩ఆ-ధని౨శు౧౩-౨౫
౫మం-ధ౩కుంశు౫౩-౨౩
౮శు-ధని౪శు౩౩-౨౧
౧౧సో-శత౧శు౧౩-౨౦
౧౩బు-శత౨శు౫౩-౧౮
శనిచారో నాస్తి
రాహుకేతుచారౌ

శు౧౧ఆ-మఘ౧రాహుః
ధని౩కేతుః౪౩-౨౩

<table>
<tr><td></td><td></td><td>శ</td><td>గు</td></tr>
<tr><td>కే</td><td colspan="2" rowspan="2">శు౯ఉషా౨మ ర
శు౧౧ధనుషి కుజ
బ౫కుంభే శుక్రః</td><td></td></tr>
<tr><td>బు శు</td><td>రా</td></tr>
<tr><td>ర</td><td>కు</td><td></td><td></td></tr>
</table>

మాఘమాసము

కుజచారః
శు౫మం-పూషా౨కు౧౬-
౩౨
౯శ-పూషా౩కు౪౯-౭
౧౩గు-పూషా౪కు౨౦-౪౦
బ౨సో-ఉషా౧కు౫౧-౪౨
౭శ-ఉషా౨మకు౨౧-౧౭
౧౨బు-ఉషా౩కు౫౦-౫౦
బుధచారః
శు౬బు-ఉషా౩బు౪౭-౨౦
౧౧బు-ఉషా౪బు౩౪-౪౭
౧౪శు-శ్ర౧బు౧-౨౫
బ౨సో-శ్ర౨బు౮-౦
౪బు-శ్ర౩బు౫౨-౪౭
౭శ-శ్ర౪బు౩౦-౩౦
౧౦సో-ధని౧బు౫౯-౯
౧౩గు-ధని౨బు౩౪-౧౪
౩౦శ-ధని౩కుంబు౪౦-౫౩
గురుచారః
శు౫మం-పున౧వ౫౯-౨౬
శుక్రచారః
శు౨శ-శత౩శు౩౩-౧౬
శు౫మం-శత౪శు౧౩-౧౪
౭గు-పూభా౧శు౫౬-౬
౧౦ఆ-పూభా౨శు౩౭-౧౦
౧౩బు-పూభా౩శు౧౮-౧౩
౧౪శు-పూభా౪మీనేశు
౫౯-౧౪
బ౨సో-ఉభా౧శు౪౧-౩
౫గు-ఉభా౨శు౨౩-౧౨
౮ఆ-ఉభా౩శు౫-౨౧
౧౧మం-ఉభా౪శు౪౭-౩౦
౧౪శు-రే౧శు౨౯-౩౯
శనిచారః
శు౩ఆ-శనివక్రత్యాగః
రాహుకేతుచారౌ న స్తః

<table>
<tr><td></td><td></td><td>శ</td><td>గు</td></tr>
<tr><td>కే శు</td><td colspan="2" rowspan="2">శు౮-కుంభే రవి
బ౭-మక రే కుజ
బ౩౦-కుంభే బు
శు౧౪-మీనే శు</td><td></td></tr>
<tr><td>ర బు</td><td>రా</td></tr>
<tr><td>కు</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

ఫాల్గునమాసము

కుజచారః
శు౨సో-ఉపా౪కు౧౮-౪౬
౬శు-క్ర౧కు౪౬-౩౮
౧౧బు-క్ర౨కు౧౪-౧౨
౧౫ఆ-క్ర౩కు౪౧-౨౦
బ౫శు-క్ర౪కు౭-౪౮
౯మం-ధ౧కు౩౪-౨౫
౧౪శ-ధ౨కు౫౯-౩౦

బుధచారః
శు౨సో-ధ౪బు౫౬-౪
౫శు-శత౧బు౭-౧౦
౭శ-శత౨బు౧౩-౫౧
౯సో-శ౩బు౧౫-౦
శు౧౧బు-శ౪బు౧౫-౧౫
౧౩శు-పూభా౧బు౧౩-౫
౧౪శ-ప్రాగస్తమితః
౧౫ఆ-పూభా౨బు౧౦-౦
బ౨మంపూభా౩బు౪-౧౬
౩బుపూభా౪మీబు౫౫-౦
౫శు-ఉభా౧బు౪౦-౧౬
౭ఆ-ఉభా౨బు౨౪-౪౫
౯మం-ఉభా౩బు౪-౪౧
౧౦బు-ఉభా౪బు౪౪-౫౭
౧౨శు-రే౧బు౨౫-౦
౩౦ఆ-రే౨బు౫-౭

గురుచారః
శు౫శు-గురువక్రత్యాగః

శుక్రచారః
శు౨సో-రే౨శు౧౧-౪౮
౪బు-రే౩శు౫౪-౨౨
౭శ-రే౪శు౩౭-౩౧
౧౦మం అ౧ మేశు౧౯-౪౫
౧౩శు-అ౨శు౪-౩౬
౧౫ఆ-అ౩శు౪౮-౩౦
బ౩బు-అ౪శు౩౨-౨౦
౬శ-భ౧శు౧౭-౨౪
౯మం-భ౨శు౧-౫౧
౧౧సు-భ౩శు౪౭-౧౩
౩౦ఆ-భ౪శు౩౩-౧౭

శనిచారః
శు౪బురో౨బుజాశ్శనిః
౧౪-౦

రాహుకేతుచారౌ
శు౧౫ఆ-ఆశ్లే౪కటరాహు
ధని౨మకరకేతుః౩౯-౪

శు		శ	గు
కే బు ర	శు౮-మీనే రవిః బ౩-మీనే బుధః శు౧౦-మేషే శుక్ర		
కు	శు౧౫-కట రా మకరే కేతుః		రా

మేషాదిలగ్న ప్రమాణములు పుష్కరకాలము

లగ్నము	ప్రమాణ ఘటికలు	ప్రమాణ గంటలు	పుష్కర ఘటికలు	పుష్కర గంటలు
మేషము	౪-౨౩	1-45	౩-౮	1-15
వృషభము	౫-౨	2-1	౨-౨౦	0-56
మిథునము	౫-౨౯	2-12	౪-౨౪	1-46
కర్కటకము	౫-౩౦	2-12	౧-౧౭	0-31
సింహము	౫-౧౮	2-7	౩-౪౧	1-28
కన్య	౫-౧౫	2-6	౨-౨౭	0-59
తుల	౫-౨౫	2-10	౪-౨౦	1-44
వృశ్చికము	౫-౩౩	2-13	౧-౧౮	0-31
ధనుస్సు	౫-౧౬	2-6	౩-౩౧	1-24
మకరము	౪-౩౮	1-52	౨-౧౦	0-52
కుంభము	౪-౮	1-39	౩-౧౮	1-19
మీనము	౪-౨	1-37	౦-౫౬	0-22

గృహప్రవేశ విషయమైన చక్రములు

వృషభచక్రం రవిభాత్		కలశచక్రం రవిభాత్	
౩ మృత్యు	౪ అర్థకృత్	౧ శీర్షచ్ఛేదం	౪ నిర్ధనం
౪ దుర్దశా	౪ ధాన్యం	౪ ప్రవాసః	౪ గర్భస్రావం
౪ స్థైర్యం	౩ సంపద	౪ అభయః	౩ శ్రియం,
౩ భ్రమణం	౩ పశువృద్ధి	౪ ధాన్యం	౩ శతాయుః

గండపురుషస్థితి

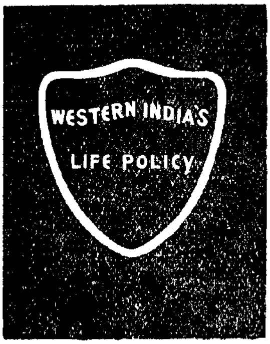
గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖ మాసములయందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోష మధికమగుటచే విశేషశాంతి చేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ సో మం బుధ గురు శుక్ర శని
ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ
౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౭-౮,
౧-౨, ౨౩-౨౪, ౪౩-౪౪, ౨౩-౨౪,
౧౭-౧౮, ౩-౪.

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధు దర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, పై పెదవి-ధనవ్యయము, క్రింది పెదవి-ధనలాభము, ముక్కు చివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమ చెవి-వర్తకలాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీ సంగమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి, ఎడమముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండప్రాకినను ఫలమిట్లేయని తెలియునది.

యుద్ధగ్రస్తమైన ప్రపంచపు అపాయములకు

బలమైన రక్షణ

మరియు ఈ ఒడుదుడుకురోజులలో

లాభదాయకమయిన పెట్టుబడి

మిలిటరీలోనుండువారి జీవితములు సబబయిన అదనపు రేట్లతో అంగీకరింపబడును.

అత్యల్పమగు ఖర్చులు : : అత్యధికమగు బోనసులు

వెస్టరన్ ఇండియా లైఫ్ ఇన్సురెన్సు కంపెనీ

లిమిటెడ్, సతారా సిటీ.

మెసర్సు కొమ్మారెడ్డి బ్రదర్సు, చీఫ్ ఆర్గనైజరులు, ఏలూరు.

పసిబిడ్డల్ని
ఉల్లాసంతో
ఊరిస్తుంది
ఊగిస్తుంది
ఉరుకులెత్తిస్తుంది
మందాన్ని వదలించి
మాటలాడిస్తుంది
ఆటలాడిస్తుంది
మంచిముత్యాల్ని
మరపించు
మంచిరూపం
ఇస్తుంది.

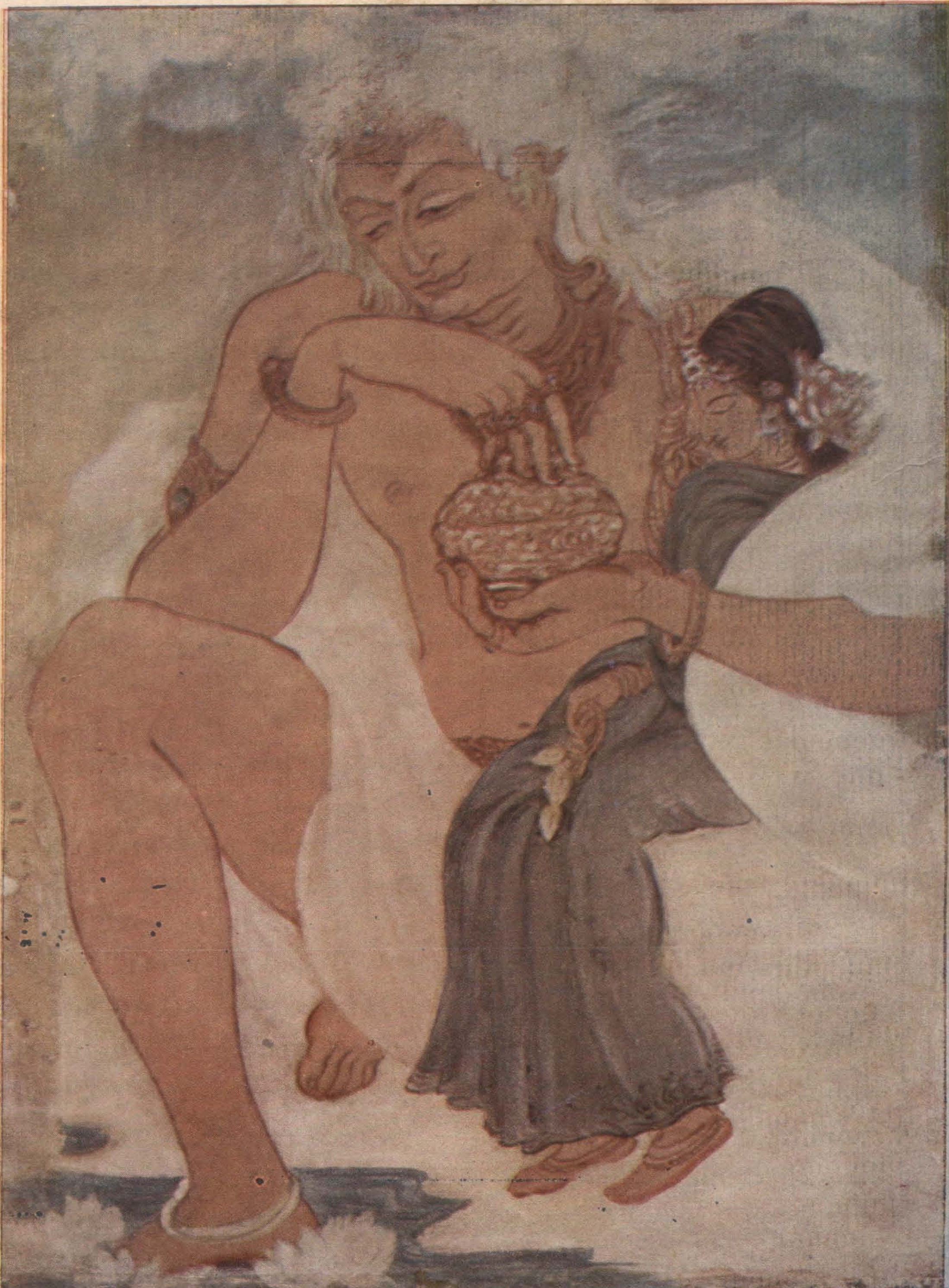
బాలపాపల భద్రకవచమ్.

హెచ్చరిక!

నకిలీలు
నలుగుడుకు మూలం.

అశ్విన్ కుమార్ ఫార్మసీ,

నర్సాపురం.

హిమవంతుడు

[చిత్రకారుడు: శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి]

ప్రస్తావన

అనంతమగు నీ కాలప్రవాహమున మరియొక చాంద్రమానాబ్దము గతించినది. నూతనాబ్ద మారంభమైనది. వసంతాగమనముతో ప్రకృతియంతయు నూతనోజ్జీవితమై, భగవద్విలాసమును ప్రకటించుచున్నది. ప్రకృతిశోభను గాంచి సమ్మోహితమగు పక్షిసంతాన మంతయు ఆనందాతిరేకమున భగవల్లీలల గాన మొనర్చుచున్నది. స్థావర, జంగమాత్మకమగు సృష్టియంతయు నిట్టి ఆనందమున నోలలాడుచున్న సమయమున, మానవజాతిమాత్రము భగవంతుని మరచి, పరస్పర మారణకృత్యములయందు నిమగ్నమై యుండుట విచిత్రముగ గనుపించును.

సృష్టిలోకెల్ల మానవజన్మయే యుత్తమమైన దని మానవుడు గర్వించుచుండును. అందును తమ పూర్వులకంటెనుగూడ తామే విజ్ఞానవంతుల మని ఆధునికుల అహంకారము. విజ్ఞానపరిశోధనలచే ప్రకృతిని వశపరచుకొని, తమకు సేవకునిగ నొనర్చుకొనుచుంటి మని వీరు గర్వించుచుందురు. కాని, ఈ విజ్ఞానాభివృద్ధులన్నియు, ప్రపంచకల్యాణసాధక మగుటకుమారు, కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గప్రేరితులగు మానవులయందు మానవ మారణకృత్యములకు కారణ మగుచున్నవి.

రెండవ ప్రపంచసంగ్రామము ప్రారంభమై రెండువత్సరములు దాటినవి. మూడవ వత్సరముగూడ ముగియవచ్చుచున్నది. కాని ఇది యెప్పుడు ముగియునో, యెటులు ముగియునో కూడ చెప్పుటకు వీలు లేకున్నది. అంతర్జాతీయ వ్యవహారములయందు ధర్మములు పోయినవి. పవిత్రమగు ఒడంబడికలు, వాగ్దానములు కేవలము 'కాగితపు ముక్కలు' గనే పరిగణింపబడుచున్నవి. పదివత్సరముల వరకు మైత్రిని పాటించుటకు రెండున్నరవత్సరముల క్రిందటనే రష్యాతో సంధిచేసుకొనిన హిట్లరు, గత జూనుమాసమున, ఆకస్మికముగ సోవియటురష్యాపైన బ్రహ్మాండమగు దాడిని ప్రారంభించెను. గత డిసెంబరుమాసమున తూర్పున జపానుగూడ బ్రిటను అమెరికా ప్రభుత్వములపై ఆకస్మికముగ యుద్ధము ప్రకటించి, తూర్పు ఆసియాదేశములపై దాడులు సాగించెను. దీనితో ఇంతవరకును ఐరోపాయందుమాత్రమే జరుగుచున్న సంగ్రామము ప్రపంచమునందలి ఉభయార్ధగోళములకును వ్యాపించెను. ఇంచుమించు మానవజాతియంతయు రెండుపక్షములుగ నేర్పడి ఈసంగ్రామమున పరస్పరనిర్మూలన కాంక్షతో పెనగులాడుచున్నది. ఈ సంఘర్షణయందు చేరకుండ, ఏ పెద్ద జాతియు తప్పించుకొనజాలకున్నది. టర్కీవంటి దేశములు కొన్ని తమ తాటస్థ్యము నింతవరకతిజాగ్రత్తతో సంరక్షించుకొనగల్గినను, ముందుముందు వానిస్థితి యెటులు మారునో నిశ్చయముగ చెప్పరాదు.

ఈ ప్రపంచవిలయమునుండి యెట్టి శక్తులుద్భవించునో తెలియదు. సముద్రమథనసమయమునందువలె ముందుగ హాలాహలమే జనింపవచ్చును. కాని, తరువాత, అమృతము లభించుటకుగూడ అవకాశము లేకపోలేదు. నేటి సంగ్రామములచే మానవజాతికి గల్గుచున్న సంక్షోభములనుగాంచి, బల

వంతములగు దేశములు పరితప్త హృద
యులై, సమస్తజాతుల స్వాతంత్ర్యమును
అంగీకరించి ఆయుధవిసర్జన మొనర్చినయెడల
దీనితో సంగ్రామము లంతరించి, మానవ
జాతి సుఖించును; దానితో మానవచారిత్ర
మున స్వర్ణయుగ మారంభమగును. కాని,
నేటి ప్రపంచపరిస్థితులను పరికించుచో నట్టి
'కమ్మనికలల'కు తావు గనుపింపదు. నేడు
ప్రపంచాధిపత్యమునకు పోరాడుచున్న
హిట్లరు సిద్ధాంతములయందు జర్మనులకును,
అతనిచే అంగీకరింపబడు 'ఆర్య' జాతులకును
దప్ప ఇతరులకు స్థానము లేదు. ఐరోపాయం
దలి శ్వేతజాతులుగూడ జర్మనీయొక్క
కనుసన్నలనే మెలగవలసి యుందురు. ప్రపం
చమున మిగిలినజాతులవారికి బానిసత్వము
తప్ప, సరిసమానప్రతిపత్తిమాట యెత్తుటకే
వీలుండదు. అక్సిసుమిత్రవర్గమునందు జేరిన
జపానుగూడ ఆసియాఖండ దేశములపై ఆధి
పత్యము నాసించుచున్నది. శ్వేతజాతులచే
ఆక్రమింపబడియున్న ఆసియాజాతులకు దాస్య
విముక్తి నొనర్చుటకే తా మీసంగ్రామమును
ప్రారంభించితి మని జపానునాయకులు దెలు
పవచ్చును. కాని, జపానునాయకత్వమున
వారు నెలకొల్ప నున్న 'నూతన వ్యవస్థ'
కును, సమానసౌభాగ్య సిద్ధాంతమునకును,
హిట్లరు ఐరోపాలో దలపెట్టిన నూతన వ్యవ
స్థకును ఎక్కువ భేదము కనుపింపదు. మిగి
లిన ఆసియాజాతులకంటెగాని, తదితరజాతుల
కంటెగాని జపానుజాతి అధికమైనదనిమాత్ర
ము చెప్పుటలేదు. ఇటుల చెప్పనంతమాత్ర
మున, జపానుయొక్క సామ్రాజ్యకాంక్ష
తక్కువది గాదు. హిట్లరు నాయకత్వమున
జర్మనీ యెటులు ప్రపంచాధిపత్యమును
గోరుచున్నదో, జపానుగూడ అట్టి ఆధిపత్య
మునే కోరుచున్నది.

ఇక మిత్రమండలి యుద్ధాశయములను
గురించి రూజ్వెల్టు, చర్చిలు ప్రధానులు
కలసి నిర్ణయించి ప్రకటించిరి. అందు మొదటి
భాగమునందు, తమకు ఇతర దేశముల నాక్ర
మించవలెనని కాని, అధికారమును నెలకొల్పు
కొనవలెననికాని యేమాత్రమును లేదని
వారు వెల్లడించిరి. శత్రుదురాక్రమణలచే
స్వాతంత్ర్యమును కోల్పోయిన దేశము లన్నిటి
కిని తిరిగి స్వాతంత్ర్య మిప్పించెదమని తెల్పిరి.
కాని, ఈ ప్రకటన ఇండియావంటి ఆంగ్ల పరి
పాలిత దేశములకు వర్తింప దనియు, ఐరోపా
దేశములకు మాత్రమే వర్తించు ననియు
చర్చిలుప్రధాని వెల్లడించుటవలన, అట్లాం
టికుప్రకటన అంతర్జాతీయసంబంధములను
సంస్కరించు నను ఆశలు తొలగిపోయెను.
ప్రపంచవిస్తీర్ణమునందు నాల్గవవంతు బ్రిటిషు
సామ్రాజ్యము వ్యాపించియున్నది. అందలి దేశ
ముల నన్నిటిని స్వాతంత్ర్యమునుండి మినహా
యించుటవలన, ప్రపంచశాంతికి అట్లాంటికు
ప్రకటనవలని ఉపయోగము చాలవరకు తగ్గి
పోయెను. జర్మనీని ఓడింపగల్గుచో, ఆంగ్ల-
అమెరికా దేశములకు ఐరోపాయందే కాక
—ఒక్క రష్యాయందు తప్ప—ప్రపంచము
నందంతటను ప్రాబల్యము సిద్ధించును. అట్లాం
టికుప్రకటనయందలి 8-వ సూచనక్రింద,
శత్రుదేశములు నిరాయుధములుగ నొనర్ప
బడును. ప్రపంచశాంతిరక్షణమునకు
గాను ఆంగ్ల - అమెరికా దేశములు తగినంత
సైన్యమును, ఆయుధములను నిలిపియుంచు
కొనును. కనుక, మరే ఇతర దేశమునుగూడ
మిత్రమండలిని ప్రతిఘటింపగల్గుస్థితియం దుం
డదు. ఇట్టి స్థితిని, అపుడా రెండు దేశములందును
అధికారమునం దుండువ్యక్తులు, ప్రపంచమున
ఆంగ్లో - అమెరికను ఆధిపత్యమును నెల
కొల్పుకొనుట కుపయోగించుకొనవచ్చునని

అనుమానించువారుగూడ లేకపోలేదు. మిత్రమండలి దేశములు సామ్రాజ్యతత్వమును వదలి, ఇంతవరకును తమ పరిపాలనయందున్న దేశములన్నిటికిని స్వాతంత్ర్యము నొసగిననేతప్ప ఈ సంగ్రామాంతమున ప్రపంచమున సుస్థిరమగు శాంతి నెలకొనుట అసంభవము. అంతియకాక, పాలితజాతుల దృష్టియందు జర్మని జపానుల సామ్రాజ్యకాంక్షకును, మిత్రమండలి సామ్రాజ్యతత్వములకును ఎక్కువ భేదము గన్పించుట కష్టము. ఈసందర్భమున తమ స్వాధీనమున నున్న 'కాలనీల'కు స్వాతంత్ర్య మొసగవలసి యుండునను ఆలోచనయే ఆంగ్లనాయకులకు తట్టలేదు. సంగ్రామానంతరముగూడ నీదేశములను తమదేశమునందుత్పత్తియైన పారిశ్రామికవస్తువులను విక్రయించుటకు అంగడులుగ నుపయోగించుకొన వచ్చుననియే తలచుచున్నారు అక్కడకూడ చిన్నమార్పుల నొనర్చుట తప్ప బ్రిటిషు 'కలోనియలు' విధానమున పెద్దమార్పుల దలపెట్టనక్కరలేదని ఇటీవల టైమ్సుపత్రిక వ్రాసిన వ్రాతలు ఆంగ్లదేశమునందలి సామ్రాజ్యవాదుల చిత్తప్రవృత్తిని దెలుపుచున్నది. 'వెనుకబడియున్న' జాతులను స్వలాభముకొరకుపయోగించుకొనుటయే ఇంకను వీరి తలంపు. సామ్రాజ్యదేశములు ఇట్టి స్వార్థవాంఛల విడువనంతవరకు, పాలిత దేశములపై రాజకీయాధికారమును వదలుకొనుట అసాధ్యము. అంతవరకును దుర్బలజాతులు బలవంతమగుజాతులకు బానిసత్వమున పడియుండకతప్పదు. ఈపద్ధతులు మారనంతవరకు ప్రపంచమున సుస్థిరముగు శాంతి అసంభవము. ఈ విషయమును ఆంగ్లో-అమెరికాదేశముల నాయకు లెంత త్వరితముగ గుర్తించిన నంత మంచిది.

ప్రపంచశాంతిని కలుషిత మొనర్చుచున్నది సామ్రాజ్యతత్వ మొక్కటియేకాదు. శ్వేతజాతులప్రజలు ఆసియా మొదలగు ఇతర ఖండములయందలి వివిధజాతులయెడల గన్పరుచుచున్న వర్ణభేదమును, అసహనమును గూడ నేటి ప్రపంచపరిస్థితులకు కొంతవరకు కారణమని అంగీకరింపక తప్పదు. అమెరికాయందు శ్వేతజాతీయులలో కొందరు నీగ్రోజాతీయుల యెడలను,ఆదమవాసులగు ఎర్ర ఇండియనులయెడలను గన్పరుచుచున్న వర్ణద్వేషము, అసహనమును అమెరికను నాయకులలోనే పల్వురచే తీవ్రముగ ఖండింపబడుచున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల శాసనసభలు జపానీయులు, చైనీయులు, భారతీయులు మొదలగు ఆసియా జాతులవారు తమ దేశమునకు వలసరాకుండ నిషేధించుచు గావించిన చట్టములే నేడు జపాను-అమెరికా దేశములకు గల వైషమ్యములలో చాలవరకు కారణ మనిననో అతిశయోక్తి గాదు. ఆంగ్లదేశమున నీ రంగువిభేదములను ప్రజ లంతగ పాటింపరని చెప్పుకొనుచుందురు. కాని ఇటీవల సర్ హరిసింగుగౌరువంటి సుప్రసిద్ధ భారతీయ ప్రముఖునకు, అతడు నల్లజాతీయుడను కారణముచే లండను 'హోటళ్ల'యందు బసగూడ నిరాకరింపబడె నను విషయమును పార్లమెంటు సంఘ గూడ అంగీకరింపక తప్పినదిగాదు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమున నొక భాగమగు దక్షిణాఫ్రికాయందు శ్వేతజాతులు భారతీయులను, ఇతర ఆసియాజాతులను పాల్పరచుచున్న అవమానములను గురించి తెలియనిదిగాదు. ఆస్ట్రేలియాఖండమున అధికారులు, ఆ దేశము కేవలము శ్వేతజాతీయులదే ననియు, ఇతర రంగుజాతులవారచటకు వలసరాగూడదనియు శాసనమును గావించి అమలు జరుపు

చుండిరి. వారట్టి అసహనమును గన్పరచి
యుండనిచో, దూరప్రాచ్యమున నేడిట్టిసం
ఘర్షణ సంభవించియుండుట అసంభవము.
ఆక్సిసు రాజ్యములయం దిదివరకెటులున్నను,
ఇకమీద నీ రంగు విభేదము మరింత యధిక
మగును. హిట్లరుయొక్క 'ఆర్యజాతి'య
సిద్ధాంతమునకును, 'పాలకజాతి' సిద్ధాంతమున
కును ఇంతకంటెను తీవ్రతరమగు జాతీయ
దురహంకారమే పునాది. జపాను జర్మనీతో
ఏకమై పోరాడుచున్నను, 'పసుపు పచ్చ'
జాతులపై హిట్లరుకు స్నేహాభిమానములు
గలవని తలచుట పొరబాటు. తన పని
తీరిన వెంటనే, వీలైనచో, ఆసియాజాతుల
నణగగొట్టుటకు హిట్లరు శ్వేతజాతుల సమ్మేళ
నము నేర్పరుచుకొని జపానును ప్రతిఘటింప
జూచునో ఆశ్చర్యముండదు. ఈ శ్వేతజాతు
లకును, ఇతర రంగుజాతులకును అట్టి
మహాసంగ్రామ మేర్పడుచో, ప్రపంచపుస్థితి
యెంత ఘోరముగ నుండునో యూహించు
కొనవచ్చును. ప్రపంచమున కట్టి యుపద్రవ
మును తప్పింపవలె ననినయెడల, బ్రిటిషు
సామ్రాజ్యమునందలి శ్వేతదేశములును,
అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములనుగూడ
ప్రజలలో ఇట్టి జాతిదురహంకారములను నిర
సించి, అన్యోన్యగౌరవసద్భావములను ప్రోత్స
హించు టవసరము. పిమ్మట ఇతర శ్వేత
జాతులుగూడ ఈ విషయమున ఆంగ్ల అమె
రికా దేశముల అడుగుజాడల ననుసరించును.

అట్లాంటికు ప్రకటనయందు సూచింప
బడిన స్వాతంత్ర్యము భారతదేశమునకును,
ఇతరసామ్రాజ్యదేశములకును వర్తింప దని
చర్చిలుప్రధాని నిరాకరించుటలో బ్రహ్మాం
డమగు పొరబాటొనర్చెను. దానివలన, ఈ
సంగ్రామమున మిత్రమండలి విజయ మంది
నచో, శత్రు ఆక్రమితములగు ఐరోపాదేశ
ములకు స్వాతంత్ర్యము లభించునుగాని,
తమ స్థితియందుమాత్ర మెట్టి మార్పును
నుండదని భారతీయులయందును, ఇతర పాలి
త దేశములందును నిరాశా రోషములు
వ్యాపించెను. ఒక్క చర్చిలుయందే కాదు,
సంగ్రామారంభమునుండియు, ప్రభుత్వ
మున పలుకుబడి గల బ్రిటిషు నాయకు లం
దరియందును గూడ ఇట్టి సంకుచిత భావమే
ఏర్పడియుండుట బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపు దుర
దృష్ట మనియే చెప్పవలెను. గత డిసెంబరు
మాసమున తూర్పున జపాను బ్రిటను, అమె
రికాలపై ఒకేసారి ఆకస్మికముగ సంగ్రామము
నకు దిగిన సమయమునగూడ, బ్రిటిషు అధి
కారులు ఆసియాజాతులపై ఆధిపత్యమును
వదలుకొని స్వాతంత్ర్య మొసగు టుచితమని
గ్రహింపజాలకపోయిరి. జపానువాహినులు
హాంకాంగ్, మలయా, సింగపూరు, ఫిలిప్పైను,
డచ్చిఇండియా దీవులను ఆక్రమించుకొని
బర్మాకుగూడ ఉపద్రవమును గల్గించుటకు
ప్రారంభించినతరువాత మాత్రమే బ్రిటిషు
అధికారులయందు చలనము గల్గినటుల గని
పించును. అసలు లేనిదానికంటె ఇప్పటికై
నను బ్రిటిషు నాయకులు మేల్కొనగల్గుట
కొంతమేలే. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారిపుడు
భారత జాతీయాశయములను సంతృప్తిపరచి,
సంగ్రామ నిర్వహణమున భారతీయుల
హృదయపూర్వకమగు సహకారమును
పొందుటకు సర్ స్టాఫర్డు క్రిప్సుగారి ద్వారా
కొన్ని సూచనలను పంపిరి. ఆసూచనలు
భారతీయాశయముల నెంతవరకు సఫలపరచు
నో, క్రిప్సుగారు భారతీయ నాయకులతో సం
ప్రదింపులు ముగించిన పిదపగాని తెలియదు.

కాని, బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మింతవరకును
భారతస్వాతంత్ర్యముపట్ల నిట్టి 'ననేమిరా'
వైఖరి నవలంబించుటకు మనలోపముగూడ

కొంతగలదని అంగీకరింపక తప్పదు. గత మూడు వత్సరముల నుండియు, జిన్నాగారి నాయకత్వమున ముస్లింలీగు భారత దేశమును హిందూ రాజ్యములుగను, మహమ్మదీయ రాజ్యములుగను పూర్తిగా చీలదీయవలెనని తీవ్రమగు ఆందోళనను సాగించుచున్నది. మహమ్మదీయులలో చాల భాగ మాయాం దోళనను బలపరుచుచున్న విషయమును గూడ కాదనుటకు వీలులేదు. తమ కోర్కెలు అంగీకరింపబడువరకును భారత రాజ్యాంగమున నెట్టి మార్పులను గావింప రాదని ముస్లింలీగు పట్టు పట్టియుండెను. బ్రిటిషు అధికారులొసగిన ప్రోత్సాహమే ముస్లింలీగు అవలంబించిన వైఖరికి కారణ మను విషయము నిజమే. ఇట్టి విభజనకు ఇతర భారతీయులేకాక బ్రిటిషు ప్రభుత్వము గూడ అంగీకరింపదను విషయము ముస్లింలీగు నాయకులకు తెలిసియే యుండవలెను. అట్టి సందర్భమున, భారత జాతీయ స్వాతంత్ర్య వాంఛను దుర్బలపరచుట తప్ప దీనివలన గలుగు ప్రయోజన మెద్దియునులేదు. అయి నను, భారత మహమ్మదీయ ప్రముఖులు చాలమంది, ముస్లింలీగు వైఖరిని బలపరచి, భారత స్వాతంత్ర్యమున కడ్డుదగిలియుండుట దురదృష్టము.

భారత స్వాతంత్ర్యముపట్ల సంస్థానా ధీశులుగూడ ఇట్టి వైఖరినే అనుసరించి యుండిరి. వీరి ప్రాతికూల్యమువలననే, భారత దేశ సమాఖ్య రాజ్యాంగమును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు వదలుకొనవలసి వచ్చెను. ఇటీవల జరిగిన నరేంద్రమండలి సమావేశ మునగూడ, తమ ప్రత్యేక హక్కులకును, సంపూర్ణమగు రాజ్యాధికారములకును, సంధి యొడంబడిక షరతులకును భంగకర మగు రాజ్యాంగమును బ్రిటిషు ఇండియా యందు ప్రవేశపెట్టరాదని హెచ్చరించుచు తీర్మానించియుండిరి. ఈ విపత్సమయమున గూడ వీరు తమ ప్రత్యేకహక్కులను పట్టుకొని ప్రాకులాడుచుండుట వీరి సంకుచిత దృష్టిని వెల్లడించుచున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారు భారత ప్రజాబాహుళ్యముయొక్క సహకారము నందగోరుదురో, అభివృద్ధి విము ఖులును కేవల స్వార్థ సంరక్షణ పరాయణు లునుఅగు నిట్టివారి సలహాలను నిర్దాక్షిణ్యా ముగ త్రోసివేయవలసి యుండును.

ఎవరెంత చెప్పినను, అఖిలభారతజాతీయ మహాసభకంటె ప్రజాబాహుళ్యముయొక్క ఆశయమును సరిగ వ్యక్తీకరించుచున్న సంస్థ మరియొకటి లేదనువిషయము నెవ్వరును కా దనజాలరు. ఇటీవల బర్డోలియందు సమా వేశమైనపుడు కాంగ్రెసుకార్యసంఘముగూడ ఆదర్శనీయము మాత్రమే యగు 'సంపూర్ణ అహింసా'వాదమును వదలి, దేశరక్షణకు గాను హింసాత్మకమగు ప్రతిరోధపద్ధతుల ననుసరించుటకు కాంగ్రెసు వెనుకాడదని వెల్లడించెను. దీనివలన యుద్ధనిర్వహణమున కాంగ్రెసుతోడ్పాటును గురించినసందియ ములు తొలగిపోవలెను. ఈనిర్ణయమువలన దేశరక్షణకు అవసరమగు పెద్దపరిశ్రమలను నెలకొల్పువిషయమునగూడ కాంగ్రెసువైఖరి స్పష్టమైనది. కేవలము గ్రామీణము మాత్రమేయగు గృహపరిశ్రమల మీదనే భావిభారతప్రజాజీవితము పునర్నిర్మితము గావలెననువాదము సంపూర్ణ అహింసా సిద్ధాంతముపై నాధారపడియున్నది, ఆ సిద్ధాంతము మారుదో, పారిశ్రామిక విధా నముగూడ మార్పు చెందవలసియుండును. దేశరక్షణకు హింసాత్మకమగు సంగ్రామ పద్ధతుల ననుసరింపవలెననినయెడల అందు కవసరమగు ఆయుధపరికరములను నిర్మించు

ఆధునిక యంత్రపరిశ్రమ లన్నియుగూడ నుండక తప్పదు.

ఈప్రళయసమయమున ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణమునుగురించి అధికారులను వత్తిడిచేయుటకు పరిస్థితులు అనుకూలముగ లేవు. కాని అంతమాత్రమున ఆంధ్రులు నిరుత్సాహులై యూరకొనక ఆంధ్రజాతీయ తను బలపరచు ఇతర ఉద్యమములయందు తమ దృష్టిని కేంద్రీకరించుచుండుట సంతోష దాయకము. ఈ ప్రయత్నములఫలితముగ కోస్తాప్రాంతములకును, పడమటి జిల్లాలకును అన్యోన్యత యధికమై ఆంధ్రరాష్ట్రసిద్ధికి ఉభయప్రాంతములవారునుకలసి ఏకకంఠముతో నాందోళన మొనర్పగలుగునెడల ఆంధ్రరాష్ట్రము చాలవరకు సాధింపబడినదనియే చెప్పవచ్చును.

ఈ ప్రస్తావనను ముగించుటకు పూర్వము పాఠకలోకమున కొక్క విషయమును మనవి చేయవలసి యున్నది. ఉగాదినాడు ఆంధ్రసంచికలను ప్రచురించుటకు ప్రారంభించి నేటికి ముప్పది రెండు వత్సరములైనది. ఇది ముప్పదిమూడవ సంచిక. ప్రస్తుతము దేశము నందేర్పడియున్న కాగితపు కఱవుచే, మేమీసారి ఈ సంచికను యథాపూర్వముగ ప్రకటింపగల్గుదుమని తలంపలేదు. సంవత్సరాది పండుగకు కొలది దినములకు ముందు మాత్రమే మాకీవిషయమున కొంత ధైర్యము చిక్కినది. అపుడు వ్యాసముల కొరకు ఆహ్వానములనంపితిమి. తగినంత వ్యవధి లేకపోయినను, మా కోర్కెలను మన్నించి, అమూల్యములగు తమ వ్యాసములనంపిన వ్యాసకర్త లందరకును మా హృదయ పూర్వకమగు కృతజ్ఞతాభివందనములనందజేయుచున్నాము. పాఠకలోకము యథాపూర్వముగ మా ప్రయత్నమును ఆదరించి ప్రోత్సహించునని నమ్ముచున్నాము.

చిత్రభాను వత్సరము ప్రపంచమున కంతకును శాంతి సంధాయకమై ప్రజలు సౌఖ్యముల బడయగల్గుదురని ఆశించు ఆశించుచున్నాము.

పుష్పవృష్టి

శ్రీ గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులు

తరుణరసాల భూరుహ నితంబిని కమ్మని విందొసంగ, నిం
దిర నలరించు గానజలధిన్ గదలించు పికాధినేత లె
ల్లరు నుతిసేయ, నూత్నరుచులన్ జనుదెంచిన చిత్రభాను వ
త్సరము దిగంతశాంతి సుఖదాయకమై జగమేలుఁగావుతన్.

చెదరిన భాగ్యరేఖలకుఁ జక్కులుదీసి, స్వకీయరాష్ట్ర సం
పద గడియింప దుష్కర తపంబొనరించు తెలుంగుజాతిపై
నెదఁగరుణించి, విశ్వజగదీశ్వరుఁ డాంధ్రమహీపురంధ్రి క
భ్యుదయ వరప్రదానమునఁ బూర్ణమనోరథ సిద్ధిఁ గూర్చుతన్.

అనుపమరాష్ట్రసాధన శతాంగమున న్నయధీతురంగ రా
జిని గదియించి, పగ్గములఁ జేకొనుచు న్నొగలెక్కి, మాతృదే
విని మహిత స్వతంత్ర పదవీమణి పీఠిక నిల్ప, గాంధిదీ
క్షను గయికొన్న మా విజయసారథి మించుత! సార్థకాఖ్యుఁడై.

రాయలసీమపేరఁ జదరంగపు టెత్తుల వైచు గిల్లిక
జ్జాయములంతరించి, సహజన్ముల భావములొక్కటై, జగ
న్గేయ మహస్సునన్ వెలుఁగు దేశము తెప్పలఁ దేలి, నూతనా
ధ్యాయముతోడఁ జేర్చుత! మహోత్తర పూర్వయశః ప్రబంధమున్.

దైవిక విప్లవమ్ములకుఁ దావలమై యివమైన మేనికిన్
జీవము లూదఁజాలిన మహౌష, వసంతపు సన్నజాజి పూ
దీవియలీలఁ బూచి, గడిదేఱ, సదావిలసిల్లుఁగాత! సం
భావిత శీలురౌ కృషికుమారుల ముంగిటఁ గామధేనువుల్.

పోరుపులు పెంచి, పల్లియల పొంకము పంకము పాలొనర్చు నూ
సరులకుఁ దోఁకచుక్కలు కనంబడ, పండిత రాజు లండగా;
నురుతరలీల గ్రామ పునరుద్ధరణోద్యమ కల్పవల్లికాం
కురములు ప్రాఁకులై పసిఁడి కుప్పలు పోయుత! భారతావనిన్.

పొంగిన తృష్ణచేఁ బొరలిపోవు నరాంబుధి నుప్పతిల్లి, భూ
మిం గబళించు భీకర సమీక మహా విషవహ్ని బూదియై;
యంగదలేఁగ, వేగ నుదయాయతినొందుత! శీతరశ్మికిన్
జెంగట సుప్రశాంత నవజీవన దివ్య సుధాతరంగముల్.

తరములనాఁటి పొత్తముల దాఁగిన శౌర్యము కార్యరూపమై
తెరలను దాఁటి, రంగపరిధిన్ గడకెక్కి నటింప; వేఁడి నె
త్తురు లుబికించు మించుకళతో మిను దాఁకి లిఖించుతన్! నిరం
తరవిజయాంకముల్ బిరుదునాటి; త్రిలింగపతాక మెల్లెడన్.

ఆకులు మారి యొక్క పొరుఁగమ్మకు దోయిలి యొగ్గియుంటి వీ
చీఁకటిజామునన్ వెలుఁగునీమరో! కాలగతుల్ విచిత్రముల్;
వేకువ చేరువయ్యె; నరవిందము లారతులెత్త నుత్తమ
శ్రీకవిలాసదీధితిఁ జరింపు! మిఁకన్ భువనైకరాజ్ఞివై.

ఉగాదివేకువ

= శ్రీ బెళ్లారి శ్రీనివాసమూర్తి =

మామిడిపూఁతలోన మధుమాసపు శోభలు తొంగలింప, శా
ఖామృదుడోల నూఁగుచును గానముసేయ వనప్రియమ్ము లా
రామమె పల్లవించి కళలన్ గురియింపఁగ స్వర్గమట్లు, లీ
లామయు సృష్టిఁ గాంచి నుతులన్ బొనరింతు నుగాదివేకువన్.

సురభిళంబైన నింబ ప్రసూనవితతి
హారితరక్తవర్ణమ్ముల నలరుతలిరు
జొంపములు పాంథజనముల చూడ్కిఁ దనిపె
హృదయముల నూతనానంద మొదవఁ జేయు!

పోరిఁబోరి కష్టముల్ దొలఁగిపోవ, నపూర్వములైన సౌఖ్యముల్
బొరసెదమంచు కాంక్షలను బూని ప్రజల్ ప్రమదాబ్ధిఁ దేలిపో
యిరి, పరిణామ మెట్టిదో నిపుణకున్ దలఁపోయఁజాల మీ
శ్వరుని కృపాస్రవంతి కొనసాగునొ శాంతకరంగ శోభలన్.

హృది నైరాశ్యభరంబునన్ కలఁగిపోసి, ఘోరదారిద్ర్యమే
కొదవల్ గూర్పఁగ నాలుబిడ్డలును నాక్రోశింపసీ, ధైర్యసం
పద గోల్పోవని మా కృషీవలుఁడు భూమాతన్ సమర్చింప, నీ
రదసంతానము లండవే దివిని గర్జామాధురీరీతులన్.

తొలుకారు మేఘములు, చి
న్కులు రాల్చుచుఁ దొలఁగిచనుచు నుల్లములం దా
శలు గొలిపెడు, నేఫలములు
గలవో యెఱుఁగుదుమె భావికాలమునందున్ ?

తన సౌందర్యము కుప్పవోసిన వసంతశ్రీ విలోకించి ని
ర్జనవాసంబున భావలోలు రెవ నారాధించుచున్ తన్మయం
బున, నెల్గెత్తి రసార్ద్రగీతికలు సమ్మోదంబునం బల్కి దీ
వన లందింతురు నూతనాబ్దమునగూర్పన్ సర్వసౌఖ్యోన్నతుల్.

మరల వాసంతవల్లరుల్, మధురమధుర
కోకిలాలాపములు, చివురాకుగములు,
మరల నవజీవితానందమగ్నగతులు
స్వాదువనిపించె చిత్రభానూదయమ్ము!

చిత్రభాను సంవత్సర ఫలాలు

= శ్రీ పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు =

శ్రీమాత ! మణిద్వీప-స్వామిని వని పేరు పొంది సకలజగముల౯
ప్రేమించి యేలుచుందువు - కామేశ్వరితల్లి ! భక్తకల్పకవల్లీ !

హైందవు లందఱచే నభి-వందితపాదాబ్జ ! కష్టనసధి మునుఁగు మా
యందఱ డెందమ్ముల నా-నందము నొందింపుమా ! జనని ! కామాక్షీ !

శ్రీలు జయమందఁగాత ! మీ చిత్రభాను-వత్సరమ్మున నాయీ నవగ్రహముల
వలన దేశమ్మునకుఁ గల్గవలయు ఫలము - లెల్ల వినిపింతు వినుము కామేశ్వరమ్మ !

మత్సరి యగు కుజుండు యజమానుఁడు కాఁగల చిత్రభానుసం
వత్సరముం దలంచుకొని వందురుచుండఁగ వచ్చిపడ్డ దా
పత్సమయమ్ములా ; గెటులు పాలన చేతువొ యేమొ ? తల్లి ! నీ
వత్సలతాకటాక్షముల వైభవ మిప్పుడు గుప్పఁగావలెన్.

అంగారకుండు రా, జాపైని ధాన్యాధిపతియు నైనాఁడు తత్ఫలము లిట్లు—
రోగాగ్నిబాధ, చోరులబాధ, శత్రుబాధయు, భూపతులకు యుద్ధముల బాధ,
సరిగ వానలు లేక సస్యమ్ములకు బాధ, మిక్కిలి హెచ్చుగా మృత్యుబాధ*
తప్పనివఁట !; శూకధాన్యముల్ రక్తధాన్యము లెట్టిభువి పండునంట !; ఔను
గాని, రా జెంత దుర్మార్గుఁ డైన నేమి? - మంత్రి మొదలైన నాయకుల్ మంచివారు
గాన రాజువలని దుష్టమైన ఫలము - మనకు లేదంట ! అనుకొంట మంచిదంట !

నూనముగఁ జిత్రభాను సు-భానులు మొత్తమునఁ జెడ్డ వత్సరములె యగు
నైనను నీదయ గలిగిన - మానవులకు మంచిగానె మాఱును దేవీ !

ఒక్కరాజు దక్కఁ దక్కిన నాయకుల్ - మంచివారు ; మఱియు మంచివాఁడు
చందమామ మంత్రి, సైన్యాధిపతియు, మే-ఘాధిపతియుఁ గాన నగును మేలు.

చంద్రుండు మంత్రి, పర్జన్య-సేనా-గ్రామ-పూర్వ మధ్యమసస్య ధూర్వహుండు
గాన వర్షించుఁ, జక్కఁగఁ బండు సస్యమ్ము, లాలుబఱ్ఱెలు చాలఁ బాలొసంగు,
ప్రజల కారోగ్య సౌభాగ్యముల్ వర్ధిల్లు, శాంతి కల్గును, సుభిక్షముగ నుండు,
బ్రాహ్మణుల్ స్వక్రియాపరతంత్రు లగుదు, రెల్లెడల వాయువు వీచు నిష్టముగను

* ఒక వత్సరమ్ములో పలఁ - బ్రకటమ్ముగ గురుఁడు మూఁడురాసులలోఁ ద

వృక్షజాతులు ఫలియించు నక్షయముగ-గోధుమలు వడ్లు చెఱకు నెక్కువగఁ బండు
నీతిమార్గానువర్తనుల్ నేలతేండ్లు - మాత! ఈతఁడే ముందు రా నౌత! మనకు.

బుధుఁ డంతిమసస్యములకు - నధిపతి కాఁబట్టి వాని నన్నింటిని న
త్యధికముగాఁ బండించును - బుధుఁ డనఁగాఁ జంద్రునకు సుపుత్త్రుఁడు గాఁడే?

సస్యాధిపతి, నీరసప్రభుండును, బురోహితుఁడు, పరీక్షకుం డింద్రగురుఁడు
కనుకఁ దత్ఫలం బిట్లు—సెనగలు, యవలు, గోధూమమ్ములును, బచ్చభూమి పండు.
పశువులు బాగుగాఁ బాలిచ్చు భూపతుల్ నీతిమంతులు వృక్షజాతి పండు.
వక్కలు, రత్నముల్, బంగారు, ధాన్యముల్, ప్రత్తి, తోళ్లు, సుగంధవస్తువులును
వృద్ధి నై చౌక యగు. విప్రులు నిజకర్మనిరతు లౌదురు. ప్రజానీకము కడు
నారోగ్యభాగ్య మేపారుచుండఁగ నిత్య మొండొరుల్ ప్రేమించుచుండి సుఖము
లొందుదురు మంచివర్షమ్ము లుండి పంట-పండును. పరీక్షకులు నీతిపరులు. ధాన్య
ములకు సామాన్యముగ మంచివెలలు గలుగు-నిట్లు జరిగినఁ బ్రజల కింకేమి వలయు?

కవి గణకుఁడు గావున మం-చివర్షములు గురిసి యెల్లచేలును పండున్
తవుగతి వెలలును గలుగును — కవులకు గణకులకు నొదవు గౌరవ మంబా!

రసములపతి శని యగుటను - రసహాని ధనక్షయముఁ దురకలకుఁ బెంపుల్
పొసఁగును వానలు తక్కువ - పసిగా సస్యములు ఫల మొసంగవు దేవీ!

ధరలపతి సూర్యుఁ డౌటచే ధరలు తగ్గ - వర్షముల్ స్వల్ప మాఁకలిబాధ హెచ్చు.
ప్రభువు లన్యోన్యవైరులై సభయు లగుదు-రింకఁ బ్రజలకు సుఖశాంతు లెట్లు గలుగు?

ఈతఁడే దైవజ్ఞుండై - నీతిపరులఁ జేయు ధారుణీపతులను ని
ష్ణాతముగఁ జేయు బాఁపన-జాతిని తన పనులయందు; జరగునె? అంబా!

దండధరుఁడు పాలకుండును స్థానసం-రక్షకుండు పోతరాజు గాన
పరమమిత్ర మైన పశుసంతతికి వృద్ధి -- యుండవలసినంత యుండదంట!

భూమిని మోయును పద్మక-నామముగలపాము గాన నరులు సుఖశ్రీ
క్షేమారోగ్యసమన్వితు-లై మోదము నొందుచుందురఁట! ఈయేఁటన్.

ఖగముల్ నా గ్రహమండలమ్ము తమదౌ కర్తవ్యముం జేయుఁగా
క గురుం డెట్లు చరించినన్ సరియె ముఖ్యమ్మైన మా టొక్కటే
భగవద్భక్తులు పాపభీతులు దయాస్వాంతుల్ ప్రశాంతాత్ము లే
దిగులుం జెందక సంతసింతు రని మీ తీర్థుల్ వచించుర్ శివోమ్.

ఉత్కృష్టమైన
రికార్డు సంగీతాన్ని

కోరినప్పుడు
"హెచ్. ఎం. వి." లో
విని, ఆనందించండి.

"హిస్ మాస్టర్స్ వాయ్స్"
వారికి ప్రత్యేకించి రికార్డొసగే
విఖ్యాత గాయకబృందములో కొందరు

★ ఎం. ఎస్. సుబ్బులక్ష్మి
★ పసుపులేటి కన్నాంబ
★ బెజవాడ రాజరత్నం
★ వి. నాగయ్య

HIS MASTERS VOICE

● మీకు ప్రియమైన రికార్డు సంగీతాన్ని సహజమాధుర్యంతో ప్రతిఫలించేటందుకు రికార్డులను "హెచ్. ఎం. వి." గ్రామఫోనులోనే పాడించి వినండి.

"హిస్ మాస్టర్స్ వాయ్స్"

నాదబ్రహ్మము

= శ్రీ శొంఠి వెంకటరామమూర్తి =

౧

ముప్పదిసంవత్సరముల క్రిందట, నేను ఇంగ్లాండులో ఐ. సి. ఎస్. ప్రొబేషనరుగ నుండగ, ఆంధ్రపునరభ్యుదయముకొఱకు పాటుపడినవారిలో నగ్రగణ్యులైన కీర్తిశేషులు కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్రపత్రిక ప్రథమ ఉగాదిసంచికకు నన్నొక వ్యాసము వ్రాయగోరిరి. నేడు, వారి అల్లుడు-ఇప్పటి పత్రికాసంపాదకులు ఈ సంచికకు ఒక వ్యాసము వ్రాసి పంపగోరినారు. నే నందుకు సంతోషముతో నంగీకరించితిని. వారు నాకు నిర్ణయించిన విషయము 'నాద బ్రహ్మము.'

౨

బ్రహ్మము సత్తు అగును, అసత్తుకూడ నగును. బ్రహ్మము నిజముగ త్రిరూపాత్మకము—సత్తు, అసత్తు, ఈ రెంటిని అంగీభూతము చేసుకొను పరమతత్త్వము. అట్లే త్రిగుణాత్మకముకూడ — సత్వరజస్తమములనెడు గుణములు గలది. ఈ త్రిత్వము నీ క్రిందివిధముగ గూడ సూచించవచ్చును : అస్తిత్వము (Existence), స్పందనము (Vibration), విస్తృతి (Extension); లేదా, జడము (Matter), శక్తి (Energy), ఆకాశము (Ether). బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపము అణురూపాత్మకము(Atomic). అణువులు అంతరిక్షములో ఆ వాసస్థాన మేర్పరచుకొన్నవి. అణువుల సంయోగ వియోగములు అంతరిక్షముగుండ జరుగుచుండుటవలన అంతరిక్షముగూడ అణువులస్వభావమున బాల్గొనుచున్నదని చెప్పనొప్పును. శక్తి పరిమాణరూపతః(Quantam) అణురూపాత్మకము, జడము(Matter) దేశము (Space) అణువుల, ఎలెక్ట్రానుల మయమైనట్లే.

3

త్రిరూపాత్మకమైన బ్రహ్మము అనేక భూమికలలో (levels) అభివ్యక్త మగుచున్నది. జడప్రపంచము మనకు సులభముగ ప్రత్యక్షమగుచున్న భూమిక. జడము అసత్తు. దీని దిక్కు మనకు దేశము (Space), లేక విస్తృతిగ (Extension) గోచర మగుచున్నది. కాలము ఈ రెంటిని అనుబంధములుగ గూర్చుచున్నది. జడ, దేశ, కాలములు మూడును జేరి బాహ్యములుగ గన్పట్టుచున్నను, నిజముగ మనోమయ జగత్తునందు

ప్రతిష్ఠితములై యున్నవి. అన్నమయ (Matter-Space-Time) మనోమయాదులను, అంతర బహిరములను, విషయీ విషయములను (Subject and Object) అంతర్భుక్తము చేసుకొనునది నిజముగ ఆత్మతత్త్వము. బ్రహ్మము ఈ సదసత్తుల భూమికల నన్నిటిని సూచించుచుండుటచేత, ఇవన్నియు ఆత్మయొక్క భిన్న లోకములే అని తెలియనగును.

౪

జడము దేశములో (Space) నివాస మేర్పరచుకొని ఉన్నది. సంచలనము (Motion) ఈ రెంటిని అనుబంధములుగ జేర్చుకొని బ్రహ్మమున కొక భూమిక అగుచున్నది. జడములో సంచలనము కలిగి నాదప్రపంచ మేర్పడుచున్నది. ఇది మరియొక భూమిక. ఆకాశమునందలి సంచలనము వర్ణప్రపంచమును గల్పించుచున్నది. ఇవన్నియు బ్రహ్మముయొక్క భిన్న భూమికలు. సంఖ్యారూపము మరియొక భూమిక. అందు మన జ్ఞానము గడ్డకట్టుకొనుచు, తిరిగి కరిగిపోవుచు సంఖ్యాప్రపంచము నేర్పరచుకొనుచున్నది.

ఈవిధముగ బ్రహ్మము అణురూపమై సంఖ్యాప్రపంచముగ రూపొందుచున్నది.

౫

నాదము అణురూపాత్మకము. సంగీతమున అణువుల స్పందనము క్రమానుగతములైన తరంగవేగములవలన ఆరోహణావరోహణము లేర్పడుచున్నవి. ఒక తరంగ వేగమును ప్రమాణముగ (unit) 'స' స్వరము నిరూపిత మైన మొదల తక్కిన తరంగవేగ ప్రమాణములు $2^{\frac{1}{12}}$ నుండి 12 మెట్లమీద పైకిపోవునప్పుడు రెండై తిరిగి 'స' స్వర మేర్పడును. ఈ స్పందన క్రమమే మన చెవులకు ఇంపునుగూర్చును. మనకంటె భిన్నులైన జీవు లుందురేని, నాదపు అణువుల వేరు కూర్పు వారికి శ్రావ్యతను గల్పించవచ్చును. ప్రధానస్వరముల మధ్య నుండు అంతరములు కూడ నాదపు అణువులతో నిండియుండును —సంఖ్యకు సంఖ్యకు మధ్యనుండు అంతరములుకూడ సంఖ్యామయము లైనట్లు. మన చెవికి సోకని నాదప్రపంచ మెంతయో కలదు. మనకు శ్రవణగోచరమైన నాదము ఆ శ్రవణాతీతమైన నాదప్రపంచమున బ్రతిష్ఠితమై యున్న దనుట నిశ్చయము. మనకు శ్రవణాతీతమైన నాదము మనకు అశబ్దముగ తోచవచ్చును; లేదా మన చెవులకు కటువైన శబ్దముగను తోచవచ్చును. మనకు శ్రుతి రంజకమైన నాదము ఆమహానాదములోని ఒక అంశమాత్రము.

౬

బ్రహ్మ మెంత గభీరమో, ఎంతవిశాలమో, ఎంత పూర్ణమో బ్రహ్మభూమికలలో నొకటియగు నాదముకూడ అంత గభీరము, అంత విశాలము, అంత పూర్ణము అని గ్రహింపనగును. అందుకనియే నాదము పరబ్రహ్మస్వరూపమని మన ఋషులు కీర్తించిరి.

పదములు - క్షేత్రయ్య

= శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ =

ముదిగిటులు వెగవలంజలు” ఇత్యాదిగా, ఎందుకును తరముగానివానిలో ‘పదకవితలు’గూడ ఏమహానుభావుఁడో - శ్రీనాథుని దాకీర్తి - చేర్చి త్రోసినాఁడు. ఇట్లే “ద్విపదకావ్యంబు ముదిలంజ దిడ్డికంత” అని మఱియొకఁడు సంపుగూర్చెను. కాని పాల్కురికి సోముని మొదలు నేఁటివఱకు వద్దన్నను వినక ద్విపద కవిత్వము తెలుఁగుసాహిత్యములో చోటుచేసికొని కూర్చున్నది. ‘పామరుల’తోఁగూడ ‘పండితులు’ను చేరి దాని నాదరించి గౌరవించినారు. కొన్ని ద్విపదకావ్యములు ప్రామాణికములుగూడ నైనవి. కాని పదకవిత్వమున కాపుణ్యము ఇంకను పట్టలేదు.

ఛందస్సు కొంత సులభమని అందలి రచనలు గూడ అనవసరముగా వెలివేయుటకంటె సాహిత్యప్రపంచమందు అన్యాయము వేఱొకటి యుండదు. కవుల విషయమున మన మీద్రోహమును చాలనాళ్లుగా చేయుచున్నాము. తిక్కన్నవంటివానికిఁగూడ, చంపకాది చతుష్టయము, కందసీసగీతములు తప్ప తక్కిన జాతివృత్తములలో రచనచేయుటకు రాదని సమకాలికు లెవరో అవ్యావర్తకులు ఆడుకొనఁగా, ఆ పరమప్రశాంత మూర్తికిఁగూడ అసహ్యము, కోపము గలిగి చిక్కిన వృత్తములలో స్త్రీపర్వమునెల్ల గీసి చెఱిచినాఁడు. మన పుణ్యము- ఆయనఅక్కసు అంతటితో తెగిపోయినది! లేకున్న తెలుఁగుభారతిముగతి యేమైయుండునో ఊహించుటకును భయమగుచున్నది.

‘పదము’ లనఁగా నేమి ?

‘పదము’ అనుమాటకు తెనుఁగులో సొంతమగు నొక యర్థ మేర్పడినది. సంస్కృతమున గం పెడర్థములు. గాయకప్రపంచమందు మొత్తపు పాటయందలి కేంద్రమగు భావమును వెలువరించు భాగమునకు ‘పల్లవి’ యని నేఁటి వ్యవహారము. ప్రాచీనులు దానిని ‘ధ్రువపదము’ అనిరి. అందలి ‘పద’శబ్ద మూడిపడి ‘ధ్రువ’ మాత్రము ‘దరువు’గా ఇంకను తెలుఁగులో నిలిచినది. జయదేవుని ‘గీతగోవిందము’నకు ‘అష్టపది’ యని మనలో వ్యవహారము వచ్చుట చూడఁగా, ఇప్పుడు ‘చరణము’, ‘నుడుగు’ అని వాడఁబడు గీతభిన్నభాగముల కొకానొకకాలమున ‘పదము’ అను పేరు గలిగి యున్నట్లూహింపవలసియున్నది—అందలి ప్రతిపాటకును ఎనిమిది ‘నుడుగులు’ కలవుకాన. కాని యిప్పుడు శృంగారమయమై, ఎక్కువగా విలంబకాలమందు, క్వచిత్తుగా మధ్యమకాలమందు నడచుచు, పల్లవాను పల్లవములు, మూఁడింటికి తక్కువకాని చరణములు గలిగి, ప్రాచీనరక్తిరాగములలో చేయఁబడిన గేయరచనకు ‘పదము’ లని పేరు పాటలన్నిటిని పదములనము. (ఆ వ్యవహారమును ఇప్పటి పామరులలో పూర్తిగా లేకపోలేదు.) సంగీతరచనాప్రధానము లగు త్యాగయ్యగారి రచనలవంటివానిని ‘కృతు’ లనుచున్నాము. భక్తిప్రధానములగు రామదాసుపాటలవంటివి ‘కీర్తనములు’ అనుచున్నాము. సంగీతసాహిత్యములు రెండును చౌకరకములనై దేశీయరాగములలో చిల్లరశృంగారపుమాటలఁ గూర్చిన పాటలను ‘జావళ్లు’ అనుచున్నాము. కృతులందువలె సాహిత్యమునుగాని, కీర్తనలందువలె సంగీతమునుగాని దిగ్రమింగుటకు పదములలో అనుమతి లేదు. రెంటికిని సమాన ప్రాధాన్య మీయఁగల సంగీతశిల్పికి తప్ప తక్కినవారి కిందులో పప్పుడుకదు. లయస్థాపనకై అకారేకారములను డించుట, శ్రుతిని సవరించుకొనుటకై అస్థానమందు ‘రీ’ అని విశ్రాంతి పుచ్చుకొనుట, నాదమును దానినంటిన యక్షరములు పుట్టిన చోటఁగాక వేఱెక్కడనో వెలువరించుట ఇత్యాదులు పదగాయకుఁడు వదలవలసిన దోషములు.

పదకవితా పితామహుఁడు

ఈపదకవితకు పితామహుఁడు, ఇప్పుడు మన మెఱిఁగినంతవరకు, తాళ్లపాక అన్నమయ్యంగారు. తిరుపతిదేవాలయమువారు తాళ్లపాకవారి పాటలను – మాటలుమాత్రము – యథామూలనుగా ఈవల అచ్చువేయుచున్నారు. ౧౫-వ శతాబ్ది ఆదినుండి ఇంచుమించు పదునాఱవ శతకము తుదవఱకును ఈకుటుంబము వారు పదకవితకు మార్గదర్శకులై పనిచేసినారు. అన్నమాచార్యుని మనుమఁడు చినతిరుమలార్యుఁడు 'సంకీర్తనలక్షణము' అను చిన్న గ్రంథముగూడ వ్రాసెను. వారు తమ రచనలను 'సంకీర్తనము'లని పేర్కొన్నను, వారికాలమందే వానికి పదము లను పేరు వాడుకలోనున్నట్లు పైగ్రంథమే తెలుపుచున్నది. దాని తుద నీపద్యము గలదు:

"బూరుగుకాయం గొఱికిన
నీరసతూలంబు దిశల నిండినగతి ని
స్సారపదబంధకవితా
పారీణుల పదము హాస్యపదమై యుండున్."

తాళ్లపాకవారి కాశ్రయమిచ్చిన విజయనగరాస్థానమునే ఆశ్రయించి పదునాఱవశతాబ్దమం దుండిన వ్యాసతీర్థులు, పురందరదాసులు మొదలగు వైష్ణవభక్తులు కన్నడభాషలో 'దాసరపదగళు'అను పేర నీతిభక్తిప్రధానములగు ఇట్టి రచనలనే వేల లక్షలకొలఁదిగా రచించి దేశమంతట వెదచల్లి 'దాసకూటము' అను నూతనసంప్రదాయమునే స్థాపించిరి. అది యిప్పటికిని కర్ణాటకమున అనువర్తించి వచ్చుచున్నది. తెలుఁగులో పదకవిత తరువాత చాల శాఖోపశాఖలుగా పెరిగి కొన్నియేండ్లక్రింద నిలచినది. దాని కడపటి పరిణతరూపమే జావళ్లు.

తెలుఁగుపదములలో శృంగారమునకు కారణము

కన్నడమున ఈవాఙ్మయము భక్తిమతప్రధానముగా వెలసినది. తెలుఁగులో ఇది శృంగారమయముగా విజృంభించినది. కన్నడమున శృంగారపదములును, తెలుఁగున భక్తిపదములును చాల అరుదని చెప్పునంత గౌణస్థితికి ఆరెండురసములును దిగినవి. ఈవింతకు నిజమైన హేతు వేమో చెప్పలేను. ఒక ఊహ సాహసించి చేసెదను.—కన్నడవాఙ్మయమున అంతకు చాలయేండ్లక్రిందనే శైవవైష్ణవమత ప్రచారకులు రాజాశ్రయము నాశించక సామాన్యజనోద్బోధమునకై సాహిత్యమును సృజించిరి. తెలుఁగువాఙ్మయ మన్నో మొదటినుండియు రాజుల పెట్టుపోఁతలచేతనే బ్రదికి బైటఁబడినది. తెలుఁగుదేశమున రాజుల సంఖ్యయు ఎక్కువ. రాజులు సహజముగా రసికులు. రమణీకుసుమాయుధులు. అందును తెలుఁగురాజులు తమ శౌర్యమును పొగడించుకొనునప్పుడు గూడ, శత్రురాజులు స్త్రీలని, తాము పురుషు లని చాటించుకొని తృప్తిపడినవారు. 'రాయవేశ్యాభుజంగులు' కాని రాజులు తెలుఁగులో పలువురు లేరు. కాఁబట్టి వారి యాజ్ఞచే, ప్రోత్సాహముచే పుట్టిన రచనలలో శృంగారము నిండియుండుట వింతకాదు. మఱియు భగవత్ప్రేమయే భక్తుని శృంగారముగా మాఱుట అనేకమతములలోఁ గల సహజపరిణామము. మఱి దానికి రాజసమ్మానము గూడ లభించెనేని అడుగవలయునా? కావున తెలుఁగు పదములలో పేరు దైవభక్తియైనను పదార్థము మనుష్య శృంగారమే యైనది.

పదకవితా జనకుఁడు క్షేత్రయ్య

తెలుఁగు పదకవితాకన్యకు పితామహుఁడు తాళ్లపాక అన్నయ్యగా రంటిని. కాని జనకుఁడు క్షేత్రయ్య. తాత మొదలుపెట్టిన పనిని తలపాలముదాఁక ఈడ్చిన తండ్రి యితఁడు. తరువాతివారి సేద్యము గనిమలను దాఁటి ముండ్లలో, రాళ్లలోఁగూడ మఱికనీడ్చి కంపలపొదలను బెంచినది. ఇతనికి ముందుగాని, వెనుకఁగాని తెలుఁగుసాహిత్యములో — ఒక్క తిక్కన్నను వదలితిమేని — ఇంతటి రసికుఁడు, సహృదయుఁడు, భాషామర్మజ్ఞుఁడు, ప్రతిభాశాలి యగు కావ్యశిల్పి ఇంకొకఁడు పుట్టలేదు; ఎట్లును నాయెఱుకకు రాలేదు. ఇతని పాత్రములు మెఱుపుతో తయారైనవి; మఱవరానివి; భావనాప్రపంచమందలి ప్రతినాడిని వేధించి

నిలుచును. ఇతనితరువాత ఇతనివలె వ్రాయఁబ్రయత్నిం చినవారు పండలకొలఁది.

ఇతని చరిత్రమునుగూర్చి ఎక్కువగా మన కేమియు తెలియదు. ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రను వ్రాసిన యెవరుగాని ఇతనినిగూర్చి చర్చింపలేదు. అరవవారగు శ్రీ వి. వృద్ధగిరీశన్ అను పండితులు అణ్ణామలై విశ్వ కళాపరిషత్పత్రికలో తంజావూరి నాయక రాజులను గూర్చి వ్రాయుచు (మార్చి 1941)—

"Kshethragna, the great South Indian musician and composer is said to have adorned the Court of Vijaya Raghava and flourished in that period."

(దక్షిణదేశపు మహాగాయకుఁడును, మహాకవియు నగు క్షేత్రజ్ఞుఁడు విజయరాఘవనాయకుని ఆస్థానము నలంకరించి ఆకాలమున నున్నట్లు చెప్పుదురు.)

అని సంగ్రహముగా చూపినంత గౌరవము గూడ ఆంధ్రులైన ఆంధ్రచరిత్రకారు లెవ్వరును చూపకపోవుట అనిర్వచనీయమగు వింత! శ్రీ వీరేశలింగము, చెంచయ్య-భుజంగరాయులు ఇతని పేరే యెత్తలేదు. శ్రీ వంగూరి సుబ్బారావు, వేంకటనారాయణ రావులు క్షేత్రయ్య పేరు గూడ చెప్పక మువ్వగోపాల పదము లనిమాత్రము చెప్పి, ఒకరు సంఘమునకు మిక్కిలి అపకరించు జావళీల తరగతికి చేర్చి కొట్టివేయఁగా, నఱియొకరు త్యాగరాజకృతుల పంక్తిని సమీపించుచవని యూరకుండిరి. పదములను చదువక మునుపే, అవేవో అపభ్రష్టరచనలని కర్ణాకర్ణికగా వచ్చిన ఛాందసాభిప్రాయము వెలకొనుటచే కలిగిన దీయుపేక్ష. తుదకితని ప్రయోగములను నిఘంటువులో నుదాహరించునంత చొరవ చూపిన శ్రీ సీతారామాచార్యులకుఁగూడ కవుల పట్టికలో ఇతనిని చేర్చి చాటుటకు కొమ్మ చాలదయ్యెను!

మద్రాసుయూనివర్సిటీపత్రిక 1938 జనవరి సంచికలో టి. ఎస్. వాసుదేవన్ అను మఱియొక తమిళవిద్వాంసుఁడు క్షేత్రయ్యను గూర్చి ఈక్రింది విషయములు ప్రకటించిరి (*Article on the Karnatic Composers*):

"క్షేత్రయ్యనివాసము కృష్ణామండలమందలి ఘంటసాలదగ్గఱి మువ్వయను గ్రామము. తంజావూరి నాయక రాజులలో కడపటివారగు రఘునాథనాయకుఁడు, అతని కుమారుఁడు విజయరాఘవనాయకుఁడును ఇతని కాశ్రయదాతలగు ప్రభువులు. వారి కాలము ౧౬౧౪ మొదలు ౧౬౭౩ వఱకు. ఆంధ్రకౌముదిలో తంజావూరిరఘునాథరాయలనుగూర్చిన ఇతని చాటు పద్య మొకటి కలదు. తంజావూరిపుస్తకభాండాగారములో ఇతఁడు రచించిన యక్షగాన మొకటి కలదు."

కాని ఆంధ్రకౌముదిలో నామాపున కాచాటు పద్యము కానరాలేదు. భాండాగారపు కేటలాగులో వారు చూపిన 429.వ సంఖ్యగల పుస్తకమునుగూర్చి 'క్షేత్రయపదములు'అనిమాత్రమే వివరణముగలదు. 'నీ కేల భ్రమ దీని దే'అను పదము మచ్చు కుదాహరింపఁబడినది. కావున ఈ కడపటి రెండువిషయములును సందిగ్ధములు. మువ్వ ఇతని స్వగ్రామమనుట నిస్సందేహముగా నున్నది. అక్కడ నేఁటికిని గోపాలుని దేవళము గలదని, ఆచుట్టుప్రక్కల క్షేత్రయ్యవంశమువా రనఁబడు ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు గలరని విన్నాను.

ఇతఁడు చిన్నతనమందే ఒక మహాయోగి శ్రీ గోపాలమంత్రము నుపదేశింపఁగా, దానిని జపించి ఆ శృంగారరసాధిదేవతను ప్రత్యక్షముచేసికొని, తత్ఫలముగా వెంటనే,

"శ్రీపతిసుతు బారికి నే నోపలేక నిను వేఁడితే
కోపాలా? మువ్వగోపాలా"

అను ఆనందభైరవిరాగపదమును పాడెనని, అది మొదలనేకపదములను రచించెనని ఎట్టియాపురము సుబ్బరామదీక్షితులు 'సంగీతసంప్రదాయప్రదర్శిని' పీఠికలో వాగ్గేయకారకుల చరిత్ర (పుట ౮)లో వ్రాసిరి. మహాపురుషుల కందఱికిని ఇట్టి విభూతికథలు సామాన్యములు. ఇంతకన్న అందమైన కథ మఱియొకటి నేను విన్నాను.

ఇతఁడు తంజావూరు, మధుర మొదలగు పలుపుర రాజుల యాస్థానములలో చాల మాన్యుఁడై,

వారినే నాయకులనుగాఁ జేసి పదములు వ్రాయుచు, శృంగారరసమున మునిఁగి తేలుచు, ఒకనాఁడు స్వగ్రామమగు మువ్వకు పోయి, తన యిలువేల్పగు ఆయూరి గోపాలస్వామిని దర్శించుటకై కాయపండ్లను దీసికొని దేవళమునకు పోయెనఁట. అక్కడ దేవతాదర్శనమున కన్న మొదలు ఆదేవత నాశ్రయించియున్న దాసికన్య యొకర్తు దర్శనమిచ్చినది. దాని తారుణ్యలావణ్యములకు ముగ్ధుఁడై, ఇట్టి వ్యవహారములలో ఆరితేరిన చేయిగావున, దానితో జంకు కొంకు లేక సరసములకు దిగి బేరమాడుటకు ప్రారంభించెను. ఆసానిపిల్ల, పూర్వపుణ్యవశమున తన కుల వ్యాపారమునకు దిగక నిజముగ 'దేవదాసి'యైన భాగవతిగా నుండి, ఇతని సయ్యాటలను తిరస్కరించెను. ఇతని కది సరిపడలేదు. ఒక పల్లెటూరి బోగపుపిల్ల తనవంటి 'విటరాయని' వలపు నుపేక్షించినచో ఇఁకముందు విటసంఘమునందు తన పరువు దమ్మిడీకి దక్కదని యతఁడు భావించెను. కావున "నీ వేమడిగినను ఇచ్చెదను, నన్నంగీకరింపక తప్పదు" అని పట్టుపట్టెను. ఆపిల్ల, ఈరాజపూజితునితో ఎక్కువ కంటుగట్టుకొన్నచో తన్ను బలవంతముగానైనను ఎత్తుకొనిపోయి వ్రతభంగము చేయునేమో యనియు, బోగము దాని వ్రతము నిలుపుటకు బాసటగా వచ్చువా రెవరనియు తలఁచి, నయముగా తప్పించుకొన నెంచి, "నీవు రాజు లెందఱను గూర్చియో మంచి పదములనేకములు వ్రాసిన మహాకవివి. నాసర్వస్వమగు ఈ గోపాలదేవునిగూర్చి నాలుగుపదములు చెప్పి నన్ను మెప్పించితివేని నీవెంట వత్తును" అని కోరెనఁట. "ఇంతేనా? అ దెంత ప్రొద్దు?" అని యతఁడు అక్కడనే కూర్చుండి ఆకుగంటము గొని రచనచేయఁ బ్రయత్నించెను. కాని భక్తికి సంబంధించిన రసమైన యొక మాటయైనను తల కంటలేదు. ఎన్నఁడైనను దాని ననుభవించియున్నఁగదా! తాను చూచి, అనుభవించి, భావించి, చెప్పిన దంతయు శృంగారమే. అందులోఁ గావలసియున్న వేలకొలఁది పదములను వెదఁజల్లఁగలఁడు. కాని ఫలమేమి? 'రామకృష్ణ గోవింద నారాయణా' వంటి వట్టి యెండుమాటల కూర్పు తాను చేయఁజాలనిది. మఱి హఠమును వదలుకొని బ్రదుకుట యెట్లు? "మా యిలువేల్పగు ఈగోపాలమూర్తియందే మైన సత్య మున్నచో నాచే నాల్గుపదములైనను తన్నుగూర్చి చేయించి ఈబోగపుచిఱుతుక కోడిపోవు బండబ్రదుకునుండి నన్ను తప్పింపఁగలఁడు. అంతవఱకు ఉపవాసము. అది సిద్ధింపకున్న ప్రాయోపవేశము" అని నిర్ణయించి ఆమూర్తి కెదురుగా చూచుచు తదేకధ్యానముతో కూర్చుండెను. ఆహారము లేదు, నిద్ర లేదు. ఇతని యనుమతి లేక దేవళమువారు తలుపుతాళములు వేయఁగలరా? ఇట్లు చిత్తము, చూపు గోపాలునియందు సమాహితములై రెండుమూఁడు దినములే కడచెనఁట. ఆ తపస్సుకు ఫలముగా శ్రీగోపాలమూర్తి అతనికి తన దివ్యవిభూతిదర్శన మిచ్చెను. ఆ యలౌకికరసానుభవము గల్గినతరువాత ఈరాజులు-రాజ్యాలు, సానులు-సంసారాలు మనస్సున కంటఁగలవా? ఎవరి గతి యేమైనదో కాని ఆతరువాత ఇతఁడు మాత్రము 'జై మువ్వగోపాల' యని తంబుర చేతఁబట్టి అవధూతుఁడై స్వచ్ఛందముగా దేశద్రిమ్మరి యాయెను. పలువైష్ణవక్షేత్రములను సంచరించెను. పోయినచోట నెల్ల అక్కడి దేవతపై పదములు రచించెను. అదివఱకు వ్రాసిన పదములలో అంకితముగ నాయకుఁడుగా ఏదొరయో యుండెను. ఇప్పుడాస్థానమున 'మువ్వగోపాలుఁడు' ప్రవేశించెను. అంతే భేదము. ఆద్యంతము అదే శృంగారమే; కాని వేఱుదారిని త్రొక్కినది. తరువాత అతఁ డెట్లు, ఎక్కడ, ఎప్పుడు అంతర్ధానమైనాఁడో తెలియదు. అట్లు పలుక్షేత్రములలో ప్రత్యక్షమగుచు పదములు పాడుచుండుట చేత ఇతనికి అసలు పేరు పోయి 'క్షేత్రయ్య' అను పే రాయెనఁట.

కాని ఇతని అసలు పేరేమో యేకథయును, ఎవరును ఇప్పటికి చెప్పలేదు. వీరభద్రుని పేరుగా 'క్షేత్రపాలయ్య' అని కొందఱు అపురూపముగా పేరుంచుకొనుట కలదు. దాని సంగ్రహము 'క్షేత్రయ్య' ఐనను కావచ్చును. కాని అరవదేశమం దితనికి వాడఁబడు 'క్షేత్రజ్ఞుఁడు' అను పేరుమాత్రము తెలుఁగువారి శక్తికి, రక్తికి మించిన మడిని గట్టుకొన్నది. అసలు పేరు ఇట్లు ఆనుషంగికముగా మఱుఁగుపడుట ఆశ్చర్యమేమియు కాదు. తానే కంఠోక్తముగా చెప్పకొన్నను భవ

భూతిని 'శ్రీకంఠయ్య' గా నేఁటివఱ కెవరు గుర్తింపఁ గలిగినారు ?

మఱి అతని పదము లన్నిటియందును ప్రతిఫలించు ఆర్ద్రహృదయమును, రసపారవశ్యమును గమనించితిమేని క్షేత్రయ్యవంటివాని జీవితమున పైకథలోనివానివంటి సన్నివేశములు, అనుభవములు సంభవించుటలో వింత యేమియు నుండదని యెఱుఁగఁ గలము.

ఇఁక అతఁడు మధుర, తంజావూరు, గోలకొండ రాజుల యాస్థానములను కంగాణించినవాఁ డనుటకు అతఁడే చెప్పినాఁ డనఁబడు ఈక్రింది పదమే సాక్షి:

దేవగాంధారి-ఆదితాళము

ప. వేడుకతో నడుచుకొన్న - విటరాయడే.

అ. ఏడుమూఁడు తరములుగా - నిందున్న కొణాచబె,

(౧) మధుర తిరుమలేంద్రుడు - మంచి బహుమానమిచ్చి
ఎదుట గూర్చుండుమని - ఎన్నిక లిమ్మనినే
ఇదిగో రెండు వేలపదసుల - నిపు డెంచుకొమ్మనఁగ
చదురుమీదనే యున్న సామికి - సంతోస మింతం
తగాదే. (వేడుక)

(౨) అళుకుదీరి తంజావూరి-అచ్యుతవిజయరాఘవుఁడు
వెలయు మనుష్యులవెంబడిని-వేగ పొడగాంచి
చలువచప్పరమున నుండ-చక్కగా వెయ్యిపదములు
పలుకరించుకోగానే-బహుమాన మిచ్చె నావేళ.

(3) బలవంతుడా గోలకొండ-బాదుషా బహుమాన
మొసగి
తులసిమూర్తితో నాదు-దలచేవేళ
వెలయుచుమువ్వగోపాలుడు-వేయిన్నూరుపదములు
నలువదిదినములలో నే-నన్ను కలిసి వినిపించెనే. *

ఇది అతఁడే వ్రాసియుండెనేని దీనిప్రకారము క్షేత్రయ వ్రాసిన రాజాంకితపదములే నాల్గువేలనూటికి తక్కువ యుండవు! కాని ఇప్పు డచ్చునకు వచ్చినవి రెండువందలను కొంచెము మించుగామాత్రము. సుబ్బరామదీక్షితులు తమయింటి వ్రాఁతప్రతిలో ఐదువందలు గల వనిరి. విజయరాఘవాంకితముగా ఇతఁడు 'పంచరత్నములు' వ్రాసెననిరి (చూ. సం. సం. ప్ర. ౧ భా. పుట ౮). నేను చూచిన వ్రాఁత యచ్చుప్రతి ౧౮౪౩-వ సంవత్సరముది. తరువాతివన్నియు దాని నకళ్లే. అనఁగా ఈ ౭౫ సంవత్సరములలో మరల ఆపదములను సమకూర్చు ప్రయత్నమే జరుగలేదన్నమాట! ఉన్నవానిలో తిరుమలేంద్రుని ముద్రవి, గోలకొండ పాదుషాముద్రవి కానరావు. విజయరాఘవముద్రవి ఐదాఱు కలవు. ఇవిగాక 'తుపాకుల వెంకటకృష్ణు'ని ముద్రవి మూఁడు నాల్గు గలవు. అవి 'చెంజి' సంస్థానముతోడి యితని చనవును సూచించునేమో!

మఱి యితఁడు పలుక్షేత్రములు సంచరించినవాఁ డనుట కనేకపదములు సాక్షిగా నున్నవి. తిరుపతి, కడప, హేమగిరి, తిరువళ్లూరు, చిదంబరము, మేలుకోట, ఇనపురి మొదలగు పుణ్యస్థలము లెన్నో ఇతఁడు తిరిగినాఁడు. ముఖ్యముగా కంచివరదునిమీఁది పదము లనేకము లున్నవి.

ఒకనాఁ డితఁడు కంచివరదరాజుల దేవళమందు రాత్రిపూజను దర్శించినాఁడు. అక్కడ అమ్మవారగు శ్రీ పెరుందేవి దేవళము దిగువను, మీఁదియంతస్తున - హస్తిగిరిమీఁద - వరదుని దేవళమును ఉన్నవి. రాత్రి వరదునికి శయ్యాసనము సమర్పించి అర్చకులు, భక్తులు అమ్మవారి విగ్రహమును మిద్దెమీఁదికి విజయంచేయించి, తలుపులు బిగించి, వినియోగములు ముగించి మూటగట్టుకొని తాళముద్రలు వేసి వెడలిపోయిరి. ఏమూల చీఁకటికంబమునకో జేరగిలఁబడి కన్నులు మూసికొని యున్న యీ పదాలపిచ్చయ్య నెవ్వరును గమనింపలేదు. ఇతని యాంతరదృష్టి యంతయును కేళీమందిరములోని అమ్మఅయ్యల అలౌకికశృంగారరసానుభవభావనలో లీనమైయున్నది. ఆసమాధిలోనే రాత్రి యంతయుఁ గడచినది. తెల్లవాఱుజామున ఇతఁడు యోగనిద్ర మేల్కొని కన్నులు తెఱవఁగా మిద్దెమెట్ల నుండి దిగి వచ్చుచున్నట్లు ఒకానొక దివ్యస్త్రీవ్యక్తి

* ఇది సుబ్బరామదీక్షితుల పాఠము ననుసరించినది. చూ. ప్రథమాభ్యాసపుస్తకము, పుట ౧౧౧. ఇంతకంటె అనర్థకములు, అనన్వితములును అగు పాఠములు గలవు. వ్రాఁతపదముల కూర్పులో ఇది లేదు.

కనిపించెనట. వెంటనే యీ క్రిందిపదము ప్రత్యక్షమైనది :

మోహనరాగము - జంపె

ప. మగువ తన కేళికామందిరము వెడలెన్.

అ. నగకాడ మాకంది వరద తెల్లవారెనని.

(౧) విడజారు కొజ్జంగి - విరిదండ జడతోను
కడు చిక్కుబడి పెనగు - కంటసరితో
నిడుదకన్నుల దేరు - నిదురమబ్బుతోను
తొడరి పదయుగళమున - తడబడెడు నడతో.

(౨) సొగసీసొగయని యలపు - సొలపు మాపులతోను
వగవగల ఘనసార - వాసనలతో
గీమించు కెమ్మోవి - చిగురుకెంపులతోను
సగముకుచసుల విడియ - చందురులతో.

(3) తరితీపులైన సమ - సురతిబడలికతోను
జరతపావడచెరగు - జారైవ్వటతో
ఇరుగడల కైదండ - లిచ్చు తరుణులతోను
పరమాత్మ! మువ్వగోపాల! తెల్లవారెనని.

మఱి యితఁడు తంజావూరి రఘునాథనాయకుని కంకితముగా ఏకేని పదములు వ్రాసెనేమో తెలియదు. విజయరాఘవాంకిత పదములలో కొన్నిటియందు 'అచ్యుతవిజయరాఘవ' అని కలదు. అచ్యుతుఁడితని తాత. తండ్రి రఘునాథుఁడు. తాతపేరు చేర్చుకొని మనుమని పేర్కొనుట ఇందలి విశేషము. కాక యీ విజయరాఘవుఁడు వేఱువ్యక్తిగా నుండునా?— క్షేత్రయ పేరు గల పదము లన్నిటిని సంగ్రహించి పరీక్షించినఁగాని యీతని చరిత్రకాలాదులు నిర్ణయించు మార్గము గానరాదు. అది యెప్పు, డెవ్వరి పుణ్యాన జరుగునో తెలియదు.

పునరుద్ధరణ
ఆవశ్యకత :

అందుకై తెలుఁగుదేశముమాత్రము వెదకినఁ జాలదు. దక్షిణదేశమందలి భరతనాట్యకళలో కేంద్రస్థానము వహించిన వీపాటలు. పదము పాడి యభినయముపట్టుట నర్తకుల పరాయణము. ఆపనికి వలసిన రాగ తాళముల రసభావముల విస్తర సౌకుమార్య గాంభీర్యములు క్షేత్రయపదములం దున్నంత మఱెందును ఉండవు. కావున అరవలు, కన్నడులు, మలయాళులు గూడ ఇందుకై తెలుఁగుభాష నేర్చుకొని వాని నుపాసనచేసిరి. కనుక దక్షిణదేశమందెల్ల వీనికై వెదకవలసియున్నది. అట్లు చేయుటలో క్షేత్రయ్యపదముల సంగీతసాహిత్యములు రెంటియందును భక్తిరక్తులు గలిగి సంపాదించినఁదప్ప ఆయన పూర్ణానుగ్రహము నకు పాత్రులము కాలేము.

కాని ఆతని సంగీతమును అతఁడు స్వరించినట్లు పునరుద్ధరింపఁగలమనుట నాకుఁ జూపెఁగా వట్టి పేరాస. మనలో పాటలను స్వరపఱచి వ్రాసికొనుట ఈవలి పద్ధతి. ప్రాచీనులకు పాట వేదమువలె శ్రుతిపరంపరగా వచ్చినది. సాహిత్యాక్షరములు మాత్రము వ్రాసి గుర్తు వేసికొన్నవారును కొందఱు. మఱియు వేదమువలె స్థిరములగు మూఁడునాలుగు స్వరములతో ముగియక, స్థాయిత్రయములు, సప్తస్వరములు, వాని వికృతులు, గమకములు, సంచారభేదములు- ఇత్యాదులతో స్వతంత్రకల్పన కెక్కువ యవకాశము గల కళగావున, సంగీతము, మేఘమాలికవలె అనుక్షణమును రూపుమాఱుట తప్పని స్వభావము. రాగము, తాళము మొదలగున వెల్ల పాటలకు, మనష్యులకు కులగోత్రము లున్నట్లు. ప్రాచీనమగు తత్త్వము ఏదో, ఏమాత్రమో అనువర్తించివచ్చు ననిమాత్రము కొంతవఱకు చెప్పుకొనవచ్చునే కాని, దానిని మనసుతో ననుభవింపవచ్చునేకాని, అది ఇంతయని, ఇట్టిదని పట్టిచూపలేము. అప్పటప్పటికి వ్రాసి పెట్టుకొను వాడుకయైన నుండినచో కొంత మేలుగా నుండియుండెడిది. అది లేదుగావున సంగీతవిద్యకు పరిణామప్రవాహమునఁ గలిగినంత నష్టము మఱి యే విద్యకును కలుగలేదనవచ్చును. నే నెఱిఁగినంతవఱకు సుమారు నలువదేండ్లక్రిఁద సుబ్బరామదీక్షితులే సంగీతసంప్రదాయప్రదర్శినిలో నాలుగైదు క్షేత్రయపదములకు మొట్టమొదట చిట్ట తన సంప్రదాయప్రకారము వ్రాసి ప్రచురించెను. తరువాతివా రెవరును ఇది వఱకును ఆ పని చేయలేదు. కనుక తక్కిన జయదేవాదుల గీతములవలె వీనియందును సంగీతవిషయమున

మనకు మిగిలినది ఆ యనిర్వచనీయ మగు మూల తత్త్వము మాత్రమే. కాని అనేకులు అనేక దేశము లందు రక్తితో, భక్తితో ఉపాసించినవి గనుక వానిలో అది కొంత యెక్కువగా మిగిలి నిలిచిన దనుకోవచ్చును.

పదములలోని సాహిత్యపుసొంపు

ఇఁక ఆరచనల సాహిత్యము అజరామరమైనది. దివ్యమైనది. మర్త్యులమగు మన యవివేకముచే, ఉపేక్షచే ఏగర్భగుడిలోనో మురుగవలసియున్నను వాని యందచందములు ఆఱినివి; శక్తి శుష్కింపనిది. గమనించి ఉపాసించి అనుభవింపని లోపము మనదిగాని వానిదిగాదు. శృంగారముతప్ప తక్కిన యేరసమునకును ఇందు ప్రవేశములేకున్నను ఇందలి పాత్రముల అనుభవములు అనంతములు, అకృత్రిమములు, సూక్ష్మములు, తీవ్రములు, తేజోవంతములు.

శృంగారమందుఁగూడ క్షేత్రయ్య ప్రతిభాబలము పదను స్త్రీస్వభావనిర్వచనమున 'నవనవోన్మేషశాలి'గా నున్నది. భగవద్భక్తిని శృంగారముగా మార్చుకొన్న వారికి ఉపాస్యవస్తువు పురుషుఁడుగాను, తాము స్త్రీలుగాను అనుభవమునకు వచ్చునంగురు.

"స ఏవ వాసుదేవోఽసౌ
సాక్షాత్పురుష ఉచ్యతే,
స్త్రీప్రాయ మితర త్సర్వం
జగ ద్బ్రహ్మపురస్సరమ్"
"స్వామిత్వాత్మత్వ శేషిత్వ
పుంస్త్వాద్యాః స్వామినో గుణాః,
స్వేభోగ్య దాసత్వ దేహత్వ
శేషత్వ స్త్రీత్వదాయినః."

అనుట వారి మతము. కనుక క్షేత్రయకును గోపాలునియందలి మధురభక్తిచే తనయందు స్త్రీత్వానుసంధానము గలిగి దాని ఫలముగా అన్యాదృశమగు స్త్రీస్వభావానుభవము గలిగియుండును. ఇఁక స్త్రీస్వరూపానుభవమునకు ఆకాలమున, ఆ వీరశృంగారములలో ఏదో యొకటికిమాత్రము బ్రతికిచచ్చిన రాజుల నీడలలో, ఆ వేశవాటికలలో, అబహుపత్నీవ్రతనిష్ణాతుల

ప్రపంచములో కొదవ యేమియు లేదుగదా. కాని క్షేత్రయకును అట్టి భౌతికమగు స్త్రీరూపలావణ్యముల కంటె నేయిరెట్లు ఎక్కువ అనుభవమునకు, భావనకు వచ్చినది ఆధ్యాత్మికమగు స్త్రీస్వభావము. కాఁబట్టి ఇతని పదములలో మగబొమ్మలు నేరుగా మన కన్నుల యెదుట ప్రాయశః పడరు. వారి నాడించు సూత్రధారిణులు స్త్రీలే. మగవాఁడు సొంతముగా తన అపుసొపులను వెడలఁబోసికొనునట్టివి—

బిలహరి — త్రిపుట

ప. మఱచితివా నన్ను మగువా?
అ. గుఱుతెఱుగవా మువ్వ—గోపాలుఁడను గానా?
(౧) సుదతి యెన్నఁడు నన్ను—జూడనట్లు నేవు;
నిదురకు నేఁగాదా—నేవేళమిచ్చినది?
కొదమగుబ్బలమీద - క్రొన్నెల లేమాయెనో ?
(౨) సన్నుతాంగిరో యెన్ని - జాణతనములు చేసేవు !
కన్నెరికమునకు - కంటసరు లిచ్చినది
మొన్నగాదటవే నీ - మోవి గంటుచేసినది ?
(3) పాటలాధరి మువ్వగో - పాల రమ్మని మంచి
తేటముత్తెపు పేరు - తీసుకకూడిన
నాటి బడలి కింకా - నేటికి దీఱదు.

ఇటువంటిపదము లెందుఱెం డున్నను వాని యందలి నాయకుఁడు ఏవో పరే పొమ్మనవలసినంతటి వాఁడేకాని అట్టే మనల నాకర్షింపఁడు. అదే 'మగకూయి' ఆఁడదాని నోట పరోక్షముగా వచ్చినప్పటి కన్నె వేఱు, వర్చస్సు వేఱు.

ధన్యాసి—చాపుతాళము.

ప. ఇంతిరో వరదునికి నీపై నెంత మోహమే ?
అ. సంతతం బతని వెత మాడ - జాలక యిందు వచ్చితిని
(౧) చెక్కిట చేయి చేర్చుకొనెను - చిఱునవ్వు నవ్వుకొనెను,
అక్కట నేదలచినట్లె - నై రా(?)దనెను.
మక్కువ మును చేసిన చెలిమి - మఱపురాదాయె ననెను
చక్కని యా చెలిని గూడని - జన్మ మేటి జన్మ మనెను,

(2) పడతి యుండుండి నేనేమి-పాపము చేసితి ననెను
తడవు నిన్నెడబాసి - తాళలే ననెను
నడుమ నోరాడ దనెను—నోసటఁ జేయుంచుకొనెను
అడిగితే మీ రేమైన—నార్చేరో తీర్చేరో యనెను.

(3) పలవరించుచు మామువ్వగో-పాలుడైన వరదుడు
నలినాక్షి ఆనాటి వింత—నడచునో యనెను.
తలచి యసురుసురు మనెను—దైవమిట్లు చేసెననెను.
వలపనే పాపము పగ—వారికైన గారాదనెను.

(ఇంతిరో)

స్త్రీపుంవ్యక్తులిరువురి చేతిలో ఇంత వ్యత్యాసముగా చిత్రింపఁబడుటకు ఇతఁడే ఒక ప్రధానకారణము ఒకచోట సూచించియున్నాఁడు. ఒక ఖండిత మువ్వగోపాలునితో నిట్లన్నది:

మధ్యమావతి — అటతాళము

ప. నను నీవు వలచేది న్యాయము గాదు.
అ. నిన్ను నేను వలచేది నీతిగాదు మువ్వగోపాల!...

మగవాని —ఆకాలమున—తలఁపు; ఆఁడదానిది వలపు! తలఁపు తాత్కాలికము; వ్యాధిగంటిది. ఏ వైద్యుని మందైనను నివర్తించును. వలపుగలిగిన యొక్కతె తలఁపుకొలఁది బోయిన మువ్వగోపాలుని నడత నిట్లు సరిపుచ్చుకొనున్నది:

మోహన - ఆదితాళము

ప. పరదేశమున జేసిన-పను లిందు చెప్పరాదురే!
అ. తరుణులార! ఇదెక్కడి జోలి? తాళగదరె మీ
పుణ్యమయ్యాని.

(1) దాని యింటికి బోయి వలచి-ధనములిచ్చి వేడు
కొన్నాడా?
వాని చక్కదనమె చూచి-వలచి పైకొని బతిమాలి
గానవిద్యాప్రౌఢిమచే-కరగించినట్లుగాబోలు
మానిని మగవాడుగనుక-మనసు నిలుపలేడాయె.

(2) పూచిన తంగేడువలె నే-భూషణభూషితురాలై
చూచి మరుడంపిన మోహినీ-సుదతిరీతె నేవచ్చినిలిచి
'యో చక్కని ముద్దుసామి! ఒంటినుండ
మేరగాదని
లేచివచ్చి మాయింటిలో పవ-ళించు'మనెగాబోలు.

(3) ఎన్నగ మధురాపురీశు-డైన మువ్వగోపాలుడు
నన్ను మరుకేళిలో గూడిన-నాటినుండి యన్య
మెఱుగడు,
చిన్నవాడు గాడమ్మ- చెలియరో గాంభీర్యశాలి,
కన్నెరో నేదగ్గ లేని,కాంతాళానసైనట్లుగాబోలు.

(పరదేశ)

ఈ మగతలఁపుస్వరూపమునే సారంగపాణి వేణుగోపాలుని నోట,

"నీవేనా శాస్త్రంబు నాచేత కాకుంటే
నీయక్క యింకొక్కతె, అది గాకుంటే-దానక్క
మరియొక్కతె!"

అని పచ్చిపచ్చిగా పనులఁబెట్టి చెప్పించినాఁడు. వలపు పుట్టినదిగాదు. విరహోత్కంఠితయగు, మువ్వగోపాలుని వలచిన ముగుద యొకతె యేమన్నది?

పున్నాగవరాళి - త్రిపుట

ప వలపనే దెటువంటి - వస్తువో తెలియదే !
అ తలిరుబోణి మువ్వగోపాలుని- చ్చనలకే లోనైతినే!
తాళజాల నేమి సేతునే? అమ్మయ్య !

(1) కన్న విన్న మేలుగాదు-ఉన్నచోట నుండనీదు.
అన్నము హితవుగాదు - అదేమో ప్రొద్దుపోదు.
కన్నెరో వలపు నన్నింతగా - చేసెనో లేదో
కటకట ! తాళ నావశమా ? అమ్మయ్య !

(2) రేయి పగలు నిద్దుర లేక-రెట్టించి వానిపై ప్రేమ
ఓయమ్మ ! మించెనే తమి - యోర్వ నావశమా !
మాయకాడు మువ్వగోపాలుని - మచ్చికలకే
లోనైతినే
గాయకము తెలియనైతినే ! అమ్మయ్య!

(3) కలలో మెలకువను వాని కలవరమే గాని
చెలులతో మాటాడ నా-చిత్తము రాదే
అలవాటులేని మోహము గాకనే.
అయ్యయ్యో ! ఏమి సేతునే ? అమ్మయ్య !

తెలియని వస్తువును తెలిసికొనటకే ప్రయత్నించిన ప్రతిభాస్వయంవరపతి క్షేత్రయ్య. నా యెఱిఁగినంతలో స్త్రీ స్వభావమునందలి వైవిధ్యమును, అందచందములను ఇంతసుకుమారముగ, గంభీరముగ తెచ్చి

చూచి చూపినవాఁడు లేఁడు. ఆకాలపు స్త్రీల వలపు, మోహము, భక్తి, త్యాగము, క్షమ, ఆశ, నిరాశ, ఆడంబరము, అహంకారము, అసూయ, కోపము, దైన్యము, ఆనందము, తృప్తి, ఆత్మభిరార్పణము, మౌగ్ధ్యము, ప్రౌఢి—ఇత్యాదు లన్నిటి నిక్కపటు సుకుమారచిత్రము లందు చూడవచ్చును. స్త్రీలలో స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య, కన్యాజాతు లన్నాల్గును సమానమగు ప్రీతిగౌరవములతో ఇందు పొందింపఁబడినవి. ఆఁడది యెట్టిదైనను, దాని యవస్థ యెట్టిదైనను అలక్ష్యముతోఁగాని, అగౌరవముతోఁగాని ఇతఁడెప్పుడును చూడలేదు. మొత్తముమీఁద ఈతని సాహిత్యమంతయు ఆకాలపు ఆఁడజాతియొక్క ఆధ్యాత్మికకథ యనవచ్చును. అందును దయనీయమైన కరుణకథ.

ఏకపత్నీకసంసారమునకు నాడుకపడిన మనకు బహుపత్నీక జీవనమందలి యబ్రహ్మణ్యములు సుబోధముగా అర్థముకాఁజాలవు. భార్యల 'అసూర్యంపశ్య' మగు అంతఃపురనివాసము; భర్తతోనైనను ఇచ్చవచ్చినప్పుడు ముచ్చటించుట కవకాశములేమి; ఉన్నప్పుడు సవతుల పోటాపోటి; రూపయౌవనలావణ్యాదులయెడ భర్త చూపు పక్షపాతము; అవి గడచిపోవునేమో యను భయము; కలిగిన వలపును కడుపులో దాఁచుకొని క్రుళ్లుచుండవలయుట; మగఁడు చేసిన తప్పులన్ని మఱచి, మ్రింగి, అతనినే వేఁడుకొనవలసిన యాత్మనైచ్యము; అందఱు సవతుల నడుమ అతనిని వశపఱుచుకొనఁగల్గినప్పుడు కలుగు ఆనందపరకాష్ఠ; అహంకారము; అతనిని తోడితెమ్మని చెలికత్తెలను పేర చేటికలను గూడ కాళ్లుపట్టుకొని వేఁడవలసిన దైన్యము; ఆ చెలికత్తెలే తమకు సవతులగుదురను భయము — ఇత్యాదులు ఇప్పటి మనకు కొంత నవ్వును, కొంత అసహ్యమును గలిగించు చక్కందాలు కాని ఆకాలపు స్త్రీలకు క్షణక్షణము నెదుర్కొనవలసిన తీవ్రమగు జీవితసంకటములు; సామాన్యముగా తెగని చిక్కులు. ఈ వాఙ్మయము చదివి రసింపఁగోరువారు ఈ విషయమును గమనింపనిచో దారితప్పుట తప్పనిది.

మఱియొకటి: ఆకాలమందు పురుషులకు వీరత్వమును, స్త్రీలకు వీరపత్నీ వీరమాతృత్వములును జీవితపరాయణములు. కనుక దేహమనస్సత్త్వములను సంపాదించుకొనుటకై వారఖండప్రయత్నము చేసినవారు. దాని ఫలముగా కామక్రోధాదిభావములకు విలువయు, శక్తియు నెక్కువ. కాఁబట్టి కామము వారికి నిజముగ పురుషార్థము అనఁగా స్త్రీకార్థము గూడ-గా నుండెడిది. కావుననే కావ్యముల రసములలో శృంగారము ప్రధానముగా పరిగణింపఁబడెను. తక్కినవి రసములే కావని తిరస్కరించినవారును ప్రాచీనులలోఁ గలరు. కాఁబట్టి వారు శృంగారప్రపంచమును సాంగోపాంగముగా చర్చించి నేర్పాటుచేసినంత మఱియే రసమును చేయలేదు. సిగ్గు, సంకోచము, మఱుఁగు, మర్యాద మొదలగు సంకేతము లన్ని ఆశృంగారపువిలువను హెచ్చించు నుపస్కారక గుణములుగానే పరిగ్రహించిరిగాని వాని నామేరను దాఁటనీయలేదు. విరహానుభవములలో కాముకులకు మృత్యువుకూడ కడపటి యనుభవము గావచ్చునను భయము వారి కుండెను. కనుకనే విరహులను జూచినప్పుడు అయ్యోపాప మనని వా రాకాలమం దరుదు. సంకేతములకన్న సత్యము ప్రబలముగా నున్న జీవితము వారిది. దానికి తల్లక్రిందైనది మనబ్రతుకు. కనుకనే ఈ శృంగారసాహిత్యము మనకు పచ్చిగా, అశ్లీలముగాఁ గానవచ్చును. దానికి మనము భయపడుచున్నాము.

నిజముగా ఈపచ్చి మనము భయపడవలసినదే. దీనినే "మహాశనో మహాపాప్మా" అనియు, "జ్ఞానికి నిత్యవైరి" యనియు గీత వాకొన్నది. ఈ వైరి నేమి చేయవలయును? మూలనష్టముగా చంపుట యొక మార్గము. మనము తలతప్పించుకొని తిరుగుట రెండవది. ఈ రెంటికన్న ఉత్తమమైనది, "పొసఁగ మేలుచేసి పొమ్మనుటే చాలు" అని వేమన్న చెప్పినట్లు, ఆశత్రువును మిత్రునిగాఁ జేసికొనుట: అనఁగా పచ్చిని పండుగా చేసికొనుట. ఉత్తమసంస్కారము లక్షణమిది. ఈ పచ్చి ప్రశ్న ఒక శృంగారమున మాత్రమే కాక ప్రతిరసమునందును, భావమునందును గలుగును కరుణము, హాస్యము—బీభత్స భయానకరౌద్రములు చెప్పనక్కరలేదు — మొదలగున వన్నియు అసహ్యమగునంత పచ్చికి దించవచ్చును. నాఁటికి నేఁటికి కవులలో ఆపని చేసిన, చేయుచున్న

అసంస్కృతు లెందఱో యున్నారు. కాని వాల్మీకి కాళిదాసాదిమహాకవు లందఱు ఇట్లు పచ్చిని పండిం చుటచేతనే మహత్త్వమును సంపాదించుకొన్నారు. పచ్చియే పండు కావలసినదిగాని అదిలేని యిది సృష్టిలో లేనిది. శృంగారమున మనుష్యుల రూపయౌవనములు, అంగసౌష్ఠవము, దేహసంబంధము ఈపచ్చితరగతివి. వీనిమూలమున మనము చేయవలసిన త్యాగములు, చూపవలసిన శౌర్యములు, దయాదాక్షిణ్యములు, కనవలసిన బిడ్డలు, వారినిగూర్చిన వాత్సల్యసౌలభ్యసౌశీల్యములు- ఇత్యాదు లాకసుగాయలు పండిన పంటలు.

ఇట్టి పంటను మనకు కుప్పపోసి అందిచ్చిన రసకృషీవలులలో పెద్దకాపు క్షేత్రయ్య. ఇంతే కాదు, దీనిని ఇంతకన్న పెద్దపంట-భగవద్భక్తి – సిద్ధించు సాధనముగా చేసికొని చూపినవాఁడు. కాఁబట్టియే ఇతని పదములలో సామాన్యముగా ఎందును,

మోహన—ఆది

ప. ఇంతిచక్కదన మింతంత యనచు - ఎన్నదరము
గాదురా.

అ. మంతు కెక్క త్రిశిరగిరిని వెలసిన - మాతృ
భూతేశ సుగుణనివేశ.

చ. అతివపలువరుస వజ్రపుబంతి- అల తొలకరి మెరుపు
మేనికాంతి,

రతిరహస్యములు తెలిసిన పొలంతి-రమణుల మేల్బంతి
శ్రుతికూడినయెడ కిన్నెరతంతి...

(సం. సం. ప్ర. ౨ భాగము)

ఇట్టి వట్టి అంగసౌందర్యవర్ణనము కానరాదు పైపాటలోనిది పచ్చిబొమ్మ. తలఁపునకు చాలునేమో కాని వలపునకు చాలదు; చాలఁగూడదు. పండిన స్త్రీ వ్యక్తి యితని దృష్టిలో నెట్టిది?—

శంకరాభరణము—చాపు

ప. ఇంతమోహ మేమిరా, ఇందరికంటె, ఇంతి
చక్కనిదేమిరా!

అ. సుంతసేపు దాని జూడకుండలేవు; అంతరంగము
దెలుప వదియేల? మువ్వగోపాల!

(౧) నీ కెదురుగవచ్చునా? సెనరూరగ – నిండుకౌగిట
జేర్చునా?

ఆకుమడుపు లిచ్చునా? తన చెలిమికి – అయిన
వాడని మెచ్చునా? తమిహెచ్చునా?

ఏకచిత్తమున మీరిద్దరు - ఇంపుసొంపుగ నున్న
ముచ్చట

నాకు వినవిన వేడుకయ్యెరా!-ఇపు డానతీరా!

(౨) మోవిపానక మిచ్చునా-కొసరికొసరి - ముద్దులాడ
నిచ్చునా?

తావిపువ్వుల దెచ్చునా - తన సొగసుకు - తగిన
వాడని మెచ్చునా, మనసిచ్చునా?

దేవరే మగడు కావలెనని - ధ్యానజుని పూజ
లొనరించిన

ఆవనిత పేరేమి సెలవీరా! సిగ్గేల నీరా!

అశ్లీలము, అన్యాయము, అసహ్యము నైనది బాలెంతరాలితోడి కాముకవ్యాపారము. "కుహిష్యాం ప్రసవార్తాయాం మహిషీ మదనాతురః" అని యెవఁడో అసహ్యముగా దానిని పరిహసించెను. ఇట్టి సందర్భము నీ క్షేత్రయ్య, మన దృష్టిని వేఱొకప్రక్కకు త్రిప్పి ఎంత యుదాత్తముగా, పవిత్రముగా తీర్చినాఁడో చూడుఁడు:

ఆహిరి—చాపు

ప. పచ్చియొడలిదానరా! నాసామి!

అ. పచ్చియొడలిదాన; పాపడు నెలవాడు; వచ్చి
కూడుటకు వేళగాదు.

వచ్చె తాళవోయి వదలను నీపొందు,
మచ్చిక నొయ్యారి! మామువ్వగోపాల!

(౧) మిసమిసలాడేటి-నొసటిసొంపు మాచి, కొసరి పై
కొనేవు కొల్లలుగా,

కసరితే నొకవింత గారాబు జేసేవు
రసికుడ! యీవేళ రారాగు పోపోరా!

(౨) పట్టకురా రొమ్ము! పా లంటు చేతుల
ఎట్టు లోర్తును? పరు లేమందురు?
పట్టిపోతే మొరబెట్టును పసిబిడ్డ
ఆట్టే మనసు బిగబట్టుకో రన్నెల్లు. పచ్చి.

ఇది పచ్చి యనుకొనువారి అనుభవవివేకములు పచ్చివి. అంతే!

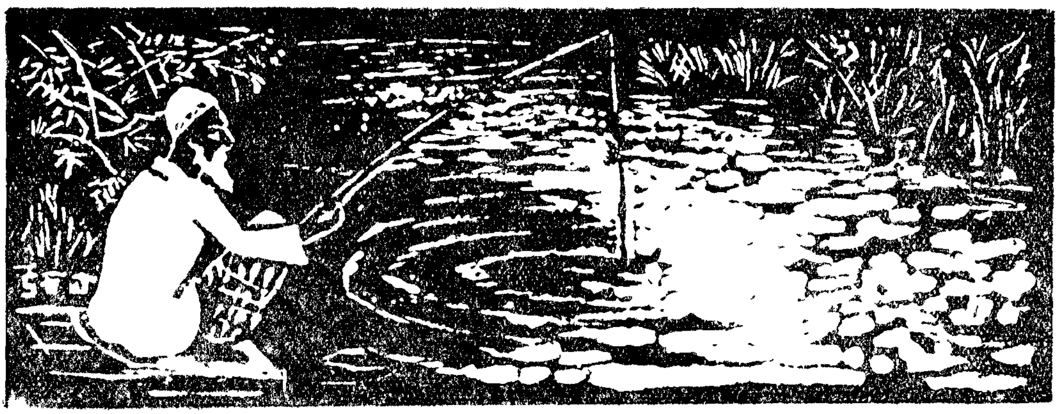
మఱి "అపక్వబుద్ధులకు, అసంస్కృతులకు దేహమనోవృత్తులను అల్లకల్లోలము చేయుట కివి చాలవా" యని యడుగవచ్చును. నిజమే. కాని దానికి చికిత్స పక్వబుద్ధులుగూడ వీనిని త్యజించుట కాదు. అది బిడ్డలు కసుగాయలు తిందురని పండ్లచెట్లనే కొట్టివేయుటవంటిది. తెలివిగలవారు చిన్నబిడ్డలను నిప్పునెంతకును బోనీయరు; ఇంటిలో నిప్పే లేకుండ జేసికొని ముడితిండి తిని చీకటిబ్రదుకును బ్రదుకరు. అన్నిటివలె బుద్ధికిని పక్వతాసంస్కారము క్రమికపరిణామరూపమే కాని ఆకస్మికము కాదు. అది విద్యావిధాతల ధర్మము, కర్మము. కావున ఈ శృంగార వాఙ్మయమును ఎప్పుడు ఎవరి కెవరు ఎట్లు పరిచితము చేయవలెననుట జీవితములోని పెద్దప్రశ్నలలో నొకటి. ప్రత్యుత్తరముగూడ పెద్దదే.

"తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ"

చేపల వేట

[లినోకట్ చిత్రము]

శ్రీ తేజోమూర్తుల కేశవరావు

త్రిమూర్తుల సంసారము

శ్రీ శ్రీనివాస సోదరులు - శతావధానులు

౧

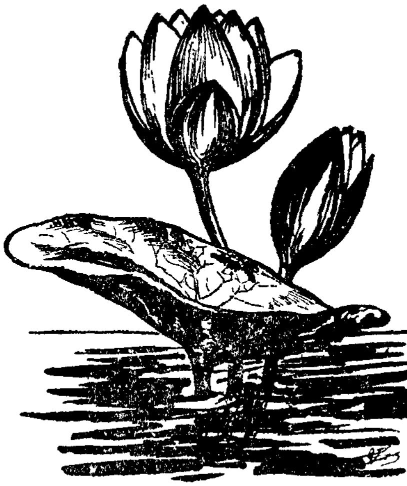
కదలదు మొదల దొక్కతె, ఇంక నొకసతి వేయిండ్లపూజారివిధము గలది;
కొడుకు చూచిన ననంగుఁడు, ముజ్జగమ్మును బాధించు, వారింప వలనుపడదు;
తాను పరుండఁగాఁ దగిన పానుపులేదు బస్సు బుస్సని లేచు పాము కాని;
ఒక చెంప నొకవీచి యొకచెంప నొకవీచి యెడపెడఁ గొట్టెడి కడలివనికి;
వాహనంబగు పెనుగ్రద్ద పాన్పుఁ దినఁగ - సమయమును వేచియుండు, సంసార మిట్టు
చట్టుబండలుగా జగజ్జెట్టివిష్ణు - వకట! దారురూపము నందె నంట! భువిని.

౨

కొడుకు కెక్కు నెక్కను గుటుకున మ్రింగఁగా బన్నని లేచెడి పాపనగలు;
ఆ పాపనగలపై ననిశంబు కనువేసి కారాడు కొమరుని వారువంబు;
సతి యెక్కి తిరుగు కేసరి యేనుఁగుమొగంబుపుత్త్రుఁ జంపఁగ దూకఁబోవు మీఁద;
గంగపై పార్వతి కారాలు మిరియాలు నూరు, తప్పింపంగ దారిలేదు;
తనదు సిగబంతిజాబిల్లి తల్లడిల్లు - నిప్పు గుప్పెడు మూఁడవ నేత్రమునకు;
ఇంటిపోరును వారింప నీశ్వరుండు - నీశ్వరుఁడు గాక విసము గ్రసించె నకట!

3

పచ్చిగడ్డినిగూడ బగ్గున మండించు టక్కరి జగజంత యొక్క కొడుకు;
అంత తామసుఁడు లేఁ డనిపించుకొన్న యోగ్యుఁడు, లింగరూపుఁ డింకొక్క కొడుకు;
తనపీఠమగు తమ్మిఁ గని లొటికలు గొట్టు చదనుకై యరయు వాహనపుహంస;
పలువురినోళ్లలోఁ బడిన యిల్లాలికి కట్టు నేర్పుట చేతఁగాదు తనకు;
అనుదినమ్మును ఘటముల నాని యాసి - బడలుటే కాని యంతును పంతు లేదు;
ఇట్టి జీవితభరము వహింపలేక - హరుఁడు తలమొత్త మాఱొడ్డఁడయ్యె నజుఁడు!

= మధ్యహిందూయుగమునాఁటి =

దక్షిణభారతకళావికసనము

● శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య ●

దక్షిణభారతకళా చరిత్రమున హిందూయుగము సాతవాహనరాజ్యస్థాపనతో నారంభమై, క్రీ. శ. ౧౬-వ శతాబ్దిమధ్య విజయనగర సామ్రాజ్యపతనముతో నంతమందినది. ఈ యుగమును చరిత్ర రచనాసౌలభ్యమునకై మూఁడుఉపయుగములుగా విభజింపవచ్చును: ౧. పూర్వహిందూయుగము సాతవాహనులతో నారంభమై పల్లవులతో ముగియును; ౨. మధ్యయుగము బాదామిచాళుక్యులతో నారంభమయి చోళసామ్రాజ్య వినాశముతోఁ గడచనును. ఈవ్యాసమున నీ యుగము దేశకాలరాజ్యవిపర్యాసముల ననుసరించి చాళుక్య రాష్ట్రకూటయుగ మనియుఁ, జోళయుగ మనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నది; 3. ఉత్తరయుగము కల్యాణి చాళుక్యరాజ్యాంతమునఁ బ్రారంభించి విజయనగర సామ్రాజ్యపతనముతోఁ ముదిముట్టును.

౧. చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుగము

ఈ యుగమునఁ గళలును, విద్యలును జక్కఁగ నభివృద్ధినందెను. ప్రథమమునఁ బరిగణింపఁ దగినవి శిల్పవిద్యలు. వానియందు ప్రధానమైనది వాస్తు నిర్మాణము. దీనితోఁగూడఁ బెరిగినవి ప్రతిమారచనా, చిత్రలేఖనములు. దక్కను దేశమును చాళుక్యరాష్ట్రకూటవంశజు లగు నరపాలురు పాలించినప్పుడు ఈ కళలన్నియు రాజాదరణకును, జనాదరణకును బాత్రములై మహోన్నతస్థితికి వచ్చెను. యుగారంభదశయందు ప్రాచీనబౌద్ధుల మార్గము నవలంబించి కొండలను మలిచి గుహాలయములను నిర్మించుట యాచారమై యుండెను. ఈగుహాలయములను శిల్పవైచిత్రిని ప్రకటించు గంధారపుఁబ్రతిమలతోడను, నచ్చెరువుగొలుపు చిత్తరువులతోడను నలంకరించుట సర్వసామాన్యము. ఇట్టి గుహాలయములలోఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవి బాదామి, భాగు, ఎల్లోర యను స్థలములందుఁ గలవు. గుహాలయములతోఁబాటు ఎల్లోరలో మఱియొక విచిత్రవాస్తు విశేషము గలదు. ఇది జీవశిలను మలిచి నిర్మించిన దేవాలయము. రాష్ట్రకూట వంశజుఁడైన ఇమ్మడికృష్ణ చక్రవర్తి తన యిష్టదైవమగు శివునికొఱకు కొండను

మలిపించి కన్నులపండువైన ట్లోక యాలయమును నిర్మించెను. వాస్తుశాస్త్రవిశారదు లీయద్భుతశివాలయముఁ గాంచి నేఁటికిని అచ్చెరువందుచున్నారు.

గుహాలయములతోఁబాటు ఱాకట్టు గుడులును ప్రాచీనపాశ్చాత్యుల కాలముననే యారంభమాయెను. ఈ ఱాకట్టుగుళ్ల రచనావిధము ద్రావిడదేశమున వాడుకయం దుండిన పద్ధతికంటె భిన్నమైనది. దక్కనుదేశము నేలిన రాజులును, వారి యేలుబడియం దుండిన ప్రజలును దేవాలయములఁ గట్టఁదలఁచినప్పుడు చాళుక్యుల పద్ధతినే యవలంబించుటచేత నచటి యాలయముల ఫక్కిని జాళుక్య పద్ధతి యని వాస్తుశాస్త్రజ్ఞులు పేర్కొనుచున్నారు. ధార్వాడజిల్లాలోని పట్టడకల్లు, లక్ష్మేశ్వరము నను తావులందు ఈఫక్కికయందు విరచితములైన ప్రాచీన దేవతాయతనములు అనేకములు నేఁటికిని గానవచ్చుచున్నవి.

చాళుక్యవాస్తురచనా విధానము రానురా నభివృద్ధినంది నూతనగతులఁ బరిణామమునందెను. రాష్ట్రకూటుల కాలమునను, వారి తరువాత దక్కను నేలిన కల్యాణి చాళుక్యుల కాలమునను చాళుక్యఫక్కి మహోన్నతదశకు వచ్చె ననుట యతిశయోక్తి కాదు. వాస్తునిర్మాణముతోఁ గూడ కాసెపనియు నభివృద్ధినందెను. మన దేవాలయములు మహమ్మదీయుల మసీదులవలె శూన్యప్రార్థనామందిరములు గావు. మన పూర్వులు సౌందర్యపిపాసులు. శూన్యాగారములు వారికి నచ్చవు. కావున గృహములనుగాని, దేవాలయములను గాని కట్టవలసివచ్చినపుడు వారు సాధ్యమైనంతవఱకు గోడలమీఁదను, స్తంభోపరితలములందును, నడికొప్పులలోని భాగములలోను ఱాలను జెక్కి చిత్రవిచిత్రములైన పూవులతోను, నానావిధ ప్రతిమలతోను నలంకరించువారు. వాస్తునిర్మాణమునబోలి కాసెపనియుఁ గ్రమక్రమముగ నభివృద్ధియై బహువిధరూపములను దాల్చి కల్యాణిచాళుక్యుల నాఁడు పరిపూర్ణత వహించెను. ఈయుగమునందలి శిల్పముయొక్క సౌభాగ్యాతిశయమును విశదముగ వివరించి చెప్పుట సులభసాధ్యమైన కార్యము గాదు. గండశిల యప్పటి శిల్పాచార్యుల చేతిసోఁకుడుచేఁ దన సహజకాఠిన్యమును మఱచి బంకమట్టి తెఱఁగునను, మైనముపోల్కిని మెత్తవడి వారి సంకల్పానుసారము అద్భుతజనకములగు నానావిధ లావణ్యరూపములను దాల్చెను. ఇప్పటికిని హైదరాబాదు దేశమున నచ్చటచ్చట నిలిచియుండు చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుగమునాఁటి ప్రాచీన దేవాలయము లప్పటి శిల్పుల కళాకౌశలమును, హస్తలాఘవమును, నంగపరిమాణజ్ఞానమును, సౌందర్యగ్రహణపరాయణతను వేనోళ్లఁ జాటుచున్నవి.

కాసెపనివలె వాస్తునిర్మాణముతోఁ గూడఁ బెరిగిన కళ మఱియొకటి కలదు. అది చిత్రరచన. మన పూర్వుల సౌందర్యపిపాస కిది యొక ప్రబలనిదర్శనము. తాము నివసించు మందిరములనుగాని, యర్పించు దేవతాగృహములనుగాని శక్త్యనుసార మలంకరించుట ప్రాచీనుల యాచారమని పైనఁ జెప్పియున్నాను. దీని ననుసరించి రాజులు, దొరలు మొదలగువారు ధనము వెచ్చపెట్టి కట్టించిన సౌధములను, దేవతాయతనములను చిత్రవర్ణములతోఁ బ్రతిమలు వ్రాయించి యలంకరించుకొనెడివారు. చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుగమునఁ గట్టఁబడిన సౌధములును, గృహములును నప్పటి గ్రంథములయందు విపులముగ వర్ణింపఁబడియున్నను అవి నేఁ డెచటను గానరావు. కాని గుహాలయములును, ఱాకట్టుగుడులును పెక్కుతావులఁ గలవని పైనఁ జెప్పఁబడియున్నది. గుహాలయములయందుఁ గొన్నియెడల—ముఖ్యముగ నజంత, బాదామి, భాగు, ఎల్లోరలందు—చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుగమునాఁటి చిత్రములు గలవు, ఇవి భారతీయచిత్రకళాచరిత్రయం దత్యున్నత స్థానము నలకరించుచున్నవి. ఇట్టి జీవకళ భరతఖండముననే కాక యన్యదేశములందు నయితము గానరాదు. ఈయుగమున వెలసిన చిత్రకారుల నేర్పు కొనియాడఁదగినది. భావప్రపంచమునఁ బొడమిన లావణ్యసర్వస్వమును వర్ణసమ్మేళనము గావించి స్వప్రతిభాజలములఁ గరఁచి తూలికలమూలమున శిలాతలమున కెక్కించి సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి యొనర్చిరి. అజంతాదిగుహాలయములఁ బ్రవేశించిన వెంటనే చిత్రముల సౌభాగ్యవిశేషము చొక్కుమందై బహిఃప్రపంచము నంతటిని మనఃఫలకమునఁ దోఁచనీయక కప్పి పుచ్చి విస్మృతి గలిగించి యపరిచితమైన నూతనప్రపంచమును

ప్రదర్శించుచున్నది. చిత్రకారుని లీలావిలాసముచే రూపుగొన్న మాయాప్రపంచ మది. అందు లావణ్యేతర స్వరూపములకుఁ దావులేదు; ప్రతిచిత్రమును, ప్రతిరేఖయుఁ జిత్రకారుని యపూర్వకళాకౌశలమును బ్రకటించును. వీని సౌష్ఠవమును బూర్వపాశ్చాత్యకళామర్మజ్ఞులెల్లరును మెచ్చుకొని కరము శ్లాఘించి యున్నారు.

౨. చోళయుగము

చాళుక్యరాష్ట్రకూటరాజన్యులఁబోలి చోళదేశాధిపతులును గళలఁ బోషించిరి. ద్రావిడుల వాస్తునిర్మాణ సామర్థ్యము జగద్విదితము. కావున నితరకళలకంటె వాస్తునిర్మాణ మీయుగమున వన్నెకెక్కెను. చోళయుగపుకళ చాళుక్యరాష్ట్రకూటయుగకళ కించుమించు సమకాలీనమయ్యు భేదించుచున్నది. ఈభేదము వాస్తునిర్మాణముననే యధికముగ వ్యక్తమగుచున్నది.

చోళచక్రవర్తులును, వారి సామంతులును బలువిధములగు కట్టడములను గట్టించినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఆనకట్టలు, వంతెనలు, ప్రాసాదములు మొదలగునవి యెన్నియో యప్పటి శాసనములందుఁ జేర్కొనఁబడియున్నవి. కాని వీనియందెవ్వియు నేఁడు గానరావు. చోళయుగము నాఁటి కట్టడములలో నింకను నిలిచియుండునవి దేవాలయములు. చోళుల వాస్తునిర్మాణకౌశలమంతయు వీనిమూలముననే ప్రకటితమగుచున్నది. మతవిజృంభణమువలన దేవాలయ నిర్మాణమున నభినివేశము హెచ్చెను. చోళచక్రవర్తులను బోలి దేవాలయ నిర్మాణము నంత భారీశముగ సాగించిన రాజవంశమును మఱియొకదానిని జేర్కొనుట సులభసాధ్యము గాదు. రాకట్టుదేవాలయములను గట్టునాచారము పల్లవులనాఁడే ప్రారంభమాయెను. రచనావిధానమున విశేషభేదము గానరాకున్నను జోళదేవాలయములను బల్లవదేవాలయములనుండి వేర్పఱచుట కష్టముగాదు. ఆకారమునను, గట్టుపనితనపు నేర్పునను వీనికి రెంటికి హస్తిమశకాంతరము భేదము గలదు. పరిమాణమునను, వైపుల్యమునను జోళదేవాలయములతో సరితూఁగఁగలవి మఱి యెచ్చటను గానరావు.

చోళయుగ దేవాలయ నిర్మాణమున నవస్థాద్వయము గానవచ్చుచున్నది. ప్రారంభదశయందుఁ గట్టఁబడిన యాలయములందు గర్భగృహమీఁది విమానము నత్యున్నతముగఁ బెంచి కట్టుట యాచారము. తంజాపురమునందలి బృహదీశ్వరాలయమును, గంగైకొండ చోళపురమునందలి గంగైకొండ చోళేశ్వరాలయమును దీనికిఁ దార్కాణ. వీనికిఁ బ్రాకారముండినను గోపురములు లేవు. ఇట్టి దేవాలయ ప్రాకారద్వారములపైఁ గొన్ని తావుల నిప్పుడు గానవచ్చు గోపురము లర్వాచీనములు. ఉత్తరదశయందుఁ గట్టఁబడిన దేవాలయములయొక్క బాహుళ్య మతిశయించెను. కట్టు విధమునందుఁగూడ కొంత మార్పుగపడుచున్నది. పూర్వదశయందలి దేవాలయములు బోలి గర్భగృహముమీఁది విమానము మహోన్నతముగాక చిన్నదిగఁ బరిణామమునందెను. ప్రాకారములు రాను రాను పెరిగి వైపుల్యము నంది చతుర్దిశలయందును నాలుగు గోపురములను గూడి రూపందెను. ఈ ప్రాకారము చరిత్రయు వినఁదగినదే. పల్లవయుగమున దేవాలయముచుట్టును చిన్నచిన్న గుళ్లు ఒకదాని కొనుకొని మఱియొకటిగఁ గట్టఁబడి ప్రాకార సదృశమై కానవచ్చుచుండెడివి. కాంచీపురిలోని కైలాసనాథుని దేవాలయముచుట్టు నుండు ప్రాకార మిట్టిదియే. చోళయుగమున నీపద్ధతి మార్పునందెను. ప్రాకారము ఉత్తమమగుగోడ యాయెను; ప్రాకారాంతరమున దేవాలయముచుట్టు చిన్నగుళ్లనేకములు పొడసూపెను. కులోత్తుంగచక్రవర్తి కాలమునుండియుఁ బ్రాకారద్వారములపై గోపురములఁ గట్టునాచారము ప్రారంభమాయెను. ఈ ప్రాకారముల సంఖ్యయు, గోపురముల యున్నతియు రానురా నభివృద్ధినంది దేవాలయము బహుప్రాకారగోపురపరివృతమై యొక నగరము విస్తరించెను. కొన్ని తావుల దేవాలయముల కేడు ప్రాకారములును, గోపురముల కేడెనిమిది యంతస్తులును గలవు. తిరువాలూరువాల్మీకేశ్వరాలయ మీ తరగతి దేవాలయములలో సుప్రసిద్ధమైనది.

ప్రతిమారచన, చిత్రలేఖనము :— దేవాలయ నిర్మాణముతోఁగూడ ప్రతిమారచనయుఁ, జిత్రలేఖన

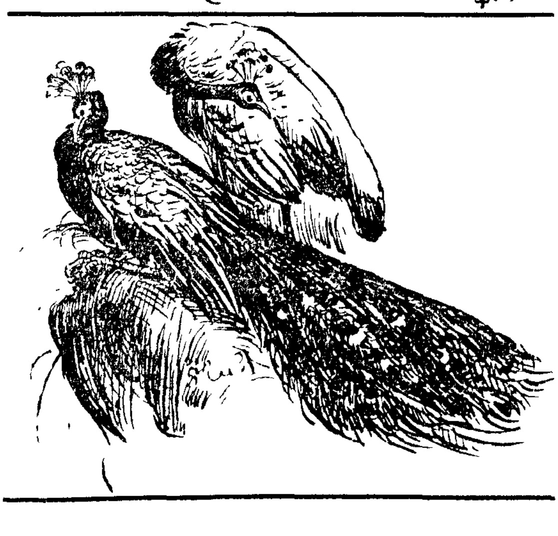
మును నభివృద్ధి నందినవి. చోళశిల్పులు నేర్పుగలవారైనను బ్రతిమారచనము నంతగఁ బరిగణించినట్లు కానరాదు. చోళయుగమునఁ జెక్కఁబడిన శిలాప్రతిమలును, కరఁగిపోసిన పోఁతవిగ్రహములును ననేకస్థలముల నిలిచియున్నవి. పరిశీలించిచూడ, పల్లవశిల్పము నందలి జీవకళయు, వ్యాలోలతయు (mobility), పాటవమును, చాళుక్యశిల్పముల పనితనపు సొబగును, నవయవపరిజ్ఞానమును, గళానైపుణ్యమును నిందుఁ గానరావు. పల్లవచాళుక్యశిల్పములతోఁ బోల్చిచూచిన వీనియం దంగసంధులను బ్రిదులనీయక బిగియఁబట్టు జడత్వ మొకటి యాపాదించినట్లు తోఁచుచున్నది. కాని చోళశిల్పము సౌందర్యహీనము గాదు. పోఁత విగ్రహములకుఁ దలమానిక మని మెప్పొందిన నటరాజ విగ్రహము చోళశిల్పులు ప్రసాదించినదే. దాక్షిణాత్య శిల్పచరిత్రమునఁ జోళశిల్పము లున్నత స్థానమునకు సర్హములై ప్రశంసాపాత్రము లైయున్నవి. చోళుల నాఁటి చిత్రకళనుగూర్చి విశేషముగా చెప్పుట కవకాశము లేదు; కాలవశమున నప్పటి చిత్రము లన్నియు మాసిపోయినవి. కాని చోళచిత్రకారుల కళానైపుణ్యమున కొక్కటి నిలిచియున్నది. రాజరాజు గట్టించిన తంజాపురబృహదీశ్వరాలయపుద్యతలమునఁ గొన్ని చిత్తరువులు చోళునాఁటి విటీవల బయల్పడినవి. ఇంక చిత్తనవాసిలు మొదలగు స్థలములందలి పల్లవచిత్రముల పోలికలు గానవచ్చుచున్నవఁట. చిత్రకళామర్మజ్ఞులు వీనినిఁ జక్కఁగఁ బరిశీలించి ప్రశంసించియున్నారు.

మధ్యయుగఆంధ్రదేశము-సంగీతనాట్యకళాభివృద్ధి

= శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ =

క్రీస్తుశకము పదివందలు మొదలు పదునైదువందలవరకు మధ్యయుగ మని సంకేతముంచుకొన్నచో ఈకాలమున ఆంధ్రదేశమున సంగీత, నాట్యకళలు రెండును అమితముగా వృద్ధిచెందిన వని చెప్పుటకు సందియమేమియు లేదు. మధ్యయుగ ఆరంభకాలమున దేవాలయమునకు క్రొత్తప్రసిద్ధియు, ప్రాముఖ్యమును అమరినవి. పరివారదేవతలు హెచ్చినారు. పూజోత్సవాదికము లతిశయించినవి. దేవాలయమున పరివారదేవతలకగారము లావశ్యకమై దేవాలయము విస్తృతి చెందినది. పూజోత్సవాదికములు ఎక్కువగుటచేత మండపము లధికమయినవి. దేవగృహమున నాట్యమండపమునకుకూడ ప్రధానత యేర్పడినది. ప్రసిద్ధ క్షేత్రములయందలి దేవాలయములలో నాట్యకూటము, లేక నాట్యమండపము ప్రధానాంగ మయినది. విష్ణ్వాలయములందును, శివాలయములందును పౌరాణికులకు మాత్రమే కాక విష్ణుభాగవతులకును, శివభాగవతులకును వృత్తులేర్పడినవి. దేవాలయనాట్యమండపము లెప్పుడును శివ, కేశవలీలలను, విజయాంకములను సంకీర్తనము చేయునట్టియు, అభినయించునట్టియు గాయన గాయనీమణులతో, వివిధ జంత్రవాదనకోవిదు లైన కళా కుశలులతో భాసిల్లుచుండెడివి. శ్రీశైలమహాపుణ్యక్షేత్రమునందు ఇట్టి నాట్యకూటములు అరువది నాలుగు కలవని ప్రసిద్ధి. ఈరీతిని దేవాలయము మధ్యయుగారంభమున సంగీతనాట్యకళలకు ఆశ్రయమిచ్చి వానిని పెంపొందించినది. నాడు మొదలు సంగీత, నాట్యములు ప్రజాదరణమును, రాజాదరణమును పొంది చక్కగా వర్ధిల్లినవి. అంతకుపూర్వము

రాజాదరణమునే కాని యెఱుగని నాట్యకళ ఇప్పుడు ప్రజలచేతి ఎత్తుబిడ్డయి ప్రజానురాగమును చూరగొన్నది. శుభోత్సవావసరములందును, వేడుకలు వినోదములందును నాట్య మభిమానమయిన విధికృత్య

మైనది. ఆ కాలమునాటి ప్రసిద్ధక్షేత్రములయందలి దేవాలయశాసనములను బరిశీలించిన వో ఆవజకాండ్రు, కరడకాండ్రు, మొఖరులు, వంశకారులు ఎందరో తెలియవత్తురు. ఆనాటి వాద్యవిశేషములు కొన్ని మనకు దెలియనివి యుండుట అటుండ వాని పేరులుకూడ సరిగా తెలియనివి ఎన్నియో కలవు. కరడవాద్యము నా కిప్పటికిని తెలియదు. మొఖరు లన్నది 'ముఖర'మను వాదనమున గుశలులయిన వారికి పేరని తోచును. "ముఖరీద్వయ ...యుక్తా అష్టా మర్దలవాదకాః......కరడా వాదనాద్యేషు ..." అని మల్కాపురము శాసనము. "మూఢునైనఁ బట్టి ముఖరునిఁ జేయుదు, ననిన భంగి నతి మృదంగ మంది ..." అని సింహాసన ద్వాత్రింశిక. మద్దెల వాయించువారు మద్దెలకారు. ఆవజము వాయించువాడు ఆవజీడు. వంశము — ఇది వేణు వనుకొందును — గానము చేయువారు వంశకారు. వంశమునకు వంశధ్వని యనియు పేరు కనబడుచున్నది. 'వాసెగ్రోలు' అన్నదికూడ ఈ 'వంశ' మేమో.

> "గళరవంబు లమర గమకంబుతోఁ బెర్చు
> రాగమున మనంబు రంజిలంగఁ
> బ్రియుఁడువోలె నధరబింబంబు చుంబించు
> వాసెగ్రోలు వట్టె వనిత యోర్తు"

అని కొరవి గోపరాజువర్ణన. ఆ నాటి వాద్యవిశేషములే కాదు, విజయనగరమును తుళువవంశమువారు పాలించునాటి జంత్ర వాద్యవిశేషములు కూడ పదునాఱవశతాబ్ది నాటివి మనకు దెలియని వెన్నియో యున్నవి. తాడిపత్రి (అనంతపురంజిల్లా) లోని చింతలరాయని దేవళమున నాటికి వాడుకలో నుండిన జంత్రవాద్యముల శిల్పప్రతిమలు ఎన్నియో కలవు. ఈ దేవాలయము క్రీస్తుశకము పదునాఱవశతాబ్దిని నిర్మితమయినది. విజయనగర శిల్పకళాసంప్రదాయ వైభవములకు మచ్చుతునక యిది. శిల్పకళానిష్ణాతులును, తదభిమానులు నైనవారి పొగడ్తలను గాంచినది. ఇందు చిత్రితమయిన జంత్రవాద్యవిశేషములలో మనకు దెలియనివియు, మనము చూడనివియు నెన్నియో కలవు. పదునాఱవ శతాబ్దినాటివే మనకు దెలియని వున్నప్పుడు అంతకు బూర్వపు జంత్రవాద్యములు మనకు దెలియని వుండుటలో ఆశ్చర్యము లేదు. మద్దెలలో వీరమద్దెల యన్నది ఒక భేదము. మద్దెలకాండ్రకు, వీరమద్దెలకాండ్రకుకూడ కొన్ని కొన్ని దేవాలయములలో వృత్తు లున్నవి. ఒక్క దేవాలయములందు జరుగు అర్చనావసరములందే కాక సంపన్నగృహస్థుల యిండ్లలోను, భూధవుల లోగిళ్లలోను జరుగు ఇష్టదేవతా పూజల సందర్భమునగూడ ఆటపాటలు జరుగుచుండెడివి. రాజమహేంద్రవరమును బరిపాలించిన పంటవంశజులయిన రెడ్డిరాజులు పూజచేయు నప్పటి వైభవమును శ్రీనాథమహాకవి యిట్లభివర్ణించియున్నాడు:

> "వల్లకి చక్కి కాహళము
> వంశము ఢక్క హుడుక్క ఝర్ఝరుల్
> ఝల్లరి యాదిగాఁగలుగు
> శబ్దపరంపర తాళశబ్దమై
> యుల్లసిలం బ్రబంధముల
> కొప్పుగ నాడుదు రగ్రవేదిపైఁ
> బల్లవపాణు లీశ్వరునిఁ
> బంటమహీశులు పూజసేయఁగన్"

ఈ పద్యమునందలి వల్లకి, చక్కి, కాహళము, వంశము, ఢక్క, హుడుక్క, ఝర్ఝరులు, ఝల్లరి మొదలైన వాద్యవిశేష

ములలో అనేకములు శాసనములయందును పేర్కొనబడినవి. 'జగఝంప'యన్నది ఎట్టి వాద్యవిశేషమో తెలియదుకాని యదికూడ క్రీస్తుశకము పండ్రెండు, పదుమూడు శతాబ్దులలో వాడుకలో నుండినదే. ఇక జంత్రవాద్యములలో తరుచుగ శాసనములవలన తెలియవచ్చునది వీణ. ఈవీణలలో పెక్కురకముల వీణలను పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్యచరిత్రమున పర్వతప్రకరణమున పేర్కొనినాడు. అట్టివానిలో బ్రహ్మవీణ, సారంగవీణ, కూర్మవీణ, కాశ్యపవీణ, సరస్వతివీణ యనునవి కొన్ని. వీనిలో 'బ్రాహ్మి వీణ — బ్రహ్మవీణ'యే శాసనములవలన ఎక్కువగా తెలియవచ్చునది. కస్తూరివీణ, కనకవీణ యను రకములు వీణలలో మఱికొన్ని కల వని గ్రంథముల ననుసరించి తెలియనగును. కస్తూరివీణ నల్లగా నుండునట. కొన్నికొన్ని దేవాలయములలో 'బ్రహ్మవీణాస్వస్త్యయనము'నకు బ్రాహ్మణులకు వృత్తులు కల్పింపబడినవి. 'వీణతిమ్మయ', 'వీణలక్కన'అని వీణావాదనమున కడు ప్రవీణతను గాంచుటచేత కావచ్చును వీణ యన్నది బిరుదనామముగ ధరించినవారును కొందఱు మధ్యయుగమునందలి తెలుగుదేశశాసనముల ననుసరించి తెలియవచ్చుచున్నారు. ఈ విషయముల నన్నిటిని బట్టి చూడగా మధ్యయుగమున తెలుగుదేశమున సంగీత, నాట్యకళలు ప్రబలినట్లు చెప్పుటకు సందియము లేదు. చిన్న పరిమిత రాజ్యమును పరిపాలించిన మండలేశ్వరులు, సేనాధిపతులుకూడ సంగీత, నాట్యకళల నాదరించుటయేకాక స్వయముగ దాము సంగీత, నాట్యకళల నభ్యసించి వానియందు గొప్ప ప్రజ్ఞను సంపాదించి పేరొందినారు. క్రీస్తుశకము ౧౩౬౮ ప్రాంతమున జంతుర్నాటిరాజ్యమును పాలించుచుండిన సురభి వంశజు డయిన ప్రతాపవీరగంగరాజు సంగీతజ్ఞు డని

> "లక్ష్మీవాన్ వీరగంగ క్షితిపతితిలకః
> సర్వలోకాభిరామః
> ప్రఖ్యాతోరుప్రతాప స్సురభికులపయో
> రాశిరాకాసుధాంశుః,
> ఆశాధీశకృపాణాం రుచికలితయశ
> శ్చంద్రిక స్సత్కళావాన్
> సంగీతజ్ఞో వదాన్య స్సమవతు ధరణీం
> యావదాచంద్రతారమ్"

అను శ్లోకమువలన విదితమగుచున్నది. ఇట్లే క్రీస్తుశకము ౧౩౬౭ నాటి పొత్తిపుటాల మంచిరాజుంగారి కుమారుడు కృష్ణభూపతి 'సంగీతాంభోధిచంద్రు'డట — "ప్రాదాత్ కృష్ణదేవ స్సంగీతాంభోధిచంద్ర స్సకళగుణనిధి ర్వేదశాస్త్రప్రవీణః" అని సింహాచలము శాసనము. జంతుర్నాటిరాజ్య మిప్పటివిశాఖపట్టణమండలములోనిది. ఎలమంచి (ఇప్పటి యలమంచిలి— విశాఖపట్టణముజిల్లా) రాజధానిగా తత్ప్రాంతప్రదేశము నేలిన చాళుక్యవంశజుడయిన విశ్వేశ్వరభూపతి — శాబ్దాలంకారచూడామణికృతిపతి — 'సంగీత సాహిత్య సరణి' నేర్చినవాడట. ఈ యుదాహరణములు మధ్యయుగమున ఆంధ్రదేశమున సంగీతకళ వృద్ధినందిన దని చెప్పుటకు జాలును. సంగీతజ్ఞుడును, సంగీతకళాభిమానియు నైన భూవరు డున్నచో ఆతని ప్రాపును బడయుటకును, ఆతని మెప్పును పొందుటకును ఎందఱు సంగీతకళాభిజ్ఞులు బయలుదేఱుదురో వేరె చెప్పనక్కఱ లేదు. రాజపోషణముకదా సకలకళాభివృద్ధికి

ప్రాచీనకాలమున మూలకారణము ! క్రీస్తు శకము పదునాలుగవశతాబ్దిని కోరుకొండ (తూర్పు గోదావరిజిల్లా) రాజధానిగా గొత మీప్రాంతప్రదేశమును పాలించిన ముమ్మడి నాయకుని సోదరుడు శింగయనాయకుడు గొప్ప సంగీతకళాపోషకుడు. ఇతడెల్లప్పుడును వీణావాదనమునను, నాట్యగానములందును నేర్పరులయిన కాంతాజనముతో కాలక్షేపము చేయువాడని

> " వీణావాదనకోవిదేన విలస
> ల్లాస్యప్రశస్యశ్రియా
> సారస్యాస్పదగానమానవిధినా
> సౌజన్యమానాత్మనా,
> నిత్యైశ్వర్యవికాసినా నిరుపమా
> కారేణ కాంతాజనే
> నాయం కూనయశింగభూపతిలకః
> క్రీడన్ సదా మోదతే. "

అను శ్లోకము ననుసరించి తెలియుచున్నది. విజయనగరమును బరిపాలించిన రెండవ హరిహరరాయల కుమారుడు దేవరాయభూపతి గొప్ప సంగీతకళాభిజ్ఞుడట. మాండలికవంశము లంతరించినపిదప, కాకతీయసామ్రాజ్యము పతనమైనవెనుక సంగీతకళాలక్ష్మి తన కాశ్రయమిచ్చు నాధుని వెదకికొనుచు కొంతకాలము కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరముల నిలిచి, యటుపిదప కతిపయప్రయాణముల విద్యానగరమును (విజయనగరమును) జేరుకొనెను. విజయనగరము సంగీతశ్రీని మంచిముత్యాల చవికెలో కల్యాణవేదిక నధివసింపజేసి కర్పూరరత్ననీరాజనము లిచ్చి గౌరవించి మార్గాయాసఖేదము నపనయింప వీచోపులిడినది.

పాల్కురికి సోమనాథకవి రచియించిన పండితారాధ్యచరిత్రము ననుసరించి క్రీస్తు శకము పదుమూడవశతాబ్దినాటికి సంగీతశాస్త్రము పొందిన యభివృద్ధి కొంత తెలియగలదు. సోమనాథుడు ఆగ్రంథమున పర్వతప్రకరణమున తాళములు, రాగములు, గతులు, ఆలాపనములు మొదలైనవి వివరించియున్నాడు. వీని ననుసరించి సోమనాథునినాటికి సంగీతకళ ఎట్టి యభివృద్ధియందుండెనో, అప్పటికే శాస్త్ర మెంత విస్తరిల్లినదో తెలియనగును. శ్రీనాథకవిసార్వభౌముడు హిందోళ, ఘంటారవ, శంకరాభరణ రాగములను తన గ్రంథముల నుటంకించినాడు. హిందోళము అచ్చరలకు బ్రియమైన రాగమట. శ్రీనాథుడు తన భీమేశ్వరపురాణమున "హిందోళంబునఁ బాడి రచ్చరలు భీమేశుం ద్రిలోకాధిపున్' అనియు, హరవిలాసమున "అచ్చరలు పాడు హిందోళ మాలకించి యిందుమౌళి ప్రసంఖ్యాన మెసలఁడయ్యె" అనియు వ్రాసియున్నాడు. ఈ రాగము అచ్చరలకు బ్రియమయిన దగునో, కాదో కాని శ్రీనాథుని కభిమానరాగముగా గనిపించుచున్నది.

నాట్యకళ :

సంగీతకళతో సరిసమానముగా మధ్యయుగమున వర్ధిల్లినది నాట్యకళ. ఈనాట్యకళను విశిష్టముగ నభ్యసించుచువచ్చినవారు గుడిసానులును, వేశ్యలును. గుడిసానులను 'గుడిచేటు'లనియు వ్యవహరించువారు. వేశ్యలువేసిన శాసనములుకూడ గొన్నియున్నవి. బెజవాడ మల్లేశ్వరస్వామియాలయమునందలి స్తంభములమీద 'పినకూనుతలాబత్తుని కూతలు శీరామాయి' మాచద్దేవి చెక్కించిన శాసనములు కలవు. వీరు 'పృథివిం గల గోత్రంవారి కెల్లాను' పుణ్యముగా చేసిన

దానముల వివర మిందు గలదు. ఈ శాసన ఫలకములమీద 'పినకూనుతలాబత్తుడు' అను 'పినకూనబత్తుడు' మద్దెల వాయించుచున్నట్లు, మాచల్దేవి నాట్యముచేయుచున్నట్లును చెక్కిన రేఖాచిత్రము లున్నవి. మాచల్దేవి నాట్యభంగిమ చాల మనోహరముగనున్నది. ఆభంగిమలోని భావరసోద్రేకమునకు దగినట్లు పినకూనాబత్తుని మృదంగవాద్యభంగిమ కలదు. గుడిచేటులు దేవునిపరిచర్యనిమిత్తము గుడి కర్పిత లైనవారు. వీరిలో చాలమంది జంత్రవాద్యములందును, గాత్రపాటయందును కడుంగడు నేర్పరులు; మరికొందరు నట్టువులు.

ఈ నాట్యకళకూడ సంగీతకళవలెనే పదునొకండవశతాబ్దినాటికే చాల వృద్ధినందినది. దత్తిల, కోహళ, భరత, మతంగ, నందికేశ్వరాదులు నాట్యకళను పెంపొందించిన మహనీయులు.

నాట్యము ప్రధానముగ లాస్యము, తాండవము అని ద్వివిధము. 'తాండవవిద్యాప్రధానగురుడు' శివుడు; 'సుకుమారలాస్యజనని'పార్వతి. శివుడు 'డమరుధ్వానాదముల సముద్రముగలుగ ఆరభటవృత్తి దాండవం బవధరించె' నట 'ప్రళయవేళ.' కవిత్వమున నున్నట్లే నాట్యముననను దేశి, మార్గ భేదములు గలవు. తాండవము గంభీర పౌరుష ప్రతాపాటోపవిడంబనాసముద్ధతము. లాస్యము శ్రుతి, నయనపర్వములైన గానగమక నర్తనగతి విభేదములతో, చారికా కరణాంగహారభంగిమములతో సుకుమార మనోహరము. లాస్యమును పదునైదవ శతాబ్ది ప్రథమార్ధమునం దుండిన కొరవి గోపరాజు ఇట్లు వర్ణించియున్నాడు:

"తనువున గీతాలంబన
మున జేతుల నర్థవ్యూషితమును నేత్రయుగం
బున భావముఁ బదములఁ దా
ళనిర్ణయమ్మును మెఱయఁగ లాస్యము నెఱపెన్"

విన్నకోట పెద్దనకూడ నాట్యము నిట్లు వర్ణించినాడు:

"కనుఁగొన నొప్పు కంఠమున
గానముఁ, జాణల మంజులార్థక
ల్పనమును, దృగ్విశేషమున
భావములుం, జరణక్రమంబులన్
దనరు లయ ప్రపూర్ణమగు
తాళముఁ గ్రాలఁగఁ బాత్ర యొ ర్తురం
జనముగ నాడె నింపువెద
చల్లుచు విశ్వనృపాలు సన్నిధిన్."

తాళలయాశ్రిత మయినది నృత్తము; రాగ, తాళ లయాత్మకము నృత్యము. చతుర్విధాభినయములతో, సాత్వికాంగిక పూర్వకసరణులతో, శిరోభావ, చక్షుర్భావ చాలనములతో, చౌషష్టిహస్తములతో రసానందోత్పాదకమై తనరునది నాట్యము.

నృత్యములలో పెక్కురకములు కలవు. వానిలో కుండలి, దండలాసకము, ప్రేరణీ, ప్రేంఖణము, సింధు, కందుకము, హల్లీసకము అనునవి కొన్ని.

కుండలీనృత్యము నిట్లు ప్రశంసించుచున్నాడు సకలవిద్యాసనాథుడయిన శ్రీనాథకవిపరేణ్యుడు:

"కుండలీనృత్యంబుఁ గోహలాద్యాచార్య
మతభేదముల దేసి, మార్గసరణి
చారికా కరణాంగహార రేచకముల
భ్రమరికావళుల నర్తనగతులను
నాడి మెప్పించు నెట్టిచోద్యంబొ..."

కుండలీనృత్యమునకే గొండ్లి యనిపేరు.

దండలాసకము కోలాటము. విజయనగరాధిపతులు కట్టించిన దేవాలయములలో అధిష్ఠానములందు చిత్రవిచిత్రగతులతో వివిధరీతుల కోలాటము వేయుచున్న స్త్రీ చిత్రములు చిత్రితమయినవి. ఇట్టి చిత్రపరంపరను తాడిపత్రి దేవాలయమునను గాంచవచ్చును.

ప్రేరణివికృతి పేరణి. దీనికి పేరడి యనియు వ్యవహారము. ఈ పేరణమునకు సరియైన లయయుద్ధ జంపెతాళము కాబోలు. శ్రీనాథుడు—

"చాముండి యొనరించు జంపెతాళమునకు
భృంగీశ్వరుం డాడెఁ బేరణంబు"

అని వచియించియున్నాడు. పేరణీనృత్యమునకు భృంగీశ్వరుడు పెట్టినది పేరు కాబోలు.

"అంగనాజాతికి నానందమొదవ,
భృంగి ముందరివంక పేరణిమూప"

అని ప్రభులింగలీల.

"భ్రమరముల్ సాళెముల్ బయకముల్ మెరసి,
రమణఁబంచాంగి పేరణి యాడువారు"

అని పాల్కురికి సోమనాథుడు.

హిందీలో 'పేరలి'యనుపేర బరగు నృత్యవిశేషము పేరడియే కాదగునని నా యూహ. పేరలి తాండవనృత్యమున నొక భేదమనియు, ఇందు అంగవిక్షేప మధికమనియు, అభినయము కొద్దియనియు, ఇది 'దేసి' యనికూడ చెప్పబడుచున్నదనియు హిందీశబ్దకోశము.

ప్రేంఖణము రూపాంతరము పెక్కణమనికూడ చెప్పుదురు. ఇది యభినయముతోడి నృత్యవిశేషమేకాక అష్టాదశ ఉపరూపకములలో నొకటి. ఏకాంకరూపకము. దీనిని సాహిత్యదర్పణకారు డిట్లు వివరించుచున్నాడు:

"గర్భావమర్శరహితం ప్రేంఖణం హీననాయకమ్
అసూత్రధార మేకాంక మవిష్కంభ ప్రవేశకమ్
నియుద్ధసంఫేటయుతం సర్వవృత్తి సమాశ్రితమ్
నేపథ్యే గీయతే నాందీ తథా తత్ర ప్రరోచనా."

ఈ రూపకమున సూత్రధారు డుండడు; విష్కంభములు, ప్రవేశకములు ఉండవు; ఇందలి నాయకుడు హీనజాతినాయకుడు. ఇతివృత్తము వీరరసప్రధానము. నాందీ, ప్రరోచనములు నేపథ్యముననే జరుగును. ఒక్కటే అంకము రూపకమంతయు గలిపి.

సింధునృత్యవిశేషము 'దేసి' చిందు అని నాభావన. చిందునే సంస్కరింపగా సింధురూపము నొందినది కావచ్చును.

కందుక మన్నది బంతియాడుచున్నట్లభినయించు నృత్యవిశేషము. వినుకొండ వల్లభరాయుడు తన క్రీడాభిరామమున బాలాజనుల కందుకక్రీడ నిట్లభివర్ణించినాడు:

"పంచారించిన చేతి చన్నులయియుం
బ్రాలంబముల్ ప్రాలఁగాఁ
గాంచీ నూపుర కంకణక్వణనముల్
గర్జింప బాలాజనుల్
కించిన్న్యంచ దుదంచిత క్రమముగాఁ
గ్రీడించెద రూర్చుడుమా
చంచత్కాంచన కందుకత్రయముఁ
సవ్యాపసవ్యంబులన్."

హల్లీసకమునకు హల్లీశక మనియు, హల్లీషక మనియుగూడ వ్యవహారము. దీనిని హేమచంద్రు డిట్లు వివరించియున్నాడు:

"మండలేన తు యన్నృత్యం హల్లీశక మితిస్మృతమ్,
ఏకస్తత్ర తు నేతా స్యాద్గోపస్త్రీణాం హరిర్యథా."

"మండలేనతు యన్నృత్యం స్త్రీణాం హల్లీసకంతు తత్" అని పాఠాంతరము. స్త్రీలు అనేకులుచేరి మండలాకారముగ దిరుగుచు చేయు నృత్యమిది. అభినేత యొక పురుషు డుండును. అతని యాదేశముమీద స్త్రీలు వలయాకారముగ దిరుగుచు నృత్యము చేయుదురు. కంకంటి పాపరాజు తన యుత్తరరామాయణమున హల్లీసక నృత్యవిధమును కన్నులకుగట్టినట్లు ఇట్లు వర్ణించియున్నాడు:

"అన్యోన్యహస్త దండావృత్తి లెసఁగ నొం
డొరుల సాముఖ్యంబు బొంది యొంది
యీవలావల వచ్చి యితరేతరముఁ గొల్చి
నిలిచిన వెలఁదుల నిలిచి నిలిచి
కంకణ మంజీర కాంచికల్ మ్రోయ స
వ్యాపసవ్యస్ఫూర్తి మాపి మాపి
తాళ నాద్యర వానుకూలంబుగా మంద
ద్రుత మధ్యగములఁ దిరిగి తిరిగి
యు పమరసోపమానంబు నభినవాతి
చిత్ర వర్తన భంగులఁ జెలఁగి చెలఁగి
విడివడిన మన్మథోన్మద ద్విరదములన
సతులు హల్లీసకము సల్ప సంతసిల్లి."

తెలుగుదేశమున కంకంటి పాపరాజుగారి కాలమున హల్లీసకనృత్య మెట్లు సలుపుచుండిరో యీ పైపద్యమువలన దెలియవచ్చుచున్నది. పాపరాజుగారు పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటివారు; అయినను తెలుగుదేశమున మధ్యయుగమునాటనుండి సంప్రదాయసిద్ధముగ వచ్చుచుండిన పద్ధతిని ఆయన వర్ణించినట్లు చెప్పుట కభ్యంతరముండదు. ఈ పద్యమునకు పూర్వపు పద్యమున పాపరాజుగారు తననాటికి ఆంధ్రదేశమున నున్న నృత్యవిశేషము లితరములను కూడ ఈ క్రిందిరీతిని దెలుపుటయేకాక హల్లీసకమున పాల్గొన్న యింతుల సంఖ్య కూడ దెలిపినారు :

"అభినయంబుల కొప్పు లరుదైన తీరుపుల్
వెలయఁగాఁ బదచాళివిధ మొకర్తు
లాగు మైమఱియుఁ బల్లటియుఁ గత్రియుఁ బెక్కు
విలసిల్లు జక్కిణీవిధ మొకర్తు
కిఱుఁ దాళము లుగ్గడించుచోఁ దీరుచో
వింతగాఁ బేరణివిధ మొకర్తు
నలరి వినిపింపఁ బతి మెచ్చ నంతనేడ్వ
తిరువు రెనమండ్రుఁ బదియాఱు నూరును ముప్ప
దిద్దఱును వదివలువురు హెచ్చుగాఁగ
బంతులై వంతులూరి యయ్యింతు లెల్ల."

"అన్యోన్యహస్తదండావృత్తి లెసఁగ" అని పైపద్యముతో నన్వయము. శబ్దరత్నాకరకర్త 'పదచాళి' యన్న నృత్యవిశేషమునకు పెక్కణమని యర్థము చెప్పుచున్నాడు. జక్కిణి, కత్రి యనునవి నాట్యముతో గూడిన రూపకములవంటివి. వీని పరిణామమే యక్షగానము. 'కత్రశాలాస్వామి' యట మైలారదేవుడు - 'భైరవుని జోడి జోడు'. మైలారదేవర సంబరముసందర్భమున 'గొరగపడుచు' అభినయమును వల్లభామాత్యు డిట్లు ప్రశంసించియున్నాడు :

"వీరు మైలారదేవర వీరభటులు
గొండ్లి యాడించుచున్నారు గొరగపడుచు
నాడుచున్నది చూడు మూర్ధాభినయము
తాను నైట్టికసీలంతికాని లేఁడు."

"వెనుకకు మొగ్గవ్రాలి కడు
విన్నను వొప్పఁగఁ దొట్టెవీల్లలో
ముణిఁగి తదంతరస్థ ముఖ
ముంగర ముక్కునఁ గ్రుచ్చికొంచు తే

చెను రసనాప్రవాళమున
శ్రీఘను గ్రుచ్చెను వల్లపూస పే
రనుపమలీల నిప్పుడుచు
పాయము లిట్టివి యెట్లు నేర్చెనో."

నాట్యావసరములబాడు గీతప్రబంధములలో పెక్కుభేదములు కలవు. వానిలో 'పంజళము' ఒకటి.

"పాడి మెచ్చించె నొకయింతి పంజళమున
నాడి మెచ్చించె లేమ లాస్యమున నొర్త."

అని శ్రీనాథుడు. పంజళమునుగుఱించి యింత కధికము నాకు దెలియదు.

ధ్రువాప్రబంధము మఱియొకటి. ధ్రువయనగా దరువు. ఇది ప్రవేశ, నిష్క్రమణాది చతుర్విధములది. విజయోత్సవముల సందర్భమున ధ్రువాగానము విశేషము. శత్రుసంహారము గావించి విజయలక్ష్మీ సమేతుడై భూనేత నిజనగరప్రవేశ మొనరించుసందర్భమున చాటూదాహరణ జయఘోష చక్రవాళాదిప్రబంధములతోపాటు 'ప్రావేశికధ్రువాగానము' కూడ వెలయుచుండెడిది. ధ్రువాప్రబంధసరణికి వాద్యము లెట్లు ప్రయోగింపబడునో కొలని గోపరాజు చిత్రముగ సొగసుగ నిట్లు తెలిపినాడు :

"గంధర్వుల్ పదునాల్గుదోవములు ద
క్కం దాళ మానంబులన్
గాంధర్వంబు ధ్రువాప్రబంధసరణిన్
గావింపఁగా వాద్యముల్,
ధిం ధిం ధిక్క ధిమిక్క తక్కధికతోం
ధిక్కత్తకోఝుక్కిణిం
ధిం ధాం ఝుంకకు ఝుక్కుధిగ్ధిడధి ధా
ధీ యంచు మ్రోసెన్ వెసన్."

మధ్యయుగమున సాధారణగృహస్థు నాగరికు డనిపించుకొనుట కవసరమయినవి నాలుగు లక్షణములు. ఇవి లేనిచో అతడు 'పశువే' నట తెలియునా యానాలుగు లక్షణము లేవో—

"గద్యము పద్యముం బెనుపఁ
గైకొను వాఁడె, ధ్రువాప్రబంధ సం
పద్యతఁ గాఁట యుండె, మృగ
భామలఁ బ్రొద్దులుపుచ్చు వాఁడె (!) లో
కోద్యములకుఁ గాంచుఁ బెంపుఁగు
వాఁడె గదు స్మరియించుఁగాక యో
విద్యలు నేరఁడేనిఁ బృథి
విం బసు వాతఁడెగా గణింపఁగన్."

ఎంతటి యసిధారాపరీక్ష యిది? ఈ పరీక్ష కాగగలవా రానా డెందరుండిరో. గంధర్వులుకూడ ఆనాడు ధ్రువాగానముచే యభిమానించిన ట్లున్నారు. కానిచో శ్రీనాథుడు—

"ఆవేళను గంధర్వులు
కైవారపదానుసారకమనీయముగాఁ
బ్రావేశికధ్రువాగా
నావళులం బరిఢవించి రంచితలీలన్."

అని యెందుకు వ్రాయును?

ఏలాప్రబంధముకూడ ప్రబంధములలో లెక్కయే. చూడుడు చిన్నకోట పెద్దన ఏమనుచున్నాడో :

"అలినాదంబులు దానమానములుగా
నాలప్తిఁ గావించుఁ దొ
య్యాలి యొక్కర్తె పాడు విశ్వపతి నే
లాదిప్రబంధంబులన్
దెలివిం గైకొని యొక్కర్తె సాంగముగ న
ర్తించుం; గళాసించు ను
గ్మలి యొక్కర్తె ప్రవాలు సోలములతోఁ
గానంబకిగోష్ఠిచేన్."

వీరచరిత్రములు పాడుటకు ద్విపదప్రబంధము ననువైన దేనట. పల్నాటివీరుల కథను ద్విపదప్రబంధమున బాడునప్పటి రీతిని ఎంత చక్కగ వర్ణించినాడో చూడుడు వల్లభ రాయుడు :

"ధృతతాళంబున వీరసంభితకఘుం
ఘుం ఘుం కిటాత్కారసం
గతివాయింపుచు సాంతరాళిక యతి
గ్రామాభిరామంబుగా
యతిగూఢం ద్విపద ప్రబంధమున వీ
రానీకముం బాడె నా
కృత ప్రత్యాకరముం గుమారకులు ఛీ
ట్కారంబునం గూలగన్.

"గర్జించి యరసి జంఘాకాండ యుగళంబు
వీరసం బెసం గోల ప్రేయు నొకండు
ఆలీఢపాదవిన్యాసమొప్పఁగ ప్రాలి
కుంతాభినయముఁ గైకొను నొకండు
బిగువుఁ గన్నుల నబ్బు బెదరుఁజూపులతోడ
ఛీట్కార మొనరించుఁ బెలుచ నొకఁడు
పటుభుజాస్ఫాలన పరిపాటి ఘటియిల్ల
ధరణి యాస్ఫోటించి దాఁటు నొకఁడు
ఉద్ది ప్రకటింప నొక్కరుం డోలవాఁడు
బయలు గుట్టంబు భంజిల్లఁ బఱపు నొకఁడు
కొడుము దాటింపుచును బెద్దగోలువులోనఁ
బడఁతి పల్నాటి వీరులఁ బాడ నపుడు."

రెడ్డిమన్నీలు పరిపాలించిన కాలమున గూడ నాట్యకళ చాల అభివృద్ధిదశయందుండెను. అనవోతభూపతి కుమారుడైన కొమరగిరి రెడ్డి వసంతరాజీయ మనుపేర నాట్యశాస్త్రమును రచించినాడట. అతని యాస్థానమున లకుమాదేవి యను నర్తకి క్రొత్త క్రొత్త పోకడల నాట్యార్థ రహస్యముల నభినయించుచువచ్చినదట.

ఈరీతిని మధ్యయుగమున ఆంధ్ర దేశమున సంగీతనాట్యకళలు రెండును కవలపిల్లలవలె వృద్ధినొందినవి. సంగీత, నాట్య, అభినయములతో నాటకములు వాడుకలోనికి వచ్చినవి. పురాతన రాజచరిత్రములను, శివ, కేశవలీలలను నాటకమాడువారు. 'దేశి' నాటకము ఆనాటికి వాడుకలో నుండిన గీతా ప్రబంధసరణుల నన్నిటిని బొదివికొని యక్షగానరూప మలవరించుకొన్నది ఈ కాలముననే.

"ప్రముఖపురాతన పటుచరిత్రములు
క్రమమొంద బహునాటకము లాడువారు
లలితాంగ రసకళాలంకార రేఖ
లలవడ బహురూప మాడెడువారు
గరణముల్ మెరవణుల్ గతులు చిత్రములు
నరుదుగ వడ్డంగ మాడెడువారు
. . . .
భారతాదికథలఁ జీరముఖులఁగుల
నారంగ బొమ్మల నాడించువారు
గడు నద్భుతంబుగఁ గంబసూత్రంబు
లమరంగ బొమ్మల నాడించువారు
నాదట గంధర్వయక్షవిద్యాధ
రాదులై పాడెడు నాడెడువారు
విధమున ప్రచ్ఛన్నవేషముల్ దాల్చి."

అని తననాఁడు వాడుకలో నుండిన నాటకాదికములను పాల్కురికి సోమనాథుడు మనకు దెలియజేయుచున్నాడు. పురాతన రాజదేవతా చరిత్రములే కాక ప్రసిద్ధ వారస్త్రీ చరితములుకూడ నాటకములు కట్టి యాడు సంప్రదాయ మున్నట్లు వల్లభరాయని క్రీడాభిరామమునందలి—

"(మాచల్దేవి వారాంగన) చిత్రశాలాప్రవేశంబు చేయుచున్న యది పుణ్యాహవచనకాలంబు మీరునుఁ బచ్చనిపిల్లికూటంబుఁ జూడవచ్చునది యనిన,

"తెప్పగాక కిరాట! యీ తేమి చరిత
మాడుదురు నాటకంబుగ నవనిలోన
దీనిఁజూడంగఁ బోదమా యీ నెపమున
నరసి చూతము మనకేమి యచట నవచు."

అను విషయమునుబట్టి విదితమగుచున్నది.

ప్రసిద్ధుడైన కాకతి గణపతిదేవమహారాజు గజసాహిణి జాయప సేనాని ఒక గొప్ప నట్టువరాజు. ఇతడు నాట్యాచార్యుడు మాత్రమేకాక 'నృత్త రత్నావళి' అను పేర నాట్యశాస్త్రమునుగూడ రచించిన కళావిజ్ఞాని. ఈ గ్రంథమువలన ఆనాడాంధ్రదేశ మాదరించిన నాట్యవిశేషములు కొన్ని తెలియగలవు.

మధ్యయుగము ప్రధానముగ శైవము విజృంభించిన కాలము. శివుడు నాట్యాధిదైవము. తాండవవిద్యాగురుడుకదా ఆ నటరాజు!—ఆటపాటలకు, నాట్యకూటములకు ఇంకేమి కొదవ? కాకతిభూపతుల కాలమున ఆంధ్రదేశమున పొటమరించిన శిల్పమంతయు నాట్యచిత్రాత్మకమయినదే. పాలంపేట, రామప్పగుడులలోని శిల్పచిత్రములు వివిధ నాట్యభంగిమములను స్వీకరించుచు కనుల పండువు సేయుచుండును. ఏకశిలానగరము (ఓరుగల్లు)నందలి స్వయంభూలింగ దేవుని యాలయము స్తంభములమీద—ఆయొక్క యాలయముననే కాదు, ఇతర ఆలయముల యందును—ఆనాటి యాంధ్రశిల్పులు అంకణమునందలి పదియవవంతుభాగమునగూడ పార్వతీపరమేశ్వరుల లాస్య, తాండవరూప లీలలు అతిసూక్ష్మముగ చెక్కి తమ కళానైపుణ్యమును ప్రదర్శించినారు. మధ్యయుగము ఆంధ్రదేశమున సంగీత, నాట్యకళావిజృంభణాయుగము. చిరస్మరణీయము కదా అది!

నేను మహాత్ముని అనుసరించుటకు కారణము

= శ్రీ సర్ పూసపాటి విజయానందగజపతి =

మన సాంఘిక రాజకీయాలలో సంభవించిన విచిత్రములందు నాలో కలిగిన పరివర్తన ఒకటని నా మిత్రు లన్నారు.

నేను ఆగర్భశ్రీమంతు ణ్ణవటమేకాకుండా మా తెగవా రందరు ఉగ్గుపాలతో నేర్చుకొన్న ప్రభుభక్తిపరాయణత్వంకూడా చిన్ననాటనే నా కలవడింది. అప్పటికి అమలులో వుండే పాలక వర్గానికి భక్తితత్పరుడు కాకుండా జమీం దారైనవాడెవ్వడూ వుండలేడు. కాని ప్రతి మానవుడి జీవితంలో కలిగే అద్భుత పరిణామాలను గురించి మనస్తత్వవేత్త లెవరైనా చెప్పగలరు. అసలు యధార్థం ఏమిటంటే ఆంగ్లేయునితో ఎంత సన్నిహితంగా సంచరిస్తే, అంత స్పష్టంగా అతడికీ మనకీ వుండే సంబంధంయొక్క మిథ్యా, కృత్రిమత్వం కండ్లకు కట్టుతుంది. ఆంగ్లేయుల్లో పెద్దలతో మనం విందు లారగించవచ్చు; గొప్పవారి సరసన భోజం చెయ్యవచ్చు; మహోన్నతులతో భాయి భాయి అంటూ బుజాలుకలిపి తిరగవచ్చు; గవర్నమెంటుభవనంలో గాని, రాజప్రతినిధి యింట గాని గౌరవనీయులైన అతిథులుగా వుండవచ్చు. చీట్లాటలో వారిని చిత్తుచేయవచ్చు; క్రికెటులో వారిని అవలీలగా వోడించవచ్చు. మనలను చూసి వారు సంతోషిస్తారు; ప్రేమిస్తారు. అయితే, అ దేమి చిత్రమో గాని వారికీ మనకీ మధ్య హిమాలయంలాంటి పెద్దగోడ వొకటి అడ్డువున్నట్టు అంతలో స్ఫురిస్తుంది.

తాము పాలకవర్గానికి చెందినవార మని ఆంగ్లేయు లెన్నడూ మరువలేరు. ఉత్తమోత్తముడైన భారతీయుడు సయితం అధమాధముడైన ఆంగ్లేయుడికిజోహారుచేయవలెననే భావాన్ని వారెన్నటికీ విస్మరించలేరు. ఆంగ్లేయులయొక్క ఈవైఖరి మనలో అణగియున్న స్వతస్సిద్ధమైన భారతీయత్వాన్ని పైకుబుకిస్తుంది. జ్ఞానోదయం లాగా అది నీలో వుత్పన్నం అవుతుంది. పాత వాసనలను వదిలి కొత్తబాంధవ్యాలకోసం నీ మనస్సు పరిశోధిస్తుంది. నాలో కలిగిన పరివర్తనకు కారణం యిది తప్ప మరొకటి కాదు. ఇది కేవల మనస్తత్వానికి సంబంధించిందే.

భూకర్షణ శక్తినుంచి తప్పించుకో గల మని అనుకోటం ఎలాంటిదో, ఈ కాలంలో భారతీయుడైవుండి గాంధీతత్వానికి ఆకర్షింపబడకపోవటం అలాంటిది. నిర్జీవంగానీ, సజీవంగానీ విగ్రహారాధన అనేది

మనలో పాతుకుపోయివుంది. భారతభూమి ప్రధానంగా అవతారాలకు ఆలవాలమైన దేశం. రాజకీయాలమాట అలావుంచండి; భారత దేశానికి ప్రపంచంలో ప్రత్యేకతసంపాదించిన మహోన్నత వ్యక్తినిగురించి ఏ భారతీయుడు గర్వించడు? ఫకీరుగానీ, అమీరుగానీ ప్రతిభారతీయుడిలోనూ త్యాగతత్వం ఎముక కంటుకొనివుంది. గాంధీమహాత్ముని జీవిత నిరాడంబరత అప్రతిమానమైనది. మన మత, సంస్కృతుల ఉదాత్తత యావత్తూ ఆయనలో మూర్తీభవించి వుండడంచేత నే గాంధీజీ అంటే మన కంతటి ఆకర్షణ. దానిని కాపాడటానికే మహాత్ముడు చరిత్రాత్మకమైన నిరశనవ్రతంలో ప్రాణాలొడ్డాడు. ఆయన మహాత్యాగం నన్ను ఆత్మపరిశోధనకు పురికొల్పింది. ఎంతటి మహోన్నతపథాలకు ఆత్మ ఎగిరిపోగలదో ఒక్క త్రుటిలో మెరుపు భంగి నాకనుభూతమైంది. మనలోని పతితులయెడలా, నికృష్టులయెడలా మనకు గల బాధ్యతలను గురించి నాకది కనువిప్పు అయింది. గాంధీమహాత్ముని జీవితం భగవద్గీతానుష్ఠానం. మహాత్ముని హిందూమతావలంబనం సంవత్సరంలోని రుతువులవలె కాలానుగుణ్యమూ, స్వయంపోషకమూనైనది.

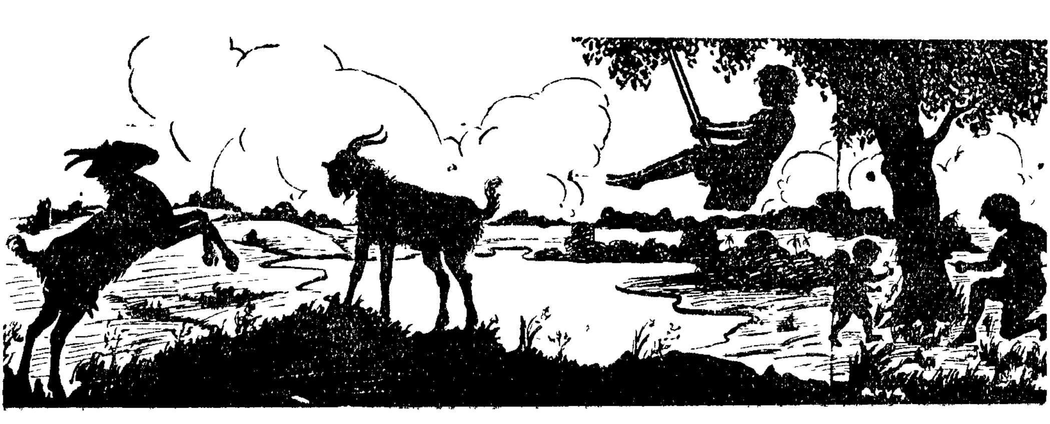
సత్య, అహింసలను గురించిన జిజ్ఞాసను మనం వేదాంతులకు వదిలివేయవచ్చు. కాని, సిద్ధాంతపూర్వకంగా సత్యాన్ని ఎట్లా కాదనలేమో అట్లాగే అహింసాసిద్ధాంతాన్ని కూడా కాదని వాదించలేము. మానవుడు అహింసను పూర్తిగా ఆచరించగల పరిణతిని పొందాడా అన్నది వేరేవిషయం. అతడింకా ఆ స్థితికి రాలేదనే నా అనుమానం. మనల్నింకా యుద్ధాలు వదలలేదు. మరికొన్ని రుధిర స్నానాలతోగాని ప్రపంచచరిత్ర పూర్తి కానట్టు తోస్తుంది. కాని, అంతమాత్రాన ప్రవక్తల దివ్యసందేశాలను, వారి కర్తవ్య పాలనను, వారి భావౌన్నత్యాన్ని మనం కాదనలేము. దేశభక్తుడుగా కంటె మహా ప్రవక్తగా ప్రపంచంలో మహాత్ముడికిగల స్థానం అధికమని అంగీకరించక తప్పదు. బుద్ధుడు, ఏసుక్రీస్తులవంటివాడు గాంధీమహాత్ముడు.

అన్యోన్య ప్రతికూల శక్తులవల్ల మానవ స్వభావం విచిత్రగతుల సంచరిస్తుంది. దైనందిన ప్రత్యక్షజీవితంలో అహింసావలంబనం మనకు అసాధ్యం కాబట్టే దానిని ఆదర్శంగా మనం ఆరాధిస్తున్నామేమో! అందుచేతనే మహాత్ముడికి మన హృదయాల్లో స్థిరమైన స్థావరం ఏర్పడ్డది. అంగుష్ఠమాత్రుడైన ఈ ప్రవక్త మనల్ని సందర్శనమాత్రంచేతనే ఆకర్షించుకుంటాడు.

ప్రతి క్రికెటు ఆటగానివలె నేను కూడా నిర్మాణశక్తియొక్క విలువనూ, ఐకమత్యావశ్యకతనూ, అందుకు వలసిన త్యాగాన్ని గ్రహించి, గౌరవించ గలిగాను. ఈ గుణాలు గాంధీమహాత్ముడిలో కొల్లలుగా కనపడుతాయి. మహాత్ముడు ఈ గుణాలను తన మిత్రులకూ, అనుచరులకూ కూడా అనుగ్రహించాడు. ఏకీభావంతో కలిసి పనిచేయడం మనకు నేర్పినవాడు గాంధీమహాత్ముడే. సగం ఘనీభవించి, అపక్వస్థితిలో ఉన్న కాంగ్రెసును చేపట్టి దానిని ఉక్కుముక్కలాంటి ఇటుకగా తయారుచేసిన మహానిర్మాత గాంధీమహాత్ముడు. ఆ ఇటుకకు అచ్చును తయారుచేయటమే కాకుండా, అది ఘనీభవించేలోపుగా దానికి

తీర్పులు తీర్చి, రూపురేఖలు దిద్దాడు. సామాన్యదృష్టికి అసంభవంగా కనిపించే సత్యమూ, అహింస అను ఆదర్శాలమీద ప్రపంచంలోకెల్లా గొప్పదైన స్వచ్ఛందసేవా సంస్థ నొకదాన్ని నిర్మించి పోషించడం అల్ప విషయంకాదు. ఆఆదర్శాలకతడు వివిధగతుల నిర్మాణరూపం కలగజేశాడు. వాటిలో ముఖ్య మైనది కాంగ్రెసు 'నిర్మాణకార్యక్రమం.' హిందువుల ఏకత్వం, భారతైకమత్యం, మహిళోద్ధరణ, గ్రామపునరుద్ధరణ — ఇంకా ఇలాంటి అనేక మహద్విషయాలనుగురించి మనందరికంటె ఎన్నో వత్సరాలు ముందే ఆలోచించాడు; నేటికీ ఆలోచిస్తున్నాడు. అతడు కొట్టిన ప్రతిదెబ్బకూ పాతసంకెళ్లు ఫెళ్లున రాలిపోతూ వున్నవి. ఒకవంక పరపరిపాలనాభవనంనుంచి వొక్కొక్కటిగా ఇటుకలనన్నిటినీ లాగివేయటమే కాకుండా, వేరొకవంక మన భవిష్యదావాసమైన ఆ స్వరాజ్యభవనానికి ఒక్కొక యిటుకను పేరుస్తున్నాడు. నిర్మూలనంతో బాటు నిర్మాణమూ, సంహారంతోబాటు సృష్టీ చేయగల అదృష్టం ప్రపంచేతిహాసంలో ఏ కొద్దిమంది వ్యక్తులకోగాని లభించదు. గాంధీమహాత్ముడు మనకు స్వాతంత్ర్యాన్ని తెచ్చిపెట్టడమే కాక దానిని వినియోగించుకోడానికీ, సంరక్షించుకోటానికీ కూడా శక్తిసామర్థ్యాలను ప్రసాదించాడు. గాంధీ జీవితానికంతటికీ ఇది మకుటప్రాయమని భవిష్యచ్చరిత్రకారులు కీర్తిస్తారు. తరతరాలుగా భారత సంతతి అత్యంత కృతజ్ఞతాభావంతో సంస్మరించగలదు.

మనం కాంక్షించే విప్లవం మనమీదనూ, మనవెంటనూ, మనతోనూ ఉన్నదని తెలుసుకోలేక 'ఇంక్విలాబ్ జిందాబాద్' అని అంటున్నాము. అలాగే, ధర్మసంస్థాపనార్థం అవతరించుతాడన్న ఆ మహాపురుషుడు ఎన్నడో రాబోవడంలేదు; మనతోనే వున్నాడు. అట్టి యుగపురుషుని అడుగుదమ్ములలో నడవగల అవకాశాన్ని కోల్పోయే మందభాగ్యుడెవడుంటాడు?

శ్రీ రామ రక్ష

— శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రి —

ఆమె కలకంఠ కవయిత్రి యయ్యెనేని;
తరుణాకరుణవసంతగీతమ్ము నేను.
ఆమె వాసించు శేఫాలి యయ్యెనేని;
నేను సహకారశాఖనై నిలుతు నచట

ఆమెయే శరచ్చంద్రిక యైనయెడల;
ఆహరింతు కళానిధి నగుచు నేను.
ఆమె తొలుకారు మెఱపు తానయ్యెనేని;
ఉఱుములెలుఁగని జలదమై యుందు నేను.

ఆమె పెనుభూతమైనచో; అంధకార
బంధుర దురంత దుర్గాంత భయద గహన
కుహరవిహారజడీభూత ఘూకము నయి
ఇఱికికొందు సంసారంపు టిరులగముల.

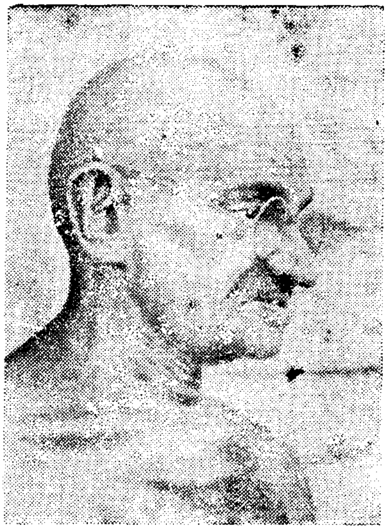
ఆమెయెడఁద అయశ్శిలాకోమలంబు
నాయెడంద పన్నీటి చందనపుఁ గడు.
ఎంచి వరియించికొన్నార మిరువురమును
ఆమెకును నాకుఁగూడ శ్రీరామరక్ష.

గాంధీమతముయొక్క భవిష్యత్తు

= శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య =

I

మానవస్వభావములో భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులు మానవకోటికంటెకూడా ఎక్కువగా నిందాస్తుతులకు పాత్రము లయినవి. ప్రతివానికిని తన పూర్వు లెవరో, తా నెవరో, తన సంతతివా రెవరో తెలిసికోవలె నను కోరిక యుండుట సహజము. అంతే కాక తన యొక్క భూత వర్తమానములు తా నెరిగియున్నను తన భవిష్యత్తు ఎట్లుండునో తెలిసికొనవలె నను అపేక్ష గలిగియుండును. ఎప్పుడో ఒకప్పుడు తన జాతకమును జ్యోతిష్కునికి గాని, తన అరచేయి సాముద్రికునికిగాని చూపించనివా రుండరు. ఏప్రకారముగా నాస్తికులు ఆపత్తునందు దైవము పేరు దలతురో అట్లే జ్యోతిషమునందు నమ్మకము లేదని పాటించువారును దానికి అంత ఎక్కువగా లొంగిపోవుట తటస్థించును. గాంధీ మహాత్మునికి మాత్రము తన జ్యోతిషము తెలిసికోవలె నను ఇచ్ఛ యున్నట్లు ఎచటను నిదర్శనము కానరాదు. కాని వీరియొక్కయు, వీరి ఉద్యమముయొక్కయు భవిష్యత్తు ఎట్టిదిగా నుండు నని పత్రికా సంపాదకు లయినను ప్రశ్నింపక పోరు. ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులవారి అట్టి ప్రశ్నకే ఈవ్యాసము జవాబుగా వ్రాయబడుచున్నది. ఇట్టి జవాబును సమగ్రము చేయవలెనన్న యెడల మహాపురుషులు ఎటువంటివారో, గాంధీ మహాత్మునకును వారికిని ఏమైన తారతమ్యము గలదో, మహాత్మునిబోధలు, తత్వములు, సిద్ధాంతములు చిరస్థాయిగ నుండగలవో, లేక తాత్కాలికపు వెలుగు వెలిగి చల్లారిపోనై యున్నవో మనము విచారించ వలసియున్నది.

మన దేశమందు అనేకులు గొప్పవారు పుట్టియున్నారు,గతించినారు. కొందరి పేర్లు నూర్లకొలది సంవత్సరములు నిలిచియున్నవి. మరికొందరివి వారి పరిమితకాలము ఎంతో అంతవరకే ప్రకాశించి పిమ్మట మరుపుపాలయినవి. శంకరుడు యోగుడు కాడు; వీరుడు కాడు— మతసంస్కర్త. ఇప్పటికి ఈయన లేరు. కాని 1200 సంవత్సరములు ప్రఖ్యాతిపూర్వకముగ నిలిచియుండుటయేకాక రానురాను దైవతుల్యుడుగ పూజింపబడు చున్నాడు. రామానుజులు, మధ్వులు, అంత కాకపోయినను గొప్ప కీర్తినే సంపాదించినారు. గాంధీగారి పేరు 700 సం.లు నిలిచియుండు నని ఒక జ్యోతిష్కుడు చెప్పియున్నాడు. 700 సం.లు నిలుచునో, 7000 సం.లు నిలుచునో ఎవరు చెప్పగలరు? ఒక్క సంగతి మాత్రము సులభముగా గ్రహింపదగును. ఈయన చేసిన బోధలు మానవకోటియొక్క ఐహికాముష్మిక సుఖములకు చిరస్థాయియగు ఆధారము లగుననుటలో అభిప్రాయభేద మెంతమాత్రమును లేదు; అతిశయోక్తియు లేదు.

ప్రపంచము ప్రేమమీదనే ఆధారపడియున్నచో, అట్టి ప్రేమ మానవజీవితమునకు పునాదియగు యత్నమును గావించిన గాంధీ మార్కండేయులు, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు మున్నగు అష్ట చిరంజీవుల తుల్యుడగును.

వీరి సిద్ధాంతములను ఈరోజున ప్రజలు ఉపేక్ష చేయవచ్చును, హేళన చేయవచ్చును, ధిక్కరింపవచ్చును. కాని, వానికి ఎన్నటికైనా లొంగిపోక తప్పదు.

II

సిద్ధాంతకర్తలు ఏసిద్ధాంతమునైనను ఉపక్రమించినచో తమ సిద్ధాంతమును ఆచరణలోనికి ఎట్లు తీసుకొనిరావలెనను సమస్యను ఎదుర్కొనుట వారి పనికాదు. వారిపని అల్లా సమస్యయొక్క ప్రాతిపదిక విషయమును కనిపెట్టి దానిని తేల్చు విధానమును నిర్ణయించుటయే కాని తేల్చు సాధనములను నిర్ణయించుట వారి పని కాదు. ముఖ్యమైన విషయమేమంటే, ప్రాతిపదికరీత్యా ఏసిద్ధాంతమైనను సక్రమమయినదా, కాదా అనియే. ఆ భావన క్రియాచరణలోనికి తెచ్చుట కష్టము కావచ్చును; కాకపోవచ్చును. ఎప్పుడైతే సిద్ధాంతముయొక్క సాధ్యాసాధ్యములను గూర్చి సిద్ధాంతకర్త యోచించుతాడో అప్పుడే సిద్ధాంతమునందలి సత్యమును మరుగుపరచినవాడగును. ద్రష్టల కంటికి తాను తారామండలములోని నక్షత్రములవలె ప్రకాశింపజాలడు. ఏరోజుకారోజు కనిపించు రోగనిదానము చేయగల్గిన భిషఙ్మణి కాజాలడు. కాని ఏగుణమున కాగుణము కుదిర్చే వైద్యుడు కాగలడు. ఈ తత్వమునకు సంబంధించిన కార్యక్రమమును విపులీకృతము చేయువాడు తన గమ్యస్థానమును మాత్రమే దృష్టియందుంచుకొనవలెను. రాజకీయ నాయకుడు గమ్యస్థానమును అన్వేషించి నిర్ణయించవలసిన కర్త. సిద్ధాంతకర్తయొక్క మనస్సు ఏదైనను శాశ్వతమైన సత్యాన్వేషణయందే వినియోగపడును (సంచాలనముచేయును). కాని రాజకీయ నాయకుని యొక్క దృష్టి ఆ సిద్ధాంతములను సాధింపజేయు కార్యసాధనమును వెదకుచుండును. మొదటనున్న ఈగణ్యత, ఉత్కృష్టత, మహత్తు సిద్ధాంతముయొక్క నిరంతరసత్యముమీదనే ఆధారపడియుండును. రెండవవారియొక్క గొప్ప, ఉత్కృష్టత, మహత్తు వారియెదుట వుంచబడిన సత్యమును ఆచరణలోనికి తెచ్చు మార్గమును సక్రమముగ యోచించినారా, లేదా అనే అంశముపై ఆధారపడివుండును. వీరిమహత్తు తమ కార్యప్రణాళికయొక్క జయాపజయములపై ఆధారపడియుండును. అనగా గమ్యస్థానమును పొందగల్గిరా, లేదా అనే అంశముపై ఆధారపడివుండును. సిద్ధాంతకర్తలును, తత్వవేత్తలును నిర్ణయించిన గమ్యస్థానమెప్పటికిని పొందబడజాలదుకదా! మన మనస్సు, దృష్టి, మన భావములు, యోజనలు సిద్ధాంతము వెళ్లినంతదూరము వెళ్లజాలవు. అందుచేతనే గమ్యస్థానము పరిపూర్ణముగా పొందబడదు. కారణము మన స్వభావముయొక్క దౌర్బల్యమే, అసంపూర్ణతయే. ఆకారణముచేతనే సిద్ధాంతము యెంత శక్తివంతమో అంత అనాచరణీయము. రాజకీయ సిద్ధాంతియొక్క జయాపజయములు కార్యాచరణనుబట్టి నిర్ణయింపబడజాలవు. ఇందుకు భిన్నముగ సందర్భము లున్నపుడు అట్టి సిద్ధాంతులయొక్కయు, మత స్థాపకులయొక్కయు మహత్తు అత్యున్నతమైనట్లు ఎన్నడును అంగీకరింపబడజాలదు. ఏలయన, వారియొక్క నైతికబోధలు ఎప్పటికిని పూర్ణముగ కార్యాచరణములో సాఫల్యమును చెందజాలవు. ప్రేమమీద ఆధారపడివుండే మతమును, ధర్మమును ఏతద్ధర్మస్థాపకుల నిశిత (Sublime) బుద్ధియొక్క ప్రతిబింబములే. వాని అర్థము గ్రహింపవలెననిన జీవితములో మన సభ్యతకును, సుగుణములకును, నీతికిని ఎంతవరకు అవి మార్గము చూపగలవో దాని మీదనే ఆయర్థము ఆధారపడివుండును. కావుననే సిద్ధాంతికిని, కార్యధురంధరునికిని వలయు గుణపుంజము ఒక్కరీతిగా వుండజాలదు. సామాన్యముగా మనము చేయదగ్గ కార్యములను, మనము ఆచరించదగ్గ నీతిని నిరూపించుటయే రాజకీయవేత్తయొక్క కర్తవ్యము. రాజకీయవేత్త తనకు సాధ్యమైన కార్యాచరణ చేయువాడే కాని అందుకు మించిపోవువాడు కాదు. అందువలననే ఏతరమున కాతరమునకు రా

కీయనాయకులు మారుచుందురు. ఒకతరములో పొందిన జయము తరువాతితరమునకు పనికిరాదు. వీరల జయము కేవలము తాత్కాలికమని చెప్పవలెను. అట్టి తాత్కాలిక జయము పొందగల సాధనముల కలవడి శాశ్వతమైన సమస్యను, భావములను నిర్ణయించుట కష్టమని ఎరిగి, రాజకీయవేత్తలు వానినుండి తప్పించుకొని, తాము జయము పొందినవారగుదురు. ఇది శాశ్వతముగ లాభకరము కాకపోవచ్చును. అట్టి కార్యమునకు పూనుకొనువారు సామాన్యజనులచే ఆకర్షింపబడజాలరు.

అజ్ఞానమునకు రక్తబంధువు అహంకారము. రాజకీయనాయకునియొక్క అజ్ఞానము హెచ్చినకొద్దీ డంబముకూడ హెచ్చుచుండును. జనసామాన్యము నిజముగా చేయు కార్యక్రమముమాత్రమే వారు అవలంబింతురు. వీరి జయము యావత్తూ సద్యఃఫలితము; భవిష్యత్తునకు వినియోగించదు. వీరు తాత్కాలిక ఫలితములతో పరిపూర్ణ సంతృప్తిని చెందుదురు. పునర్నిర్మాతలగు రాజకీయ సిద్ధాంతులన్నచో అట్లు కాదు. వారు గావించు కార్యముయొక్క జయాపజయములు కేవలము భవిష్యత్తునబట్టి నిర్ణయింపబడవలసి యున్నవి. అనగా వారిని స్వాప్నికులందురు. జనసామాన్యమును సంతోషపెట్టు నీతి వారిది కాదు. పైననున్న 33 కోట్ల దేవతలను సంతృప్తిపరచవలెనని వారు యత్నింతురు. ఏది సాధ్యమో దానిని మాత్రమే అవలంబింపగ; ఏది దుస్సాధ్యమో దానిని కోరుచుందురు. తత్కాల ప్రతిష్ఠను వారు విసర్జింతురు. కాన వారు బోధించు బోధనలను, వారు ఉపక్రమించు సిద్ధాంతములను, వీటివలన వారికి గలుగు ఉత్కృష్టతను వీరి తరువాతి తరమువారు మాత్రమే గ్రహింప గలుగుదురు. చిరకాలముమీద పరిశోధించిచో రాజకీయ సిద్ధాంతియు, కార్యాచరణధురంధరుడునుకూడ ఒకరే అయియుండవచ్చును. ఈ ఉభయపదవులును ఏకీభవించినకొలది ఇట్టివారు ఎదుర్కొనవలసిన అభ్యంతరములు కూడ పెంపొందును. వీరి భావములను కొలదిమంది మాత్రమే గ్రహింపగలరు. వీరి జీవితము యావత్తూ ప్రేమ, అసూయ అను విరోధగుణముల మధ్య నోలలాడుచుండును. వీరి సహచరులు వీరిని గ్రహింపక వీరి కార్యక్రమమును నిరోధించుచుందురు. వీరి తరువాత వచ్చువారు వీరి కార్యమును క్రమముగా గ్రహించి వీరి బోధనలను ఆచరింతురు.

ప్రపంచములో ధర్మము చెడిపోయినప్పుడెల్ల తాను అవతరించి దుష్టులను శిక్షించియు, శిష్టులను రక్షించియు లోకపవిత్రతను గావింతునని చెప్పియున్న శ్రీకృష్ణుని వాక్యము కేవలము మన బుద్ధికి ద్యోతకము కానట్టియు, భౌతికప్రపంచమునకు దుర్వగాహమైనట్టియు సిద్ధాంతము కాదు. ఇది మన అనుభవములో మనము చూచుచున్న నిరంతర సత్యమే. సృష్ట్యాదినుండి అవతారపురుషు లుద్భవించి ఎప్పటికప్పుడు ప్రపంచమునందు పేరుకొనియున్న దుష్టగుణములను పారద్రోలుటకు యత్నించిరి వీరందరును కేవలము తత్త్వవేత్తలు గాక కార్యాచరణయందు నిమగ్నులై వున్నవారని కూడ తెలుసుకొనగలము. బుద్ధావతారము తప్ప తక్కిన అవతారములన్నియు ప్రాపంచిక ప్రవృత్తియందు నిమగ్నులై వున్నవారే కాని, నివృత్తి నవలంబించినవారు కాదు. కేవలము బుద్ధుడు మాత్రము తన రాజ్యమును, భార్య బిడ్డలను, సంసారమును వదలి తత్త్వాన్వేషణముకొరకు దేశదేశములు తిరిగి చివరికి జ్ఞానసిద్ధి పొందెనని వినుచున్నాము. తరువాత అవతరించిన మహాపురుషులలో గాంధిమహాత్ముడు ఎన్నతగ్గ పురుషుడని ఒప్పుకొనక తప్పదు. వీరి సిద్ధాంతములు అనాచరణీయము లనవచ్చును; ప్రాపంచిక విషయములకు దూరము లని విమర్శింపవచ్చును. కాని ఈయనయందు ఒక గుణవిశేషము మాత్రము కనబడుచున్నది. అట్టి విషయము జనసామాన్యమునకు తెలిసిన విషయమే కాని దైవికదృష్టివల్ల గోచరము చేసుకొనగలిగే యోగులకుమాత్రము తెలిసెడి విషయముకాదు. గాంధీ నాలుగు ధర్మములను, నాలుగువర్ణములను సమన్వయము చేసిన మహాసంధానకర్త. తాను బ్రహ్మచారిగావుండి విద్య నభ్యసించి, గృహస్థుడై పిల్లలను కని సంసారగోష్ఠిలో వుండి ధనార్జనచేసి పిమ్మట వానప్రస్థమును అవలంబించి భార్యాసమేతుడై వుండి, దేశసేవపేర తాను ఆర్జించిన సర్వమును త్యజించి సన్యా

సిద్ధై ప్రపంచ సంస్కరణకు పూనుకున్న మహాత్ముడని అందరును ఒప్పుకొనెదరు. మరియు వీరు వైశ్యకులము నందు పుట్టి చివరికి పూర్వపు బ్రహ్మర్షులవలె సర్వ ప్రాణులకును సత్యమును బోధించుచు, దేశమంతకును ఏకైకవీరుడైన రక్షకునివలె మిత్రులయొక్కయు, శత్రువులయొక్కయు ప్రాణములను అహింసాయుతమగు నూతనక్షాత్రధర్మముచే రక్షించుచు దేశముయొక్క బలమును పెంపొందించి బీదవానికి అన్నవస్త్రములు అందజేయవలెనను ప్రేమధర్మమును దేశమున కార్యాచరణలోనికి తెచ్చిన మహానాయకుడనికూడ లోకవిదితము. మన సన్యాసులవలె గిరి, పురి, తీర్థ, సాగర, ఆశ్రమ, భారతి, వన, అరణ్య, పర్వత, సరస్వతి అను బిరుదములను ధరించక గాంధీమహాత్ముడు సంసారమనే సుడిగుండములో మునుగుతూ, తేలుతూ, ఈదుతూ తాను ఇతరులను మునిగిపోతున్నవారిని తేల్చుమార్గము సూచించు అవతారపురుషుడు. పూర్ణపురుషుడు కాకపోవచ్చును కాని ధర్మమును సంరక్షించు మహానాయకుడని చెప్పగలము. గాంధీగారి మతము ఏవిధమైనదని మనము యోచించునప్పుడు ఆ మతముయొక్క వివరములు ముందుగా తెలుసుకొనుట వుచితము; ఆవశ్యకముకూడాను. భవిష్యత్తు ఎంతో దూరమున వుండి అగమ్యగోచరమగు కాలము గాదు. నేటికి రేపు భవిష్యత్తు. నేడు వర్తమానము. రేపు భవిష్యత్తు అయితే తెల్లవారేసరికి రేపు వర్తమానము అగును. మరునాడు ఏమి జరుగునో మనకు తెలియదు. కనుక ఉత్తర క్షణము భవిష్యత్తు అని భావించుట వుచితము. దేశమునందలి పరిస్థితులు ఎట్లు పరిణమించునో గోచరమగుటకు కొన్ని తార్కాణములు సన్నిహితములైనవి కలవు. గాంధీగారియొక్క నాయకత్వమును శిరసా వహించిన కాలమును చూచినాము; శిథిలముచేయ యత్నించిన కాలమునుకూడ చూచినాము. 21 సం. ల నుండి వారియొక్క కీర్తి, యశస్సులు దేదీప్యమానముగా వెలుగుచుండెను. 1922-వ సం. ఫిబ్రవరి నెలలో బార్డోలీ తీర్మానానంతరము ఉద్యమము ఉపసంహరింపబడిన తరువాత ప్రభుత్వమువారు వారికి 6 సం.ల ఖయిదువేసి 2 సం. లు అయినపిమ్మట విడుదలచేయునప్పటికి మబ్బు కప్పిన సూర్యుడు మబ్బునుంచి తిరిగి బయటకు వచ్చినప్పుడు వుండుమాదిరి వారి తేజస్సు వెలుగుచుండెను. కాని 1924- సం.లో వ్యతిరేకబలములు వృద్ధియై, తమ సిద్ధాంతములకు ప్రతిఘటన గాఢముగా వుండుట చూచి మొదట్లో తన సిద్ధాంతములను పునఃస్థాపన చేయుటకు యత్నించియు పిమ్మట ఆయత్నమును వదులుకొని దాసు, నెహ్రూలతో రాజీపడి, కాంగ్రెసు కర్తవ్యములను విభజించి నిర్మాణకార్యక్రమమును తాను చేతబట్టి, పార్లమెంటరీ కార్యక్రమమును వారికి వదలివేసెను. పిమ్మట పార్లమెంటరీకార్యక్రమము నిష్ప్రయోజనమని 1929 లో నెహ్రూగారు గమనించుటచేత సత్యాగ్రహమును పునరుద్ధారణ చేసి యిర్విన్‌తో రాజీపడి గాంధీ - ఇర్విన్ ఒడంబడికవల్ల తన యశస్సును అప్రతిమాన ప్రతిభగలదానినిగా చేసుకొనగల్గెను. కాని 1932-33 లో మరల కారుమబ్బులు క్రమ్మి తిరిగి ప్రచ్ఛన్న యశస్కులు కావలసివచ్చెను. 1937 లో జరిగిన ఎన్నికల ఫలితముగా కాంగ్రెసుయొక్క ఆంతరంగిక శక్తి ప్రపంచమునకు వెల్లడికాగా గాంధీగారి నాయకత్వము తిరిగి ప్రకాశింపనొడగెను. 1940-41 సంవత్సర వృత్తాంతములు మన కళ్లయెదుట నున్నవే. ఈ స్వల్ప కాలములోనే పూనాసభలో సత్యాగ్రహోద్యమము సంక్షేపించదలచుట, బొంబాయిసభలో తిరిగి పునరుద్ధరణచేయుట, మొన్న వార్ధాసభలో తిరిగి ఉపసంహరింపజేయుట మొదలైన నిమ్నోన్నతములు కనబడుచుండెను. ఇప్పుడు పలువురు ప్రశ్నించుచున్నది ఏమనగా, గాంధీ మతముయొక్క భవిష్యత్తు ఎట్లుండును అని. ఇది ఊహచేత కల్పింపవలసినట్టి గాని, జ్యోతిష్యముచేత సూచనచేయగలిగినట్టిగాని విషయముకాదు. కావున చరిత్రాంశములైన వివిధావతారపురుషుల యొక్క జీవితములు వారియనంతరము ఏవిధముగా ప్రాపంచికచరిత్రలో ప్రధానమైనవో ఒకసారి సింహావలోకనము చేసిచూచినచో గాంధీగారి భవిష్యత్తుకూడ ఈవిధముగానే వుండదగునని గ్రహించవచ్చును.

శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, బుద్ధుడు మొదలైనవారు తమతమ కాలములందు చరిత్రను నూతనవిధానముగా మార్చి ధర్మగ్లాని గలిగినప్పుడు ధర్మస్థాపన పునఃచేయ యత్నించి తాము ప్రపంచములోనికి వచ్చి

నప్పుడు వున్న స్థితికంటె ప్రపంచస్థితిని ఎక్కువ ఉత్కృష్టవంతముగను, నీతివంతముగను చేసి వారు అవతారములను చాలించినారని మనము చదువుతున్నాము. ఇందులో శ్రీరాముడు కేవలము భగవత్స్వరూపుడని హిందూదేశములో హిమాచలము మొదలు కన్యాకుమారివరకును అందరును ఆరాధించుట మనము చూచుచున్నాము. ఉత్తర హిందూస్థానమునందు శ్రీరాముని పేరు విని ఆవేశపూరితులగుదురు. అయోధ్యలో రాముని యొక్క నామోచ్చారణ నిరంతరము జరుగుచుండును. గాంధీగారి ప్రార్థనలో "జయజయరాం, సీతారాం" అనే పలుకులను వినుచుందుము. వీని యొక్క ప్రభావము నేటికిని నిర్మలముగ ప్రపంచ చరిత్రయందు ప్రకాశించుచున్నవిషయము ఎల్లరును ఎరిగినదే. బుద్ధుడు ఏ 2500 సంవత్సరముల క్రిందటనో జీవించి రాజ్యమును, కుటుంబమును త్యజించి జ్ఞానము సంపాదించిన సన్యాసియైనను ఈరోజువరకు ఆయనకీర్తి నిష్కళంకముగ వెలుగుచున్నది. గాంధీగారి కీర్తికూడ భారతదేశపు చరిత్రయందు చిరస్థాయిగ వుండునట్టి కీర్తిగాని తాత్కాలపుది కాదు.

ఈ విషయమును యింకను విపులముగా చర్చించకముందు మనము వారియొక్క మతమును, సిద్ధాంతములను ఇంచుక పరిశోధింతము. వీరిమతము ప్రకారము రాజ్యనిర్మాణము జాతికిభిన్నమైనటువంటి విషయములను పైనుండి కూర్చుటచే జరిగిన నిర్మాణముగాక లోపలనుండి పుట్టుకొనివచ్చిన ఆత్మవికాసముగా వుండవలెను. ఇదియే వీరి ప్రథమసిద్ధాంతము. రెండవది: ప్రతివారును ఏదో ఒక కార్యక్రమమునందునిమగ్నులై వుండవలెను. కార్యము అనగా యితరులయొక్క మెరుగును భంగపరచునట్టి ప్రవృత్తి కాదు. కేవలము తమయొక్క బాగుకోసము పాటుపడడమనేది ఒకవిధమైన దొంగతనము, దారిదోపిడి, కన్నపుచోరీ యని వారి నమ్మిక. ప్రజాసామాన్యము వీరియొక్క నీతిని ప్రయోగములుగా (Experiments) పరిగణించుచున్నారు. రేగడిమట్టి కుమ్మరిచేతిలో ఎన్ని స్వరూపములు దాల్చగలదో అన్ని స్వరూపములను అతిసౌందర్యముగను, అతి సమర్థతతోను ప్రజాసామాన్యమను మట్టితో కూర్చుటకు వీరికి శక్తిగలదు. ఇట్టి ప్రజల సేవ చేయుటకు ఎట్టి త్యాగమైనను అనవసరము కాజాలదు. ప్రజలకు, ప్రజాసామాన్యమునకు విద్యావ్యాపకము గావింపవలెనన్న వారి సాంఘిక పరిస్థితులను బాగు చేయుట వలననే అట్టి విద్యావ్యాపకము చేయగలము గాని మరొకవిధముగా, అనగా కేవలము చక్షురక్షరసంయోగమువల్ల చేయజాలము. ఇట్టి సేవాతత్పరతవలననే వారియొక్క ఆర్థికపరిస్థితులు బాగుపడి వారియొక్క జాతీయ విజ్ఞానము పెంపొందింపబడగలదు. యిట్టి జాతీయసంస్కారము సగము పనులవలన నెరవేరదు. ప్రజాసామాన్యముయొక్క ఆత్మను రక్షించవలెనన్న యిందుకు విరుద్ధకరముగ ఏయేఅజ్ఞానములు వారిని ఆవరించుకొనివున్నవో వాటి నన్నిటిని నిర్మూలనము చేయవలెను. ఇందుకు పరాయి ప్రభువులచే స్థాపింపబడిన పార్లమెంటరీ పద్ధతులు విరోధకరములు. అందుచేత అట్టి పార్లమెంటరీపద్ధతులను కొంతకాలము నిలిపివేయవలెను. పరాయి రాజ్యమువలన ఏర్పాటైన కోర్టులను, కవున్సిళ్లను, కాలేజీలను, స్థానిక సంస్థలను బహిష్కారము చేసి జాతీయ ఆత్మగౌరవము పెంపొందింపవలెను. కేవలము మతసంస్కారము చేయుట వీరి యుద్దేశ్యము కాదు. మతవిషయమనగా ఉదారభావములను, నీతిభావములను కేవలము మతవిషయమునందే కాక అనుదినాచరణయందును, రాజకీయ జీవితమునందును, ఆర్థిక సందర్భములందును, సాంఘిక జీవనమునందును వర్తింపజేసి జాతియొక్క సమష్టిజీవితమును ఉత్కృష్టము చేయుట వీరియొక్క ప్రధాన లక్ష్యము. ఇట్టి ఉద్యమమును జయప్రదముగా జరుపుటకు లక్షలకొలది జనము వీరికి అనావశ్యకము. వేలకొలదికూడ అవసరము లేదు. నూర్లకొలది వున్నచో చాలును. కాబట్టి వారు చెప్పిన విషయమునుబట్టి నిర్దుష్టమైనట్టి, నిష్కళంకమైనట్టి త్యాగశీలురు వచ్చుచో తమ ఉద్యమము ఎక్కువ జయప్రదమై వుండెడిదని వారు చెప్పెదరు. సంఖ్యలు నాకు బరువుగా వున్నవి, గుంపులు జాస్తియైనకొద్ది నా యుద్యమముయొక్క పరిశుద్ధత తగ్గుచున్నదని ఆయన మొర. గాంధీగారి పద్ధతులలో తాత్కాలికమైన విషయ మేది? అహింసా పద్ధతులమీద వివాదములను పరిష్కరించవలెననుట

తాత్కాలికమా? అట్టిచో హింసాపద్ధతులు శాశ్వతములా? హింసమీద ఆధారపడిన అంతర్జాతీయవిషయములు బీజమునుండి వృక్షమూ, వృక్షమునుండి బీజమూ ఎవరి పోషణా లేకయే అరణ్యమునందు నిరంతరము వ్యాపించుచున్నట్లు అక్కడి వాతావరణపరిస్థితులవలన తమంతట తామే కార్యకారణ సంబంధము గలిగి యుద్ధమునుండి శాంతి, శాంతినుండి యుద్ధము ఒకదాని కొకటి కారణమై తన తోకను తను వేటాడు కుక్కవలె గిర్రున తిరుగుచున్నవిగాని గమ్యస్థానమెన్నడును నిర్ణయించుకొననూ లేవు, పొందనూ జాలవు.

కాబట్టి ఏనాటికైనా ప్రపంచములోని అంతర్జాతీయవివాదములనండి, లేక ఒకజాతిలోని అంతశ్శాఖాభేదములనండి యివన్నియు అహింసాపద్ధతుల వలన, క్షమవలన, సహనమువలన కోపమును, కసినీ, అక్కసును చంపుకొనుటవలనను, దయా ప్రేమలను పెంపొందించుటవలనను నిర్ణయింపబడగలవు. వీటిమీద ఆధారపడినటువంటి గాంధీ మతము చిరస్థాయిగా వెలుగు తారాజ్యోతి కలిగియుండునుగాని తాత్కాలికముగా వెలుగు చమురుదీపమువంటిది గాదు.

పోనీ, సిద్ధాంతములను వదలివేద్దాము. భౌతిక ప్రపంచములోని కార్యాచరణకు దిగుదాము. వీరి పనులలో ఏది తాత్కాలపుది? ఏది చిరస్థాయి కాజాలనిది? ఏ దేశమువారికి కావలసిన అన్నము, బట్ట ఆ దేశమువారే నిర్మించుకొనవలెననుట తాత్కాలపు విషయమా? మనము పర దేశములమీద ఆధారపడివుండవలెనని చెప్పువారెవరైనా కలరా? అట్లు ఆధారపడినంతకాలము మనము మన స్నేహితులకు విపత్తు వచ్చినప్పుడెల్లా ఆ విపత్తుయొక్క దెబ్బ తింటూనే యున్నాము. ఈనాటి స్థితి చూడండి. బట్ట, నూలుయొక్క గతి ఏమైనది? ప్రత్తి కొనువారు లేక, నూలుబట్ట పంపువారు లేక మన దేశీయులు దిగంబరులుగా వుండవలసినదేనా, లేక వారు పెట్టిన ధరకు కొనవలసినదేనా? మన దేశము స్వయంసంపూర్ణము, స్వావలంబనము ఎందుకు కాకూడదు? స్వయం సంపూర్ణ మనగా యావత్తురాజ్యమునకూ సరిపోయే వస్తుసామగ్రి దేశములోనే ఉత్పత్తి అగుచున్న దన్నమాట. స్వావలంబనము ఏకకుటుంబమున కాకుటుంబము తమకు వలయు అన్నవస్త్రములను తాము పొందు ఏర్పాటు చేసుకొనివుండుట. ప్రతిమనిషికిని, ప్రతికుటుంబమునకును 4 యకరముల భూమి, 4 రాటములు వుండి కవ్వము, రాటము నిరంతరము యింట్లో ఆడుతున్నచో దారిద్ర్యమన్న వస్తువు లేదుకదా. ఇంక కావలసిన దేమిటి ప్రజలకు? వసతి ఒకటి మిగిలియుండును. వసతిని ఉష్ణదేశములో ఎక్కడపడితే అక్కడ చేసుకొనవచ్చును. నాలుగు ఆకులు, రెండు కొమ్మలు ఏర్పాటు చేస్తే వసతి యగును. కాబట్టి, సర్వజనులకును అన్నము, బట్ట, వసతి వుండవలెనని చెప్పుసిద్ధాంతము తాత్కాలికము కాదుగదా!

అటులనే చేతిపనులను పెంపొందించి సాధ్యమైనంతవరకూ ప్రతిమనిషికిని పని కల్పించి యంత్రసామగ్రిని తగ్గించవలెనని గాంధిగారు చెప్పుటలో ఉద్దేశమేమి? ఒక బియ్యపుమర పెట్టినట్టయితే రోజుకు 600 బస్తాలు దంపబడి యాడవచ్చును. ప్రతి బస్తాబియ్యము దంచుటకు యిద్దరు ఆడవాండ్రు కూలి చేయుటవలన 12 గురిని పోషించవచ్చు నను లెక్కనుబట్టి 600 × 12 = 7200 మందికి కలుగవలసిన పోషణ ఏ యొక్కమంది కూలీలకో మాత్రము కలిగి ఏ 200 వందల మందికో మాత్రము అన్నము ఏర్పడి మిగిలిన 7000 మందికి ఉపోషము గలుగజేయుట జరుగుచున్నది. ఒక ఊరు వెళ్లినప్పుడు ఒక హరిజనుడు ఒకప్రశ్న అడిగినాడు: "ఏమయ్యా, కొందరికి మేడ లున్నాయి, కొందరికి గుడిసెలుగూడా లేవు. వీటికి కారణము ఏమి" అని. "ఏమిటి కారణము? మీరే కారణం" మని చెప్పినాను. "మీరు మర బియ్యం తింటూవున్నంతకాలము, మరపంచదార, మరపిండి, మరపప్పు, మిల్లుబట్ట ఉపయోగించుచున్నంతకాలము యిప్పటి వసతులకు ఎక్కువగా మేడలు మిద్దెలు కట్టించుటకు అవకాశములు బొత్తిగాలేవు. మీరు మీకు బియ్యము దంచటమువలన, పిండి విసరుటవలన, బెల్లమువండుటవలన, పప్పు ఆడుటవలన, కాగితము చేయుటవలన, బట్టనేయుటవలన వచ్చు కూలినంతను బుద్ధిపూర్వకముగా,

చేతులారా పోగొట్టుకొని గుడిసెలకుకూడ గతిలేకుండా వున్నారు గదా. ఈస్థితికి మీరే కారకులు కాకపోతే ఎవరు కారకులు? తెలియక చేసినా మనవచ్చును. దూరదృష్టి లేక చేసినా మని అనవచ్చును. కాని కారకులు మీరే" యని నేను చెప్పవలసివచ్చినది. గ్రామోద్యోగములను పెంపొందించుటవలన గ్రామములలో పనిపాటులు ఏర్పడి గ్రామస్థుల దారిద్ర్యము తగ్గననుటకు సందేహము లేదు.

ఇంక గాంధీమతములో ఇతరభావము లేమి? హిందూ మహమ్మదీయఐక్యత, సంఘసంస్కరణము. మహమ్మదీయులు మన దేశమునకు వచ్చినారు. 1000 సం. లైనవి. వారియందు మనకు, మనయందు వారికి పరస్పర ద్వేషము పోయి పరస్పరసహనము, పరస్పర మిత్రత ఏర్పడినట్టయితే దేశములో ఐక్యత పెంపొంది ఉభయులకును శత్రువైన మూడవవారిని మనము స్వాధీనము చేసుకొని వుంచెదుముగదా! ఈ విషయమై మనము కొంతత్యాగమునకు సంసిద్ధులుగా నుండవలెనని గాంధీగారు చెప్పినచో అందులో పొరబాటు ఏమైనా వున్నదా? ఉభయులకును అభిప్రాయ భేదములు, వైమనస్యములు సమసిపోయినప్పుడు అట్టి త్యాగమునకే ఆవశ్యక మేమీ వుండజాలదు. కాబట్టి శాశ్వతమైన పొత్తుగా, పొందుగా వుండు కార్యమనుచున్నది.

ఇంక అస్పృశ్యతా నివారణ. అది చేయకున్నచో మన జాతి ఎటులు జాతీయతను పొందగలదు? గాంధీగారి ఈ తత్వమంతయు ఆర్థిక, సాంఘిక, నైతిక, ఆధ్యాత్మిక సంస్కారములను చేయుటకు ఉద్దేశింపబడినది. ఆర్థికముగా ఖద్దరుద్యమమును ఏర్పాటుచేసినారు. సాంఘికముగా హిందూ మహమ్మదీయ సమస్య, మరియు అస్పృశ్యతా నివారణ. నైతికముగా మద్యపాన నిషేధము. ఆధ్యాత్మికముగా సత్య అహింసల వ్యాపకము. అస్పృశ్యతావిషయమై యిది శాశ్వతమైన సంస్కరణ యని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఇంక మిగిలిన విషయము మద్యపాన విషయము. దానినిగూర్చి యిచ్చట ముచ్చటించవలసిన జరూరు ఎంతమాత్రమును లేదు. ఇది మంత్రివర్గముద్వారా కార్యాచరణలోనికి వచ్చినది. ఇది వివాదప్రపంచము నుండి తొలగి కార్య ప్రపంచములోనికి వచ్చిన సంస్కరణము.

కాబట్టి గాంధీమతముయొక్క భవిష్యత్తు ఎంతకాలము వుండునని ప్రశ్నించుట అనావశ్యకపు చర్చ.

ఇంక నొక విషయముమాత్రము గలదు. అహింసా తత్వము రాజకీయపరిపాలనయందు ఎంతవరకు అవలంబింపగలము?

III

రేపు స్వరాజ్యమునందు సేన లుండునా, ఉండవా? రాజధాని పరిపాలనయందు పోలీసువారుందురా, ఉండరా? ఈ ప్రశ్నలు సామాన్యముగా గాంధీగారి అహింసాతత్వయుతమగు నూతన రాజ్యాంగ విధానమును గూర్చి లోకులు—ముఖ్యముగా విమర్శకులు—ప్రశ్నించుచున్నారు. ఈ రెండు ప్రశ్నలు మాత్రమే ఏల వేసెదరు? నేరముచేసినవారిని శిక్షించడ మనగా అర్థమేమి? బలవంతముగా పట్టుకుని, కాళ్లుచేతులు చికచికట్టి, లేదా సంకెళ్లు వేసి, ఇద్దరు కానిస్టేబిల్సుచేత వారిని ఖైదుకుపంపి, అక్కడి వార్డర్ల లాఠీల పాలు చేసి సాయంత్రం 4½ గంటలకే తిండి పెట్టి 5½ మొదలు ఉదయం 6 వరకు బందిఖానాలో ఉంచడము హింసయా, అహింసయా? కోర్టులో వ్యాజ్యము వేసి సాక్షిసమన్లు పంపి, తెమ్మన్న కాగితములు తేకపోయినా, రమ్మన్న వేళకు రాకపోయినా ఖైదు, జరిమానా శిక్షలు విధించడమూ, డిక్రీ అయిన తరువాత బాకీదార్లు సొమ్ము ఇయ్యకపోతే ఖైదులో పెట్టడమూ, స్థిరఆస్తి పట్టుకుని, లేక డెంబు చాట బయట వేసి అమ్మివేయుడమూ హింసయా, అహింసయా? ఈవిధముననే రాజ్యాంగ పరిపాలనలో అన్నిశాఖలున్ను— ఒక్క పోలీసుశాఖ అనవేల, ఒక్క సైనికదళ మనవేల— హింసాయుతమగు దండనము మీద ఆధారపడియున్నవి. ఇట్లుగా గాంధీగారి తత్వమును, మతమును రాజ్యాంగముయొక్క అనుదిన చర్యలతో పోల్చి పరిశోధించినచో రేణువంత అయినా ఆయనతత్వమున్ను, మన రాజ్యాంగ పద్ధతులున్ను కలి

యవు. అందుచేతనే ఆయన ఆస్తిని కూర్చుట దొంగతనమనిన్ని, అపరిగ్రహవ్రతమ్మెల్లరును అవలంబింపవలెననిన్ని, సాయంత్రము భోజనమునకై పావుసేరుబియ్యము దాచుకొనువాడు దొంగతనము చేయుచున్నాడనిన్ని, స్వార్థమునకై పాటుపడుట దొంగతనము, దారిదోపిడీలతో సమానమనిన్నీ చెపుతారు. 1908-వ సం.లో వ్రాసిన 'హిందీ స్వరాజ్య'మందు ఈవిషయములన్నీ విపులముగ చర్చింపబడ్డవి. ఈరోజున క్రొత్తగా తెలియచేయబడు విషయ మెద్దియు లేదు. ఆబోధనలు కేవలము తత్త్వవేత్తయొక్క హితబోధనలు. ఈరాజీలు భౌతిక ప్రపంచమునందు అనుదినమూ నిర్వహింపబడు కార్యక్రమమునకు అనివార్యలక్షణమగు ఇచ్చిపుచ్చుకోవడము లని గ్రహింపదగును. రోగమునకు మందు ఇచ్చినపుడు ఎక్కువ బాధాకరమగు లక్షణమును నివారింపవలెనని రోగి కోరును. వైద్యుడు రోగనిదానముగావించి మూలసూత్రముల ననుసరించి యథావిధిగా చికిత్సజరుపును. రోగము అచిరముగా గాని, అసలేగాని కుదుర్చుటకు వీలు లేనిచో, పైపైలక్షణములకు ఉపశాంతిమార్గములను వెదుకును; అవలంబించును. రాజకీయవైద్యుని కర్తవ్యము గూడ నిట్టిదే. ఏవైద్యునినైనను లాయర్లు వచ్చి క్రాసుపరీక్ష (అడ్డసవాళ్లు) వేస్తే ఒక్కనిమిషమైనా ఆవైద్యుడు తాళుకోజాలడు. రాజకీయవైద్యునిగతికూడ అట్టిదే. అహింస నుంచి హింసామార్గము ఒకసారి ఆశించుటవల్ల రంగులఅద్దముల గొట్టములోని నమోనాలు మారినట్లు మారజాలవు. క్రమముగా లక్షణములు మారవలసి యుండును. అహింస ఒక పరమావధి కాదు—ఒక మార్గము, ఒక దిక్కు. అహింస ఒక గమ్యస్థానము కాదు— ఒక గతి. అహింస ఒక సిద్ధి కాదు—ఒక సాధనము. అహింస ఒక ఫలితము గాదు— ఒక యత్నము. ఇట్టి దిక్కు, మార్గము, గతి, సాధనము, యత్నములను బోధించు బోధ గాంధీమతము. ఇది చిరస్థాయిగ నుండునది. కాని నేటి వర్తమానములోను, రేపటి భవిష్యత్తులోను అంత్యమునొందునది కాదు. ఇది ఒక అక్షరాభ్యాసము. ఒక నూతిలోని బురదను పూడిక తీయడమువంటిది. ఇంటి మరమ్మత్తు. ఏటేటా పల్ల వేయుటవంటిది. పొలమునకు మూడేండ్లకొకసారి పెంట కట్టడమువంటిది. విశ్వవిద్యాలయములలోని విద్యాభ్యాపకమువంటిది. దేవాలయములలోని వేదఘోషవంటిది. దీని ఆద్యంతములు మానవునకు అగోచరములు. దీనికి భూతభవిష్యత్తులు లేవు. వర్తమానము మాత్రమే కలదు.

[కథానిక]

నాణాలు దెబ్బలు

= శ్రీ 'కరుణకుమార' =

౧

రెండువేల రూపాయలు!

వంద కాదు, రెండు వందలు కాదు - ఇరవై వందల రూపాయలు!!

రెండువందల పదిరూపాయల నోట్లు!!!

అన్నీ సరికొత్తనోట్లు. వందేసి వందేసిగా కట్టిన రెండు కట్టలూ ముడి అయినా విప్పలేదు. బైండు చేసిన పుస్తకాల్లాగు — అబ్బా! — ఆరెండు కట్టలూ చేతిలో పెట్టుకుని చూసుకుంటే ఎంత ముచ్చటగా వున్నాయని చెప్పను. అన్నివందల సరికొత్తనోట్లు ఒక్కసారి నేనెన్నడూ నాచేతుల్లో పెట్టుకున్న భాగ్యం నాకు కలగలేదు. బ్యాంకినుండి యింటికి వచ్చేవరకూ దారిపొడుగునా ఆ నోట్లవైభవం చూసి మురిసిపోవడంతోనే సరిపోయింది నా బ్రతుకు. నోటు అంటే ఒట్టి కాగితంముక్క అని యీసడిస్తారు కాని, కాగితం అయితే ఏం? ఆనోటుకాగితానికి పట్టిన దశ యితర కాగితాలకి పట్టుతుందా? మనుష్యులలో భాగ్యవంతుడి ముఖాన్న ఉండే కళ దరిద్రుని ముఖంలో వుంటుందా? పశువుల్లో ఆంబోతుకు పట్టిన దశ దుక్కిటెద్దుకి యెక్కడనుంచి వస్తుంది? భగవంతుని సృష్టిలో ఈ తారతమ్యభేదం, యీ హెచ్చు తగ్గులు, యీ ఎగుడు దిగుడులు జీవంకలిగిన చరాచర ప్రాణికోటిలోనే వున్నాయని అనుకొనేవాణ్ణి. కాని ఆసరికొత్తనోట్లు — అచ్చుకొట్టిన నోట్లు అచ్చుకొట్టినట్లుగా ఆ రెండు కట్టలూ చూచే సరికి, కాగితప్రపంచంలో యీ నోటు కాగితం మానవప్రపంచంలో కనిపించే జమీందారు వంటిది కాబోలు ననిపించింది నాకు. పదిరూపాయల కాగితానికే యింత శోభ, ఇంత కాంతి, ఇంత సౌందర్యం, ఇంత జమీందారీగివి వుంటే ఇక యాభై రూపాయల కాగితానికీ, వందరూపాయల కాగితానికీ, వెయ్యి, పదివేల రూపాయల కాగితానికీ యెంతకళా, ఎంత కాంతీ వుండివుండాలి! ఎప్పుడైనా—నా చేతుల్లో లేకపోతే పోయింది — యితరులచేతుల్లో నేనా సరే వెయ్యిరూపాయల కరెన్సీనోటు యెట్లా వుంటుందో ఒకసారి చూడాలని నాకు యెన్నాళ్ల నుండో కోరిక వుండేది. కాని మహారాజుల దర్శనంలాగే దాని దర్శనం కూడా నా కళ్లకు కరువైపోయింది. అటువంటిది రెండు వేలరూపాయల విలువగల రెండు వందల పదిరూపాయల నోట్లు ఒక్కసారి నా చేతుల్లో పడినప్పుడు యిక నా సంతోషం ఎట్లా వుండాలి?

అబ్బా! ఒకటవ తేదీ వచ్చి, నెల తిరిగి మళ్లీ నెల పెట్టేసరికి రెండువేల రూపాయలా! అట్లాటి నెలలు పండ్రెండు గడిచి, జనవరినెల ఒకటవ తేదీ వైపు వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటే 12 రెండ్లు 24 వేల రూపాయలా! ఓ, వీటమ్మకడుపు కాల! ఇట్లా పది ఏళ్లు కళ్లు మూసుకుని, ఒక్కసారి కళ్లు తెరిచేసరికి పది 24 లు 240 వేల రూపాయలా! వానాకాలం ముందు బయలు దేరే మిడతలదండులా వృద్ధిపొందుతుంది కాబోలు యీరూపాయల దండు! భగవంతు డిచ్చిన ఆయుర్దాయం సరిగావుండి ఒక పదికి యింకోపదేళ్లు బ్రతికి చూసుంటే మరో రెండున్నర లక్షరూపాయలూ కళ్లచూశా డన్నమాటేకదూ.

ఎందుకూ-ఆయనా సంపాదిస్తున్నాడు, నేనూ సంపాదిస్తున్నాను. చెప్పుకుంటే సిగ్గు! ఆయనా బి. ఏ. ప్యాసయినాడు, నేనూ బి.ఏ. ప్యాసయినాను. ఆయనా

పదిఏళ్లనుంచి ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు, నేనూ పదిఏళ్లనుంచి ఉద్యోగం చేస్తున్నాను. ఎంతచదువు చదివి,ఎన్నాళ్లు ఉద్యోగం చేసి ఏం క్రియ? యిప్పటి కింకా 48½ రూపాయల జీతమేకాని 50 అని అయినా చెప్పుకోతగిన యోగ్యత పట్టలేదు యీ జాతకానికి. "మీ కేమిస్తారండీ" అని ఎవరన్నా అడిగితే అటు నలభైకాక, యిటు ఏభై కాక నలభై ఎనిమిది రూపాయల ఎనిమిది అణాలని చెప్పుకోడానికి ప్రాణం వచ్చి పోతుంది.

అయినా ఆయనగారికి నెలకి రెండు వేల రూపాయల జీతమని చెప్పుకోగా వినడమే కాని ఒక్కసారైనా ఆయనకి వచ్చే జీతంరాళ్లు నాచేతులతో నేను బ్యాంకిలో బిల్లు మార్చి తీసుకుని వచ్చిన భాగ్యం కలగలేదు. ఏ విషయమైనా చెవులతో వినడందారి వేరూ, దాన్నే ప్రత్యక్షంగా కళ్లతో చూడడందారి వేరూను.

నేను యీ హెడ్డాఫీసుకు ట్రాన్సుఫరు అయి వచ్చిన ఈ ఏడెనిమిది నెలలుగా నెలతిరిగి ఒకటవ తేదీ వచ్చేసరికి పదిమంది గుమాస్తాలలో ఎవరో ఒకరు జీతాల బిల్లులు బ్యాంకికి తీసుకుని పోవడం, బిల్లు మార్చి డబ్బు తీసుకుని రావడం జరుగుతూ వచ్చింది. ఈనెల ఎట్లా తగిలిందో బిల్లులుమార్చే గ్యూటీ నాకు తగిలింది. బ్యాంకికి పోయి ఆఫీసరుజీతాల బిల్లూ, ఆఫీసులో పని చేసే పదిమంది గుమాస్తాలూ, పన్నెండుగురు జవాన్ల బిల్లూ—ఈ రెండు బిల్లులూ మార్చి పైకం చేతులో వేసుకుందును గదా, ఆఫీసరు బిల్లు రెండువేలరూపాయలకీ రెండు సరికొత్తనోట్ల కట్టలు చేతి కందిచ్చి, గుమాస్తాలబిల్లు ఏడువందల యిరవైఅయిదురూపాయల పది అణాలకీ మింజువలె ఎక్కడో పాతవీ, నలిగినవీ, చిరిగిపోయినవీ, అయిదేసి రూపాయల నోట్లూ, రూపాయనోట్లూ లెక్కపెట్టి నా మొఖాన్నకొట్టాడు ఆ బ్యాంకు షరాబు. ఆఫీసులో పనిచేసే గుమాస్తాల దరిద్రమంతా ఆ నోట్ల మొఖాన్నే తాండవిస్తోంది. వాటిని ఎంచనైనా ఎంచకుండా లుంగచుట్టి, ఎకానమీ లేబిలు ఊడబెరికిన ఒక పాత కవరులో కుక్కి నాకోటు ఎడమతట్టు జేబులో పారేసుకున్నాను. ఆఫీసరు రెండువేలరూపాయల నోట్ల కట్టలూ నా మురికిచేతులతో ముట్టుకుంటే మైలపడిపోతాయని, జేబురుమాలు చేతులకి కప్పుకుని దానిలో నోట్ల కట్టలు కట్టి కళ్ల కద్దుకుని, దారిపొడుగునా వాటి శోభ చూసి ఆనందించుకుంటూ ఆఫీసుకొచ్చాను. వచ్చి ఆఫీసరు చేతుల్లో ఆకట్టలు నా చేతులారా పోయవలసివచ్చేసరికి ప్రాణం కటకటలాడింది నాకు.

ఎర్రటి ఎండలో కాలికి చెప్పులూ, నెత్తికి గొడుగూ అయినా లేకుండా నడిచివెళ్లి తెచ్చాను కదా! తెచ్చినందుకు థాంక్సు అయినా చెప్పకుండా—ఆకలి భరించలేక కట్టల్లో నోట్లు నేను ఏమయినా తిని దిగమ్రింగా నకున్నాడు కాబోలు అమహారాజు—నన్ను దీపం శస్తంలాగ అట్టనే నిలబెట్టి, నోటిలోని వుమ్మి వేలికి తడిచేసుకుంటూ రెండు వందల నోట్లూ ఒక్కొక్కటే ఎంచుకోడం పూర్తి అయిన తరువాత నన్ను పొమ్మని తలవూపాడు ఆ ఆఫీసరు.

సాయంత్రం నాలుగున్నర కొట్టేసరికి నా నలభైఎనిమిదిరూపాయల ఎనిమిదణాలలో రెవిన్యూ స్టాంపు క్రింద ఒకణా, ఆఫీసులో మంచినీళ్లు పోసిన బ్రాహ్మడికిచ్చే జీతంకింద రెండణాలూ,క్లబ్బుచందాకింద పావలా, తురకజవాన్ల పీర్లపండగ మామూలుకింద రూపాయీ—మొత్తం రూ. 1-7-0 లు బిగపట్టుకుని మిగిలిన రూ. 47-1-0 లు నాచేతిలో పెట్టాడు మానేజరు. ఆఫీసుకు వచ్చిన రోజు సాయంత్రం 6 గంటల వరకూ కుర్చీకి అంటి పెట్టుకుని కూర్చుని పనిచేసే ఆఫీసరు జీతంరాళ్లు చేతిలో పడేసరికి, ఆమొత్తం బ్యాంకిలో తనపేర డిపాజిటుచేసి భద్రపరచుకోడానికో, లేక వెంటనే వెళ్లి తన రెండువేలరూపాయల ప్రయోజకత్వమూ భార్యచేతుల్లో గుమ్మరించుకోడానికో గాని ఆరోజుమాత్రం 3 గంటలకే లేచి యింటికి చక్కా పోయాడు. ఆఫీసుగంట ఎప్పుడౌతుందా అని గడియారంవంక చూసుకుంటూ కూచుని పెద్దముల్లు 12 మీదా, చిన్నముల్లు 5 మీదా నిలిచి పోగానే నేనూ ఆఫీసుపని నిలిపి యింటికి బయలు దేరాను.

రోజూ తిరిగే మనిషినే నేను ఆరోజు కూడాను. రోజూ వేసుకునే చొక్కాలే ఆ రోజుకూడా

వేసుకున్నాను. కాని ఆఫీసు విడిచి బయటకి వత్తును కదా, నన్ను చూసుకుంటే నాకే అసహ్యమయింది. మెడమీద చెమటకి చినిగిపోయిన ఓపెన్‌కాలరు కోటూ, చేతిమణికట్టుదగ్గిర కుట్టు విడిపోయి కోటు చేతుల్లోనుంచి బయటికి తొంగిచూసే – వుండిపోయిన దారాలు కల తెల్లషర్టూ, రోడ్డుదుమ్ముకి మాసిపోయిన ధోవతీ, మెడలో మాసికలుపడ్డ పెద్దాపురం పాత సిల్కూ, కాళ్లకు మూడుసార్లు రిపేరు చేయించిన పడమటి దేశపు మోటురకం చెప్పులూ–ఏమిటి యీ అవతారం! నాకే వెగటు పుట్టిస్తుంటే యిక యితరుల కెట్లా వుంటుంది? జేబులో పెట్టిన నలభై ఏడురూపాయల ఒకఅణా ఎంతమందికని పంచిపెట్టడం? దిన వెచ్చం తెచ్చుకొనే ప్రొవిషను స్టోరుదగ్గిరనుండి, సుబ్బలంగడి దగ్గిరనుండి యింటి అద్దె, మందులషాపు, డాక్టరు బిల్లు, కాఫీహోటలు, చాకలి, మంగలి, అబ్బాయి చదువుకోసం తెచ్చుకున్న పుస్తకాల మొత్తం అందుకో వ్యాపారాల వరకూ నాలో నేను నోటిలెక్క వేసుకుంటే బకాయి బాకీలతో కూడా తేలిన నూట పది రూపాయల బాకీ పట్టీలోనూ నా రూ. 47 లు ఏవిధంగా రేషనింగు పెట్టడం? యింకా కోఆపరేటివు సొసైటీ బాకీ అట్లాగే నిలిచిపోయింది. వాళ్లు దావా చేస్తామని నోటీసులు కూడా పంపించారు. 15–వ తేదీ వచ్చేసరికి పిల్లవాడికి కట్టవలసిన స్కూలు ఫీజు డబ్బులు వెతుక్కునేటప్పటికి తలప్రాణం తోకకి వస్తోంది. పైగా పాడుపిల్లలు – కుచేలుడి సంతానం లాగ! ముప్ఫై ఏళ్లు నిండని నాకు యీ దరిద్ర గొట్టు సంపదకూడా ఏల? ఎడపిల్లకి కడుపులో లేవరా? తల్లిదగ్గర శరీరంలోని రక్తమాంసాలతోపాటు పాలు కూడా ఎండిపోతే కడసారిపిల్లని బ్రతికించడానికి పోతపాలడబ్బాలా? ఏమిటబ్బా యీ జీవనం? ఎన్నాళ్లబ్బా యీ బ్రతుకు? ముప్పాట అరవై రోజులూ అహోరాత్రిళ్లు చెమట వూడ్చి పనిచేస్తే ఏడాదికి రూపాయో, రూపాయిన్నరో జీతం ప్రమోషన్ చేయ డానికి కంట నీ రెట్టుకుంటూ రీ అధికారులు సత్తగుల్ల నడకలా నాజీతం కాళ్లీడ్చుకుంటూ ఎప్పటికి ఓ వంద రూపాయల వరకూ దేకడం? నూరోనంబరు అంకె గమ్య స్థానం చేరేలోపల ఈఘటానికి నూరేళ్లూ నిండిపోతే ఎట్లా? దినగండం నూరేళ్లాయుర్దాయంలాంటి యీ ఒడుదుడుకు రోజుల్లో ఏ ప్రమాదంవల్ల యీ కొస్త వూపిరీ వూడిపోకూడదు? హఠాత్తుగా యీ ఒక్క ఆధారమూ పడిపోతే వెనక భార్యా బిడ్డల గతి ఏంగాను?

రోజూ మామూలుగా ఇంటికి పోయేదారి, పరధ్యానంలో తప్పి, మనసు మనసులో లేక, నల్లత్రాచువంటి తారురోడ్డున తారట్లాడుతూ, వెనకతట్టు హారన్ చప్పుడు చేస్తున్నప్పటికే, నేను నడిచే చోటు నుండి తప్పుకోవడం మరచిన కారణంచేత, మోటారు కార్లు వాటి అంతట అవే నన్ను తప్పించుకొని విసురు మీద వెళ్లిపోతున్నవి. మైలూ, మైలున్నరా నడిచివచ్చి ఉంటానుగాబోలు. ముందు ఎదురుగ్గా కార్పొరేషన్ కుప్ప లెత్తిన మోటారులారీ, వెనకతట్టు పరిగెత్తే రాయల్ మెయిలు ఎర్ర మోటారుబండీ, ఇరుకురోడ్డులో ఒకటికొకటి ఎదురై నన్ను ఇరుకున పెట్టేసరికి, లైఫ్ ఇన్‌ష్యూరెన్సులో భీమా చేయని ప్రాణాలతో జీవించే నేను, నలిగి చక్కా పోతానన్న భయంచేత తటాలున ప్లాటుఫారం ఎక్కి తప్పించుకొని, తలెత్తి చూస్తును గదా — పక్కనే ఉంది మునిసిపల్‌పార్కు. శీత కాలంపొద్దు. అయిదున్నర దాటిందో లేదో, వృద్ధాప్య దశలో పచ్చగా పండిపోయిన సూర్యుడు, చలికి తాళు కోలేక, అప్పుడే పడమటింట్లో దూరి కాళ్లూ చేతులూ ముడుచుకొని ముసుగుతన్నాడు. సాయంత్రంపూట ఆరుబయట తిరగడం భరించుకోలేని సుకుమార గాత్రులు – పార్కుదగ్గర చేరిన జనం అప్పటికప్పుడే చెవులకు గుడ్డలు కట్టుకొని ఇంటిముఖం పట్టించారు. యుద్ధంలో దిగిన శత్రువు పాపపంకిలంలాంటి నల్లటి తొడుగు కప్పిన పవిత్రమైన విద్యుద్దీపం, కాంతి తగ్గి, శోభని ముడుచుకుని తనకింద తానే వెలవెల్లాడుతోంది. దీపంక్రీనీడని చెట్టు. చెట్టుఆకులకింద రీయిన్‌ఫోర్స్‌డ్ కాంక్రీటుబెంచి — ఏమిటో అడుగుతీసి అడుగు పెట్ట లేని నిస్సత్తువ కలిగి బెంచీమీద కూలబడ్డాను. వంటికి చలీ తెలియటంలేదు, వేడీ తెలియటం లేదు. మెడ మీది సిల్కుచుట్ట చుట్టి తలకింద పెట్టుకుని శంకరా అంటూ కాళ్లు చాపి వెల్లకిలా పండుకున్నాను.

చెట్లఆకుల సందులోనుండి తెల్లటి మబ్బుతెర క్రమ్మిన ఆకాశం మైదానంలా కనుపిస్తోంది. దాహశాంతి చేసే చంద్రికాసరోవరాలు ఆమైదానంలో యింకా పొడగట్టలేదు. రెండువేల రూపాయల నోట్లూ నా ప్రాణాలను దెయ్యంలా పట్టుకుని వేధించివేస్తున్నయి.

రెండువేలు అక్కరలేదు, వెయ్యికూడా అక్కరలేదు, ఐదువందలుకూడా వద్దనుకొందాం. 2000 లలో చివరిసున్నా తీసివేసిన మొత్తమైనా నెలకి నే నీజన్మలో సంపాయించగలనా? నాతో సమంగా చదువుకొని నాకంటె ఎక్కువ ప్రయోజకత్వము లేని తోడి బి. ఏ. నా కాఫీసరయి నెలకి రెండువేలు సంపాయిస్తుంటే, నేను నలభైఎనిమిది రూపాయల సమూస్తానై ఆయనకింద చేతులు ముడుచుకుని నౌకరీ చేసుకోనా? మరి ఆయన అవిఘ్నంగా పైకిరావడానికీ, నే నీ కిక్కిరిసచీకట్లో చిక్కిపోవడానికీ కారణమేమిటి? దినానికి పంచిపెట్టిన 24 గంటలలో నా ఆఫీసుపని చేయవలసిన గంటలు ఆఫీసరుకంటె నాకే యింకో రెండు గంటలు అదనంగా పంచిపెట్టారే. నేను చేసే పని పని కాదా? నాచేసిన పనికి విలువ లేదా? నా తెలివికీ, నాశక్తికీ, నారక్తానికీ వెలలేదా?

ఈ తారతమ్యాలు అదృష్టమనే అగోచరశక్తి కల్పించిన వైపరీత్యాలా? మనకి అదృష్టం లేదని వున్నదానితోనే తృప్తిపడి వూరుకోనా? తృప్తిపడి యిక వృద్ధికి స్వస్తి చెప్పుకోనా? యింకా వృద్ధిలోకి రావాలని పడి దొర్లాడనా? అయితే కర్మ అనీ, పురుష ప్రయత్నమనీ, నిష్కామకర్మ అనీ అంటారేమిటి పెద్దలు? చేసినపనికి ఫలితం నాకు అందుబాటులో లేనప్పుడు యిక నాకీపని ఎందుకు? ఫలితం లభించకపోతే దుఃఖించడం మాత్రం ఒద్దంటారు. దుఃఖిస్తే వీళ్ల సొమ్మేం పోయింది?

మనస్సుకు ఊరట కలగలేదు. వేదాంతం తృప్తిని చేకూర్చలేకపోయింది. అమూల్యమైన జీవితాన్ని అదృష్టమనే సిద్ధాంతానికి అర్పణచేసి వూరుకో బుద్ధి కాలేదు యీఘటానికి. మానవశక్తిలో సాధ్యమైనంత పురుషకారం చేసి మా ఆఫీసరులాగే నేనుకూడా పైకి రావాలన్న ఆవేశం బయలుదేరింది. ఆయన్ని ఆదర్శంగా పెట్టుకుని ఘట్టిగా కృషిచేసి కష్టపడి పని చేసినట్లయితే ధ్రువుడు వుత్తరలోకాన్ని సాధించినట్టు మనము రెండువేలరూపాయల స్థానాన్ని సాధించగలమనే విశ్వాసం బయలుదేరింది.

తటాలున లేచి కూచున్నాను. పార్కు చివర రేడియో యింకా పాడుతూనేవుంది. చెట్లపైన చేరిన మబ్బుతునకలు మాయమై తళతళలాడే నక్షత్రాలు కనిపిస్తున్నాయి. పొద్దుపోయింది. నాన్న యింకా రాలేదని యింటిదగ్గర పిల్లలు దిగులుపడతారు. దారితప్పి దూరం వచ్చాను. తిరిగీ నడిచి యింటికి చేరేసరికి అలస్యమైపోయేలాగున్నది. ఒకటో తేదీ కాబట్టి బస్సు డబ్బులకోసం వెతుక్కోవలసిన పని లేకుండాపోయింది. అమాంతికరై బస్సు స్టాండుదగ్గర నాకోసమే అన్నట్టు హఠాత్తుగా నిలిచింది. ఇక డబ్బుకోసరం కష్టపడడం పెద్దమనిషితరహా కాదని తటాలున బస్సెక్కి లోపలికి దూరాను. సీట్లన్నీ భర్తీ అయిపోయినందువల్ల బస్సులో అదనంగా నిలబడడానికి పోలీసువారు లైసెన్సుయిచ్చిన ముగ్గురు మనుష్యులలో నే నొకణ్ణయి, బస్సు కదిలినప్పుడు తూలి మనుష్యులమీద పడకుండా, టాపుకు తగిలించిన తోలుబెల్టు పట్టుకుని, బస్సుచార్జి కట్టికూడా యింటికి చేరేవరకూ నిలబడడం తప్పింది కాదు నాకు. యింతదూరమూ కూర్చోవడానికి చోటు దొరకనందుకు చింతించనా, లేక నడవడం తప్పినందుకు సంతోషించనా? ఏదీ నిర్ధారణచేసుకోలేని స్థితిలో బస్సు నిలిచేసరికి దిగి యిల్లు చేరుకున్నాను.

౨

ఆఫీసుపనిలో ఇదివరకుకంటె ఎక్కువశ్రద్ధా, దీక్షా చూపి, ఒళ్లువిరిచి పని చేయవలెనని ఒకవిధమైన తీవ్రత లోపల బయలుదేరింది నాలో. ఆరు మూడయినా, మూడు ఆరయినా ప్రమోషన్ సాధించి, సంపాదించితీరాలన్న పట్టుదల బలపడింది. ఇదివరకు రోజూ పదిన్నరగంటలకు ఆఫీసులో హాజరయి, సాయంత్రం అయిదు గంటలవరకూ పనిచేసి ఇంటికి వచ్చే అలవాటు తప్పించి, ఏరోజుపని ఆరోజు నిల

కుండా పూర్తిచేయాలన్న లక్ష్యంతో ఆరోజులలా యేతు ఉదయం కాఫీతీసుకోవడం తడవుగా ఆఫీసుకు పరిగెత్తి బల్లదగ్గర కూర్చునేవాణ్ణి. పొద్దున్నే, నేను వ్రాసుకొనే బల్లకీ, నా రికార్డు బీరువాకీ, తాళంచెవులకీ, సిరాబుడ్డికీ, కలానికీ దణ్ణం పెట్టుకొని, అంగట్లో కోమటి గల్లాపెట్టె తెరచినట్లు, నాఆఫీసు తెరచేవాణ్ణి. నెలకి రూపాయిన్నర కూలిచ్చి మధ్యాహ్నం కారియరు భోజనం మనిషిచేత ఆఫీసుకే తెప్పించుకొని, సాయంత్రం 5 కాదుగదా, 6, 7 కొట్టి, గుమాస్తాలందరూ లేచి ఇళ్లకు చక్కా పోయిన తర్వాతకూడా, వాచరు వచ్చి తలుపులు వేసుకోవడం ఆరంభించేవరకూ కుర్చీని అంటిపెట్టుకొని అట్లనే తపస్సు చేసినట్టు చేస్తుండేవాణ్ణి. ఏరోజునయినా, మాఆఫీసరు కాకపోయినా ఆఫీసు మానేజరయినా నేను ఆఫీసులో ఒంటరిగా కూర్చుని పనిచేయడం కళ్లారా చూస్తే చాలు—ఆనాడు నా కష్టం గమనించిన దేవత ప్రత్యక్షమైనట్లు గర్వపడి పోయేవాణ్ణి.

నెలలు గడిచిపోతున్నవి. సంవత్సరం గిర్రున తిరిగి వచ్చింది. బ్యాంకిలో వేసిన డిపాజిట్లకు వడ్డీలెక్కలూ, తాను సర్కారుకు కట్టిన ఇన్‌కంటాక్సుపద్దులూ సరిచూసుకొనే రోజులు ఆఫీసరుకి. ఈ పన్నెండు నెలలకీ అయిన అప్పు తేల్చుకొని గుండెలు బేజారెత్తే రోజులు నాకు. కాని మాఆఫీసులో నూరురూపాయల పోస్టులో పనిచేసే పాతగుమాస్తా ఒకడు ఏళ్లనిండి సర్వీసు అయిపోయి, రిటైరుకావలసిన తేదీ సమీపిస్తూ ఉండేసరికి ఆఖాళీలో నన్ను ప్రమోషన్ చేయకుండా అన్యాయం చేస్తాడా ఆఫీసరన్న ధీమాతో నేను పడుతున్న కష్టం కష్టంగానూ తోచలేదు, చేసిన అప్పులు అప్పులుగానూ కనిపించడంలేదు నాకు. క్రింది ఆఫీసుల్లో ఇదివరకు పనిచేస్తుండినప్పుడు ఏవిధంగా పనిచేసినా, ఏగుడ్డ వేసుకొన్నా, ఏవేషం వేసుకొన్నా సరిపోతూ ఉండేది. ఇప్పుడు సిటీలో హెడ్డాఫీసుకు ట్రాన్స్‌ఫరయి వచ్చిన తర్వాత పెద్ద ఆఫీసరుదగ్గర ఉద్యోగం కాబట్టి, పైకి వృద్ధిలోకి రాదలచిన గుమాస్తా అయినవాడు చిరిగిపోయిన చొక్కాలూ, కోట్లూ వేసుకొని ప్లీడరు గుమాస్తాలాగా తిరగడం దరిద్రహేతువు. అందువల్ల కాస్త బస్తీవేషం అనిపించేలాగు సూటూ, బూటూ, టై, కాలర్ వగైరాలు తగిలించి తిరగడం శ్రేయోదాయకమని నాశ్రేయఃకాములు కొందరు హితబోధ చేయడం మొదలుపెట్టారు. మరి, బి. ఏ. డిగ్రీని సాధించడానికైతే శరీరకష్టం ధారపోసి సాధించగలిగాను కాని ఈ నూతనవేషం సాధించడానికి డబ్బెక్కడనుండి తేగలను? నేను కాలేజీలో చదువుకొన్నరోజుల్లో కట్టుకోను గుడ్డలు లేకపోతే, తోడి స్నేహితుల దగ్గర పంచెలూ, చొక్కాలూ ఎరువు తీసుకొని కాలక్షేపం చేస్తుండేవాణ్ణి. అవి చిన్నతనంరోజులు కాబట్టి ఎట్లా సరిపెట్టుకొన్నా సరిపోయింది. ఇప్పుడు పెద్దవాణ్ణయి, కాస్తో కూస్తో ఉద్యోగం అంటూ చేస్తూ, బూటుకోసమూ, సూటుకోసమూ ఎవర్ని ముష్టెత్తడం? వేషం మార్చడంలో కూడా కొంత లాభం ఉండకపోదని నాకూ తెలుసు. అయితే అయింది, అయిన అప్పుల్లో ఇదొకటి అనుకొని, ముప్ఫయి రూపాయలు అప్పుచేసి మూడుసూట్లు కుట్టించి, ఆరునెలలుగా సూట్లతోనే ఆఫీసుకు వెళ్లడం అలవాటు చేసుకొన్నాను.

కాని, నాకష్టం, నా తెలివి, నావేషం ఆఫీసరుకు తెలియరావడం ఎట్లా? ఎంతకష్టపడి పనిచేసినా పదిమంది గుమాస్తాలలో నేను పదకొండోవాణ్ణయి పోతున్నానే కాని, ఆఫీసరుదగ్గరకు తరచు పోతూ వస్తూ ఉండడం, ఆయనతో చకాపికీగా నాలుగు ఇంగ్లీషు ముక్కలు మాట్లాడుతూ ఉండడం, ఎన్నడయినా ఆయన సుముఖంగా కనిపించినప్పుడు మన ప్రమోషన్ సంగతి ప్రస్తావనలోకి తీసుకొనిరావడం—ఇట్లాంటి వేమీ జరగడంలేదు. మా ఆఫీసరుకు ప్రతిదినమూ ఆఫీసుకు వచ్చితీరాలన్న ఐదనాయమూ లేదు, అట్లా వచ్చే అలవాటూ లేదు. ఇక ఆయనకీ, మనకీ భేటీ జరగడం ఎప్పుడు? భేటీ జరక్కపోతే, ఈ నూరురూపాయల ఖాళీ ఎవరన్నా గద్దతన్నుకుపోయినట్టు తన్నుకుపోతే మనగతి ఏంకాను? అసలు మనలాంటి బి. ఏ. తన ఆఫీసులో కష్టపడిపనిచేస్తున్నట్టు ఆయనగారికి తెలుసునో తెలియదో, మన సంగతి మానేజరయినా ఆయనతో ఎన్నడయినా ప్రస్తా

వనలోకి తెచ్చాడో, తేనేలేదో. నేను ఆఫీసరు దర్శనానికి వెళ్లితే అసలు నువ్వెవరని అడిగే స్థితిలోనే ఆయన ఉన్నట్టయితే, ఆయన్ని, మనం ఇంతగొప్ప వాళ్లం అని తెలుసుకొనే స్థితిలోనికి తీసుకొనిరావడానికి ఇంకా ఎంతకాలం పట్టుతుంది? అంతకాలం వరకూ ఈఖాళీలూ, ఈ ప్రమోషన్‌లూ అట్టే కూర్చుంటాయా? అయ్య వచ్చేదాకా అమావాస్య నిలుస్తుందా? పోనీ, ఒకసారి ఆఫీసరుబంగాళాకు వెళ్లి నేను ఫలానా ఫలానావాణ్ణనీ, చాలాకాలం ప్రమోషన్‌లేక కిందపడి ఉన్నాననీ విశదంగా మన ప్రవర అంతా ఆయనతో మనవి చేసుకొంటే?

మనవి చేసుకోవడంలో తప్పూ లేదు, కష్టమూ లేదు. కాని మాఆఫీసరుకీ, నాకూ నడుంగా మానేజరు ఒకడు వచ్చిపడ్డాడు. మానేజరు అనేవాడు ఆఫీసరుకీ, గుమాస్తాలకీ మధ్య—రెండుచేలకిమధ్య నీళ్లుపోయేటందుకు ఏర్పరచిన—తూరవంటివాడు. ఆచేలోనీళ్లు ఈచేలోకి రావాలన్నా, ఈచేలోవి ఆచేలోకి పోవాలన్నా ఈ తూరగుండానే పోవాలి. పక్కపక్కలుగా గాని, పైనుండిగాని త్రుళ్లిపడి వెళ్లినట్టాయెనా, ఆతూరకి ఆగ్రహం కలిగి, పట్ట పగ్గాలులేక పటాలున పగిలి చక్కాపోతుంది. దానితో మన అదృష్టభాండం కొస్తాబద్దలై ఊరుకొంటుంది. అందువల్ల గుమాస్తాలెవరయినా ఆఫీసరుని చూడాలనుకొంటే, మానేజరుగారితో ముందుగా మనవిచేసి మరీ చూడాలి. ఆయనకు తెలియకుండా నేరుగా ఆఫీసరుదగ్గరకు పోయినట్టు తెలిసెనా, ఇక ఆ గుమాస్తాకి మానేజరుచేతుల్లో ఆయువు మూడిందన్నమాటే! పరిస్థితులన్నీ పరిశీలించుకొంటే, అసలు మూలవిరాట్టు ఆఫీసరుకంటెకూడా ఈ ఉత్సవవిగ్రహం మానేజరువిషయమే గడ్డు ప్రశ్నగా తోచింది నాకు.

మరి మానేజరుని ప్రసన్నముఖుని చేయడం ఎల్లాగ? ఆయనప్రసాదం, ఆయనకరుణాకటాక్షం సంపాదించుకోలేకపోతే, తీరా ప్రమోషన్‌కాలంలో మన సంగతి ఆయన సిఫార్సుచేస్తాడో చేయడో! ఇంట గెలిచి రచ్చగెలువుమన్నారు పెద్దలు. ముందు మానేజరు మెప్పు పొందడం చాలా అవసరంగా కనపడుతూంది. అవసరం మాత్రమే కాదు, అది చాలా కష్టమైన పనిగాకూడా కనిపించింది నాకు.

ఆమానేజరు నాకు కొత్తవాడు. పాతపరిచయం నాకు లేదు. ఆయన అసలు గుమాస్తా పొజిషన్‌నుండే ఇంతకాలానికి మానేజరయి నెలకి రెండు వందల ఏభయి రూపాయల జీతం పుచ్చుకొంటున్నాడు. ఆయన్నిగురించి అనేకులు అనేకరకాలయిన వార్తలు చెప్తూ ఉంటారు. ఆయన అసలు ఆఫీసుపనిలోకంటె, తన తెలివినీ, తన చాకచక్యాన్నీ ఆఫీసరు ప్రయివేటు పనులన్నీ తానే స్వయంగా చక్కచేసి ఆయన మెప్పు సంపాదించడంలోనే చూపుతాడని అంటుంటారు. పాత ఆఫీసరు మారి కొత్త ఆఫీసరు వస్తున్నాడనడంతోనే ఆయన ఆ వచ్చే ఆఫీసరుకి బంగళా చూచిపెట్టడంలోనూ, ఆయనసామాను రైలుస్టేషనునుండి బంగళాకు చేర్పించడంలోనూ, బంగళాబూజు దులిపించి సున్నం కొట్టించి బాగుచేయించడంలోనూ, దొడ్లమొక్కలకు నీళ్లు పోయించడంలోనూ తిరిగి సప్లయిచేసి కొత్త ఆఫీసరుని నిమిషంలో జేబులోవేసుకోగల శక్తిగలవాడని, మానేజరువిషయమై ఒక ప్రతీతి ప్రబలింది. అటువంటి మానేజరుని నేను జేబులో వేసుకోవడం ఎట్లా అబ్బా. కష్టపడి పదికి ఇరవయి కాగితాలు వ్రాయడం చేత నవును గాని, ఇట్లాంటి పనులు సుతరామూ నాకు సరిపడనూ పడవు, నాచేత కానూ కాదు.

వ్యవహారం గడ్డు వ్యవహారంలా కనిపిస్తోంది. నూరు రూపాయల ముసలి గుమాస్తా రిటైరు కావలసిన తేదీ సమీపించి టార్చిలైటు దీపంలా కళ్లల్లో పొడుస్తోంది. రిటైరు కాబోయే తేదీకి ఇంకా పదిపదిహేను రోజులు ముందుగానే ఆయనస్థానంలో మరొక మనిషిని నియామకం చేయడం జరిగిపోతుంది. ఈప్రమోషన్‌కోసరం ప్రాకులాడే నాబోటి ఇతర గుమాస్తాలు ఆఫీసరుదయ సంపాదించాలన్న దీక్షలో ఎవరి ప్రయత్నాల మీద వారు ఉంటున్నట్టు నా కప్పుడే ఆ నోటా ఆ నోటా చెవికివస్తూ ఉన్నవి. అదివరదాకా నాతో చనవుగా మాట్లాడి తిరుగుతుండే గుమాస్తాలు ఈ మధ్య నాతో కొంచెం కొంచెం ఎడమై, ఏదో పట్టిచ్చి మాట్లాడినట్టు గోచరిస్తున్నారు. 'మూచకో

యా దక్షిణ్యత్రుతుః' కాబోలు ననుకొన్నాను. రాబోయే ఖాళీ పోనివ్వకుండా సంపాదించాలన్న ప్రయత్నంలో, కొందరు గుమాస్తాలు ఆఫీసరుకు పెద్దపెద్ద వాళ్లదగ్గరనుండి సిఫార్సు ఉత్తరాలుకూడా తీసుకొని వస్తున్నట్టు వార్తలు నా చెవిని పడుతూనే ఉన్నవి. ఒక గుమాస్తా జిల్లాజడ్జి దగ్గరనుండీ, మరొకాయన ఆఫీసరు పినతండ్రి దగ్గరనుండీ, ఇంకొకాయన ఆఫీసరు తోడల్లుడి దగ్గరనుండీ, వేరొకాయన ఆఫీసరు భార్య అన్నగారి దగ్గరనుండీ — వారి వారి శక్త్యానుసారం సిఫార్సులు సంపాదించి తీసుకొని వస్తున్నారని తెలిసింది నాకు.

ఆఫీసులో మూల మూలల ఏవో గుస గుసలు బలమవుతూవచ్చినవి. ఆశ్రయించే గుమాస్తాల రహదారీతో ఎడతెరపిలేక మా మేనేజరుగారి వీథివాకిలి రాత్రి పన్నెండు గంటలవరకూ మూతబడడం లేదని అనకొంటున్నారు. మా మేనేజరు శూద్రపక్షపాతి. కాబట్టి ఈఖాళీ శూద్రుడికే తప్ప, ఇతర నాబోటి బ్రాహ్మడికి రానివ్వడని ఒకానొక మిత్రుడు నాసుండెల్లో బాంబుగుండు పేల్చాడు. ఇంకా మా మేనేజరుని మంచి మాట చేసుకోవా లన్న ప్రయత్నంలో విఘ్నేశ్వర పూజలోనే ఉండిన నాకు, అప్పుడే ఆఫీసరునికూడా ఆపోసనబట్టి మంగళం పాడేశారితర గుమాస్తా లని వార్తలు ఒక్కొక్కటే నా చెవిని పడేసరికి నా శరీరంలో వణుకూ, దడా పుట్టుకొనివచ్చినవి. మా ఆఫీసు ఒక కురుక్షేత్ర సంగ్రామరంగంగా మారిపోయింది. నూరురూపాయల ఉద్యోగసాధన సమరంలో యోధానుయోధు లెందరో ఒకరికి తెలియకుండా మరొకరు అనేకమార్గాలగుండా ఆఫీసరుకోటని ముట్టడి వేస్తున్నారు. భారతయుద్ధంలో శ్రీకృష్ణునిలాగా తన చాకచక్యంచేత అన్ని పక్షాలవారినీ అరికట్టి పారేస్తున్నాడు మా మేనేజరు. నే నింకా విలువిద్యాభ్యాసంలోనే ఓనమాలు దిద్దుతుంటే, ఢంకా పగలగొట్టి జయభేరి మోయించేది ఎప్పటికి ?

ఇక ఆలోచనలతో కాలయాపన చేసే రోజులు గడిచిపోయినట్టు తోచింది. ఒక్కసారి మా మేనేజరు దగ్గరికి స్వయంగా వెళ్లి, ఆయనతో అన్నివిషయాలూ ఖండితంగా, ఖచ్చితంగా అడిగేసి, నా విషయంలో ఆయన తగినసహాయం చేస్తాడో చెయ్యడో అనే విషయం తేల్చేసుకోవాలని నిశ్చయపరచుకొన్నాను. తెల్లవారి 8 గంటలకు ఆయన కాఫీ తీసుకొని ఖాళీగా పడకకుర్చీలో పండుకొన్న సమయం కనిపెట్టి నేను ఆయనింటికి వెళ్లి —

"నమస్కారం సార్" అన్నాను.

"ఏమిటి ఇట్లా వచ్చావు ? కూర్చో" అన్నాడు.

"మీకు తెలియని విషయ మేముంది ? మన ఆఫీసులో వచ్చేనెల నూరు రూపాయల పోస్టు ఒకటి ఖాళీ పడుతున్నది గదాండీ."

"అవునవును."

"మరి నేను ఎన్నాళ్లనుండో కనిపెట్టుకొని ఉన్నానుగదాండీ."

"నిజమే."

"తమరు నా విషయంలో కాస్త కనికరించి శ్రద్ధ తీసుకోవాలి"

"అట్లాగే."

"తమరు ఉపేక్షిస్తే నాకు ఈ ఛాన్సుదాటిపోతుంది."

"ప్రయత్నించుదాం."

"నేను ఆఫీసులో గుమాస్తా లందరిలోనూ సీనియరునిగదాండీ."

"అవును."

"బి. ఏ. ప్యాసయినాను."

"అట్లాగే"

"నేను ఇంగ్లీషు బాగా వ్రాయలేనని మీ కేమయినా అభిప్రాయమా ?"

"అబ్బే—"

"కష్టపడి పనిచేస్తున్నవాణ్ణిగదాండీ."

"శలవు రోజుల్లోకూడా వచ్చి పనిచేస్తున్నావు—నాకు తెలియదూ?"

"అధికార్ల దగ్గర ఎన్నడూ ఒక్కరిమార్కు లేకుండా ఇన్నేళ్లుగా పనిచేస్తున్నాను గదాండీ."

"అవును."

"ఇన్ని యోగ్యతలు ఉండికూడా తమరి అనుగ్రహం లేకపోతే ప్రయోజనమేమిటి చెప్పండి?"

"నా అనుగ్రహంకోసరం ప్రాకులాడుతావు — ప్రమోషన్ ఇచ్చేవాణ్ణి నేనాఏమిటి ?"

"అట్లా అనకండి తమరు. తమరుతలుచుకొంటే నాకీసారి సహాయంచేయగల సమయం.'

"నేనొక్కమాట చెప్తాను విను. నువ్వు ఎంత కష్టపడి పని చేసినా, ఎంత తెలివిగలవాడి వయినా ఏమీలాభంలేదు. నా సిఫార్సులమీద ఆధారపడి ఉన్నా లాభంలేదు. ఆఫీసరు తురకవాడు. ఆయనకు నీ పనితోనూ, నీ తెలివితోనూ అవసరం లేదు. ఈ ప్రమోషన్ కొరకు తలాఒక సిఫార్సు తెచ్చుకొని ఆఫీసరుని ఆశ్రయిస్తున్నారు గుమాస్తాలు. నువ్వూ అట్లాగే ఎవరిదగ్గరనుండిఅయినా ఒక సిఫార్సు లెటరు తేగలిగితే, దానికితోడు నీవు సీనియరువనీ, కష్టపడి పనిచేసే గుమాస్తావనీ నేనుకూడా ఒక సమిధ తగిలిస్తాను.— తెలిసిందా?"

"నే నెవరిదగ్గరనుండి తేగలనండీ, సిఫార్సు?"

"అట్లా అంటే ఉపయోగంలేదు. ఇన్నేళ్లుగా కష్టపడి పనిచేయడం అంతా ఒకఎత్తూ, ఇట్లాంటి ఘట్టాలలో సిఫార్సులద్వారా ఆఫీసరుని లొంగకొట్టుకోవడం మరొకఎత్తూను"

"ఏమో. నా కేమీ నమ్మకం లేదు. అయినా ప్రయత్నించిచూస్తాను"

అని మానేజరుదగ్గర శలవుతీసుకొని బయటికి వచ్చాను.

రోడ్డుమీదికి వచ్చేసరికి నాప్రాణం ఉక్కిరిబిక్కిరయిపోయింది. ఊపిరితెప్పిరిల్లేసరికి మురికికుంటల దుర్గంధం ముక్కుపుటాలను బ్రద్దలుచేస్తోంది. ఈయన సాయం అపేక్షించి నేను వెళ్లితే ఎక్కడనో సిఫార్సులు తెమ్మంటా డేమిటి? ఎక్కడకు వెళ్లను? ఎవరి నాశ్రయించను? ఇతరగుమాస్తాలు అంత గొప్పవాళ్ల దగ్గరనుండీ, ఆఫీసరు బంధువుల దగ్గరనుండీ జాబులు తెస్తే, ఆపని నావల్ల నవుతుందా? అసలు ఆఫీసరుకి పరిచయస్థులూ, స్నేహితులూ ఎవరోకూడా నాకు తెలియదే! ఎంత కష్టపడి పనిచేసినా, సిఫార్సు లెటరు లేనిది ప్రయోజనం లేదంటున్నాడు మానేజరు.

నాకు గుండెల్లో రాయిపడింది. రాత్రి నిద్దరపట్టడం లేదు. ఇన్నాళ్లుగా పడిన కష్టం బూడిదను పోసిన పన్నీ రయిపోయేటట్టుగా వుంది. ఇతర గుమాస్తాలు ఏఉపాయాలమీద సిఫార్సులు తీసుకొని రగలిగారో, అడిగితే ఆకిటుకు నాకు చెప్పుతారా?

ఏమీ పాలుపోవడంలేదు. జీవితంలో మనిషి పైకి రావాలంటే, ఆశ్రయింపులూ, సిఫార్సులూ చేతనయిఉండాలి కాబోలు. ప్రతీదినమూ ఇరవైనాలుగు గంటలూ తనక్రింద పనిచేసే గుమాస్తా యోగ్యతాయోగ్యతలు మరొకరి సిఫార్సులెటరు ద్వారా తెలియజేస్తేనేగాని ఆఫీసరుమనస్సుకెక్కని సంప్రదాయం కాబోలు. మరి నా తెలివీ, నాసమర్థతా, నా ప్రయోజకత్వమూ ఆఫీసరుమనస్సు కెక్కేటట్లు చేయగల పుణ్యపురుషులు నాకీ మహాపట్నంలో ఎక్కడ లభిస్తారు? నాకీ ప్రమోషన్ అయితే పెద్దతిరపతికొండెక్కి వెంకటేశ్వర్లకి నెయ్యిదీపారాధన చేయిస్తానని మొక్కుకొన్నాను. కాళహస్తిపల్లి ఈశ్వరుడికి అభిషేకం చేయిస్తానని మొక్కుకొన్నాను. సత్యనారాయణ వ్రతం చేసుకొని, ప్రసాదం నోట్లో వేసుకొంటానని దణ్ణంపెట్టుకొన్నాను. కేదారేశ్వరవ్రతం చేసి పట్టు తోరాలు ధరిస్తానని ప్రమాణంచేశాను. ఎన్ని వేల్పుల నాశ్రయించి ఏమిప్రయోజనం? ఆఫీసరుకి ఒక్క సిఫార్సులెటరు ప్రసాదించలేని దేవుళ్లు ఎంతమందికి మ్రొక్కి ఏమిలాభం?

ఆదివారం ఆఫీసులేనందువల్ల ఏమీతోచక, ఇంట్లో కూర్చోనూలేక, పైన గుడ్డవేసుకొని బయల్దేరాను. ఎక్కడికి వెళ్లడానికీ స్థిరపరుచుకోలేకుండా ఉన్నాను. కాళ్లు ఏపక్కకి ఈడిస్తే ఆపక్కకి నడిచి పోతున్నాను. రోడ్డునబడి కాలు సాగిపోతోంది. హైరోడ్డులు మళ్లీ బైరోడ్డుల్లోకి ప్రవేశిస్తోంది ఘటం. బైరోడ్డుల్లోనుండి బైలేనల్లోకి కూడా లాగుతోంది

కాలం. రెండో, మూడో, నాలుగో మైళ్లు నడిచినట్టు నడిచాను. పల్చని ఎండ పేరిన నెయ్యిలాగా చిక్కపడి శరీరానికి వేడెక్కిస్తోంది. ఆవేదనతో అసలే వేడెక్కిన మెదడు ఆచ్ఛాదనలేని తలమీద పడిన ఎండ తీవ్రతకు కుతకుత ఉడికిపోవడం ఆరంభించింది. ఈ ఉడుకు ఇట్లానే ఉడకబెట్టితే మెదడు కాస్తా కరిగి ఆవిరయి హరించి చక్కాపోయేలాగు కనిపించింది. బాంకీల్లో పెరిగిన ధనం పెచ్చించే మార్గాలు తోచక లక్షలు కర్చుపెట్టి వెర్రివెర్రిగా కట్టించుకొన్న పెద్ద బంగళాలూ, పెద్దకాంపౌండుగోడలూ ఎన్ని దాటించి పోతున్నానో నాకే తెలియడంలేదు. కాంపౌండు బయట ఇనపతలుపులగేట్ల దగ్గర గోడలమీద చెక్కిన ఖామందుల నామధేయాలు, రావు బహద్దూర్లు- దివాన్ బహద్దూర్లు ఎంతమంది నాకళ్లల్లో తిరిగి పోతున్నారో నేను చెప్పలేను. ఆహా! కోటికి పడగలెత్తిన లక్షాధికార్లా! సర్కారు అధికార్లా! తెల్లదొరలా! మోటారుకార్లమీదనే గాని బయటకు రాలేని రాణివాసపు భోగపురుషులా! ఒకానొక రావుబహద్దూరు ఆక్రమించుకొన్న ఆవరణ ప్రాకారపుగోడ ఈచివరి నుండి ఆచివరికి నడిచి రోడ్డుతిరిగేసరికి అర్ధగంటకాలం పట్టింది నాకు. అర్ధగంట కాదు, ప్రాకారంచుట్టూ గంటల తరబడి ప్రదక్షిణం చేయుమన్నా చేస్తాను— ఈరావుబహద్దూరు నావిషయమై మాఆఫీసరుకు ఒక్క సిఫార్సులేఖ వ్రాసి ఇవ్వగలిగితే.

ఆధారం దొరకలేదు. తెప్ప కనిపించడంలేదు. ఆచ్ఛాదన గోచరించడంలేదు. ఇంకా నడచివెళ్లుతున్నాను. గోడలమీద కనిపించే అడ్వర్టయిజుమెంటు బోర్డులన్నీ చదువుతున్నాను. ఇత్తడి ఫలకాల మీద చెక్కిన సువర్ణాక్షరములన్నీ పఠించుకొంటున్నాను. నూరురూపాయల ఉద్యోగం!మంచి ఛాన్సు. పోతే దొరకదు. ఒక్క సిఫార్సు కాగితం, ఒక్క మంచి మాట లభిస్తే...గరళంలా పనిచేస్తుంది.

చెమటపోసి, కాళ్లు అలిసి, నడుములు పీకుతున్నవి. ఇక నడవలేక పోతున్నాను. అశోక చెట్టు లావాటి మొదట్లో నాతనువు ఆనించి రవ్వంతసేపు నిలబడ్డాను. చల్లని పిల్లగాలి వచ్చి నన్ను మెల్లగా తాకింది. కళ్లు మూతలుపడి సేదదీర్చుకోడానికి క్రింద పేవుమెంటు మీదనే చతికిలబడ్డాను. అయిదు నిమిషాలు విశ్రమించి కళ్లుతెరచి చూశాను. ఎదురుగా కనపడింది 'రెడ్డి, బి. ఎ., బి. యల్., అడ్వకేటు' బోర్డు. ఆ పేరు చదువుకొనేసరికి నా పంచప్రాణాలూ లేచివచ్చినవి. ఏదో పట్టుకొమ్మ ఆధారందొరికినట్టనిపించింది. కొనవూపిరితో కొట్టుకొనే ఆశాజ్యోతి నూతనజీవనం పోసుకోవడం మొదలెట్టింది. లోకలుబోర్డులలో తాలూకాబోర్డులుండిన రోజుల్లో రెడ్డి తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగా ఉండినప్పుడు నాకు కొంతపరిచయం కలిగినవాడు. ఆ రోజుల్లో నేనంటే అభిమానం చూపుతూ ఉండేవాడు. ఆయన తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు అయినప్పుడు పురజనులు జరిపిన అభినందన సభలో, రెడ్డిమీద వ్రాసిన పద్యాలు-నవరత్నాలు నేనే చదివి ఆనందింపజేసిన ఘట్టం తటాలున స్ఫురణకు తగిలింది. ఆయన యిప్పుడు పట్నంలో ప్రాక్టీసుపెట్టి బ్రహ్మాండంగా ఆర్జిస్తున్నాడని యిదివరకే విన్నాను. కాని ఎప్పటి తాలూకాబోర్డులు, ఎప్పటి స్నేహం, ఎప్పటి పరిచయం —అప్పుడే పదేళ్లయిపోయినట్టయి, ఆనాటి రెడ్డికీ, యీ నాటి నాకూ మధ్య ఎన్నెన్ని ప్రవాహాలో ప్రవహించి గట్లుతెగ్గోసి మమ్మల్ని చాలా ఎడంచేసినట్టు కనిపిస్తోంది. నేను వెళ్లి పలకరిస్తే నడుంగా అడ్డుకున్న కాలప్రవాహం దాటి నాపిలుపు ఆయనగారి చెవిని బడుతుందా అసలు?

సందేహాలు పెట్టుకొనే సమయంకాదు. గేటుతలుపు తెరచుకొని లోపలనూరాను. ఆదివారం అయినందువల్ల బేద్రస్సుమీదనే కుషన్‌కుర్చీలో కూర్చుని పైపు పీలుస్తున్నాడు రెడ్డి.

"గుడ్‌మార్నింగ్ సార్" అన్నాను.

"హల్లో! ఎప్పుడువచ్చావు? కూర్చో" అన్నాడు.

కూర్చున్నాను. నా యోగక్షేమాలు అడిగాడు. నే నింకా నలభై యెనిమిది రూపాయల గుమస్తానే అయినందుకు కొంత సానుభూతి చూపాడు. మా ఆఫీసరుకీ, తనకీ చాలా పరిచయం వున్నదనీ,

ప్రతిదినమూ క్లబ్బులో కలుసుకొంటూ ఉంటారనీ కూడా ప్రస్తావనవశాత్తూ చెప్పాడు. ఆహా! ఇక నేం? వెదకబోయిన తీగ కాళ్లకు చుట్టుకొన్నదని అంటారు, ఇదే కాబోలు. నాకు కొంతధైర్యం కలిగింది.

"ఇప్పుడు మీవల్ల కొంత వాక్సహాయం కావలసి వచ్చాను—" అన్నాను.

"ఏమిటి చెప్పు" అన్నాడు.

"మా ఆఫీసులో నూరురూపాయల పోస్టు ఒకటి ఖాళీపడిందండీ. నేను అందరిలో నూ సీనియరునీ!"

"వెరీ గుడ్! చాన్సు కొట్టేశా వన్నమాట."

"మీ సహాయం లభిస్తే అంతపనీ చేశా నన్నమాటే!"

"నీ ప్రమోషన్‌కీ, నా సహాయానికీ సంబంధ మేమిటి?"

"మీరు ఒక్క సిఫార్సు లెటరు మా ఆఫీసరుకిస్తే —"

"ఏమనీ?"

"నేను తమరికి తెలుసుననీ, తెలివిగలవాడిననీ, బాగా పనిచేయగల గుమాస్తాననీ, ప్రమోషన్‌కి అర్హుడననీ—"

"ఈ సిఫార్సులంతా వొట్టి భ్రమలంటే నమ్ము. నే చెప్పుతాను విను. క్లబ్బులో మేము కలుసుకొంటున్న మాట నిజమే. కాని ఈ ఆఫీసర్లు ఉన్నారే వొట్టి—ఇది అయినవాళ్లోయి. వాళ్ల అవసరం ఉంటే మన మేంపని చేయమన్నా చేస్తారు. లేనప్పుడు వినిపించుకోరు. అదిగాక మనబోటివాళ్ల దగ్గర తాను సిఫార్సులు స్వీకరించే ఆఫీసరుగా దని అనుకొనేలాగు ప్రవర్తించి, చివరికి ఉపకారానికి బదులు అపకారం చేసినా చేసేవాడే మీ ఆఫీసరు"

"చిత్తం—"

"అయినా, ఆయనదగ్గర పనిచేసే గుమాస్తా విషయమై ఇతరులు సిఫార్సు చేయడం ఏమిటి?"

"అదేనండీ ఇందులో ఉన్న చిక్కు."

"అదిగాక మీ ఆఫీసరు మహమ్మదీయుడయి నందువల్ల ఆయనగారికి కులాభిమానం కూడా ఉంటుందేమో."

"అల్లాంటి అభిమానాలను ఛేదించడానికే కదాండి తమబోటివాండ్లు సిఫార్సుగారాలకోసరం మేము తిరగడం."

"ఆ లెటరయినా ఏ మహమ్మదీయుడి దగ్గర నుంచి అయినా తీసుకొనిపోతే మంచిదేమో."

"మరి అల్లాంటి మహమ్మదీయ మహానుభావుడు నా కెక్కడ లభిస్తాడో అదికూడా మీరే శలవివ్వండి."

"నే నొక్క ఉపాయం చెప్తాను విను."

"చిత్తం—"

"మీ ఆఫీసరుఇంటిదగ్గర వాకిట్లో బెంచీమీద కూర్చొని ఉంటాడు, ఎప్పుడూ ఒక ముసలిసాహెబు—తెల్లటి గడ్డం, నెత్తికి తెల్లటి లబ్బీటోపీ పెట్టుకొని ఉంటాడు. నువ్వు ఇక ఎవ్వరిదగ్గరకీ వెళ్లక తిన్నగా ఆసాహెబుదగ్గరకి వెళ్లి అతన్ని మంచిమాట చేసుకో. అన్నిపనులూ వాడే చక్కజేస్తాడు."

"ఎవరండీ ఆసాహెబు? మా ఆఫీసరుకీ, అతడికీ ఏమయినా బంధుత్వం ఉన్నదా?"

"బంధుత్వం లేదు. వాడెవడో మీ ఆఫీసరు కుటుంబాన్ని పెద్దల హయాంనుండీ ఆశ్రయించుకొని కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడట. కాని వాడు అసాధ్యపు ముండావాడు. వాడిమాట అంటేమాత్రం మీ ఆఫీసరు అడుగుదాటడు — నాకు తెలుసు. వాణ్ణి లోగట్టుకొంటివా నీపని అవుతుంది. మాబోటి పెద్దవాళ్లుగూడా అవసరమైనప్పుడు వాడిద్వారానే మీఆఫీసరుదగ్గర అన్నిపనులూ చేయించుకొంటారు."

"ఆసాహేబు పేరు?"

"పేరు నాకూ తెలియదు. పేరెందుకు? ఏ ఘడియని వెళ్లినా వాడు ఆఫీసరుగారి వరాండాలో బెంచిమీద ఎప్పుడూ హాజరు."

"మరి నేను వెళ్లి అడిగితే అతడు నామాట విని సహాయం చేస్తాడన్న నమ్మక మేమిటి?"

"వాణ్ణి కొంచెం లోగట్టుకోవాలి"

"లోగట్టుకోవడం అంటే ఎట్లా?"

"వాడి భక్ష్యం వాడికి పడవెయ్యాలి"

"ఏమాత్రం ఇవ్వాలేమిటండీ?"

"ఎంతో లేదు. ఒక్కపూట సారాయి ఖర్చు క్రింద అర్ధరూపాయి డబ్బులు వాడిచేతిలో పెట్టితే చాలు—వొళ్లు తెలియదు వాడికి. నువ్వు ఏపని చేయమంటే ఆపని చేస్తాడు."

అబ్బా! ఇంత చౌకలో లభించే కల్పవృక్షం పెరట్లో పెట్టుకొని దేశం అంతా తిరిగితిరిగి వేసరి పోయినందుకు నాకే సిగ్గయింది.

శెలవుతీసుకొంటానని లేచి బయటకు వచ్చాను. ఏదో బరువు నెత్తిమీదినుండి వదలి పోయినట్టనిపించింది. తలంటి నీళ్లుపోసుకొన్న రోజు తేలికయినట్టు హాయనిపించింది దేహం. ఇక మనస్సుకు గలిగిన ఉత్సాహం నేను చెప్పలేను. బంగళాగోడల మీది క్రీపర్లోని ఎర్ర డొలుపుష్పాలు నన్నుజూచి అప్పుడే అభినందించడం ఆరంభించాయి. ఇన్నాళ్లుగా ఆఫీసరుదగ్గర పనిచేస్తున్నా ఆఫీసరువాకిట్లో ఉండే ఒక్క తురకసాహేబు నాలాంటిగుమాస్తాల అదృష్ట రేఖలు సరిదిద్దగల సమర్థుడనే రహస్యం—ఈ కీలకం నా కిదివరకు తెలియనందుకు ఎంతసిగ్గు, ఎంతసిగ్గు! ప్రపంచంలో బ్రతకనేర్చడం తెలిసిఉండాలి. ఎప్పు డెప్పుడు ఏయేమనిషిని ఏయేవిధంగా ఉపయోగించుకో వాలో నేర్చుకోవాలి. నిజంగా జీవితంలో ఇదొక కళ. కళగాదు, విజ్ఞానం. ఛా! ఇంతమాత్రం రహస్యం తెలుసుకోలేక ఎంత తికమకలుపడ్డాను! మరి ఈరహస్యం మా మానేజరుకూడా తెలిసినట్టు లేదే! తెలిస్తే ఆనాడు నేను వెళ్లి అడిగినప్పుడు ఈ విషయం నాతో ఎందుకు చెప్పలేదు? ఇతరగుమాస్తాలు కూడా ఈసాహేబు పెన్నిధిని విడిచిపెట్టి ఎక్కడెక్కడ నుండో జాబులకోసరం తంటాలుపడ్డారు. ఎందువల్ల? వాళ్లకుకూడా నాలాగే ఈరహస్యం తెలిసిఉండ దనుకొంటాను. మొత్తానికి ఆసాహేబు ఎవ్వరోగాని, మహానుభావుడులాగా ఉన్నాడు. రెడ్డివంటివాడు కూడా అతని పనితనాన్ని గమనించగలిగినంతటి ఆకర్షణ గలిగిన సాహేబు ఎంత సమర్థుడయి ఉండాలి! బహుశా రెడ్డిలాంటి గొప్పగొప్పవాళ్లకు గాని ఆసాహేబు అందుబాటులో ఉండడు కాబోలు. మరి నాబోటి గుమాస్తాని కన్నెత్తి చూస్తాడా? రెడ్డిగారికీ, నాకూ పరిచయం అని చెప్తాను. అప్పటికీ లొంగుబాటు లోనికి రాకపోతే సారాయిడబ్బులు సమర్పించ మన్నాడుగా రెడ్డి! అయితే, ఆఫీసరుఅంతటి వాడిదగ్గర ఇంత చనవుగల సాహేబు, ఆఖరుకి, సారాయి డబ్బులతోనే తృప్తిపడవలసిన ఖర్మ మేమిటి?

అది వాడి దరిద్రంకాబోలు! తాగుడు మరిగిన మనిషికి మెదడు చెడిపోతుం దంటారు, ఇదేగాబోలు! వాడి సంగతి మన కెందుకు? మనం మాత్రం లేనిపోని కుశ్శంకలు పెట్టుకొని ఇంటికి వచ్చేసిరిని కాళ్లతో తన్నుకోకూడదు. ఏమో ఏపుట్టలో ఏపాముందో! ఇంజక్షన్లకీ, శస్త్రచికిత్సలకీ, తొట్టివైద్యాలకీ నయంగాని దీర్ఘరోగాలు చిట్కావైద్యాలకి లొంగి చక్కబడినట్లు, పావలాసారాయి డబ్బులతో మన దురదృష్టపు వక్రరేఖ వొంపులుతిరిగి చక్కబడి బయటపడవలసిన రోజు వచ్చింది గాబోలు!

ఎన్నినిమిషాల్లో ఇంటికి చేరుకొన్నానో సరిగా 11 గంటలు కొట్టి భోజనంవేళ అయ్యేసరికి నేనూ ఇంటికి చేరుకొన్నాను. భోజనం చేసి రవంత విశ్రమించడం అవసరంగా కనిపించి నడుములు వాల్చాను. ఒక్క కునుకు పట్టించి, రెండుగంటలకు మెలకువ వచ్చి లేచి కూర్చునేసరికి, మళ్లా ఆఫీసరూ, రెండు వేల రూపాయలూ, నూరురూపాయల ఉద్యోగమూ, ప్రమోషనూ, సాహేబూ, సిఫార్సూ — వెన్నంటి తరుముకొనివచ్చినట్టు రంయిమని మెదడులో పరిగెత్తినవి ఆలోచనలు.

వెళ్లితే సాహేబుదగ్గరకు ఎప్పుడు వెళ్లడం? ఏపని అయినా 'శుభస్య శీఘ్రం' అని వెంటనే చేయడం మేలుగదూ! 'ఆలస్యం అమృతం విషం' అన్నారు. పోనీ, ఆసాహేబు ఎవరో, నిజంగా అతనివల్ల ఈపని జరుగుతుందో జరగదో, అచ్చం సారాయిడబ్బులతో తృప్తిపడక, ఏ ఏభయ్యో వందో లంచం పెట్టు మం

టాడో — ఈ వివరాలన్నీ ఎవరినయినా పరస్పరంగా అడిగి నిగ్గుతేల్చుకొంటే! నేను సాహేబుద్వారా ఆఫీసరుని లోగట్టుకొంటున్నట్టు ఇక మూడో మనిషి చెవికి రావడం ఏమంత శ్రేయోదాయకం! ఇట్లాంటి రాచకీయరహస్యాలు ఎంత గోప్యంగా ఉంచితే అంత మేలేమో! నిజంగా రెడ్డికి దణ్ణం పెట్టితలుచుకోవచ్చు. ఆయన పెట్టకపోయినా, ముష్టిపెట్టే మనిషిని చూపించి పుణ్యంకట్టుకొన్నాడు.

వెంటనే ఈకోరత కాస్తా తీర్చుకొంటే మంచిదని తోచింది. పంచాంగం చూపించుకొన్నాను. వర్జ్యం చూపించాను. రాహుకాలంగంటలు లెక్క వేసుకొన్నాను. గుళికకాలం చూపించాను. సాయంత్రం 6 గంటలకి పంచకరహితమై దివ్యంగాఉన్నట్టు తోచింది ముహూర్తం ఆరోజే వెళ్లి ఆ రవంతపనీ చేసుకొని రావడానికి నిశ్చయించుకొన్నాను. సాయంత్రం సరిగ్గా 5½ గంటలకు మంచి శకునం చూచుకొని, 'యశ్శివో నామరూపాభ్యాం' చదువుకొంటూ బయల్దేరాను.

ఆఫీసరుగారి ఇల్లు చేరుకొనేసరికి సరిగా టంగుటంగుమని ఆరూ కొట్టింది గడియారం. గేటుతలుపు నెట్టి లోపల ప్రవేశించాను. అప్పుడే దొంగపొద్దున ఇంట్లో దూరిన దొంగననుకొంది గాబోలు - కుక్క బొంయిమని మీదికి దూకింది. జంకి వెన్ను చూపితే, ఇక ముందు జరగవలసిన కార్యమంతా ఎట్లా జరగడం! ధైర్యం తెచ్చుకొని, చ్చు, చ్చు, చ్చు అని కుక్కకి చిటికెవేశాను. చంచలబుద్ధి! అంతలోనే తోక లొటలొటలాడించుకొంటూ వచ్చి నాకాలు నాకింది కుక్క. ఇంతలోనే ఆఫీసరుగారి బంగళావరాండాలో ఎవరో "జాకీ, ఆవ్ ఆవ్" అని పిలిచారు. నన్నే ఆహ్వానిస్తున్నట్టు ఆపిలుపు నా కానందదాయకమై రెండడుగులు ముందుకు వేశానో లేదో నాకంటె ముందుగా కుక్క వసారాలోకి దూరి మాయమైంది. బ్లాకవుటు అయినందువల్ల బంగళావసారాలో దీపం లేదు. కాని హరికేన్లాంతరొకటి అరుగుమీద కునికిపాట్లు పడుతోంది. అరుగుదగ్గరగా గోడ కానుకొనియున్న బెంచీమీద కూర్చునేఉన్నాడు సాహేబు. రెడ్డి చెప్పిన మాటలు అక్షరాలా సత్యం! అనుభవంమీద ఇచ్చిన సలహా రెడ్డిది. తెల్లని పైజమా, షెర్వాణీ, నెరిసిన గడ్డం, బోడితలమీద తెల్లని లబ్బీటోపీ వేసుకొని కూర్చున్నాడు సాహేబు. మసకమసక సంజెచీకట్లో నే నాసాహేబును సమీపించానో లేదో —

"కోన్?" అని అతగాడు నన్ను పలకరించాడు.

"సలాం హాజరత్" అన్నాను.

"సలాం పండత్. ఆవ్, బైఠో" అన్నాడు సాహేబు.

"ఆఫీసరుగారు ఊళ్లో లేరుగాబోలునే, ఎప్పుడు వస్తారు?" అన్నాను.

"ఈరాత్రి ఎక్స్‌ప్రెస్‌లో రావాలి. స్టేషన్కు కారు పంపించాం" అన్నాడు సాహేబు.

ఫరవాలేదు. సాహేబు సుముఖంగానే ఉన్నాడు. మనం నిదానంగా, వ్యవధిగా మన విషయం అంతా చెప్పుకోవచ్చుననే ఆశ కలిగింది. గొంతు సకిలించి, సవరించుకొని బెంచీమీదకి పైకి జరిగాను. అరుగుమీద పెట్టిన హుక్కాగొట్టం నోట్లో పెట్టుకొని బుడబుడమనిపించాడు సాహేబు.

"మీతో కొంచెం పనిఉండి వచ్చాను" అన్నాను.

"ఏమిటి సంగతి?" అన్నాడు.

"నేను — ఆఫీసరుగారి ఆఫీసులో గుమాస్తాను"

"మంచిది"

"నాపేరు ఫలానా రావు అంటారు"

"అచ్ఛా!"

"బి. ఏ. పేసయి, పదేళ్లయింది నాకరీలో చేరి"

"సంతోషం."

"పిల్లలు గలవాణ్ణి."

"హల్లాహనుగ్రహం."

"ఇప్పుడు ఆఫీసులో నూరురూపాయలపోస్టు ఒకటి ఖాళీవచ్చింది"

"అచ్ఛా! అచ్ఛా!"

"ఆపోస్టుకోసరం ఆఫీసులో గుమాస్తాలు చాలా చాలా ప్రయత్నాలు చేసి, నాకు రాకుండా అడ్డుతగలడానికి చూస్తున్నారు."

"హారే, హల్లా!"

"నేను వాళ్లందరికంటె సీనియరునికూడాను."

"అచ్ఛా!"

"కష్టపడి పనిచేసే గుమాస్తానని ఆఫీసరుగారికి కూడా తెలుసు."

"బహుత్ అచ్ఛాహై."

"నాకు మొదటినుండీ మంచిరికార్డుకూడా ఉంది."

"బడాపండత్."

"మీరుగనక కొత్త ఆఫీసరుగారితో —"

"క్యా —"

"నా పేరు రావు అంటారు. ఫలానారావు అని నా పేరు ఆఫీసరుగారితో చెప్పి, సిఫార్సుచేసి, ఈప్రమోషన్ నాకు ఇప్పించేభారం మీది."

"రే క్యా —"

"మీరు తలుచుకొంటే ఈపని అవుతుందని చాలామంది చెప్పారు."

"క్యాబోల్ —"

"ఆఫీసరుగారు మీ మాటకి జవదాటరని విన్నాను."

"నహీనహీ. సిఫార్సు జానానహీ." అన్నాడు సాహేబు.

తురకబిడ్డగదూ! బెట్టుసరి చేస్తున్నాడు. అయినా, ముగ మెరుకయినా లేని మనం ఈనాడు కొత్తగా వచ్చి సహాయమపేక్షిస్తే, మన పనులన్నీ తేరగా చేయడానికి అతడు మన నౌకరా ఏమిటి? అతగాడి భక్ష్యం అతనికి చూపితే కొండమీద కోతిలా దిగి చక్కా వస్తాడు.

"ఇదిగో నీసారాయిడబ్బులు. ఈఅర్ధరూపాయి తీసుకొని కడుపునిండా తాగు. నాకేమీ ఊరికేనే చేయవద్దుతే." అని అర్ధరూపాయి డబ్బులూ తీసి సాహేబుచేతిలో పెట్టబోయాను.

"ఛూ! ఎవరురే బొమ్మన్? నాకీ సారాయికీ డబ్బులు ఇస్తావ్ బేగ్? నీకీ ఎంత ఫొగర్"? అని అన్నాళ్ళ ముసలి సాహేబూ కాలరుద్రుడయి తటాలున లేచి, కుడిచేత్తో నాఎడమ చెంప పగిలేటట్లు ఫెడేలున ఒక చెంపపెట్టు పెట్టాడు.

నాకు కళ్లు చీకట్లు కమ్మినవి. వరాండా బయట మెట్లకిందికి తూలి నిలబడ్డాను. నా కింకా దిమ్మతిరగని స్థితిలో ఎవరో వచ్చి నన్ను మెడబట్టి వీథిలోనికి నెట్టి గేటు బిగించారు. ఇంకా ఎందుకు నామీద కోపం ఆకుక్కకి — ఇనపతలుపుసందుల్లో నుంచి మూతి పెట్టి బొంయ్యిమని అరుస్తూనేవుంది.

వేశ్యాలోలుడయిన విప్రనారాయణ మూర్తి వేశ్యమాతచేతిలో తిన్న చెడావుదెబ్బ తటాలున స్ఫురణకు తగిలింది నాకు. ఏడుపు ఆగింది కాదు. మొఖం కనిపించకుండా గుడ్డ కప్పి వెర్రిఏడుపు ఏడిచాను. కళ్లల్లోనుండి జారే వేడికన్నీళ్లు దెబ్బతగిలిన చెంపమీదకి జారినప్పుడల్లా చెంప మంటలు మండిపోతోంది. రోడ్డుమీది దీపంకాంతిని నిలిచి క్రిందికి ఉమ్మివేశాను గదా — దంతం కదిలిన రక్తం ఎర్రగా నాకనిపాపలో కలిసిపోయింది!

శరీరంలో మరణవేదనలా బాధ బయల్దేరింది. నడిచే శక్తి నశించిపోయింది. నీరసం బలమైంది. దాహం! నోరెండిపోతోంది. నే నుండేది మహారణ్యమా, మహాపట్టణమా? తెలియడంలేదు. నా ఘటాన్ని ఏ శక్తి, ఏ భూతం నెట్టుకు పోయిందో, పోయి పోయి ఆ నాకు పార్కుదగ్గర దీపంక్రీనీడని చెట్టుకింద పండుకొన్న బెంచీదగ్గరకు వచ్చిపడింది నాఘటం. బెంచీమీద కూర్చున్నాను. చెట్టుమీద గుడ్లగూబ ఒకటి 'ఉం, ఉం' అంటూ నాజీవితానికి మంగళం పాడుతూంది.

* * * *

తెల్లవారి పదిగంటలకు మామూలుప్రకారం ఆఫీసుకు పోదునుగదా, నన్ను హెడ్డాఫీసునుండి క్రింతి

ఆఫీసుకు ట్రాన్స్ఫరుచేసినట్లూ, ఇరవై నాలుగుగంటలలో ఆఫీసులో ఛార్జియిచ్చి వెళ్లిపోవలసినట్లూ ఆఫీసరుదగ్గరనుండి వచ్చిన ఉత్తర్వు నాచేతి కందిచ్చాడు మానేజరు.

కాని — ఏ ఆఫీసుకు వెళ్లినా, ఎంతకాలం బ్రతికినా, (రెడ్డి చెప్పిన సాహేబు నాదురదృష్టవశాత్తూ ఆరోజున ఎక్కడికో పోయియుండినందున) అతని స్థానంలోనే కూర్చొనియుండినమనిషిని గుర్తు తెలుసుకోలేక ఆఫీసరుబంధువు అయిన మేనమామకే సారాయిడబ్బులు ఆశపెట్టిన ప్రయోజకుడనని నాజీవితంలో తీరని మచ్చ అప్పటికీ ఇప్పటికీ అట్లనే నిలిచిపోయింది.

కర్షకా!

● శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణచౌదరి ●

౧

కులములని జాతులని మేలుకీడులనుచుఁ
బేరుపేరున వేఱుగ భేదభావ
ముగ్గడించుట యెవనికో యొప్పుఁగాని
కర్షకా, నీకుఁ జెల్లదా కాపథంబు.

౨

ఆలతో లేఁగపిండుతో నహరహంబు
కాఁపురమునల్పు నీ కేల కానిత్రోవ!
నిఖిల జీవుల కాశ్రయ నిలయమైన
కృషియె నీ జీవితమునకుఁ గీర్తితెచ్చు.

౩

కలిమిలేముల త్రొక్కిళ్లవలన నమిత
మోదఖేదము లందుట కాదు నీతి;
కాలచక్రంబు పరవళ్లు లీల దాఁటి
వడిదుడుకు లేక మెలఁగుట గడుసుఁదనము.

౪

వేఁడి వెలిఁగ్రక్కు పడమటిగాడుపులకుఁ
గాంతి దఱిఁగిన తీవెలదొంతియట్లు
విమల పూర్వసత్సంప్రదాయములు నేఁడు
సన్నగిల్లుట గుఱుతింపు మన్న నీవు.

౫

పాలకుల వేషభాషల ప్రాభవమునఁ
బాలితుల వైఖరియు మాఱుపాటు నొందు;
అందు విద్యాధికుల సంఘమందు ముందుఁ
గలుగు పరిణామ మది నీకుఁ గాదు హితము.

౬

సర్వశాస్త్రవిచారము సలిపి విబుధ
సంఘ మూహించు విజ్ఞానసారమెల్ల
నాటపాటల మాటల ననుభవమునఁ
జిత్తమున హత్తుకొనుట నీవృత్తియగును.

౭

వర్తకము రాచతీవి సంప్రతులజులుము
చదువుసంధ్యలవారి సంసారగోష్ఠి
సర్వమానవగ్రాసవాసముల తృప్తి
నీదువృత్తికి శాఖలై నెత్తికెక్కె.

౮

దున్నఁగా దూడలను జేరు నన్నరీతిఁ
గాయకష్టంబువంక కేగకయె, దండి
లాభముల కాసపడి మాయవైభవంబు
లంది కులికెడు వ్యక్తుల నరయుమన్న.

౯

పరుగుపరుగునఁ బ్రాప్తించు పాలకన్న
నిలిచి శాంతించి త్రావిన నీరె మేలు,
లక్షలకొలంది చేకూర్చు లాఁతివృత్తి
కన్న శ్రేయంబు నీ వృత్తి యన్న నిజము.

౧౦

పశుపతికి నీకు సంబంధబాంధవంబు
లుండునన్న నసత్య మేముండు నన్న!
శిశువుకన్నను నిచ్చలు పశువు నెంతొ
గారవింతురు నీవుగా కేరు చెపుమ?

౧౧

ఆలు-పిల్లలు జెల్లలు-నాలపిండు
గొడ్డుగోదలు-దూడలు-దొడ్డు లొక్క
చేతిమీఁదుగ నడచినరీతి నున్నఁ
గలుగుసంతోస మింతని తెలుపఁగలమె?

౧౨

ఆఱుగాలము కష్టించి యాలుమగలు
బిడ్డపాపలు తమదృష్టిఁ బడ్డ మెదుకె
యారగింతురుగా కంతె, పారతంత్ర్య
బుద్ధి యవ్వారిపొంతకుఁ బోవదన్న.

౧౩

అతని కష్టార్జితమునకు నాసపడెడి
'పరభృతంబుల' లెక్కకుఁ దఱుగు లేదు,
వాని 'సిద్ధాన్నమును' నోటవైచుకొనుచు
నెగిరిపోఁజూచు డేగల వెన్నొ కలవు.

౧౪

నారువోసినవాఁడెపో నీరువోయు
ననెడి వేదాంతసూక్తి నీ కమృతగుళిక;
నమలి భక్షించుకన్నను నాణె మరయ
మ్రింగుటే యన్న సూక్తి యెఱుంగవన్న.

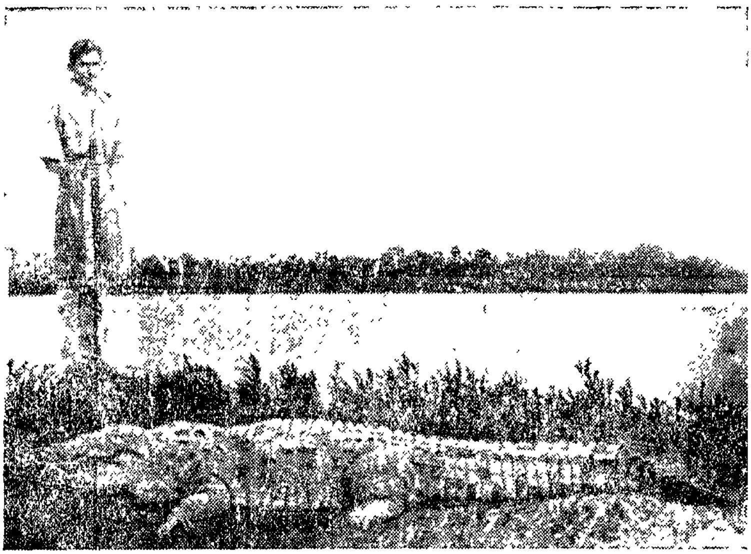
౧౫

లోకమును ధాత సృజియించుఁగాక, దాని
తిండి దండిగ సృష్టించు తెరువు నీదె,
ఉద్దియగుదువు ధాత్రకు నోయి నీవు
చూడ నెచ్చటిదో యిట్టి చుట్టఱికము.

౧౬

'ఆత్మవత్సర్వభూతాని' యనెడిమాట
నక్షరాలను బాటింప నర్హుఁ డెవఁడొ!
ఎవని కయ్యది సరిపడు నవని నీకుఁ
దప్ప తక్కినవారిలో నెవ్వఁడైన?

మీ ఆరోగ్యమే
దేశానికి
పెట్టని కోట
జాతి శోభాయమానమై వెలగాలంటే
ప్రతి వ్యక్తి నిండుఆరోగ్యంతో మంచి
బలంతో వుండాలి. మంచి ఉష్ణరక్తము,
తేజస్సు, నరాలకు బలము, కండరములకు
పటుత్వము, ఠీవితో, ఉత్సాహముతో
తొణికిసలాడే జీవనము ప్రసాదించగల
ప్రముఖ రసాయనము జీవామృతము. బల
హీనులకు జీవితోత్సాహశక్తి, నూతన యవ్వ
నము యీయగల ఉత్తమ పౌష్టికౌషధము
పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి
జీవామృతము
ఆయుర్వేదాశ్రమము (స్థాపకం 1898) మద్రాసు

ఫొటోలో కనబడు మొసలిని దక్షిణవల్లూరు ఎస్టేటుజమీందారు గారైన
శ్రీరాజా బొమ్మదేవర వెంకటభాష్యకార్లురావునాయుడు బహద్దరు
జమీందారుగారు చల్లపల్లివద్ద నన్న వెలువోలువద్ద కృష్ణానదిలో పట్టిరి.

మరమ్మతు

[లినోకట్ - చిత్రము]

●

శ్రీ తేజోమూర్తుల కేశవరావు

శివస్తుతి*

= శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి =

దేని సన్నిధి శుభ్రదశానివేశ
సంపద కిరీటవిధుకరజాల మొందు,
దగ్ధ మయ్యెను కామపతంగ మెందు,
అట్టి శివనేత్రశిఖిదీప మతిశయిల్లు !

ధూమ మెరుగక యున్నను, కాముసతికి
ఆయె నది సూత్రధారి నిరంతరాశ్రు
వాహినికి, అట్టి హరనేత్రవహ్ని భూతి
నిచ్చి మీ పాపములు దహియించు గాక !

పారితోషికగతి రతిప్రాణసముడు
తనశరీరమ్ము విడిచె నెద్దాన, అట్టి
యాశు ఫాలస్థలీరంగదేశమందు
మించి నర్తించు వహ్ని రక్షించు గాక !

పండుకొనియె జ్వాలావలీపల్లవచయ
రూపకేళితల్పాన మరుండు రతిని
వదలి, ఆసూత్రితం బైన వహ్నిసఖ్య,
మట్టి హరనేత్ర మొసగు సౌఖ్యమ్ము మీకు!

దేని తాపయోగవిలీయమాను డగుచు
పూర్ణత కిరీటచంద్రుడు పొందలేడో,
భర్గదేవసీమంతితఫాలభిత్తి
యయిన యావహ్ని మీపాప మడచు గాక!

దానవస్మేరదృగ్బాష్పధారలందు
ఏది యించుక తృప్తి వహింపలేదో,
అపరబడబానలము బోలు నా పురారి
బాణవహ్ని దహించు మీపాపచయము !

పడసి స్మరబోధిసత్త్వంబు పాత్రముగను
ఒసగె నత్యర్థదానప్రయోగవిధిని
దేహమే ప్రథమమ్ముగ దేని, కట్టి
ఫాలలోచనవహ్ని ప్రస్తుతింతు.

విషమకోపాంధకారమ్ము వెడల గ్రక్క-
గా భ్రుకుటికాళయామిని, కాలమవల
ఎరుక లేని నిద్దుర పోయె నెక్కి- యెవని
లోచనహుతాశశయ్యపై, బ్రోచు నతడు.

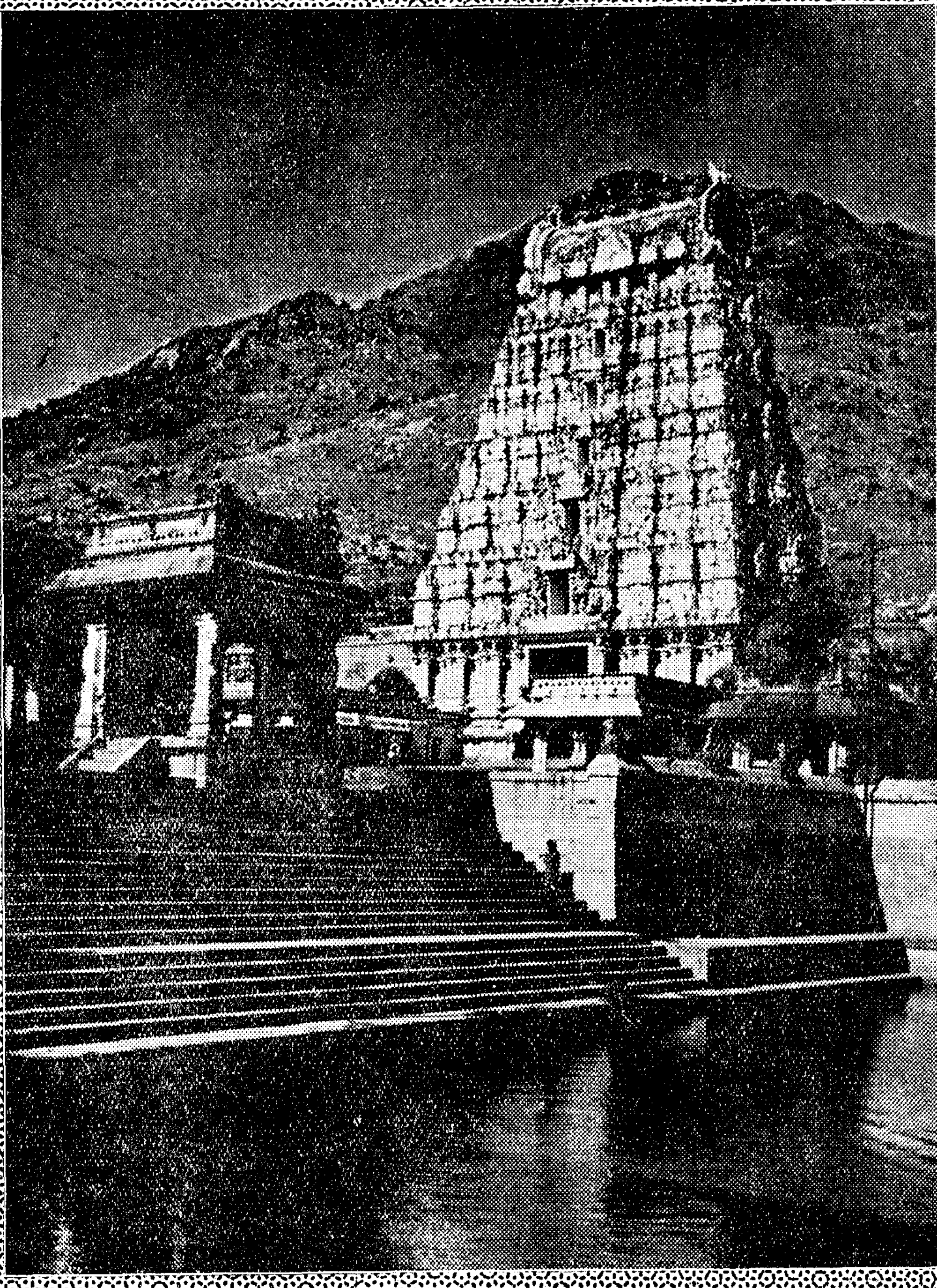
శిరమునం దుండి యెవనికి చేయుచున్న
దానివలె దోచు నసకృత్ప్రదక్షిణములు
గంగ ఆవర్తమాలికాక్రమమువలన,
ఆ జగద్గురు డచలేశు డవచుగాక !

దిక్కు-లెవ్వానిచే శివదీక్ష బూని
నట్లు భస్మాంగరాగమ్ము నలముకొనియె,
అట్టి పీయూషదీప్తిహరాట్టహాస
ములు హరించుత మాలిన్యమును జగాన !

సర్వదేహసంసంగిభుజంగముక్త
పాండునిర్మోకపట్టసంబద్ధభంగి
సాంద్రభస్మాంకసఖ మగు శర్వతనువు
మించు మీ దురితమ్ము హరించు గాక !

తను విభూషణ ఫణి ఫణా గణమరీచి
పటల కందళితేంద్రచాపము, మరుత్త
నృపతికి సువర్ణవర్షి యౌ నీలకంధ
రాఖ్యసఫలపయోధరం బతిశయిల్లు!

* శ్రీ మంఖకుని సంస్కృతమున కాంధ్రము. శ్రీకంఠచరితములో 'నమస్కారవర్ణనము' నుం. 2,

తిరువణ్ణామలై దివ్యదర్శనము

తిరువణ్ణామలైదేవాలయము

✽

= శ్రీమాన్ సి. రాజగోపాలాచార్యులు =

దక్షిణహిందూ దేశములోని దివ్యక్షేత్రములలో నొకటైన తిరువణ్ణామలకు నేను మొన్న ఫిబ్రవరి 28-వ తేదీనాడు కార్యవశాత్తు వెళ్లియుంటిని. ఆ మరునాటియుదయమున ఒకగంటసేపు తీరుబాటు కలుగజేసికొని అణ్ణామలై దేవాలయమునకు వెళ్లి రాగలిగితిని. నిర్మలచిత్తముతో, విశాలము లైన ఆ దేవాలయప్రాకారములగుండా ప్రదక్షిణము చేయుటలో భక్తిపరవశుడనై పోయి నాయొడలు నేను మరచితిని. నాబోటి రాజకీయవ్యక్తికి ఈపాటి విరామము దొరకుట బహుదుర్లభము. ఒకవేళ దేవుడుమేలుచేసి, అదృష్టము బాగుండి అట్టి విరామము లభించినను ఈ రీతిగా ఒంటరిపాటు - ఏకాంతము దొరకుట మరియు దుర్లభము. ఉపచారములు చేయువా రొకవంకను, ఆదరించువా రొకవంకను చుట్టుముట్టుటతో ఆయేకాంతము నిరర్థకమై, ఆ సదవకాశములో కట్టుకోదలచుకొన్న భావనాసౌధము లన్నియు కూలిపోవును.

ఆహా! ఏమి యావైభోగము, ఏమి యావైశాల్యము, ఏమి యాభక్తిప్రపత్తులు, ఏమి యాపనితనము, ఏమి యాశిల్పసంపద! నిత్యజీవముతో అవి యాగోపురప్రాకారములయందును, దేవాలయకుడ్యములందును, ఆపరిసరములలోనే మూర్తీభవించి స్థావర మేర్పరచుకొనిపోయినవి. మన తాతముత్తాతలు కట్టించిన ఆ మహాగోపురముల ముందు మన ఉన్నతోన్నతాశయము లన్నియు దివిటీముందు దివ్వెవలె దిగనారిపోవును. పనితనములోనే కాదు - పవిత్రతలోకూడ అవి మహోన్నతములే యనుటకు సందేహములేదు. చూచుటకు చిన్నచిన్నవిగానే కనబడినప్పటికిని ఆ ఆలయపు ప్రతిమూలలోను సునాయాసముగా ఇరువదివేలమంది కూర్చోవచ్చును. విశాలప్రాంగణములం దయితే మరి చెప్పనే అక్కరలేదు. లక్షమంది ధారాళముగా కూర్చోవచ్చును. కూర్చొని, తమకు నిజమైన ఊరటను, ధైర్యమును ఇవ్వగలిగిన ఉపన్యాసకులెవరయినను దొరికినయెడల వీనులవిందుగా వారి యుపన్యాసములను వినవచ్చును. భాగవతకాలక్షేపములతోను, సాధుగోష్ఠులతోను, భజనసంకీర్తనములతోను కాలక్షేపము చేయను వచ్చును.

అయ్యో! మన మేగతికి వచ్చినాము! ఆ భక్తిప్రపత్తు లెక్కడికిపోయినవి? ఆ భావన యెక్కడికేగినది? ఆ ప్రావీణ్య మెక్కడికి వెళ్లినది? ఈ భక్తి

శూన్యత, ఈ పాషండత, ఈ అల్పత్వము, ఈ సంకుచితదృష్టి, ఈ సంకుచిత హృదయము, ఈ వికారాకారము, ఈ అశ్లీలత, ఈ అపరిశుద్ధత—ఇవి మన కెందుకు దాపరించినట్లు? ఎక్కడనుండి దాపరించినట్లు? మన తాతముత్తాతల నాటి ఆ శక్తిసామర్థ్యము లేవి ఎక్కడికిపోయినవి? హే భగవన్! నీవు మమ్ముల నెందు కింత నిష్ఠురహృదయముతో గాలికి వదలివేసినావు? ఎందుకు మమ్ముల నింత పనికిమాలినవారినిగా (ఎందుకును, ఏవిధముగాచూచినను) చేసినావు? మా పెద్ద లెక్కడ, మే మెక్కడ? ఈ గోపురములను, ఈ ప్రాకారములను యోజించి, కల్పించి, కట్టించి ఈ చదరములను, ఈ మంటపములను నిర్మించిన ఆ మహనీయులసంతతిలోవాడినేనా నేను? తలచుకొన్నకొలది ఈతలపులన్నియు శల్యములవలె నొప్పించుచున్నవి. ఆ బాధ చెప్పనలవిగాకున్నది.

ఇటు చూడుడు—ఈ ప్రకటనలేమిటి, ఈహెచ్చరికలేమిటి? "ఈ స్థలమును దురుపయోగము చేయువారు దండింపబడుదురు", "మలమూత్రములతో ఈ చోటును మలినపరచువారు శిక్షింపబడుదురు" ఇత్యాది, ఇత్యాది. అయ్యో! రామ! ఎందుకివన్నియు? ఈయీ చెడుగు లిక్కడనున్నవని చూపుటకేనా, లేక వీటివల్ల ఫలితమేమయినను కలుగుచున్నదా? కలిగినట్లుగాని, కలుగుచున్నట్లుగాని ఏమియు కనుపించదే!

అటు చూడుడు: ఆ వేయికాళ్ల విశాలసభాంగణమును—వేయికాళ్ల మంటపమును. ఆహా! ఏమి ఆనిర్మాణచాతురి! ఏమి ఆ గంభీరసృష్టి! దివ్యశక్తియంతయు అందులో కేంద్రీకృతమైనట్లున్నది. అట్టి ఆ మండపములో, సుందరమైన ఆ స్తంభములకు స్తంభములకు మధ్య వికారముగా ఆ నవీనపు ఇటుకగోడ లెందుకు కట్టినట్లో నాకు బోధపడలేదు. ఈ వేషము చాలదన్నట్లు దీనికితోడుగా మధ్యలో ఆ పోత ఇనుపకటకటాల తలుపు లెందుకు బిగించినట్లో నాకంతకంటెను బోధపడలేదు. ఇదంతయు నేమిటని ధర్మకర్తలను ప్రశ్నించితిని. వారు చెప్పిన సమాధాన మిది: ఈ మండపము ఎప్పుడో ఏడాదికొకతూరి తప్ప ఉత్సవాదుల కుపయోగింపబడదనియు, ఏడాది కొకతూరిమాత్రమే దీని యుపయోగమనియు, అందువల్ల ఇతరసమయములందు ఈ మండపమును జనసామాన్యము విచ్చలవిడిగా ఉపయోగించి దురుపయోగముచేసి మలినపరచకుండుటకే ఈ దిగ్బంధనము గావింపవలసి వచ్చినదనియు వారు చెప్పిరి. అయితే, ఇక దీనిగతి యింతేనా? లేక మనకు ఆశాహేతు వేమయినను ఉన్నదా?

ఇట్లు బంధించివేయుటకంటె దీనిని ప్రజోపయోగకరమగునట్లు ఏల చేయరాదు? మన తాతముత్తాతలు కలలుగన్న ఆ వేదాంతతత్త్వములను,

ఆ భగవద్విషయములను ప్రజాసామాన్యమునకు వారి సొంతభాషలో పాటలుగాను, కథలుగాను, కబుర్లుగాను చెప్పగలిగిన సత్పురుషులను–త్రికరణములుగా సత్పురుషులైనవారిని - ఇక్కడ చేరదీసి వారిచేత అట్టికాలక్షేపములను చేయించుచు, దూరశ్రవణ యంత్రములనమర్చి—ఇప్పుడిది కష్టసాధ్యము కూడ కాదుగదా—మండపములోని మూలమూలలనున్న వారికిని వినిపించుచుండినచో ఎంతప్రశస్తముగా నుండును! ఎంత ఉపయోగముగా నుండును! ఉదయసాయంకాలముల రెండువేళలందును ఇట్లు చేయవచ్చునే! జనసామాన్యము ఇందువల్ల ఎంతయినను వికాసము పొందగలదు. వికాసముపొంది ప్రబుద్ధులయిన జనసామాన్యము దీనిని దురుపయోగము చేయుదురనుట నమ్మదగినది కాదు. పైపెచ్చు ఇది పరమపవిత్రమైన స్థలముగా వారికే స్వయముగా బోధపడగలదు. తదుపరి దీని నా పవిత్రదృష్టితోనే ఉపయోగించుచుందురు.

ఇంక, దేవాలయ పుష్కరిణుల సంగతి: వానినిగూడ ఇప్పటికంటె ఎంతో పరిశుభ్రముగా ఉంచవచ్చును. దేవాలయావరణలో రాతిపరపులు లేని విడిభాగములందు చక్కని పూలమొక్కలను నాటవచ్చును. స్వామికార్యమునకును, స్వకార్యమునకును గూడ అవి పనికివచ్చును. అందమున కందమును చేకూర్చును.

ఈ స్వల్పసంస్కరణలతో ఈ అజ్ఞాతమైన దేవాలయమును స్వర్గధామముగా చేయవచ్చును. మన పెద్దలు ఎన్నో పవిత్రాశయములతో, ఎంతో విశాలముగా, జనసామాన్యమున కెన్నివిధములుగానో ఉపయోగపడునట్లు కట్టించిన ఈ ఆలయములను మనము మతిమాలి పాడుచేసినాము. లేదు, లేదు—అవి యింకను పూర్తిగా పాడుకాలేదు. ఇంకను కొంత ఆశాకిరణము గోచరించుచున్నది.

యువతీయువకులారా! లెండు లెండు, మేల్కొండు.(ఉత్తిష్ఠత. జాగ్రత.) పవిత్రులుకండు. పరిశుద్ధులుకండు. దైవస్వరూపులుకండు. శక్తిమంతులుకండు. ఉత్సాహసంపన్నులు కండు. మహనీయులు కండు. మీ ఆనువంశికమైన సంప్రదాయమును మీరు అనుసరింపుడు. ఇది మీది. మీ హక్కుభుక్తము. దీనిని మన పెద్దలు మనకోసమై నిర్మించినారు. మనము వారి సంతతిలోనివారము. దీనిని పరమపవిత్రముగా కాపాడవలసిన బాధ్యత మనది.

ఓ భగవాన్!

= శ్రీ చింతా దీక్షితులు =

కనిపించని భగవంతుడవు నీవు కనిపిస్తే ఏమి చెయ్యాలో తెలియక దిగ్భ్రమ చెందుతాను. రెప్పవాల్చకుండా చూడాలనుకుంటాను. నీరూపం నా హృదయంలో అచ్చు గుద్దుకుండా మని ఎంతో ఆకాంక్షతో నిన్ను చూచుకుంటాను. నువ్వు కూర్చున్నప్పుడు చూస్తాను. నువ్వు కాళ్లు చాచినప్పుడు నీకాళ్లమీద నాశిరస్సు మనసా నిలుపుకొంటాను. నీ పాదపద్మాలు చూచుకొంటాను. నీముఖం, నీకళ్లు చూచుకొంటాను. ఠీవిగా నువ్వు కూచోవడం చూచుకుంటాను. నువ్వు నిలబడ్డం చూచుకొంటాను. భక్తుడు చేతికి అందించే దండకమండలాలు నువ్వు పట్టుకోవడం చూచుకొంటాను. నువ్వు మందమందంగా నడక సాగించడం చూచుకొంటాను. అడుగుమీద అడుగువేస్తూ నువ్వు అరుణగిరితట్టు వెళ్లడం చూచుకొంటాను. కొండ ఎక్కడం చూచుకొంటాను. కొండ ఎక్కుతూ ఆగడం చూచుకొంటాను. ఆగి వనక్కి తిరిగి భక్తులను నీకటాక్షములతో కరుణించడం చూచుకొంటాను.

సొంత ఇంటిలో తిరుగుతున్నట్లు నువ్వు అరుణాద్రిపై తిరుగుతూ ప్రక్కనున్న భక్తుణ్ణి ప్రశ్నించడం చూచుకొంటాను. కొండ ఎక్కి ఎక్కి మలుపులో మాయమవడం చూచుకొంటాను.

ఎన్ని వైఖరులుగానో, ఎన్నిరకాల అందాలతోనో, ఎన్నెన్ని విధాలనో నీవు భక్తుల ననుగ్రహించేపద్ధతులు చూచుకొంటాను. కూర్చుని మాట్లాడ్డం చూచుకొంటాను. భక్తుల సందేహాలు తీర్చడం చూచుకొంటాను. నవ్వడం చూచుకొంటాను. ఇన్ని, నీమూర్తులూ చూచుకొంటాను. ఏదో ఒకమూర్తి నా హృదయంలో నిలుపుకుందామని, మాయకుండా అచ్చు గుద్దుకుందామని, పోకుండా బంధిద్దామని మనసు పడతాను.

ఏమి భగవాన్! ఒక్కక్షణమే నిల్చి మాయమౌతావు నా హృదయంనుంచి? ఇన్నిమూర్తులు చూచుకొన్నా ఒక్కమూర్తయినా నిలవదు నాహృదయంలో—ఏమి భగవాన్?

ఆ నీకూర్చున్న ఠీవిలో అందం; ఒక కాలిమీద శేర్లాబడిచూచే నీచూపు అందంలో తీవ్రత్వ, అనుగ్రహం; ఆ నీ నిలబడ్డ సౌందర్యమూర్తిలో ఉండే మహేశ్వరత్వం; ఆ నీ మందగమనంలో ఉండే ఠీవి, జాగ్రత్త, అహింస, సౌందర్యం; ఆ నీ వెనకకుతిరిగిచూచే చూపులో ఉండే సింహగాంభీర్యం, అనుగ్రహం, భక్తపరాధీనత—ఏమి భగవాన్, ఇన్నిఅందాలూ నాకళ్లతో నీసమక్షాన్ని ఆస్వాదించి, పట్టుకొని, నిలుపుకో చూచుకొన్నానే—అన్నీ ఇంటికి వచ్చాక జారిపోతున్నవేమి భగవాన్ ?

నా హృదయం నీ నివాసానికి తగదు, నిజమే, భగవాన్—నా హృదయంనిండా చీకట్లు ఉన్నమాట వాస్తవం, మలినమున్నమాట నిజం, కోరికలు నివసిస్తూన్నమాట యథార్థం, కామాదులు కోటకట్టుకొన్నమాట నిజం. ఈ హృదయంలో, ఈ పాడుకొంపలో నిన్ను నిలవమనడం నాతప్పే—కాని నే తరించేమార్గం ఏది భగవాన్ ?

ఇంక నాహృదయం నీ నివాసం కావాలంటే దానిని యోగ్యంగా చెయ్యాలంటావా? నేను చెయ్యగలనా భగవాన్? నీమూర్తిజ్యోతితో ఆచీకట్లు చెదరగొట్టలేవా భగవాన్? మలినాన్ని నీ అనుగ్రహంతో తుడిచివెయ్యవా భగవాన్? నీదృష్టితో నాకోరికలు తరుమగొట్టు భగవాన్. ఈకొంప నీకు నివాసయోగ్యం చేసుకో భగవాన్. నువ్వే పీట వేసుకో భగవాన్. నువ్వే ముగ్గులుపెట్టి అలంకరించుకో భగవాన్. నువ్వే దీపం పెట్టుకో భగవాన్. నా కివన్నీ చేతకాదు భగవాన్.

"అయితే నీహృదయం నా కిచ్చెయ్య" మంటున్నావా భగవాన్ ! నా కిచ్చెయ్యాలనే ఉంది. నీ వుండడానికి నీ కిచ్చెయ్యాలనే ఉంది. కాని నేను చెప్పినమాట అది వినదు. ఓ భగవాన్, నేను నేనై నీ కిది ఇవ్వలేను. నువ్వే తీసుకో భగవాన్—నువ్వే దీనిలో కాపురముండు భగవాన్.

అయితే నీభక్తులు నీమీద రాసిన శ్లోకాలు జ్ఞాపకంచేసుకొని ఆవర్ణనలు నీకు సరిపుచ్చుకొని ఆమాటలతో నీరూపం పట్టుకొని నా హృదయంలో ప్రతిష్ఠించదలచుకొంటాను. కాని నువ్వు ఆమాటల్లోంచి తప్పించుకుపోతావు. ఎలాగ భగవాన్—మాటలూ నిన్ను కట్టలేవు—అవును—మనస్సూ నిన్ను కట్టలేదు—నిజమే—మరి నిన్ను కట్టే ఆభక్తి నా కేదీ? నా కెందు కియ్యవూ? నువ్వే సంపాదించుకోమంటావా?

నీ అనుగ్రహంతో సమస్తమూ ప్రసాదించగలవంటారే! నీకు అసాధ్య మేదీ లేదంటారే! ప్రారబ్ధాలుకూడా నిన్ను చూచి పారిపోతాయంటారే! మరి నా ప్రారబ్ధం పారిపోదేం?

నా హృదయంలో కాపురముండు భగవాన్—నాకు అంతే చాలు భగవాన్—ఉండవూ, భగవాన్ ఉండవూ?

శ్రీరాజా బొమ్మదేవర వెంకటభాష్యకార్లరావునాయుడు బహద్దరుగారు

(దక్షిణవల్లూరు ఎస్టేటురాజాగారు)

★

వీరు 30-11-40 తేదీన ఎస్టేటును కోర్టుఆఫ్ వార్డ్సు నుండి ఒప్పగింతచేసుకొనిరి. శ్రీరాజాగారు వేటలో అసమాన ప్రవీణతను సంపాదించిరి. చిరుతపులులను, పులులను వేటాడుటలో ప్రతిభ సంపాదించిరి. చిరుత ప్రాయముననే యిట్టి ప్రావీణ్యతను సంపాదించగల్గిరి.

★

వేణుగానము

కులశేఖర మహీపాల చరిత్రము

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున భక్తికావ్యములు రెండు విధములుగ నున్నవి. వీనిని శివకావ్యములు, విష్ణుకావ్యములు నని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. వీనిని మరల నాలుగు భాగములుగా వ్యవహరింపవచ్చును. అవి శివపురాణములు – శివప్రబంధములు, విష్ణుపురాణములు – విష్ణుప్రబంధములు. దేవీభాగవతాదికములను శివకావ్యముల క్రిందను, లక్ష్మీస్తోత్రాదికములను విష్ణుకావ్యముల క్రిందను పరిగణింపవచ్చును. ప్రాయికముగా శివవిష్ణుప్రశంస లేని కావ్యము లేకున్నను శివకేశవాభేద ప్రతిపాదకములై అద్వైతపరములయినవానికి శివకావ్య విష్ణుకావ్యనామము ప్రయోగింపఁబడుట లేదు. వీరశైవమును, వీరవైష్ణవమును ప్రతిపాదించుచు "శివ ఏవ పరః", "విష్ణురేవ పరః" అని చెప్పి తదేకారాధనముచే ముక్తినందిన భక్తుల చరిత్రలను ప్రతిపాదించునవి శాఖావాఙ్మయ నామమునకుఁ దగియున్నవి. బసవపురాణము, చెన్నబసవపురాణము, పండితారాధ్య చరిత్రము, శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము మొదలగునవి శైవకావ్యములు; విష్ణుపురాణము, విష్ణుమాయా విలాసము, ఆముక్తమాల్యదవంటివి వైష్ణవకావ్యములు. శైవప్రబంధములకు ఓరంగల్లునఁ గాకతీయులు ప్రధానాలంబనములైరి. విష్ణుప్రబంధములకు విజయనగరమున రాయలును, తద్వంశజులును ముఖ్యముగా నాధారమైరి. స్వతంత్ర కావ్యములును లేకపోలేదు.

కులశేఖర మహీపాల చరిత్రము విష్ణుప్రబంధములలో 'ఆముక్తమాల్యద' జాతికిఁ జెందినది. అనఁగా ద్రావిడ వాఙ్మయమునుండి కథను గ్రహించి యాంధ్ర వైష్ణవుఁ డల్లిన కావ్యమని నా భావము. దీనిని రచించిన రఘునాథార్యుఁడు వెంకటాచార్యుని కుమారుఁడు; విష్ణుభక్తిపరాయణుఁడు. శైలినిబట్టి యితఁ డర్వాచీనకవి యని తోఁచుచున్నది. ఈ గ్రంథ మముద్రితము. ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమున D. 2377 గా నుండి మరల నుద్ధరింపఁబడినది. కులశేఖరాళ్వారు లని విష్ణుకథలయందు సుప్రసిద్ధుఁడు గలఁడు. ఆయనయే అమృతస్యందియై మధురతమమైన 'ముకుందమాల' రచించిన పరమభక్తుఁడు. ఇతఁడు విష్ణుచిత్తునివలె సామాన్య భక్తుఁడుగాక మహారాజును, భక్తుఁడును విష్ణుచిత్తుని పుత్రిక చూడికుడుత్త నాచ్చియారు (ఆముక్తమాల్యద) వలెనే ఇతని పుత్రిక నీళాదేవి శ్రీరంగమునందు రంగని వివాహమాడెను. ఆముక్తమాల్యదయందువలె ఇందును విష్ణుభక్తిప్రతిపాదకములైన యుపాఖ్యానములు గలవు. ఇందు రామాయణ మొకటి. ఈ ప్రబంధము శ్రీరామున కంకితమైనందున రామకథ కితఁడు కొంత ప్రాధాన్య మిచ్చెను. దీర్ఘమైనదైనను ఈ కథ మూలకథలోఁ గలిసిపోయినది. ఔచితిని భంగపఱచుట లేదు. ఏలయన, కులశేఖరుఁడు రామభక్తుఁడు. అతని కుపదిష్టమైనవి రామకథా శ్రవణ మననములు. అందాతఁడు లీనమైన విధమే ఈ ప్రబంధ సారాంశము. ప్రబంధధోరణి ననుసరించి ఇందలి వర్ణనలు కొంత పొడవుగా నున్నను, పారిజాతాపహరణమునందువలె కొంత ఉచితముగా నుండకపోలేదు.

కథాంశమును సంగ్రహముగా నుదాహరింపవలసి యున్నది. కేరళమునఁ గుక్కుటకూటపురము గలదు. ఆపట్టణపు రాజు దృఢవ్రతుఁడు. అతఁడు వేట కరిగి త్రోవతప్పి యొక లేడి ననుసరించిపోవుచు దాని నొక వ్రేటునకుఁ గూల్చెను. అది సకరుణముగా పడియుంటఁ జూచి జాలిగొనెను. అదియు మనుష్యభాషణముల

శ్రీ సాగి వెంకటనరసింహము

వాతని నోదార్చి, పూర్వజన్మమున తన పతి కుద్దేశింపఁబడిన క్షీరము త్రాగుటచే నీజన్మము వచ్చిన దనియు, దృఢవ్రతుఁడు తన్ను వధించుటచే తనకు ముక్తి వచ్చిన దనియుఁ జెప్పెను. మఱియు రాజునకు సంతానము లేకపోవుట యుక్తము గాదని చెప్పి దేహము వర్జించెను. రాజు తన యనపత్యతకుఁ గుంది మంత్రులతోఁ జెప్పికొని తన్నివారణోపాయములు వెదకుచుండెను. ఇది ప్రథమాశ్వాసము. ఇందు రెండు మనోహరములైన ఘట్టములు గలవు. రాజుచేఁ గూలిన లేడిస్థితి మిక్కిలి స్వాభావికముగా వర్ణితమైనది. ఒక్క పద్యమును విడువఁజాలక వ్రాయుచున్నాను:

"కడువడి సెలియించు కన్నుల కొలకుల
నుడుకుజలంబుల విడుచుదాని
వెరయూడి యంగముల్ విరవిరవోవంగ
నగ్గలంబున వడకాడుదాని
ప్రాణముల్ చంచలభావమందఁగ నోట
గళగళ నురువులు గట్టుదాని
మార్మెడ యిడుచు నమ్మలికంబుఁ దోఁపంగ
నొయ్యన కుట్టూర్పు లూర్చుదాని
హరిణయువతిఁ జూచి యందంద మదిలోన
పాపభీతియును గృపారసంబు
గీలుకొనఁగ నపుడు కృష్ణకృష్ణా యంచు
నగ్గలించి హయము డిగ్గనుఱికి."

రెండవది లేడిపూర్వజన్మ వృత్తాంతము. గారామునఁ బెరిగిన కన్య అత్తింట నెట్టి కోరంటికము ననుభవింపవలసి వచ్చెనో కన్నులఁగట్టునట్లు వర్ణింపఁబడినది. అత్త ధౌర్త్యము, కోడలి మెత్తందనము, భర్త జేవితనము, కోడలు పతిని బ్రతిమాలుట, అత్తను బ్రతిమాలుట, ఒక సమయమున కోడలికి తలుపు తలకుఁదగిలి నెత్తురు ఓలలగుట, ఆ సమయముననే మూఁడురోజు లుపవాసముంచి పైన కావువెట్టి అత్త కోడలిని పాలు తెమ్మని పంపుట, అట్టి ప్రాణాంత సమయమున కోడ లాపాలను కొంచెము త్రావుట, అందుకై యింటినుండి తరిమివేయఁబడుట-అను విషయములు గుండెనీరుచేయఁగలవు. ఈ సందర్భమున మాత్యూ ఆర్నాల్డు వ్రాసిన 'బొఖారాదేశపు చింతాకులుఁడైన రాజు' (Sikh King in Bokhara) జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. అం దొకఁడు ప్రాణము లెరియించు దప్పికచే తన యన్న దాఁచుకున్న నీరు చెప్పకయే త్రావెనఁట. ఆదోషమును తాను స్వయముగా రాజునకు నివేదించి మరణశిక్షఁ బొందెను. ఎట్టి విషమస్థితిలోనైనను నీతి తప్పరా దను పరమాశయము ప్రాచ్యులది. వారు "ప్రాణవిత్తమాన భంగమందు... బొంకవచ్చు" ననుట నంగీకరింపఁజాలరు.

ఇఁక రెండవయాశ్వాసము. వైష్ణవుల యాదేశానుసారము భార్యతో నొక్కవత్సరము బ్రహ్మచర్యానిష్ఠుఁడై రాజు విష్ణ్వనుగ్రహము నందెను. విష్ణు విట్లు చెప్పెను: "నీకు పరమ భాగవతోత్తముఁడు పుత్రుఁ డగును. అతనికి నీళాంశమున పుత్రికారత్న ముదయించును. ఆమెను నేను శ్రీరంగమున వివాహమాడుదును." ఆవాక్యానుసారము దృఢవ్రతునకు పుత్రుఁడు పుట్టెను. అతనికి కులశేఖరుఁడని పేరిడిరి. కులశేఖరుఁడు సర్వవిద్యానిష్ణాతుఁడై రాజ్యాధిపత్యము నంది దిగ్విజయయాత్ర గావించి సుఖముగా నిల్లు చేరెను. అతఁడు బాల్యమునుండియే పరమ భక్తాగ్రేసరుఁడుగాన నప్పుడు వైష్ణవభక్తులఁ బిలిపించి తనకు ముక్త్యుపాయము కాలక్షేపోపాయముఁ జెప్పఁడనెను. వారు వైష్ణవతత్త్వ ముపదేశించి రామాయణ పఠన శ్రవణ మననము లుత్తమము లనిరి. అట్లే రామాయణమును వినెను. ఈ యాశ్వాసమున విష్ణుభక్తుల వేషభావలు, వారిని సత్కరించవలసిన విధము చక్కఁగా నిర్దిష్టములైనవి. రాజు వారలకు "వందనమాచరింతు ... పునర్వందనమాచరింతు ... పునః పునర్వందనమాచరింతు" ననుటయు, వారు సంస్కృతమున "దోర్బలౌదార్యవీర్యసమృద్ధిరస్తు" మొదలగు నాశీర్వాదము సేయుటయు నింపుగా నున్నవి. కొంచెము భూగోళశాస్త్రము, తత్వశాస్త్రము మేళవింపఁబడినవి. విష్ణుధ్యానము కొంత సంస్కృతములో నున్నది. ఈకవి యుభయభాషా పండితుఁ డనుటకు ప్రథమాశ్వాసములోని తెనుఁగుపోకడలును, ద్వితీయాశ్వాసములోని సంస్కృతగుంభనములును, తరువాతి మిశ్రావిష్కరణములును జాలును. ఇట్లు ప్రౌఢిమ

గల్గియు, ఆముక్తమాల్యదలోవలె కవిత్వమునందు పెటుకుం దనము లేదు.

బాగుగ ప్రవహించు సంస్కృతపద్య మొకటి:

"సనకసనందనాది ముని
సన్నుతపాదసరోరుహాయ స
జ్జనవిపదంధకారదిన
సత్ప్రథితే కమలాలయాఘన
స్తన తటకుంకుమారుణ వి
శాలసముజ్జ్వలవక్షసే సుహృ
ద్వినయవిదే నమోభగవ
తే భవతే యని మ్రొక్కరందఱున్"

మఱియొకటి:

"పావనములు విసమితే గజ
నావనములు విబుధలోకిలాశ్రయణ మధు
శ్రీవనములు కృతమని సం
భావనములు విష్ణుదాసపదసేవనముల్"

3, 4 ఆశ్వాసములలోని కథను మూఁడుభాగములు చేయవచ్చును. ఇందు మొదటిది రాజునకు విష్ణుభక్తులయెడఁ గల తాత్పర్యము. రెండవది రామాయణకథ వినినప్పుడు రాజు తన్మయత్వము. మూఁడవది శ్రీరంగని వివాహము. విష్ణుభక్తుల సేవాసాంగత్యములు లేనిది రాజొక్కనిముసమైనను మనఁజాలఁడు. వారి రాకవలన మంత్రులకు చాల చిక్కులు గలిగెను. రాజ్యపాలనమునకు వలయు మంత్రాంగమునకుఁ దగు సమయమే దొరకదయ్యెను. ఒకనాఁడు మంత్రులు భటులతోఁజెప్పి వైష్ణవులు లోపలికి రాకుండఁజేసిరి. వారు 'శ్రీనివాసా' యని ద్వారములోఁ గూర్చుండిరి. వారు రాటికి విచారించి రాజెదురేగి క్షమార్పణము వేఁడి వారికిఁ గ్లేశముగూర్చిన భటులను ఖండింప నాజ్ఞాపించెను. కాని విష్ణుభక్తుల యాజ్ఞచే నాభటులను మరల క్షమించెను. రెండవమారు మంత్రులు మరి యొక యుపాయము చేసిరి. రాజు స్నానము చేయు సమయమున నతని యాభరణము లొక ముసలిదానిచే తీయించి దాయించి, ఆనేరము వైష్ణవులపైఁ బెట్టిరి. రాజు మిక్కిలి దుఃఖించి తత్సత్యమును స్థాపించుటకై యొక తీవ్రమైన పనిచేసెను. పాములవానిఁ బిలిపించి విషసర్పము నొకదానిని పాత్రలోఁ బెట్టుమని, తనచేతి నందులోఁ జొనిపి మూత వేయించెను. సర్ప మతని కించిన్మాత్రమును హానిచేయలేదు. మంత్రు లందులకు మిక్కిలి భీతిల్లి సత్యమును వెల్లడించి రాజును, భక్తులనుగూడ క్షమార్పణము గోరిరి. ఆసమయమునసే శ్రీరంగనాథుఁడు ప్రత్యక్షమై యతని ప్రార్థన మంగీకరించి యతని కూఁతును వివాహమాడెను.

రెండవ యంశము రామాయణాకర్ణనమున రాజు తన్మయత్వము. ఖరదూషణాదులు రామునిపైకి వచ్చుచుండి రని విని రణభేరి వేయించి శ్రీరామునికి సహాయముసేయ ససైన్యముగ బయలుదేరును. "ఆకాలము వేరు, ఈకాలము వేరు" అని యెంత చెప్పినను వినఁడు. అప్పుడు మంత్రు లొక యుపాయము చేసిరి. తా మరణ్యములో నక్కడక్కడ తిరిగి అసురుసురై వచ్చి సేనానివేశములో నున్న రాజుతో నిట్లు చెప్పిరి: "మేము కొన్ని సోమధులకై యరణ్యమున కేగితిమి. అక్కడ మహాకోలాహల మొకటి విని యది యేమని చూడఁగా ఘోరయుద్ధముఁ జూచితిమి. అందు శ్రీరామచంద్రుఁడు ఖరదూషణాదుల వధించి సీతాలక్ష్మణులతో స్వేచ్ఛగా నెచ్చటికో పోయెను." ఈమాటలు విని అమాయకుఁడు కులశేఖరుఁడు నమ్మెను. సైన్యములను మరలించెను. అప్పటి కాయుపద్రవము తప్పెను. మఱియొకమారు రాజు సీతచెఱ విడిపింతు నని గుఱ్ఱము నెక్కి బయలుదేరెను. భక్తి పారవశ్యమున నాతని కితరుల ప్రార్థనములు వినరావయ్యెను. అతని వెఱ్ఱి ప్రజల మొరలచేఁ గుదురునది కాదు. అతఁడు తన గుఱ్ఱమును సముద్రతరంగములపై నడిపించెను. ఆ మాహాత్మ్యమునకు మెచ్చి శ్రీమహావిష్ణువు రాముఁడై రమాశేషాహులను సీతాలక్ష్మణులను గావించి ప్రత్యక్షమై, పురి కేగుమని రాజు నాజ్ఞాపించెను.

ఈ రెండువిషయములను బట్టి యమాయికమైన మాధభక్తి యెంత ఫలకారియో తెలియుచున్నది. మేము తెలివి కలవారము, మాయికులము అని ప్రగల్భములాడు ప్రజలు మాయను తరింపలేక జననమరణరూప సంసారమున నిమగ్నులగుచుండ, అమాయికభక్తులు ముక్తినందుచుండుటయుఁ గాంచవచ్చును.

మూఁడవది నీళా శ్రీరంగనాథుల వివాహము. నీళ చిన్నప్పటినుండియు రంగభక్తికలది. ఆమె రంగని మహిమ విని అతఁడే తన భర్తయని నిశ్చయించుకొనెను. శ్రీరంగఁడుగూడ ఈమెపై మోహముగలవాఁడు. అందువల్ల కవి ప్రబంధధోరణిని వారిరువురి విరహము, మన్మథాదిదూషణము, శీతలోపచారములు మొదలగున వన్నియు గుప్పించినాఁడు. ఇచట వసంతాది వర్ణనమున ప్రకృతివర్ణన ప్రాగల్భ్యము మిక్కిలిగాఁ బ్రకటింపఁబడినది. నీళ చెలికత్తె యొకతె తన పితృదత్తమైన ఖేచరగమనశక్తిచే శ్రీరంగనికడ కేగి, అతని విరహమును గాంచి, అతనికి తన చెలివిరహము చెప్పి మరల నతఁ డామోద పూర్వకముగ నిచ్చిన కుసుమమాల గొనివచ్చును. స్త్రీవర్ణనము, వివాహవర్ణనము, రంగని యూరేగింపు మొదలగున వన్నియు నంత రుచికరములుగా నుండక విసుగెత్తించును. పూర్వ కథలో నున్న సొంపు ఉత్తరకథలో లేకపోవుటకుఁ గారణము పాండిత్యప్రకర్షఁ జూపు నభిలాషయే. లక్ష్మీదేవి శ్రీరంగని నుపాలంభనము సేయుట మిక్కిలి చమత్కారముగా నుండును.

"ఈసారి పెండ్లికూఁతురి
నేసీమం దెచ్చికొనఁగ నిచ్చఁదలఁచితో
ఆ .పడి మానగునే
వేసరకుఁడి క్రొత్తచెలుల వెదకెదు పనికిన్"

ఆముక్తమాల్యదలో విష్ణుచిత్తుని ఛాందసమునకు భగవంతుఁడు మేలమాడెను. ఇక్కడ నట్టి సంఘటనమేమియు లేక పెండ్లిపేరంటములన్నియు సలీసుగా నడచిపోయినవి. శ్రీరంగమునకు వెడలి కులశేఖరుఁ డక్కడనే అప్పగింతలు గావించి సుఖముగా నిల్లు చేరెను. అచ్చట—

"శ్రీవైష్ణవ పూజాసం
భావన లేమఁజేసి రామభద్రచరితనే
వావిలసిత హృదయుండై
భూవరుఁ డాళ్వారులనఁగ పొలుపు వహించెన్"

తుదకు కుమారు నభిషిక్తుఁ గావించి విష్ణు సన్నిధికిఁ జనెను.

కవి వ్యాకరణాదిశాస్త్ర పారంగతుఁడు. సామెతల్లులు, గవేషమాణులు, చతురపాంపతి వంటి గండు పదములఁ బ్రయోగించును. అచ్చటచ్చట నచ్చతెలుఁగు లలో నోలలాడును. మొత్తముమీఁద సుభాషుభాషల నందముగా మేళవించును. అనుప్రాసాది శబ్దాలంకారములును, ఉపమాద్యర్థాలంకారములును కవి బాగుగ వాడియున్నాఁడు.

శబ్దాలంకారమున కుదాహరణము:

(1) "ముదమార గదలు తుమ్మెదల బలారొదల సం
పదల వేఁబోదలు పూఁబోదలు సూచి
దివులువే దవులించు నవులపైసింగంపు
రవళిఁజూపు వెడందగవులు సూచి"

(2) "నేనేనోములు నోచినానొ శశ
న్నిర్నిద్ర పద్మాక్షునా
నానై నోనిచయం బడంచితి నితాం
తధ్వాంతముల్ సంతతా
నూనేనో ప్రచయం బడంచుక్రియ ని
న్నెంగొల్తు నౌన్నత్యనగా
నీనేనోనన నానాగలనె రా
నీ నీదయాసారమున్"

ఇది పూర్వప్రబంధకవుల యనుకరణము. పూర్వకవుల పోకడల ననుసరించి ననుటకుఁ గొన్ని పద్యములు:

"చందన సహకార చాంపేయపాటలీ
వకుళపున్నాగ క్రముకర్ణితములు
........................ఉద్యానవనములు"
(కులశేఖర - ప్రథమాశ్వాసము)

"ఖనటత్ప్రయోద్ధివీక్ష్య రసాతలాన్యోన్య
పిండీకృతాంగ భీతాండజములు
.... ప్రభంజనములు"
(ఆముక్తమాల్యద 1.3)

"భాషించితివిగదా బహుధర్మసంహితా
నిర్ణీతనిరుపమ నీతికథల"
(కులశేఖర. పుట 35)

"భాషించినాఁడవు బహుదేశబుధులతో
విద్యా పరీక్షణవేళలందు."
(భీమఖండము. శ్రీనాథుఁడు)

పోతన, కేతన, భట్టుమూర్తి, పాపరాజాలనుండి కూడ పెక్కుపోలికలఁ జూపవచ్చును.

కథను సూతుఁడు శౌనకాదులకుఁగాని, నారదుఁడింద్రునకుఁగాని చెప్పినట్లుకాక, వైష్ణవగురువు శిష్యులకుఁ జెప్పినట్లు గలదు. అంతవఱకు క్రిందికి దిగినందు కీకవిని ప్రశంసింపవలసియున్నది. చాలవఱకు అంధానుసరణము చేయకుండ తప్పించుకొన్నాఁడనవచ్చును.

వ్యాకరణాదిదోషములు మిక్కిలి స్వల్పముగా నున్నవి. అవి దోషములే కావేమో! ఇంత చక్కని యీ గ్రంథ మేపుణ్యాత్ములైన వెంటనే ప్రకటించిన నెంత బాగుగనుండును!

హంస విహారము

[రాగము : హంసధ్వని—తాళము: ఆదితాళము]

= శ్రీ వెదురుమూడి వేంకటకృష్ణారావు =

పల్లవి

గంగాజలవిహారము చేయ - కాశికె పోవలెనా ? మనసా !

అనుపల్లవి

హంసగ జీవుల అంతరంగమున - గంగాజనకుడు రంగేశు డుండ॥ గంగా॥

చరణములు

౧. రంగదభంగబ్రహ్మానందత - రంగాలలో మహాదేవువలె
అంగజాదిపరమశత్రువుల - సంగపాపపంకము బాపగ॥ గంగా॥

౨. నింగినేలలు నిర్మలమ్ములై - తేజరిల్ల జ్ఞానానంద మహా !
శృంగారాభ్రగంగచాయతోడ - చెలువుగ శ్రీరామకృష్ణుల
బంగారువదనాద్రిని బుట్టి - బాలకృష్ణహంస తేలియాడ
మంగళకరమ్ముగ మన - ముంగిటికే నేడు వచ్చెగదా! ॥గంగా॥

సంగ్రామానంతరప్రపంచము

జాతీయత

= శ్రీ కోటంరాజు రామారావు =

నేను కళాశాల విద్యార్థిగా నుండిన దినములలో నా కభిమానగ్రంథమై యుండిన ఒక యుత్తమరాజకీయప్రచురణమందు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు జాతీయతయొక్క స్వరూపమును, సిద్ధాంతమును వివరించియుండిరి. అందలి ప్రధానసూత్రములు నేటికిని ప్రమాణములై యొప్పుచున్నవి. 'జాతి' అనగా నేమి? ఏవిధమగు 'జీవశక్తి' యున్నచో అది జాతీయత అనిపించుకొనును? జాతి అనగా సంఘమునందుండు వేర్వేరు తెగలా? లేక మతమా? లేక భాషయా? లేక మరేదైనానా? అనేక తెగలవారు కలసి నివసించుచున్న రాజ్యము లనేకము గలవు. వ్యక్తుల ఆంతరంగికజీవితములయందు తప్ప, సాముదాయికవ్యవహారములయందు మతమున కెట్టి స్థానమును లేని దేశము లనేకమున్నవి. ఐరోపాఖండమందు కడుచిన్నవగు అనేక దేశములలో వేర్వేరుభాషల నుపయోగించు ప్రజ లెందరో గలరు. అందుచే, వీనిలో నే యొక్కటిగాని జాతీయతకు ప్రధానలక్షణమని చెప్పుటకు వీలులేదు. దీనినిబట్టి, జాతీయతకు ప్రధానలక్షణమగు ఐక్యత నైసర్గికముల వలన, అనగా కొన్ని సరిహద్దులమధ్యగల ఏకదేశనివాసులవలననే సిద్ధించుచున్నదిగాని ఇతర విషయములవలన గాదని స్పష్టపడుచున్నది. దీనికితోడు రాజకీయలక్ష్యములయందు ఏకీభావము, సమాన ఆర్థిక ప్రయోజనములు, వానిఫలితముగా, తమ రాజకీయ, సాంఘికసంస్థలను సంరక్షించుకొనుటకు ఏర్పడు త్యాగోత్సాహము మొదలగువానివలన 'జాతీయత'కు జీవము గల్గుచున్నది. ఆధునిక ప్రభుత్వము లన్నియు ఇంచుమించు ఈ 'జాతీయతా' సిద్ధాంతముపైననే ఆధారపడియున్నవి. నేడు ప్రపంచమున గాంచుచున్న విజ్ఞానాభివృద్ధికిని, మన కిపుడు గన్పించు మానవాభ్యుదయమునకును చాలవర కిదియే కారణము. అంతమాత్రమున ఈ 'జాతీయత' పూర్తిగా నిర్దుష్టమైనదని చెప్పుటగాదు. దీనినుండికూడ రెండువిధములగు అపాయము లుద్భవించుచుండును. వానిలో ఒకటి తీవ్రమగు సంకుచితదేశాభిమానము. ఫ్రాన్సునందలి 'షావనిస్టు'లును, బ్రిటనునందలి 'జింగో'లును, జర్మనీయందలి నాజీలును, ఇటలీయందలి ఫాసిస్టులును ఈ తెగలోనికే చేరెదరు. రెండవది సామ్రాజ్యతత్త్వము. ఇది నైతికముగ, జాతీయతయంత పవిత్రమైనదిగా పరిగణింపబడకపోయినను, జాతీయతకంటె తీవ్రమైనది, బలవత్తరమైనది. జాతీయతయొక్క ఈ వ్యగ్రరూపమునే, గత నాల్గుదశాబ్దములనుండియు రాజకీయ దార్శనికులు నిరసించుచున్నారు. రవీంద్రనాథ టాగోరువంటి కవీంద్రుడు, చివరి రోజులలో తన కావ్యప్రసంగముల నవలబెట్టి, ఈవ్యగ్రజాతీయతను నిరసించుటకే రాజకీయముల నుపక్రమించెను. జాతీయత (నేషనలిజమ్) అను పేరుతో రచించిన గ్రంథమునందీ యాధునికజాతీయత నతడు తీవ్రముగ ఖండించెను.

విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రత్వము

రాజకీయములయందు జోస్యము చెప్పబూనుట నిష్ప్రయోజనము. ప్రస్తుత మీప్రపంచమునందంతటను రాజకీయముగ స్మశానవైరాగ్యము వ్యాపించియున్నది. భయంకరమగు ఈజాతీయతత్త్వ మిక చాలునని ప్రతివారును అసహ్యించుకొనుచున్నారు. సంకుచితమగు

నీజాతీయతను వదలించుకొని, విశ్వవ్యాప్తమగు ప్రపంచ సమాఖ్యను నెలకొల్పుకొనవలెనని కోరుచున్నారు. అట్టి సమాఖ్యయందు వేర్వేరుప్రాంతముల ఆర్థిక రాజకీయవైషమ్యములను, పోటీలను సర్ది సమన్వయపరచుకొనవచ్చుననియు, దానితో మానవజాతీయైక్యత సిద్ధించి,విశ్వమానవసౌభ్రాతృత్వ మేర్పడుననియు వారి తలంపు. కాని, అట్టి తలంపులతో నేకీభవింపనంత మాత్రమున, ఇతరులకు తగినంత భావౌన్నత్యము లేదని కాని, ఉన్నతాదర్శములు లేవనికాని, మానవసత్స్వభావమునందు ఏమాత్రము నమ్మకములేనివారని కాని తలంపరాదు.మానవతత్వమునందుగల రాగద్వేషాది అరిషడ్వర్గమును వదలించుకొనుట అంత సులభము గాదు. అందుచేత,ఇంకను చాలకాలమువరకును మనము 'జాతీయత'పై నిర్మితములగు రాజ్యాంగములతోనే సంతృప్తి పడియుండవలసియుండును.

కాని, మన మీవిధముగ నొకవైపున 'జాతీయత'ను వదలుట కిష్టపడక ప్రాకులాడుచున్నను ఇదే సమయమున, అంతర్జాతీయైక్యతకుగూడ పునాదులను నిర్మించుకొనవలసియున్నది. ఈ రెండులక్ష్యముల నొకేసారి సాధింపజూచుట యెంత కష్టసాధ్యమో వేరుగ జెప్పనక్కర లేదు. ఇక్కడనే చిరకాలమునుండియు క్రమముగా వృద్ధిపొంది పరిపూర్ణతనందిన పాశ్చాత్యజాతీయతలకును, ఇంకను అంతపరిపూర్ణస్థితినందని ప్రాచ్యజాతీయతలకును విభేదము లుద్భవించుచున్నవి. జాతి,కుల,మతవిచక్షణల నన్నిటిని తొలగించి,అన్నిజాతులకును కలిపి ఒకేప్రభుత్వమును నియమింపవలెనని హెచ్. జి. వెల్సువంటివారు కోరవచ్చును.-అది వారికి చాల సులభమే. కాని ఇంతవరకు పారతంత్ర్యమున బడి క్రమ్గుచున్న భారతజాతి వంటిది అందు కంగీకరింపజాలదు. అందుచే, ఆదర్శవాదులు కోరు అంతర్జాతీయ సమాఖ్యలకుకూడ జాతీయతనే పునాదులుగ నేర్పరుచుకొను టుచితము. ఆదర్శవాదులు కోరు ప్రపంచసమాఖ్యకు ఈ జాతీయతలు, అంతర్జాతీయ సమ్మేళనములును క్రమముగా ప్రపంచ సమాఖ్యకు సోపానములు గావచ్చును.

సామ్రాజ్య తత్వము

అందుచే మరికొంతకాలమువరకును జాతీయతలపై నెలకొల్పబడిన రాజ్యాంగ పద్ధతు లిప్పటివలెనే ఇకమీద సాగునని నమ్మవచ్చును. ఇట్టిరాజ్యములసంఖ్య ఇంకను హెచ్చునేకాని తగ్గదు. దీనితోపాటు ప్రపంచమునందు వేర్వేరురాజ్యములు ఆయాప్రాంతిక పరిస్థితుల కనుగుణమగు విధమున వేర్వేరువర్గములుగా నేర్పడును. ఈ సమయమున పైన ఆకాశము, క్రింద భూమి తప్ప ఇతరమగు సరిహద్దులచే పరిమితములుగాని విశ్వమానవ సమాఖ్య నిర్మాణాదర్శముకొరకుకూడ మనము కృషి సల్పుచుండవచ్చును. అంతియకాని, ప్రపంచమందలి సామ్రాజ్య తత్వమంతయు ఆకస్మికముగ నొక్కమారుగ అదృశ్యమైపోవునని తలంచుటకు ఏమాత్రమును అవకాశములేదు. కనుక ఈ సంగ్రామము ఫలితముగా, ప్రపంచమున నిపు డున్న సామ్రాజ్యతత్వ దేశముల సంఖ్య ఇంకను హెచ్చునే కాని తగ్గదు. అయితే, సామ్రాజ్యతత్వదేశములే జయించినను గూడ, అవి ఇదివరకువలె నంత చెడ్డగా ప్రవర్తింపకపోవచ్చును.

వలసరాజ్యముల నేర్పరచుకొని, వానిని సామ్రాజ్యదేశములు స్వలాభముకొర కుపయోగించు విధానము అప్పుడే మారిపోవుచున్నది. సామ్రాజ్య దేశములు జయించినను గూడ ఈపరిణామము ఇంకను త్వరితముగ పూర్తియగునని నిశ్చయముగ జెప్పవచ్చును. ఆవిమయ మెటులున్నను, ఈసామ్రాజ్యతత్వములు జాతీయభావముల వ్యాప్తి నేమాత్రమును నిరోధింపజాలవు. ఈ సందర్భమున నొకవిషయమును మరువరాదు. కమ్యూనిజము, సోషలిజములు అంతర్జాతీయ బాంధవ్యముల నధికమొనర్చి ఐక్యతను నెలకొల్పగలవని కొందరనుడువుచున్నారు. వానిచే విభేదము లధికమై జాతీయతలు శిథిలమైపోవుచున్న వని ఇతరు లనుచున్నారు. ఆ ఫలితములమాట యెటు లున్నను, ఈరెండు క్రొత్తసిద్ధాంతములును సంఘపరిణామమున గల్గించు మార్పులను ఎవరును కాదనజాలరు. వానిశక్తిని స్వల్పపరచి మాటలాడవలసిన అవసరముగూడ లేదు. కాని మానవకల్యాణసాధకములగు ఉద్యమములు ఒకప్పుడు ఆకస్మికముగ దెబ్బతిని కొంతకాలము స్తంభించిపోయిన నిదర్శనములు ప్రపంచచారిత్రమున లేకపోలేదు. అటులనే ఈ యుద్యమములకుగూడ

దెబ్బ తగులవచ్చును. లేక, లెనిన్, ట్రాట్‌స్కీలవంటి నాయకుల ఆధ్వర్యమున ప్రచండ వేగముతో వ్యాపించి ప్రపంచమునంతను ముంచివేయవచ్చును.

సంగ్రామము - సామ్యవాదము

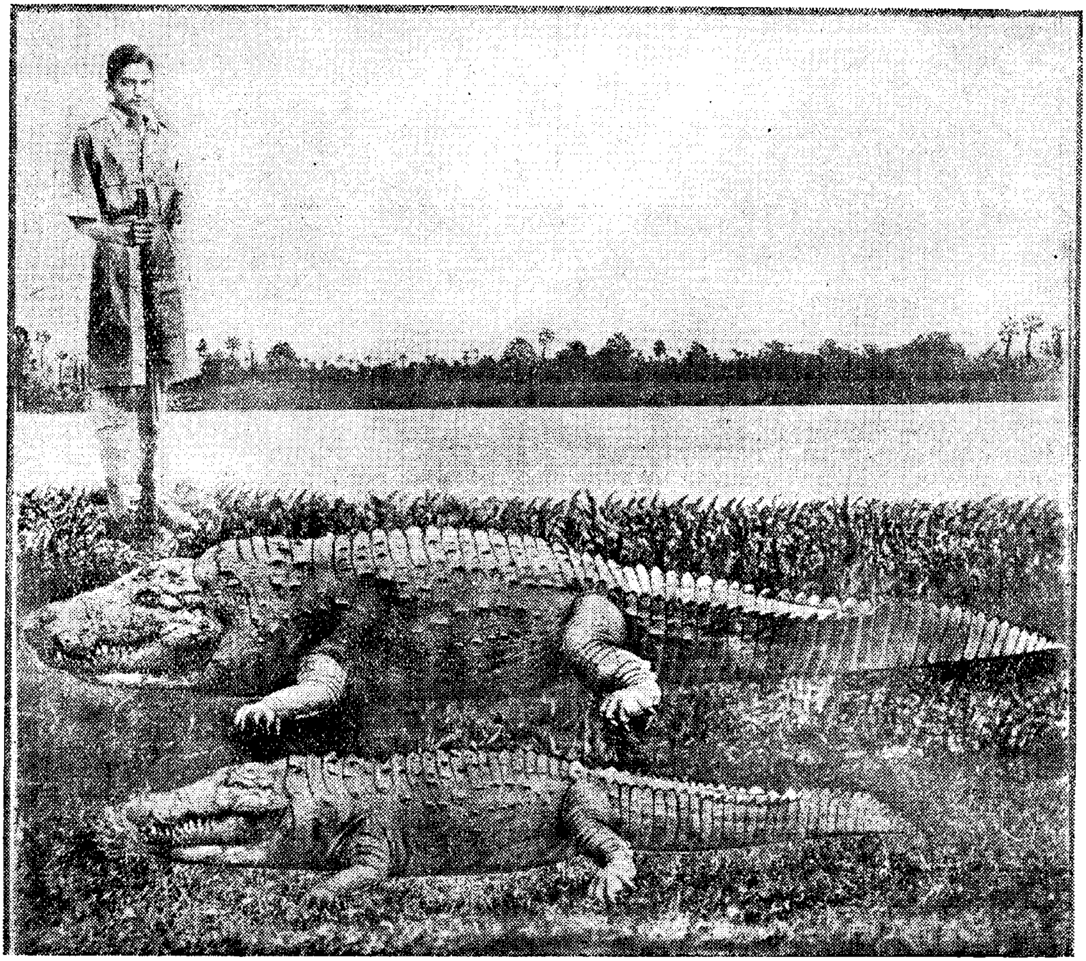
దీనితో సంగ్రామానంతరము ప్రపంచమునగల్గు మార్పులను గురించిన ఆలోచన లేర్పడుట సహజము. ముందు మనము ఐరోపాతో ప్రారంభించుదము. ఈ మహాసంగ్రామమునందు బ్రిటిషు మిత్రమండలిసహాయముతో సోవియటురష్యా విజయ మందుననుకొనుడు! అంతటితో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము అంతరించి, ఈ దేశములన్నియు కలసి ఒక అంతర్జాతీయసమ్మేళనముగ నేర్పడునని తలంపవచ్చునా? అటు లెన్నటికిని జరుగదు. సోవియటురష్యాగూడ ఇపుడు, జాతీయసిద్ధాంతములపై నెలకొల్పబడిన దేశీయప్రభుత్వముగా పోరాడుచున్నదే కాని అంతర్జాతీయధర్మసూత్రము వ్యాపింపజేయుటకు గాని, కమ్యూనిజమును ప్రపంచమున ప్రచారమొనర్పవలెనను ఉద్దేశముతోగాని ఈమహాసంగ్రామమునకు సనుకట్టియుండలేదు. సంగ్రామము ముగియుసరికి, ఫ్రాన్సుదేశమునమాత్రము కమ్యూనిస్టుప్రభుత్వ మేర్పడునని స్టాలిను ఆశ. క్రమముగా ఐరోపాఖండమునందంతను కమ్యూనిజమును నెలకొల్పుటకు ఈ స్వల్పారంభము చాలునని అతని అభిప్రాయము. అందుకు కారణముగూడ లేకపోలేదు. గతమహాసంగ్రామానంతరము ఐరోపా దేశములయందు తీవ్రవాదవర్గములు అనేక అవకాశవకలొనర్చి వ్యవహారమును చెడగొట్టియుండనిచో, నేడా దేశములయందు కమ్యూనిజము కాకపోయినను సామ్యవాదమైనను విజృంభించి యుండెడిది. ఫాసిజము ఏమాత్రమును తలయెత్తగల్గియుండెడిది గాదు. ఐరోపాఖండ మంతయు సోవియటుపద్ధతులపై నొక పెద్ద సంయుక్తరాష్ట్రములుగ నేర్పడినను గూడ— నేటి రష్యాయందువలెనే—ఐరోపాయందలి వేర్వేరుజాతు లన్నియు స్వపరిపాలితములై తమతమ ప్రత్యేకవిజ్ఞానములను, సంస్కారములను పోషించుకొనుచు అభివృద్ధి నొందుచుండుట కెట్టిప్రతిబంధకము నుండదు. నేటి సోవియటురాష్ట్రసమ్మేళనమందు అనేక దేశములు, అనేక జాతులు చేరియున్నవి. ఆ దేశముల బలముపైనను, అందుగల వివిధజాతులవారు గన్పరచుచున్న అభిమానాదరములపైననే సోవియటురష్యా ప్రభుత్వముయొక్క బలము ఆధారపడియున్నది.

హిట్లరు జయించుచో?

హిట్లరు ఈ సంగ్రామమున జయించునెడల ఐరోపాఖండమునంతను భారతదేశమువలె నేక మొనర్చి, బర్లినునగరమును తనకు రాజధానిగ నొనర్చుకొని అచటినుండి ఐరోపాదేశముల నన్నిటిని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ పరిపాలించుటకు ప్రయత్నించును. అపుడు ఆ దేశములలో పరస్పరము ఎట్టి సంబంధమును ఉండదు అవియు జర్మను ప్రభుత్వమునకు సామంతరాజ్యములై పరిపాలింపబడుచుండును. జర్మనులు ఐరోపాయం దిపుడున్న వేర్వేరుజాతులను నిలబెట్టుటయే కాక వాని సంఖ్య నింకను హెచ్చింపెదరు. ఐరోపాయందలి ఇతర ప్రజలు ఎన్నిజాతులుగ నేర్పడి, సంకుచితజాతీయతలో బడి యెంత కొట్టుకొనుచున్న జర్మనుల కంత మంచిది. ఈ చిన్నజాతులలో ప్రతిదియు దుర్బలమైనదిగనే యుండును. అందుచే నవన్నియుగూడ తుదకు జర్మనీపైననే ఆధారపడియుండవలసివచ్చును. ఐరోపాఖండమునందు హిట్లరునకు ఆధిపత్యము లభించినయెడల, బ్రిటిషువా రవలంబించుచుండు 'చీలదీసి పరిపాలించు' రాజ్యతంత్రమునే అతడుగూడ ఐరోపాయం దవలంబించును. కనుక, హిట్లరు జయించునెడల, ప్రజలలో చీలికలను కల్పించి దుర్బలపరచు సంకుచితజాతీయతనే ప్రోత్సహించును.

బ్రిటను జయించినచో?

ఒకవేళ, బ్రిటను స్వశక్తివలన నీసంగ్రామమున జయించి, తన యిష్టానుసారము సంధిషరతులను నిర్ణయింపగలుగునెడల, ఏయొక్క జాతికిని ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత గలుగకుండ, అన్నిటిని సరిసమానముగు స్థితియందుంచుటకు ప్రయత్నించును. ఈ రాజనీతినే (Balance of power) బ్రిటిషుప్రభుత్వము ఆదినుండియు అనుసరించుచున్నది. బ్రిటిషుప్రభుత్వ మట్టిపద్ధతి ననుసరింపనిచో, ఐరోపాయందలి ఇతర జాతుల పోటీవలన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకు ఉపద్రవము గల్గును. అంతియకాక, హిట్లరు నిరంకుశపాలననుండి విడిపింప

ఈ ఫోటోలోని రెండు మొసళ్లను దక్షిణ వల్లూరు ఎస్టేటు రాజాగారైన శ్రీ బొమ్మ దేవర వెంకటభాష్యకార్లురావు నాయుడు బహద్దరుగారు వేదాద్రివద్ద కృష్ణలో కొట్టిరి. మొదటి మొసలిసైజు మొసలిని యింతవరకు ఎవ్వరును కొట్టలేదు.

బడిన ఐరోపా దేశములు ఆంగ్లప్రభుత్వపు అభీష్టముల ననుసరించి నడచుకొనుటకు ఎక్కువ సంసిద్ధముగ నుండుననికూడ బ్రిటిషు విదేశాంగ కార్యాలయము వారు భావించుచుండవచ్చును. ఈవిషయమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వము ఎట్టిపద్ధతులను అనుసరించినను, — సోవియటురష్యా కవి ఏమాత్రము ఇష్టము లేకపోయినను గూడ - వానిని ప్రతిఘటించుటకు తగినబలము లేక సోవియటురష్యా యూరకొనవచ్చును. వెంటనే వానిని ప్రతిఘటించుటకు రష్యా యిచ్ఛగింపకపోవచ్చును. కమ్యూనిస్టులకు ప్రపంచపరిణామచరిత్ర బాగుగ తెలియును. కమ్యూనిస్టుల తీవ్రవాదము ప్రపంచ సంగ్రామ సంఘర్షణలనుండి యుద్భవించిన మహాశక్తి. సంగ్రామానంతరము పునర్నిర్మితములగు జాతులలో నేదియు గూడ ఈ తీవ్రవాదశక్తియొక్క ధాటిని ఎక్కువ కాలము నిలువరింపజాలదు. కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతములు విజృంభించి, తీవ్రమతావేశముతో ప్రపంచమునంతను ఉప్పెనకెరటమువలె వ్యాపించి తుడిచివేయుచున్నప్పుడు ఏయొక్కజాతిగాని, జాతుల సమ్మేళనముగాని దానిని ప్రతిఘటింపజాలదు. అందుచే, ప్రపంచమున ఇకమీద రాబోవునది సామ్యవాదయుగ మనుట నిశ్చయము. ఆవిషయమున నెట్టిఅనుమానమును లేదు. కనుక జాగ్రత్తగా పరిశీలించినయెడల, స్టాలిను విజయము అనగా చర్చిలుయొక్క ఆదర్శముల పరాజయమని తెలియవచ్చును. అది రూజ్వెల్టుకుగూడ పరాజయమే. స్టాలినువిజయము పైకిమాత్రమే హిట్లరు పరాజయముగను, ఫాసిజమునిర్మూలనముగను కన్పిం చును. అందుచేత బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు రపుడు, వెనుకటి అనుభవములవలని గుణపాఠమును నేర్చుకొని, హిట్లరుఆధిపత్యమునుండి విడిపింపబడిన దేశములను బలపరచియు,కొన్నిప్రాంతములలో దేశములనుకలిపి సమాఖ్యల (ఫెడరేషను) నేర్పరచియు, తననెపుడును ప్రమాదమురాకుండచేయుటకు నానా దేశములను సమానబలము గల వర్గములుగా (Balance of Power) విభజించుటకు ప్రయత్నించును. ఈవర్గములను అపుడే చూచాయగా మనము కనిపెట్టవచ్చును. వీనిలో ఉత్తరమున స్వీడన్, నార్వే, డెన్మార్కు, హాలండు, బెల్జియములు ఒక సమాఖ్యగా ఏర్పరుపబడవచ్చును, ఫ్రాన్సు, స్పెయిను, పోర్చుగలు దేశములను లాటిన్ దేశములవర్గముగా వేరుచేయవచ్చును. ఇటలీప్రజలలో ఫాసిజమును పూర్తిగా రూపుమాపి, దురాక్రమణాభిలాషను నిర్మూలించినపిదప ఇటలీనిగూడ ఈ వర్గమున చేర్చవచ్చును. బాల్కను దేశములను ఒకవర్గముగా నేర్పరుపవచ్చును. టర్కీ ఈ సంగ్రామమున మిత్రమండలికి ద్రోహముగ ప్రవర్తించినయెడల తురుష్క ప్రభుత్వమునకు ఐరోపా సరిహద్దులలోనే ప్రవేశము లేకుండ జేయబడును. ఇవిగాక బాల్టికు సముద్రము నుండి దక్షిణమున నల్లసముద్రమువరకును గల దేశములను 'తూర్పుదేశముల' వర్గముగా ఏర్పరచెదరు. ఈ వర్గమునకు జెకోస్లావేకియా దేశము శిరోరత్నముగ నుండును. బలవంతములగు ఈ వర్గములు చుట్టుముట్టియుండుచో, మధ్యనున్న జర్మనీ యెన్నటికిని తలయెత్తుకొనజాలదు. ఐరోపారాజ్యములకు జర్మనీవల్ల ఇక ఎన్నటికిని ఉపద్రవము కలుగుట అసంభవమగును. ఐరోపా రాజకీయములలో జర్మనీకి ఇక నేవిధమగు ప్రాముఖ్యతయు నుండదు. ఇది సంగ్రామానంతరము బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు అవలంబింపదలచిన పునర్నిర్మాణ ప్రణాళిక. ఈడెన్ గారికీవిధానమునెడల చాల అభిమానము. అయితే ఈ ప్రణాళిక క్రియారూపమున అమలులోనికి వచ్చునా అను విషయము వేరు. వచ్చినను రాకపోయిననుగూడ దానితో సోవియటురష్యా కెట్టి ప్రసక్తియు నుండదు. రష్యామాత్రము మొదట, సంగ్రామమువలన శిథిలమైపోయిన తన ఆర్థిక పారిశ్రామిక నిర్మాణమును పునరుద్ధరించుకొనుచు నేదదీర్చుకొనుచుండును. అటుపిమ్మట ధనస్వామ్యము మీదను, తమ గర్భశత్రువగు సామ్రాజ్యతత్వముమీదను పోరాటమును ప్రారంభింపవచ్చును.

కెనడా-అమెరికా

ఇక ఇతరఖండములలోని దేశములవిషయ మాలోచింతము. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నైతికముగా కెనడాను తనలో ఇంచుమించు పూర్తిగా కలిపివేసుకొనినట్లే. ఈ సంగ్రామమునందు బ్రిటను విజయమందిననుగూడ కెనడాలో అమెరికాసంయుక్త రాష్ట్రములు నెలకొల్పుకొనిన ప్రాబల్యమును తగ్గింప

లేదు. కెనడా ఇక బ్రిటిషు 'డొమినియను'లలో నొకటిగ నుండదనియే భావింపవచ్చును. దక్షిణ అమెరికా రాష్ట్రములకు వాషింగ్టను (అ. సం. రా) యొక్క ధన స్వామ్యసామ్రాజ్యతత్వ మనిన అపరిమితమగు భయము. హిట్లరు వచ్చి తమ రాష్ట్రముల నాక్రమించుకొనునను భయమువలనను, యుద్ధపరిస్థితుల వత్తిడివలననుమాత్రమే ఆ దేశము లిపుడు సంయుక్తరాష్ట్రములతో కలసి పని చేయుట కంగీకరించినవి. ఈప్రాంతములయందు ఇంకను ఉపయోగములోనికి దెచ్చుకొనబడని ప్రకృతిసంపద ఎంతయో కలదు. ఈరాష్ట్రములు తరుచు విప్లవములకు గురియగుచుండును. ఒకరాష్ట్రమునకు మరియొక రాష్ట్రమునకు అన్యోన్యత అనునది ఆరాష్ట్రములలో అసలే లేదు. ఈరాష్ట్రము లిటుల పరస్పరము కలహించుకొనుచుండుట సంయుక్తరాష్ట్రములకు ఏమాత్రమును లాభకరము గాదు. అయినను ఇప్పటివలెనే ఇకమీద గూడ నీరాష్ట్రములను వేర్వేరు స్వతంత్రరాష్ట్రములుగనే యుంచవచ్చును. ఈరాష్ట్రము లెటులున్ననుగూడ ఉభయఖండములను సంరక్షించుకొనగలశక్తి సంయుక్తరాష్ట్రములకు గలదు. అవసరమగుచో, అమెరికా, అట్లాంటికుసముద్ర ప్రాంతములందును, పసిఫిక్ సముద్ర ప్రాంతములందును విశాలమగు భూఖండముల నాక్రమించుకొని పరిపాలించుటకుగూడ సంయుక్తరాష్ట్రములకు తగినంత బలము గలదు.

ఆస్ట్రేలియా

ఆస్ట్రేలియా చాల విశాలమగు దేశము. అక్కడ నివసించుప్రజల సంఖ్యకంటె ఆ దేశపు విస్తీర్ణము యొక్క పదగపుమైళ్ల సంఖ్యయే యెక్కువ. అన్ని వ్యవహారములును సరిగా సాగినయెడల, ఈ సంగ్రామాంతమున ఆస్ట్రేలియా ప్రజలు తమ జాతీయతను చాలవరకు సంస్కరించుకొనవలసియుందురు. ప్రస్తుతము ఆస్ట్రేలియా దేశమున తెల్లజాతులవారు దప్ప ఇతరులు నివసింపరాదను నియమము గలదు. ఈవిధానము ఆస్ట్రేలియాకును, బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకునుగూడ చాల అపాయకరము. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల వారికి తమదేశపు ప్రకృతిసంపద నుపయోగములోనికి దెచ్చుకొనుటకే ఇంకను మనుష్యులు కావలసియున్నారు. ప్రస్తుత సంగ్రామమున గల్గు నష్టములవలన ఆంగ్ల దేశమునందు, ఆస్ట్రేలియాకు పొర్లిపోవలసినంత మిక్కుటమగు జనాభా యుండదు. ఆంగ్లేయులకు ఆస్ట్రేలియాకంటె కెనడాదేశము చాలదగ్గర. ఎక్కువ ఫలవంతమైనది. అందుచే ఆస్ట్రేలియావారు ఇతర దేశముల ప్రజలను వలస దెప్పించుకొనవలసియుందురు. సంగ్రామానంతరము సంధిసమావేశమున ఆసియా జాతులప్రజలుపూర్తిగానిరసింపబడి త్రోసివేయబడినచో తప్ప, ఆస్ట్రేలియాకు వలసపోయి అచట నివసించుట కెంతయు ఉత్సాహముతో నంగీకరింతురనుటకు సందేహము లేదు. దీనిఫలితముగా కొలదికాలములోనే ఆస్ట్రేలియాయందొక క్రొత్తజాతి యుద్భవించుట నిశ్చయము. సంగ్రామఫలితము లెటులైననుగూడ, ఆస్ట్రేలియాయందు మార్పు జరిగితీరుననిమాత్రము చెప్పవచ్చును.

ఆఫ్రికా

ఆఫ్రికాఖండమున దక్షిణాఫ్రికా, మొరాకో, ఈజిప్టుదేశములయందు తప్ప జాతీయతయనునది కనుపింపదు. కాలక్రమముగ నాజాతులయందుగూడ జాతీయత, విజ్ఞానములు వ్యాపించి అభివృద్ధిపొందిననే తప్ప ఆఫ్రికాఖండమునుగురించి ఈ సందర్భమున నెక్కువ చర్చింపవలసిన అవసరమెద్దియులేదు. ఆఫ్రికాయందలి ఆదిమజాతులవారు పారస్వత్వములను బడసి, పలుకుబడిని సంపాదించుకొని శ్వేతజాతీయుల ఆధిపత్యమును తొలగించుకొనువరకును స్మట్సుసేనాని, హెర్జాగ్ సేనాని మొదలగువారే ఆఫ్రికావ్యవహారములు చక్కబెట్టుకొనుచుందురు.

ఆసియా

ఇక, ఆసియాఖండమున నున్న రష్యాప్రాంతము గాక మిగిలినదేశముల సంగతి. వీనిలో ముట్టమొదట ఆసియా పడమటిప్రాంతమునను, మధ్యప్రాంతమునను గల మహమ్మదీయ రాజ్యములను పేర్కొనవలసియున్నది. అవిగాక తూర్పున చైనా, జపాను లున్నవి. మధ్యప్రాంతమున దక్షిణముగ భారతదేశ మున్నది.

ఇస్లాంమతము విశ్వమానవ సోదరత్వమును ప్రతిపాదించుచున్నది. సంకుచితమగు జాతీయభావమున

గాముతమునందు తావు లేదు. గత మహాసంగ్రామానంతరము, ఖిలాఫత్‌ను శిథిలపరచుటకు బ్రిటిషు ఫ్రెంచి ప్రభుత్వములు ప్రయత్నించినపుడు కీ. శే. న్యాయమూర్తి అమీర్ అలీగారు రట్టిచర్యను ఖండించుచు, ఖిలాఫతును తొలగించుటవలన, మహమ్మదీయ సౌభ్రాతృత్వమును నిర్మూలించి, దానికి బదులు, మహమ్మదీయమత సిద్ధాంతములకును, సంప్రదాయములకును విరుద్ధమగు సంకుచిత జాతీయతావిష బీజముల నాదేశములయందు నాటుచుండిరని ఆక్షేపించిరి. గత మహాసంగ్రామానంతరము, మధ్య ఆసియా ప్రాంతమున బ్రహ్మాండమగు మరియొక బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమును సృష్టించుటకు చర్చలు తలపెట్టెను. కాని అందు కొతడు ఏర్పరచిన పథకమునందుగూడ, ఆ దేశముల ఐక్యతను గుర్తించు సూచనలు గలవు. ఆపథకము ననుసరించియే, ఇపుడు అరబ్బీదేశములన్నియు నొక సమ్మేళనముగ నేర్పడుటకు ఆందోళన మొనర్చుచున్నవి.

ఈ దేశము లసలే కడుపేద దేశములు. వానికిగల అన్యోన్య ఆర్థికసంబంధములు అత్యల్పము. అందుచే వానినిగురించి అంతగ చెప్పదగిన దేదియు లేదు. కాని, వీనిలో ఒక్క పర్షియాతప్ప (అది సోవియటు రష్యాలో చేరును) మిగిలిన దేశములన్నిటిది ఒకేజాతి, ఒకేమతము, ఒకేభాష. ఆ దేశములన్నియు ఇరుగు పొరుగుననే కలసియున్నవి. కాని, ఒక వైపున పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యతత్వము, మరియొకవైపున సోవియట్ రష్యా ఈ దేశములలో ప్రవేశించి స్థావర మేర్పరచుకొనినయెడల నీ దేశములన్నియు కలసి ఏకరాజ్యముగ నేర్పడుటకష్టము. వారీ దేశములను వేర్వేరు జాతులుగనే నిలిపియుంచెదరు. ఈ దేశముల జాతీయతను శిథిలపరచుచుండు ప్రతికూలశక్తులను నిరోధింపగల సామర్థ్యము ఇస్లాంమత సిద్ధాంతములయందుగల ప్రచండమగు జీవశక్తికిమాత్ర మేకలదు.

జపాను—నూతనవ్యవస్థ

తూర్పు ఆసియా దేశములను గురించి చర్చించునపుడు, జపాను ప్రకటించుచున్న 'నూతన వ్యవస్థ'ను గురించియు, 'సమానసౌభాగ్యప్రాంత' సిద్ధాంతములను గురించియు మొట్టమొదట స్ఫురణకు వచ్చుట సహజము. జపాను ఈ యుద్ధమున పరాజయమునంది శిథిలమైపోవుచో, ఇతర ప్రాంతములలో ఇంతవరకు జపాను జయించుకొనియున్న రాజ్యము లన్నియుగూడ లాగుకొనబడును. కొరియా దేశమును, చైనాయందు ఇటీవల ఆక్రమించుకొనిన ప్రాంతములనుగూడ, ఒక్క అంగుళమైనను మిగులకుండ, జపాను తిరిగి ఇచ్చివేయవలసియుండును. జపాను 50 సంవత్సరములకిందట ఏ స్థితియందుండెనో ఆ స్థితికే మరలవలసియుండును. అటులగాక సంగ్రామానంతరము జపాను ఏదోవిధమగు రాజీపద్ధతులవలన, ఇంకను గొప్ప రాజ్యములలో నొకటిగ నిలచియుండునెడల, పసిఫిక్ ప్రాంతములయందలి ఆసియా దేశములకును, స్వపరిపాలితములగు చైనా, ఇండియాలకును కలిపి పెద్ద సమ్మేళనమును నెలకొల్పి, తానుగూడ ఆసమ్మేళనమున జేరవలసివచ్చును. జపాను ప్రపంచమున నిలువవలె ననినయెడల, ఇట్టి సమాఖ్య చాల అవసరము.

చైనా

చైనాప్రజలలో జాతీయభావ మిపుడు చాల దృఢముగ నాటుకొనిపోయినది. దానిని కదల్పుటకిక నెవరికిని సాధ్యము గాదు. కాలక్రమమున, కొలది కాలములోనే, చైనా ప్రపంచములోకెల్ల మిక్కిలి బలవత్తరమగు దేశమగును. భారతదేశముకంటె చాల ముందుగనే చైనా ఇట్టి ఔన్నత్యము నందగలదు. దాని ఫలితము లీలోపుననే భారతజాతీయస్వాతంత్ర్యోద్యమముపైనగూడ ప్రతిఫలించి, భారతజాతీయోద్యమ విజయమునకు చాలవరకు తోడ్పడును. ఇటీవల చాంగ్‌కైషేకు మహాసేనానియొక్క భారతదేశాగమనము చైనాభారతదేశముల కేర్పడగల భవిష్యత్సంబంధములను సూచించుచున్నది.

జాతీయతనుగురించి ఇంతవరకును జరిగిన చర్చయందు రెండుముఖ్యసిద్ధాంతములు బయల్పడినవి. అందొకటి: ఇకమీదగూడ ప్రపంచమున జాతినిబట్టియే ప్రభుత్వము లేర్పడి రాబోవు ప్రపంచనిర్మాణమున నట్టిజాతీయప్రభుత్వములే ప్రధానోపాంగములుగ నుండునని. రెండవది: పైవిధమగు జాతీయప్రభుత్వములు ఆయా ప్రాంతములబట్టిగాని, భాషనుబట్టిగాని, మతమునుబట్టి

గాని, జాతినిబట్టిగాని, వానికిగల సమానఆర్థికప్రయోజనములను బట్టిగాని, దేశరక్షణసమస్యలనుబట్టి గాని వేర్వేరు సమ్మేళనములుగ నేర్పడునని. యథార్థమున నీ రెండును ఒకటే. మొదటిది సంకుచితమైన జాతీయత; రెండవది అంతకంటె కొంచెము విశాలమైన జాతీయత.

భారత దేశము

పై విషయములు మన భారతదేశమునకు విశేషముగ వర్తించును. అటుల నుడువునపుడు, ఇకమీదకూడ ఏదో యొకరూపమున, కొంతవరకైనను, బ్రిటిషుపరిపాలన మీ దేశమున నింకను నిలిచియుండునను భావముతో మాటలాడుచుంటిని. అంతమాత్రమున మన మాస్థితిని హర్షించెదమనికాని, అటులనే జరిగి తీరుననికాని తలంపరాదు.

మన దేశమున ముస్లింలీగుతప్ప, భారత జాతీయతను ఆక్షేపించుచున్నవా రెవ్వరును లేరు. భవిష్యద్భారతరాజ్యాంగమును నిర్ణయించుట కేర్పడు భారత ప్రజాప్రతినిధిసమావేశమున పాకిస్థాన్ సూచనను గురించి చర్చ జరుగవచ్చును. కాని తుద కది తప్పక త్రోసివేయబడును. పాకిస్థానమును బలవంతముగ నీదేశముపై విధించునెడల వెంటనే ఈ దేశమున అంతస్సంగ్రామములు చెలరేగును. ఎంతయో ప్రయాసపడి ఇంతటి మహాసంగ్రామమును జయించిన బ్రిటిషు ప్రభుత్వము భారతదేశమునకు గల ప్రకృతిసిద్ధమగు రక్షణ ఏర్పాటులను దుర్బలమొనర్చునట్టి, పైవిధమగు విభజనకు ఏమాత్రమును అంగీకరింపదు. కనుక భారతదేశపు ఐక్యతకు ఏ విధమగు భంగమును గలుగదని నమ్మవచ్చును. అయితే ఇక తరువాతిమాట యేమిటి? సంగ్రామానంతరము భారతదేశము, సంపూర్ణముగ కాకపోయినను చాలవరకు స్వపరిపాలితమై యుండునని నమ్మవచ్చును. దీనినిగూడ మనము అనుకొనుచుంటిమే కాని, అటులనే జరిగితీరునని యెవ్వరును చెప్పలేరు. ఎటుల జరిగినను జరుగవచ్చును. కాని, ఈ సంశయము వలన మనము భారతజాతీయతయొక్క భవిష్యదభివృద్ధినిగురించిన ఆలోచనలను మాననక్కరలేదు. ఆజాతీయతను ఎటుల సంరక్షించుకొనగలమా యనునదే ప్రస్తుత ప్రశ్న.

విదేశీయసంబంధముల దృష్టితో చూచినయెడల మన దేశము నైసర్గికముగ చాల అనుకూలమగు స్థితియందున్నది. ఇంత అనుకూలమగు స్థితి ప్రపంచమున మరియే యితర దేశమునకు లేదు. ఇకమీద బ్రిటిషుసామ్రాజ్య శిథిలములపై నిర్మింపబడు ఆంగ్లస్వతంత్రరాజ్యముల సమ్మేళనమున, మన మిష్టపడుచో, భారతదేశము గూడ ఒక భాగముగ నుండవచ్చును. మన దేశమున ఏడుకోట్ల మహమ్మదీయులు గలరు. అందుచే మనము ఇకమీద నేర్పడు ఏ మహమ్మదీయరాష్ట్రముల సమ్మేళనమునందైనను చేరవచ్చును. లేక ఆసియా రాజ్యముల మహాసమ్మేళనమునగూడ మనకు ప్రధానమగు స్థానము లభింపవచ్చును. ఈ సమ్మేళనములలో నేదియుగూడ మనలను వదలిపెట్టుట కిష్టపడకపోవచ్చును. వేనిలో చేరినను గూడ భారతదేశ మికమీద ప్రపంచ చారిత్రమున చాల ముఖ్యమగు పాత్రను వహించునని చెప్పవచ్చును.

ఒక్క ముస్లింలీగును, వారి పాకిస్థాన్ వాదమును వదలివేసినయెడల ప్రజలలో వ్యాపించియున్న ప్రతియుద్యమముగూడ భారతజాతీయైక్యతను బలపరచుటకె కృషిసల్పుచున్నవి. బ్రిటిషుప్రభుత్వమునుండి మన కిపుడు సంక్రమింపనున్న విశాలమగు నీ దేశమునకు పరిహద్దు లిదివరకే స్పష్టపరుపబడియున్నవి. దేశమునందలి ప్రతిప్రాంతమునకును నిర్మింపబడియున్న విస్తారమగు రైలుమార్గములవలనను, టెలిగ్రాపులవలనను, విమానాది ఇతర యాన సౌకర్యములవలనను దూరము లదృశ్యమై దేశమునం దొక ప్రాంతమునుండి మరియొక ప్రాంతమునకు గల సంబంధబాంధవ్యములు మరింత బలపరుపబడి, కుదురైన రాజ్యాంగమునకు సకలసౌకర్యములును సమకూర్పబడియున్నవి.

సంస్థానములు

మన రాజ్యాంగ స్వరూపము నిర్దిష్టమగు సమాఖ్య (ఫెడరలు) పద్ధతియందుండును. ప్రపంచమున జరామరణబాధితమగు ఇతర జీవకోటివలెనే ఈ దేశమునందలి సంస్థానాధిపతులుగూడ అదృశ్యము గావలసియుందురు. వీరికి మూడుదశాబ్దములకంటె ఎక్కువ వ్యవధి నొసగ నక్కరలేదు. ఈ సంస్థానములకు అపుడే 'మరణశిక్ష' విధింపబడియున్నది. ఆధునిక జీవితపరి

శాంతి అశోక

స్త్రీలపాలిట
సౌభాగ్యవల్లి
రజోదోష
మూలమున
అ కురించెడి
అస్వస్థత లన్నింటిని
త్వరితముగను
శాశ్వతముగను
నివారింపజేయును.

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు :—

తటవర్తి నారాయణమూర్తి

అండ్ సన్సు, భీమవరం.

శత్రు
వును
ఇండి
యాకు
దూర
ముగా
నుం
చు

గవ
ర్నరు
యుద్ధ
నిధికి
తిరిగి
చందా
లను
ఒసం
గు

డు

డిఫెన్సుబాండ్లు,
సేవింగ్సు సర్టిఫికెట్లను యింకను
విశేషముగా కొనుడు.

విజయమునకు

ధర్మముగాను, అప్పుగాను
ధన మొసంగుడు.

ణామము ప్రాపంచికముగను, ఆధిభౌతికముగను నుండును. తత్ఫలితముగ నిత్యజీవితమునందు మతాచారములకును, సిద్ధాంతములకును, ప్రత్యేక విశ్వాసములకును స్థానము లేకపోవచ్చును. ఈ యాధిభౌతిక పరిస్థితి అంతరించవలెనని భారతీయులు కోరరు. ఈ స్థితియం దుండగనే భిన్న భిన్న విశ్వాసములు తొలగి యేకత్వము సిద్ధించునని వారి నమ్మకము. ఏకైక సంప్రదాయము, సర్వసామాన్యమతము, విశ్వజనీనమగు జాతీయ వ్యక్తిత్వము పరస్పరస్వయంపోషక ఆర్థికవ్యవస్థలకు తోడు ప్రజాశక్తినంతను కేంద్రీకరించుకొని విజృంభింపజేయగల కేంద్రజాతీయస్వపరిపాలనాసంస్థలును మనకవసరము. కేవలము ప్రాంతీయవిషయము లన్నిటికిని స్థానికమగు స్వపరిపాలనాపద్ధతులను నెలకొల్పుకొనవచ్చును. కొన్ని అసంగతాంశములను వదలివేసి ప్రత్యేకాభిమానములకు అవకాశ మొసగక విశాలదృష్టితో సంచరించినయెడల అన్ని మతములునుగూడ భారత జాతీయ రాజ్యనిర్మాణమునకు తోడ్పడగలవు. స్వతంత్ర భారతదేశమునందు నేడుగాన్పించు పురాతనహిందూ సాంఘికవ్యవస్థలకు స్థానముండదు.

హిందూసంఘము

ఇకమీద కులభేదములు అంతరించును. హిందువుల కిది నిజమగు 'శుద్ధి' ఉద్యమ మనియే చెప్పవచ్చును. ప్రజాప్రాతినిధ్యపరిపాలన యనగా ప్రజలయం దధికసంఖ్యాకుల యభిప్రాయమును బట్టి పరిపాలించుట. అందుచే మతాభిమాన మధికముగగల హిందువులే అందరికంటెను ముందుగ సంఖ్యాబలముచే ఇపుడు తమకు గల ప్రాధాన్యతను కాపాడుకొనుటకు ప్రయత్నించెదరు. నిమ్నజాతుల వారిని సవర్ణహైందవులనుండి వేరుచేయుటకు రెండు దశాబ్దములుగా జరుగుచున్న ప్రయత్నములు సఫలమగుచో హిందూసంఘము ఈదేశమున అల్పసంఖ్యాక సంఘముగ మారిపోవును. అందుచే హిందువులు ప్రస్తుత హరిజనోద్ధరణోద్యమమును చాలముఖ్యమగు రాజకీయోద్యమముగ పరిగణింపవలసియుందురు. కనుక సనాతనిష్టుల కిక నీదేశమున భవిష్యత్తు ఉండదు. ఈవిధముగ సంస్కరింపబడి పునరుజ్జీవితమై నూతనశక్తితో విజృంభించు హిందూసంఘము భవిష్యద్భారత రాజ్యాంగ నిర్మాణమునకు మార్గమును చదునుచేసి పునాదుల నమర్చును. భారతీయులయం దెన్నియో సంఘములు, ఎన్నియో మతవిశ్వాసములు ఉండవచ్చును. వారందరునుగూడ భారతదేశపు క్షేమమునే లక్ష్యముగ నిడుకొనునంతకాలము వానివలన భారతజాతీయత కెట్టి నష్టము నుండదు. భవిష్యద్భారత రాజ్యాంగమును గురించిగాని, అప్పటి సాంఘిక నిర్మాణమును గురించి గాని వివరముగ చర్చింప బూనుచో నది పెద్ద గ్రంథ మగును. ఇంతవరకు మనము రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనావిధానమును అనుసరించి చూచితిమి. అది జయప్రదముగనే పనిచేసెను.

ఆంధ్ర రాష్ట్రము

కాని మన మీవిధానమును ఇంకను విపులమొనర్చి దేశమునందుగల అనేక 'ఉపజాతుల'కుగూడ వర్తింపజేయవలసియున్నది. ప్రజాప్రాతినిధ్యపరిపాలనమును సౌష్ఠవముగ నిర్వహించుటకును, భారతజాతి సర్వతోముఖ వికాసమునందగల్గుటకును దేశమునంతను భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ విభజించు టవసరమను సిద్ధాంతమును నేడందరు నంగీకరించుచునేయున్నారు. ఎట్టి ఆటంకములు వచ్చినను సరే, వాని నన్నిటిని తొలగించుకొని ఈసిద్ధాంతమును ఆచరణయం దనువర్తింపవలెను. కృష్ణాగోదావరీస్రవంతులు సముద్రమునకు ప్రవహింపకుండ నిరోధించు టెంత దుస్సాధ్యమో, ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునకు అడ్డుదగులుటగూడ అంతదుస్సాధ్యమే. జనాభానుబట్టి పోల్చిచూచుచో, ఈ దేశమునందలి ప్రజలలో ఆంధ్రులు మూడవస్థానము నాక్రమించుచున్నారు. దీనినిబట్టియే భారతదేశమందలి వేర్వేరు భాషలలోను, ఉపజాతులలోను ఆంధ్రులయొక్క ప్రాముఖ్యత అంగీకరింపబడవలసియున్నది. ఆంధ్రదేశమునందలి సముద్రతీరపు జిల్లాలు భారతదేశములో కెల్ల మంచిసారవంతములగు ప్రాంతములలో గణన కెక్కినవి. ఆంధ్రభూగర్భమున, ఇంతవరకును కనుగొనబడని, అపారమగు ఖనిజసంపదగలదు. మనకు వందలకొలది మైళ్ళపొడుగుగల సముద్రతీరము గలదు. సముద్రయానము, సముద్రాంతర దేశములతో

వాణిజ్యము ఆంధ్రులకు అనాదిగా సంప్రదాయ సిద్ధములై వచ్చుచున్నవి. మనదేశము, ఉత్తరదక్షిణ హిందూస్థానములకు మధ్యభాగమున నున్నది. దక్కను ప్రాంతముల విదేశవాణిజ్యమంతను ఆంధ్రదేశమే ఆకర్షించుకొనవచ్చును. ఈవిధముగ వర్తమానభారతీయ జీవితమందును భావిభారతజాతీయాభ్యుదయమునందును ప్రధానమగు స్థానమును వహించుటకు ఆంధ్రజాతికి సహజసిద్ధమగు చక్కని అవకాశము లెన్నియో కలవు.

జగన్నాథుని రథం

[కథానిక]

= శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి =

౧

జీవితంలో వచ్చే ప్రతికష్టానికీ, సుఖానికీ మనకు తెలిసినా తెలియకపోయినా ఏదో కారణం ఉండితీరుతుందికదా. ఒకప్పుడు మహాపద ఏదేనా వచ్చినా, ఒకప్పుడు మహాసంతోషం ఏదేనా కలిగినా దానికికారణం జన్మాంతర దుష్కృతమో, సుకృతమో అనుకుంటాము. జన్మాంతరందాకా అవసరం లేదంటాను - కొన్ని సంవత్సరముల జీవితం మనం తిరగేసి చూచుకుంటే, కారణం అక్కడే ఉంటుంది. అది అతి స్వల్పమైన విషయం కావచ్చు. అప్పుడు మనం దాన్ని లెక్కచేసి ఉండకపోవచ్చు. ఆకారణంచేత అది చేసే పని అది మానదుకదా!

మా సాంబశివుడి చావుకుమట్టుకు ఆరోజున మేము వెళ్లిన సభే కారణమని నా దృఢవిశ్వాసం. అతని చావుకే కాదు, ఇక్కడ చెప్పబోయే విషాద గాథ కంతకూకూడా ఆనాటి సభే కారణ మంటాను దానికి కారణం జన్మాంతరం కావచ్చు. అది వేరే సంగతి. ప్రస్తుతకారణం (Immediate cause) సంగతి నేను చెప్పేది.

పడుపువృత్తినిర్మూలనచట్టము కొత్తగా ప్యాసు అయినరోజు లవి. దాన్నిగురించి దేశంలో కొంత గగ్గోలు బయలుదేరింది. ఈ చట్టాన్ని ప్రజలకు బాగా విశదపరచి అమలులో పెట్టడానికి మద్రాసుపుర ప్రముఖులు కొందరు పూనుకున్నారు. ఒకసభ ఏర్పాటుచేశారు. చిత్రంగా ఉంటుంది–మనుష్యుల ఆలోచనలూ, చర్యలూ చూస్తుంటేను. ఒక్కొక్క కాలానికి ఒక్కొక్క పద్ధతి! పూర్వకాలంలో అయితే ఎవరిపని వారు చూసుకుంటూ, జపమో తపమో, యజ్ఞమో యాగమో చేసుకుంటూ ఎవడి తరణోపాయం వాళ్లు చూచుకోడమే కాని, ఇంకొకర్ణి తరింపచెయ్యాలనుకునే రోజులు కావవి. "స్వయం తీర్ణః పరాన్ తారయతి" రోజులవి. ఇప్పుడలా కాదే! మన సంగతెప్పుడేనా చూసుకోవచ్చును - ముందు పక్కఇంటివాళ్ల సంగతి, గ్రామం సంగతి, దేశంసంగతి మాది, వాళ్ల నుద్ధరించే ప్రయత్నం చెయ్యాలనే రోజులివి మనం పాశ్చాత్య ప్రభువులవల్ల నేర్చుకున్న నగ్రసూక్తుల్లో ఇదొకటి అందుచేత ప్రతిదానికీ ఒకసభా, ఒకకమిటీ, చందాలూ వగైరా తప్పవు.

నాకు ఏసభన్నా, ఏఉపన్యాసమన్నా తల నొప్పే. వెళ్లడం ఇష్టముండదు. తత్రాపి, సంఘోద్ధరణ సభలంటే మరీని. కాని మాసాంబశివుడి బలవంతాన్ని నేనూ తయారై సభకు బయలుదేరాను. ఒక్క అర గంట ఇంచుమించులో సభకు అంతా హాజరయ్యారు. పురప్రముఖుల్లో హేమాహేమీలుకూడా చాలామంది వచ్చారు. అందులో ముఖ్యులు - శ్రీపురంరాజావారు, స్వామినాథఅయ్యరుగారు, తిరువెంకటాచారిగారు, జయరాంనాయుడుగారు, దామోదరం మొదలియారు గారు, సుబ్రహ్మణ్యంచెట్టిగారు, లక్ష్మీదేవిగారు, ఆండాళమ్మగారు, రమాబాయిగారు — ఒకరేమిటి, అన్నిజాతులవారూ, స్త్రీపురుషాదులు తయారయ్యారు. మావాడు వాళ్లందర్నీ చూచి కొంచెం నిర్ఘాంతపోయి, "ఇదేమిటి, వీళ్లందరూ వచ్చా రెందుకు"అన్నాడు రహస్యంగా. "ఏమి, ఎందుకు రాకూడదు ?" అన్నాను.

"ఎందుకు రాకూడ దేమిటి ? నీకేం మతిలేదా ఏమిటి ? వీళ్లని ఎరగవు నువ్వు. వీళ్లలో ఈచట్టం కావాలన్నవాడు ఒక్కడేనా ఉన్నాడూ ? వేశ్యల నెరగనివాడు, వాళ్లకోసం డబ్బు తగలెయ్యనివాడు— ఎవడు ఇందులో ? ఇటువంటిదానికేనా కాస్త శీలం (Character), నీతీ, నియమం ఉండేవాళ్లు కావాలి కాని వీ ళ్లెందుకూ"అన్నాడు కొంచెము తీవ్రంగా. మాపక్కనున్నవాళ్లకు వినపడుతుందేమో నని నాభయం. పైన చెప్పిన పెద్దమనుష్యులంతా పెద్దపెద్ద వకీళ్లు, వర్తకులు, ధనికులు, అసెంబ్లీమెంబర్లూను. ఊళ్లో ఏసభా, ఏకార్యం వాళ్లు లేంతే జరగదు. అలాటి వాళ్లని పట్టుకుని వీ ళ్లెందుకంటే! "కాలాన్నీ, దేశాన్నీ అనాలికాని వీళ్ల నని ఏమిలాభం" అని ఏదో చెప్పబోతుంటే, సూటూ కళ్లజోడూతోటి దర్జాగా ఒకతను చక్కావచ్చాడు. ఆయన్ను అంతా చాలా గౌరవంగా పలకరించి ముందు కూర్చోపెట్టారు. "అరే! వీడూనా! Nonsense! Absurd! Ridiculous! నేఉండ నిక్కడ! లే పోదాం" అన్నాడు మాసాంబశివుడు.

నేను పట్నంలో పెద్దల్ని చాలామందిని ఎరిగి ఉన్నాను కాని ఇతన్నెప్పుడూ చూడలేదు.

"కూచోవోయి నాయనా! చంపక! ఇక్కడికి వచ్చేదాకా నిలవనిచ్చావుకావు. వచ్చిన తరువాత సభ ప్రారంభమైనా కాకుండా లేలెమ్మంటావేం ? ఈ వచ్చిన పెద్దమనిషి ఎవరు ? సంగతేమిటి ? నీ కెందు కింత ఖంగారు ?" అన్నాను.

మావాడు కూడా పెద్ద ధనికుడూ, ఉద్యోగి కాకపోయినా, ఛోటా నాయకుల్లో ఒకడు. మంచి నిజాయతీ అయినవాడు. కష్టపడి పట్టుదలగా పనిచేసే వాడు. అందుచేత ఏ సభ వచ్చినా, ఏ కమిటీ వచ్చినా, నిజమైన, కష్టమైన పని కావాలి అంటే మావాడిని ముఖ్యంగా ఒక సభ్యుడుగా తీసుకుంటూరు. అందుచేత సాంబశివుడు వూళ్లో అన్ని రకాల మనుష్యులనూ ఎరుగును.

"వాడా ? Scoundrel ! వాడిని ఎరగవూ ? పరాంకుశంపిళ్లె. వాడు పట్నంలో అందరికన్నా పెద్ద ముండలముఠాదారు (Brothel keeper). వాడు మన తో పెద్దా! ఎంత దురన్యాయం !"

నాకు నమ్మ బుద్ధిపుట్టలేదు. "పోవోయి , నీ కబుర్లూ నువ్వూనూ ! మరీ వింతగా చెపుతావు నువ్వు. నువ్వు చెప్పినట్టే అయితే వాడి కింత గౌరవం, సభాపూజ్యతా ఎలా వచ్చింది" అన్నాను.

"సభాపూజ్యతా లేదు,వాడి పిండాకూడూ లేదు! వాడిని ఈ వూళ్లో ఎరగనివాళ్లు లేరు. జనాభా లెక్కలలో వాడి వృత్తి 'వ్యాపారం' అని ఉంటుంది. ఆ వ్యాపార మేమిటయ్యా అంటే, ఈ వూళ్లో ఉండే పెద్ద పెద్దలందరకూ, అనగా స్త్రీవ్యసనమున్నవాళ్లం దరకూ ముండలను తార్చడం. ఏ జాతిలో, ఏవయసులో, ఏ రకంలో మనిషి కావాలంటే, దాన్ని క్షణంలో తీసుకువచ్చి వప్పచెప్పుతాడు. ఇక్కడికి వచ్చిన పెద్దలలో ముప్పాతికమందికి పైగా వాడితో అవసరం వుంటుంది. అందుకని వాణ్ణి గౌరవించ కేం చేస్తారు ? లేకపోతే వాడు అల్లరిచేస్తాడేమో! వాడు పెద్దమనిషి, సభాపూజ్యుడూను ! చూడు. పాపం ! ఆ రాజా గారూ, ఆ అయ్యరుగారూ ఎంత ఆప్యాయంగా మాట్లాడుతున్నారో! ఇంకోక్షణం ఉంటే వాణ్ణి ఏ

కమిటీలోనో వేస్తారుకూడాను." అన్నాడు నిప్పులు కక్కుతూ.

ఇంతలోనే దొర ఒకాయన వచ్చాడు. ఒక పెద్దమనిషి తొందరగా వెళ్లి ఆయన్ను ముందుకు తీసుకువచ్చి కూర్చోపెట్టాడు. ఎక్కడినుంచో పూలహారం ఒకటి తెచ్చి వేశారు. ఆయన ఎవరో, ఎందుకింత మర్యాద చేస్తున్నారో తెలియదు. "ఏం లేదు. కేవలం దొరగనక.దొరైతే మంచివాడుఅయితీరాలిగా"

ఇంతలో పరాంకుశంపిళ్లె,—ఆదొరతో ఇదివరకే పరిచయ ముందికాబోలు—ఆయనతో మాట్లాడి, అక్కడున్న పెద్దలందరకూ పరిచయం చేశాడు.

"ఇదేమిటే! వీడూ పిల్ల చేతులో పడ్డాడూ" అన్నాడు సాంబశివుడు."ఇంక నేనా లేస్తావా,పోదాం" అన్నాడు. "కూర్చో! ఈ వేడుకేదో చూచేపోదాం." అన్నాను. బలవంతాన కూర్చున్నాడు.

పూర్వకళావతిని ఒకావిడను అగ్రాసనాధిపతిగా ఎన్నుకున్నారు. ఆవిడగంభీరోపన్యాసం అయింది. దొరగారు హైందవదురాచారాలను గురించీ, సంఘంలో ఉండే అవినీతినిగురించీ, వేశ్యావృత్తినిగురించీ చాలా దీర్ఘోపన్యాసం చేశారు. మావాడిని పట్టుకోడం కష్టమయింది. విడిచిపెడితే దొరను రెండువాయించి చక్కా వస్తాడని భయపడ్డాను. తరువాత రాజాగారూ, అయ్యరుగారూ, ఇంకా మరికొందరూ ఉపన్యాసాలిచ్చారు.

"ఆ పరాంకుశంగాడు మాట్లాడితే వాడి గొంతుక పిసికి నే నాత్మహత్య చేసుకుంటున్నా" నన్నాడు సాంబశివుడు. "నీ తీర్మానంలో ప్రథమ భాగం అంగీకరించడమైనది." అన్నాను నేను.

వాడిగ్రహమా అని పరాంకుశం ఉపన్యాసం ఇవ్వలేదు. చట్టాన్ని అమలులో పెట్టడానికి విజిలెన్స కమిటీ ఒకటి ఏర్పాటుచేశారు. అందులో పైన చెప్పిన ప్రముఖులు, దొరగారు, పరాంకుశం అందరూ సభ్యులుగా ఎన్నుకోబడ్డారు. మావాడినికూడా ఉండమన్నారు కాని మావాడు చాలా సిగ్గుపడుతూ అంతభారం వహించలేనని పటపట పళ్లు కొరుకుతూ బయటకు వచ్చాడు.

౨

ఆశుభసమయంలో ప్రారంభించిన విజిలెన్సు కమిటీ పని ప్రారంభించింది. పేటపేటకూ ఒక సబ్ కమిటీ ఏర్పాటుచేశారు. ఊరంతా వలవేసి గాలించడం మొదలుపెట్టారు. చాలా మంది భయపడి పట్నంనుంచి మకాం ఎత్తేసి, సైదాపేట, పరంగిమల, పల్లావరం మొదలైన సమీపగ్రామాలు చేరుకున్నారు. ఇంతలో యెవరో బుద్ధిమంతుడు బయలుదేరి వాళ్లకు సలహా చెప్పాడు. "ఎందుకిలా ఖంగారుపడి పారిపోతారు? వేశ్యావృత్తి మాన్పడానికి కాదిది. నలుగురైదుగురు వేశ్యలు కలిసి, ఒకరి యాజమాన్యంకింద వ్యాపారం సాగించకూడదని ఈబిల్లు ఉద్దేశం. కాబట్టి, మీరు విడిపోయి యెవరిమట్టుకు వారు హాయిగా ఉండండి" అన్నాడు ఆపెద్దమనిషి. "బాగుంది ఈసలహా" అనుకున్నారు. వాళ్లు విడిపోయి, ఒక్కొక్కళ్లు ఒక్కొక్క సంసారికొంపలో చేరారు. ఇప్పుడు మింటుస్ట్రీటు అనీ, చంగాయంగడి అనే అక్కరేకుండా పట్నమంతా పాకిపోయారు. దానితో వాళ్లను పట్టుకోడం కష్టమయింది. కాని లంచగొండి ఉద్యోగులకుమట్టుకు చాలా అనుకూలంగా ఉంది. సంసారుల ఇళ్లకు—లోకువ వాళ్లను చూచి—వెళ్లడం, వాళ్లను బెదిరించడం, నాలుగురాళ్లు గుంజుకోవడం. పరాంకుశం లాంటివాళ్లకు మరోలాభం. కమిటీపనిమీద తిరుగుతుండడంలో కొత్త కొత్త పక్షులను పట్టడానికి వీలు చిక్కింది.

అలా దొరికిందే సౌభాగ్యం. పద్దెనిమిదేళ్లు కూడా పూర్తిగా నిండని పడుచుదనం. తెల్లజామపండుకంటె అందమైన శరీరచ్ఛాయ. పెంపకు చారెడు కళ్లు. ఛీ! ఛీ! లాభంలేదు. ఆపిల్లను వర్ణించకూడదు. చెప్పబోతే ఈమాటలు యెంత సామాన్యంగా, చప్పగా ఉన్నాయో తెలుస్తుంది. ప్రపంచంలోకల్లా సౌందర్యవంత మనుకొన్న శిల్పవిగ్రహానికేనా వంక ఉండవచ్చుకాని ఈ అమ్మాయికి వంక యెంచడానికి వీలు లేదు. అటువంటి సౌందర్యం కొన్ని జన్మలెత్తి ఎంతో సుకృతం చేసుకుంటేనేకాని కంటపడడం

కూడా కష్టమే. కాని ఇటువంటి అమూల్యమైన వజ్రం వెళ్ళి గులకరాళ్లలో పడ్డది. ఆపిల్ల దారిద్ర్యం ముగ్గురి మరణానికి కారణమయింది.

ఇంత అన్యాయం యెందుకు జరగాలో తెలియదు. పూర్వకాలంలో అయితే, డబ్బుతో నిమిత్తం లేని రోజులలో అయితే, కేవలం వంశమర్యాద, మనిషి సుగుణసంపత్తిమాత్రమే లెక్కకొచ్చే రోజులైతే ఏఇంట పుట్టినా ఇబ్బంది లేదు. కాని ఈరోజుల్లో డబ్బులోనే మర్యాదా, సుగుణసంపత్తీ, తెలివితేటలూ వచ్చే ఈరోజుల్లో, సర్వసౌఖ్యములూ, సంతోషములూ, జీవితంఅంతా డబ్బుతోనే ఉన్న ఈరోజుల్లో దరిద్రులకు పుట్టడంకంటె దౌర్భాగ్యమేముంటుంది? ఉంటుంది. లేకనేం? ఇంతకంటె దౌర్భాగ్యం ఏమిటంటే ఆడపిల్లకు, ఇంకో దరిద్రుడికి భార్య కావడం.

సౌభాగ్యంభర్త పోస్టాఫీసులో గుమాస్తా. పల్లెటూళ్లో- పుట్టింటే దుర్భరమనిపించినదారిద్ర్యం పట్నవాసంలో మరింత దుస్సహమని వేరే చెప్పడమెందుకు? ఒక ఇరుకుసందులో, ఎనిమిదికాపురాలున్న ఇంట్లో కాపురం. రెండుపూటలూ, కడుపునిండా నాలుగు వస్తువులూ వేసుకుతినడానికి చాలని జీతం భర్తకి. ఆఫీసులోవాళ్లు కడిగి ఇచ్చిన జీతపురాళ్లేకాని పైన కానీ కూడా సంపాదించడానికి వీలుకాని, వ్యవధికాని లేని ఉద్యోగం. అందులోనే ఎలాగో రూపాయో అర్థో మిగిలితే, భర్త కాఫీకర్చుకో, తలగుడ్డకో, జోడుకో సరిపోయేది. ఇంట్లో కూచోడానికి చాపా, పడుకోడానికి పాతబట్టాతప్ప, ఓపరుపూ, మంచం, కుర్చీ ఏవల్ల కానూ లేదు. ఉన్నా పెట్టుకోడానికి చోటేదీ? ఊళ్లో ఎక్కడ చూచినా, ఎవళ్లని చూచినా, ముద్దుగు ముక్కారుచీరలూ, జాకెట్లూ, తలలో పువ్వులూ, వొంటినిండా వస్తువులూ పెట్టుకొని, భర్తచేతులో చేయి కలిపి, కార్లలో షికారు తిరుగుతూ ఉంటారు. నాఖర్మమేనా ఇలా కాలింది అనుకునేది సౌభాగ్యం. డబ్బులేకపోతేమట్టుకు అందరికి మల్లేనే సరదాగా సంతోషంగా ఉండడానికేమి? కొత్తగా కాపురానికి వచ్చిన రోజుల్లోనేనా, ఆమొగుడేమి మొద్దోకాని, తన భార్య అసమానసౌందర్యవతి అని గ్రహించినట్టు తోచదు. అతిమెత్తనై, మెరిసిపోయే శరీరాన్ని కప్పడానికి ఈ ముతకనూలుగుడ్డలు పనికిరావన్నమాట తోచలేదనుకొంటాను. యమునాతరంగాల్లా, నల్లగా నొక్కులునొక్కులుగా మోకాటిచిప్పలవరకూ వేలాడే జుట్టుకు చక్కని సుగంధతైలం, ఆఖరుకు మంచినువ్వోతైనా కొన్నపాపాన్ని పోలేదు. రోజూ ఆఖరుకు తల్లోపువ్వులకు ఒక్కకానీకికూడా కరువైపోయె. పోనీ, అనుకూలుడైన భర్త అయితే ఇవేవీ కనపడవు. రాత్రి తొమ్మిదింటికి వచ్చి రెండు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని భార్య ఇల్లు సవరించుకుని వచ్చేసరికి గొడ్డులా నిద్రపోవడమేకాని, ఆ చక్కని, ఎర్రని, నిండైన పెదవు లెప్పుడూ ముద్దుపెట్టుకున్న జాడ కనపడదు. అగాధములూ, నిర్మలములూ, నిశ్చలములూనైన ఆమెకళ్లలో తన ప్రతిబింబం ఎప్పుడూ చూడలేదనుకుంటాను. శ్రీకారములలాంటి చెవులలో తన హృదయవేదన ఎప్పుడూ చెప్పిఉండడు. అజంతాచిత్రకారులనూ, అమరావతీశిల్పులనూకూడా సిగ్గుపరచే ఆ స్తనద్వయాన్నైనా, ఎన్నడేనా పరామర్శించాడా అని అనుమానం. ఇంక ఏఅర్ధరాత్రో ఏనిద్రకళ్లనో ఏం చేస్తేం, ఏం చెయ్యకపోతేం?

సౌభాగ్యానికి చిన్నతనంలోనే జీవితమంతా శూన్యంగా కనుపించింది. అందరికిమల్లేనే ఆ అమ్మాయీ ఏవో అమాయికపు సుఖస్వప్నాలు కొన్ని కన్నది. ఏదో ఆనందం అనుభవిద్దామనుకుంది. కాపురానికొచ్చిన కొద్దిరోజులకే స్వప్నాలకూ, వాస్తవానికీ ఉండే తారతమ్యం తెలుసుకుంది. ఈసౌందర్యం అంతా ఈఅంధకారంలో మాటుమణిగిపోవలసినదేనా! ఈ యవ్వనమంతా అడవిలో పూసిన పూవులాగా వ్యర్థంకావలసిందేనా అని నిస్పృహ బయలుదేరింది.

కాని తన తోటివాళ్లంతా అంత సుఖంగా ఎలా ఉండగలుగుతున్నారు? వాళ్ల కాపట్టుచీరలూ, జాకెట్లూ ఎక్కడినుంచి వస్తున్నాయి? వాళ్ల భర్తలూ తనక్కవ జీతగాళ్లేనే! ఎక్కడికో వెడుతుంటారు, వస్తుంటారు. సినీమాలు, నాటకాలు, షికార్లు—ఎంతో

హాయిగా ఉంటారు. ఎలాగా అనుకునేది. ఆసందేహాలన్నిటికీ సమాధానం సరోజిని చెప్పింది.

సరోజిని ఈ ఇట్లోకి కొత్తగా కాపురానికి వచ్చింది. ఒక్కతే వచ్చింది. భర్త ఎక్కడో ఉన్నాడంది. ఉన్నాడో లేడో ఎవళ్లకూ తెలియదు. తరువాత తరువాత తెలిసింది-ఒకసానికొంపలోనుంచి వచ్చిందని. వచ్చినప్పటినుంచీ, సౌభాగ్యంతో, ఎంతో చనవుగానూ, ఆదరంగానూ మాట్లాడేది. త్వరలోనే సౌభాగ్యంపరిస్థితులూ, మనస్తత్వమూ తెలుసుకుంది. ఒక రోజున నిలవేసి అడిగింది.

"ఎందుకు నువ్విలా బాధపడతావు? అందరికి మల్లేనే నువ్వూ హాయిగా ఉండరాదూ? ఎవరొద్దన్నారు నిన్ను?"

"ఎలాగమ్మా! నీకేం, కబుర్లు చెపుతావు! నువ్వేంచేసినా, ఎక్కడికి వెళ్లినా అడిగేవాడు లేడు"

"నిన్ను మట్టుకు ఎవరడుగుతారు? నీమొగుడింట్లో లేనంతసేపూ నువ్వేంచేస్తే ఎవరు చూడొచ్చారు? ఈ ఇంట్లోవాళ్లెవ్వళ్లూ మాట్లాడరు. నాది పూచీ వీథిలో వాళ్లకు నీగొడవ పట్టుగుకదా. నాలుగుడబ్బులు సంపాదించుకుంటూ సరదాగా ఉంటే మీ ఆయనమట్టుకు వద్దంటాడా ఏమిటమ్మా! ఆయన్ని అడగకుండా, బాధించకుండా నువ్వు సంపాదించుకుని పోగ్గాఉంటే ఆయన మరీ సంతోషిస్తాడు. ఇవన్నీ ఎక్కడివని మామూలుమనిషి ఎవ్వరూ అడగడు. ఈ పట్నంలో పద్ధతే అంత. నీకు తెలియక ఏమో అనుకుంటున్నావు."

మరి రెండు రోజులకు ఒక సినీమా ఛాన్సు వచ్చింది. సరోజిని వచ్చి చెప్పింది. "ఒకచోట ఎక్స్ట్రా కావాలట. అయిదురూపాయలిస్తారు. కష్టమేమీ లేదు. వస్తావా" అంది ఏమీ లేకుండా అయిదురూపాయలొస్తాయంటే సౌభాగ్యానికి ఆశ పుట్టింది. ఎలాగైతేనేమి, హడిలిపోతూ బయలుదేరింది, భర్తతో చెప్పకుండా.

అక్కడంతా కొత్తగానూ, తమాషాగానూ, సంతోషంగానూ ఉంది. ముఖానికి రంగుపూశారు. చక్కని బట్టలు కట్టి, వస్తువులు పెట్టి అలంకరించారు. భర్తకు తన సౌందర్యం కనపడలేదు కాని అక్కడున్న ప్రతివాళ్లూ, కూలీదగ్గరనుంచి డైరెక్టరువరకూ అందరూ వొళ్లంతా కళ్లుచేసుకుని ఈ పిల్లను చూడడం మొదలుపెట్టారు. పది పదిహేనుగురు ఈ అమ్మాయి అడ్రసు అడిగి తీసుకున్నారు. ఆ రోజున సుఖంగా భోజనం పెట్టారు. ఫలహారం పెట్టారు. మధ్య మధ్య కావలసినంత కాఫీ ఇచ్చారు. సాయంకాలం అయిదు రూపాయలు చేతులో పెట్టి, మళ్లీ కబురుచేసినప్పుడు తప్పకుండా రమ్మని చెప్పి పంపించారు.

తన పదిహేడు సంవత్సరముల జీవితంలోనూ ఏదో విధమైన ఆనందం అనుభవించినది ఈ రోజునే.

ఇలా ఆ నెలలో నాలుగైదుసార్లు ఎక్స్ట్రాగా వెళ్లి ఒక పాతికరూపాయలు సంపాదించింది. అంతేకాకుండా అందులో ఒకతనితో కొంచెము పరిచయం కూడా కలిగింది. చాలా మంచివాడు, పాపం! రెండు మూడుసార్లు కాఫీహోటలుకూ, సినీమాకూ కూడా తీసుకువెళ్లాడు. సినీమాలోనూ, రిక్షాలోనూ రెండు మూడుసార్లు కౌగిలించుకుని ముద్దుపెట్టుకున్నాడు కూడాను. కాని ఇంత మంచిగా ఉన్నప్పుడు ఈ మాత్రానికేమిటని ఊరుకుంది సౌభాగ్యం.

3

ఆ నెల సంపాదనతో సౌభాగ్యం శుభ్రమైన బట్టలు కొనుక్కుంది. మనిషిలో నిరుత్సాహం పోయి జీవితంలో ఒకవిధమైన ఆనందం బయలుదేరింది. దానితో ముఖానికి కొత్తవికాసం, తేజస్సూ వచ్చాయి. వూళ్లోవాళ్ల మాట అటుంచి, సినీమావాళ్లందరికళ్లూ ఈ అమ్మాయిమీదనే పడ్డాయి

మనిషిలో మార్పూ, దుస్తులలో మార్పూ భర్త చూచాడో లేదో చెప్పలేం. చూచినా చూడనట్టుగానే ఊరుకున్నాడు. సినీమాల్లో పని ఎక్కువగా రావడం మొదలుపెట్టింది. తరుచు రాత్రులుకూడా వెళ్లవలసి వచ్చేది. అందుచేత భర్తకు చెప్పక తప్పిందికాదు. ఒక రోజున చెప్పింది. విన్నాడు. కాస్సేపు ఊరుకున్నాడు. ఆఖరుకు "సరే, నీఇష్టం" అన్నాడు. ఆ రోజునుంచీ

ఎక్కువ బాహాటంగా తన ఇష్టంవచ్చినప్పుడు తన ఇష్టంవచ్చినచోటికి వెళ్లడం మొదలుపెట్టింది. మెరక మీదనుంచి కిందకి జారడమే ప్రారంభించాలికాని, బయలుదేరినతరువాత వేగము ఎక్కువ కావడమేకాని ఆగడమంటూ ఉండదుకదా!

ఒక సినీమాలో అసిస్టెంటుడైరెక్టరుతో పరిచయం, చనువూ ఎక్కువయింది. రోజూ అతను తీసుకువెళ్లి తీసుకువస్తూ ఉండేవాడు. మామూలుగా ఒకనాడు సాయంకాలం వచ్చి, షూటింగుకని తీసుకెళ్లాడు. కాని ఇల్లు బయలుదేరినతరువాత షూటింగు లేదని చెప్పి, సినీమాకు తీసుకెళ్లి, హోటల్లో ఇద్దరూ భోజనంచేసి, ఎగ్మోరులో ఒక హోటల్లో రాత్రి నిద్రచేశారు. తెల్లవారుఝామున లేచి వస్తూంటే పరాంకుశంకళ్లపడ్డారు. పాపం! అతనూ ఒకావిడను తీసుకువచ్చి ఒక ఉద్యోగికి అప్పచెప్పాడు. ఆవిడ ఇవతలికి వస్తే ఇంటివద్దర దిగబెడదామని కనిపెట్టుకున్నాడు. సౌభాగ్యాన్ని చూడ్డంతోనే, రాత్రంతా నిద్రమానుకుని కాపలాఉన్న కష్టం మరిచిపోయాడు. ఈసౌందర్యరాశి మద్రాసులో ఇంతకాలం తనకంట పడకుండా ఎలా ఉందనుకున్నాడు. ఇటువంటి రంభను కనిపెట్టలేకపోవడం తన ప్రజ్ఞకు లోటని సిగ్గుపడ్డాడు. తిన్నగా తలవంచుకుని వెడుతున్న సౌభాగ్యందగ్గరకు వెళ్లాడు.

"ఎవరు నువ్వు?"అని దబాయించాడు. ఆ అమ్మాయి హడిలిపోయి మాట్లాడలేకపోయింది. పక్కనున్న పెద్దమనిషి ఏదో చెప్పబోయాడు.

"నువ్వెవరయ్యా? ఈమనిషి నెక్కడనుంచి తీసుకొచ్చావు?"

"ఈవిడ నాభార్యండీ."

"నోరు ముయ్యి. నీభార్యా! ఇల్లూ వాకిలీ విడిచిపెట్టి ఈహోటలు కెందు కొచ్చారు? ఇంత తెల్లవారకట్లే ఎక్కడి కెడుతున్నారు?"

ఇంక నేముంది? కుర్రాడు చిత్తయిపోయాడు. ఏ సమాధానమూ చెప్పలేకపోయాడు. కళ్ల నీళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. ఎవరో పోలీసు ఉద్యోగనుకుని ఆయన్ని బ్రతిమాలడం మొదలుపెట్టాడు. పరాంకుశం గంభీరంగా వాడిని చీవాట్లువేసి, వాళ్ల ఎడ్రసులు వ్రాసుకున్నాడు. వాళ్లు హడలిపోతూ సిగ్గుపడి వెళ్లిపోయారు.

వీళ్లు సరియైన చిరునామాలు ఇవ్వలేదేమోనని అనుమానం కలిగింది పిళ్లకు. ఇంతకాలం ఈ అమ్మాయిని తెలుసుకోలేకపోవడమే తప్పు. ఇప్పుడు చేత చిక్కిన దాన్ని విడిచిపెట్టుకుంటాడా? తాను మళ్లీ వస్తానని అక్కడి బంట్రోతుతో చెప్పి నిమ్మళంగా వాళ్లను వెంబడించి, ఆ అమ్మాయిచిరునామా సరిఅయినదే నని తేల్చుకుని వచ్చాడు.

అక్కడినుంచి సౌభాగ్యాన్ని వెంటాడడం మొదలుపెట్టాడు పరాంకుశంపిళ్ల. కాని సినీమాపని ఎక్కువగా ఉండడంవల్ల ఆవిడదర్శనం కావడమే కష్టంగా ఉండేది. కాని పరాంకుశం పట్టుదలగలవాడు. ఒకమాత్రానికి అధైర్యపడే మనిషి కాడు. అందులో ఇటువంటి పిల్లకోసం ఆజన్మాంతం కనిపెట్టుకున్నా ఉండవచ్చు.

సౌభాగ్యానికి ఎలాగైనా సినీమాలో పెద్దపేరు సంపాదించుకుందామని సరదా బయలుదేరింది. ఈవిడను ఎలాగైనా స్టారును చేద్దామని అక్కడ అసిస్టెంటు డైరెక్టరుకు సరదాగా ఉంది.

పరాంకుశం నెమ్మదిగా ఎలాగైతేనేమి సౌభాగ్యాన్ని పట్టుకున్నాడు. కాని ఆ అమ్మాయి ఒకపట్టాన్ని లొంగలేదు. తన ఆశయం ఆయనతో చెప్పి తన్ని విడిచిపెట్టమంది. పరాంకుశం తన తెలివితేటలూ, లౌక్యం అంతా ఉపయోగించి సినీమా లాభంలేదని ఆ అమ్మాయికి నచ్చచెప్పి వప్పించేటప్పటికి తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది. సినీమాలో ఈ అమ్మాయికి తప్పకుండా పేరు వస్తుంది. వస్తే, ఇంక తనకేసి కన్నెత్తి చూడనేనా చూడదని బాగా తెలుసు. అందుకని అంత తంటాలుపడ్డాడు.

౮

ఎంత ఓరిమి ఉన్నవాడైనా, వారాని కొప్పూ డైనా చేసుకున్న పెళ్లాం కంటపడకపోతే, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు వొళ్లు మండదూ! మొదటిరోజుల్లో

కొంచెము విసుక్కునేవాడు. తరువాత భార్య మంచి మంచి చీరలూ, ఇంట్లోకి సామాన్లూ తనకు కానీఖర్చు లేకుండా తీసుకురావడం చూచి సంతోషించాడు. ఇంకా ఎప్పుడేనా చీకాకుపడితే, తనకు ఎప్పుడు కావలిస్తే అప్పుడు రెండో, మూడో, అయిదో, పదో, అవసరాన్నిపట్టి చేతులో పెడుతూఉండేది. ఇంక ఏం కావాలి? ఏమని కోప్పడగలడు? ఈడబ్బు ఎలా వస్తోంది, ఎక్కడినుంచి వస్తోంది అని ఒక్కమాటన్నా నోరు తెరిచి అడగలేడు. తెలియకనా, తెలిసా? అడిగి బంగారుగుడ్లు పెట్టే బాతును చంపుకోడం మెందుకను కున్నాడేమో! అక్కడికి అప్పుడప్పుడు ఏవో పిల్ల పమేరీలు తెస్తూనే ఉండేవాడు. చడామడా నాలుగు కేక లేసుకునేవాళ్లు, ఊరుకునేవాళ్లు. కాని ఈసారి మట్టుకు అలాకాలేదు. పాకం ముదిరింది. ఈ అనుకూల దాంపత్యం విడిపోయేరోజు లొచ్చాయి.

నే విన్నరోజుల్లో నేనూ నమ్మలేదు. ఇప్పుడు మీరూ నమ్మరనుకుంటాను. ఒకటి రెండుసార్లు తన స్నేహితుడనీ, తన పై అధికారనీ, ఎవరో ఉద్యోగస్థుడనీ ఎవరెవరినో తీసుకువచ్చి, భార్యకు పరిచయం చేసి కాఫీకాచిమ్మనీ, తన కేదో తొందరపనుందనీ, త్వరగా వస్తాననీ చెప్పి బయటికి పోయి గంటో రెండు గంటలో ఉండి, వస్తుండేవాడు. దాని భావం సౌభాగ్యం మొదట గ్రహించలేకపోయింది. కాని రెండోసారి తెలుసుకుంది. తెలుసుకొని తన వీలును పట్టి వాళ్లతో వ్యవహరించేది.

ఈసారి పేచీకి ఇదే కారణం. ఎవరినో నలభై ఏళ్ల కరిమొద్దుని ఒకణ్ణి తీసుకువచ్చాడు. ఎక్కడో ఇంజనీరు. తన స్నేహితు డన్నాడు. ఫలహారం, కాఫీ తయారు చెయ్యమన్నాడు. సౌభాగ్యం ఒక్కసారి ఆమొద్దునూ, తీసుకువచ్చిన మొగుణ్ణీ ఎగాదిగా చూచి, తనకు తీరిక లేదంది.

"తీరిక లేకపోవడ మేమిటి?"

"అనగా, నాకు వేరే పనుందన్నమాట."

"పనుందేమట్టుకు, వాకట్లోకి పెద్దమనిషి వస్తే కాస్త కాఫీఐనా కాచనంటావేం?"

"ఎవరు?"

"ఎవ రేమిటి?"

"పెద్దమనిషి ఎవరని?"

"ఏమిటే! ధోరణి ఎక్కువగా ఉంది! పొగరుబోత్తనం బలిసింది!"

"మీరు పెట్టి పోషించేదానితో అలా బలుస్తోంది"

బయలు దేరినవేళ మంచిది కాదనుకుని, వచ్చిన పెద్దమనిషి నెమ్మదిగా, సగౌరవంగా వెనక్కు జారాడు. అక్కడితో భార్యాభర్తలకు మాటామాటా పెరిగి చెయ్యీ చెయ్యీ కలిసింది. జుట్టు పట్టుకుని బరబర వీథిలోకి లాక్కొచ్చి "పో, నాయింట్లోంచి" అని వీథిలోకి గెంటిపారేశాడు సౌభాగ్యాన్ని.

ఆసమయాన్నే ఆదారిని పరధ్యానంగా వెడుతున్న సాంబశివుడిమీద పడ్డది పాపం! సాంబశివుడు, పాపం, ఆవిడను లేవతీసి, వొళ్లు దులిపి, లోపలికి తీసుకు వెళ్లి, భర్తను మందలించాడు. ఆయన, పాపం, తప్పు అభిప్రాయపడ్డాడు. ఈయనే తన భార్యముఖ్యస్నేహితుడనుకున్నాడు. అందుకని సాంబశివుడితో కొంచెము పేచీపెంచడం మొదలు పెట్టాడు. మావాడతని ధోరణి కనిపెట్టి నోరుమూయించి, వొళ్లుదగ్గర పెట్టుకు మసలమని చెప్పి చక్కాపోయాడు. కాని భార్యాభర్తల మధ్యను బయలుదేరిన మంట మండుతూనే వుందికాని అంతటితో ఆరిపోలేదు.

సౌభాగ్యం మరునాడు భర్త ఆఫీసుకువెళ్లగానే తను ఈఇల్లు విడిచిపెట్టి తనదారి తను చూసుకోవాలని నిశ్చయంచేసుకుంది. మధ్యాహ్నం మూటా ముల్లీ అన్నీ సర్దుకునేసరికి శనిలాగ పరాంకుశం తయారయ్యాడు. "ఎక్కడికన్నా ఊరికి వెడుతున్నారా? నాతో చెప్పకుండా వెళ్లిపోవడం ధర్మమేనా? కాస్త నాచెవిని వేస్తే నేనూ వచ్చేవాడినికదూ. మిమ్మల్ని విడిచిపెట్టి నేను బ్రతుకగలనా" అని నెమ్మదిగా లాలన ప్రారంభించాడు. తన మాట విని జాలితలిచే మనిషి దొరికాడుకదా అని తన కథంతా చెప్పుకుంది.

పరాంకుశం, పాపం, కావలసినంత సానుభూతి చూపించాడు. ఆమెభర్తను నిర్మొహమాటంగా తిట్టాడు. అటువంటి కర్కోటకుడితో కాపురం చెయ్యడంకంటే మహాపాపం మరొకటి లేదన్నాడు. ఎవరి స్వతంత్రం, ఎవరి సౌఖ్యం వారికి ఉండాలన్నాడు. తన చాతుర్యం యావత్తూ ఉపయోగించి, మళ్లీ జన్మలో భర్తదగ్గరకు వెళ్లనని వాగ్దానం తీసుకున్నాడు సౌభాగ్యందగ్గర. వెంటనే బండి తీసుకొచ్చి, ఆవిడను ససామానుగా ఎక్కించి రాయపేటలో ఒక ఇంట్లో పెట్టాడు. ఆవిడ కేం భయం లేదని అభయం ఇచ్చాడు.

ఆసాయంకాలం ఇంటికి వచ్చినప్పటినుంచీ సాంబశివుడికి ఏమీతోచలేదు, తిండి సయించలేదు, నిద్రపట్టలేదు. ఆ అమ్మాయిని చూస్తే, ఆపిల్ల అవస్థ తలుచుకున్నకొద్దీ ఏదోవిధమైన, ఎన్నడూఎరుగని జాలి బయలుదేరింది. మరునాడు ఒకసారి వెళ్లి చూచివద్దామా అని అనుకున్నాడు. కాని ఎందుకని మళ్లీ వూరుకున్నాడు. ఆమరునాడు ఇంక పట్టలేక చూచి ఆవిడ సంగతేదో పూర్తిగా తెలుసుకోవాలని బయలుదేరి వచ్చాడు.

తీరా వచ్చేసరికి, భర్త బోనులోపులిలా తిరుగుతున్నాడింట్లో. ఇతన్ని చూడగానే మండిపడి అమాంతం మింగేసేటట్టు ఇతనిమీద పడ్డాడు. ఇతనే తీసుకుపోయాడని భ్రమపడ్డాడు మొదట. కాని రెండు నిమిషాలు సాంబశివుడితో మాట్లాడినతరువాత తనది పొరపాటని తెలుసుకుని అతన్ని క్షమించమని ప్రాధేయపడ్డాడు. సాంబశివుడు, ఈమనిషి ఏమయిపోయిందె, ఈవిడను మళ్లీ చూడడ మెలాగు, ఏదుర్మార్గుడిచేతులోపడిందో, అక్కడనుంచి తప్పించడ మెలాగు అనే ఆలోచనతో, ఆందోళనతో ఇంటికి వచ్చాడు. కొన్నాళ్లవరకూ ఎంత ప్రయత్నంచేసినా ఆపిల్లజాడ తెలియలేదు. సాంబశివుడు ఎప్పుడూ, ఏవిషయంలోనూ ఇంత ఆందోళన పడలేదు. ఎవ్వరికోసమూ ఇంత తాపత్రయపడనూ లేదు. ఆపిల్లమీద నేమైనా మనసుపోయిందేమో నంటారా! ఎవర్నిగురించి ఆ మాటఅనుకున్నా సరేకాని సాంబశివుడినిగురించిమట్టుకు అంటే నేను ప్రాణంపోయినా, అతను చెప్పినా అంగీకరించను.

౫

పరాంకుశం అలభ్యయోగంగా దొరికిన ఈ పిల్లను తనివితీరా తనఇష్టం వచ్చినట్లు వాడాడు. ఆ అమ్మాయీ ఏమీ అనలేక అలాగే అతనికి లొంగి ఊరుకుంది. పిళ్లై ఉదయాస్తమానాలూ ఈ పిల్లతోనే కాలక్షేపం చేస్తుండేవాడు. క్లబ్బుకు, మీటింగులకు దేనికి రావడం మానేశాడు. తన వ్యాపారంకూడా ఉపేక్షించడం మొదలుపెట్టాడు. ఖాతాదారులందరికీ ఆశ్చర్యం వేసింది. పరాంకుశం ఇలా నరమానవుడి కంట పడకుండా - ఊళ్లో ఉండికూడా - ఉండడం ఇదే మొదటిసారి. దీనిలో ఏదో రహస్యం ఉందని వాళ్లంతా ఆచోకీతియ్యగా, రాయపేటలో ఇతను ఉండడం, సౌభాగ్యంతో ఉండడం అందరికీ తెలిసిపోయింది. ఆ పిల్లను చూపించమని నుక్కల్లా పీక్కుతిన్నారు. గత్యంతరం లేక ఒక్కొక్కరికే వప్పచెప్పడం మొదలుపెట్టాడు.

సౌభాగ్యం ఏడిచింది, మొత్తుకుంది, దెబ్బలాడింది. ఏమిచేసినా లాభం లేకపోయింది. వేశ్యావృత్తి తన ముఖాన అక్షరాలా వ్రాసిఉందనుకొని, గత్యంతరం లేక, తన్ను చూచేవాళ్లు లేక, తన మొర వినేవాళ్లు లేక, తన్ను రక్షించేవాళ్లు లేక, విధికి లొంగిపోయి, ధనికులైన పురుషశబ్ద వాచ్యులందరకూ ఆటవస్తువుగా తయారయింది.

రాయపేటనుంచి మకాం మాంబళానికి మార్చింది. ఒక చిన్న బంగళా, ఇద్దరు ముగ్గురు నౌకర్లు, రెండు కుక్కలు, ఇంటినిండా ఇంటిదు సామాను, వొంటినిండా వొంటిదు వస్తువులు, పెట్టెనిండా పెట్టెడు బట్టలు! ఇంక కావలసిన దేముంది? చిన్ననాటి కలలు సత్యములయ్యాయా అనిపించింది. ఎప్పుడేమేమి కావలె ననుకుందో అవన్నీ వచ్చిపడ్డాయి. కాని-కాని-సౌఖ్యమూ, సంతోషమూమట్టుకు మృగ్యమయిపోయాయి. అంత చిన్నతనం, అంత అమాయకత్వం ఒకటి రెండు సంవత్సరములలో ఎగిరిపోయినాయి. ఈ రెండు సంవత్సరములలోనూ చాలామంది సంసారిణులకు తెలియని వెన్నో తెలుసుకుంది.

పురుషు లెంత పశువులో తెలుసుకుంది. కామం యొక్క లోతు తరిచి చూచింది. డబ్బు ఎంత పాపిష్టిదో తెలుసుకుంది. పాపంయొక్క పరిమితి చూచింది.

మాంబళంలో ఆనోటా ఆనోటా పాకి అందరికీ ఈవిడసంగతి తెలిసింది. ఆఖరుకు ప్రతిరిక్షావాడికీ, ప్రతి కూలివాడికీకూడా తెలుసు. కావడం తన కేలోటూ లేదు. అందరికిమల్లేనే తనూ స్వతంత్రంగా ఒక బంగళాలో ఉన్నది. నౌకర్లున్నారు. డబ్బుంది. కాని పగలు ఈవిడతో మాట్లాడేవారు ఒక్కరూ లేరు. ఒక్కరూ ఈవిడను పేరంటానికికాని, ఒక్కపూట భోజనానికికాని పిలిచినవారు లేరు. ఇరుగుపొరుగు పిల్లలేనా తనింటికి రారుసరికదా, ఆ ఇళ్లల్లో కాకులేనా తనింటిమీద వాలవు. ఆశ్చర్యం కాదూ! ఆఖరుకు ముష్టివాళ్లేనా ఎవ్వళ్లూ వచ్చిన జాడ ఉండేది కాదు. రాత్రులు తనింటికి వచ్చేవాళ్లేనా పగలెప్పుడూ కనపడేవారు కారు. ఖర్మం చాలక ఏ రోడ్డుమీదో, ఏ బజారులోనో కనపడ్డా మాట్లాడకుండా, తన్ను చూడనట్టు నటించి చక్కా పోయేవారు. ఒక్కళ్లూ తమరింటి కెప్పుడూ తనను తీసుకువెళ్లలేదు; వాళ్లవాళ్లనిక్కడకు తీసుకురాలేదు. పాపం, ఎలా తీసుకొస్తారు? వారంతా పెద్దలు, విద్యాధికులు, ఉద్యోగులు, సంఘానికి నాయకులూ, మార్గదర్శకులూను! పడుపువృత్తి పనికిరాదని ఉపన్యాసా లిచ్చేవారు, పుస్తకాలు వ్రాసేవారు, చట్టాలు చేసేవారు, దాన్ని అమలులో పెట్టేవారూను! వాళ్ల కామం తీర్చుకోడానికి త నో తోలుబొమ్మ కాని వారితో సరిసమానంగా సంచరించతగ్గ వ్యక్తి కాదు. అంత అమాయకత్వమూ క్షణంలో హరించిపోయిందంటే ఆశ్చర్య మేముంది? ఈ కొద్దికాలంలోనే ఆ ముఖంలో ఉండే లావణ్యం, సౌందర్యం, నాజూకూ అన్నీ తగ్గిపోయాయి. విషవాయువు తగిలి మాడిపోయే పువ్వులా అయిపోయింది. ఏమున్నా, ఆఖరుకు మనిషిముఖంకోసం, అనగా మామూలుమనుష్యులకోసం, వారి సహవాసంకోసం, వారిమాటకోసం బెంగటిల్లిపోయింది. గత్యంతరంలేక ఆత్మహత్య చేసుకోవచ్చునని కాని, చేసుకుందామని కాని ధ్యాస లేక అలాగే కాలక్షేపం చేసుకొస్తోంది.

అటువంటి అవస్థలో ఒకరోజు సాయంకాలం తన కుక్కల్ని తీసుకుని విజయరాఘవాచారిరోడ్డులో షికారు వెడుతుండగా, తలవని తలంపుగా, హఠాత్తుగా, అక్కడ నేలలో పుట్టినట్టు సాంబశివుడు ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఇద్దరూ ఒకర్నొకరు పోల్చుకున్నారు. ఇద్దరూ చైతన్యంలేనట్టు, వేళ్లుపారినట్టు అలాగే ఒకరినొకరు చూస్తూ నిలబడిపోయారు. ఇద్దరి కళ్లూ ఒక్కసారే చెమ్మగిల్లాయి. ఒక్కక్షణం ఊరుకుని ఇద్దరూ ఒక్కసారే మాట్లాడారు.

“మీ రిక్కడుంటున్నారా ఇప్పుడు?”

“మీ రిక్కడుంటున్నారా ఇప్పుడు?”

ఇద్దరూ చిన్నపిల్లలులా ఒక్కసారి నవ్వారు.

“అయితే, మీరు ఇక్కడే ఉంటున్నారన్నమాట!” అన్నాడు సాంబశివుడు.

“అవునండీ. మీరు?”

“మైలాపూరు.”

ఒక్కమాటు బెదురుతూ ఇటూ అటూ చూచింది. చెప్పలేని ఆనందం, పట్టరాని దుఃఖం ఒక్కసారి సముద్రపుపొంగులా వచ్చాయి. బ్రహ్మాండంమీద ఆపుకుంది.

“నిలబడేఉన్నారు” అంది తనెక్కడున్నదీ మరిచిపోయి.

“ఏంచెయ్యను? రోడ్డుమీద కూచోడానికి నాకు అభ్యంతరం లేదుకాని, దారే పోయేవాళ్లకు కష్టంగా ఉంటుందేమోనని.”

ఇద్దరూ పకాలున నవ్వారు.

“ఎక్కడికేనా పనిమీద వెడుతున్నారా?”

“పెద్దపనేం లేదు. వచ్చినపని అయిపోయింది.”

“అయితే మా ఇంటికి రావడాని కేమైనా అభ్యంతర ముందా?”

“అభ్యంతర మెందుకు? సంతోషంతో వస్తాను. నడవండి.”

గుమ్మంలో అడుగుపెట్టేవరకూ మళ్లీ మాట లేదు. ఎన్నాళ్లకు మళ్లీ నిష్కల్మషమైన హృదయం, విషరహితమైనవాక్కూ, ప్రతిఫలాపేక్ష లేని స్నేహం-ఎన్నాళ్లకు కళ్లపడ్డది!

నిండిన గుండెలతో, స్తంభించిన వాక్కుతో, చెమ్మగిలిన నయనాలతో లోపలికి వచ్చి కూర్చున్నారు. ఎక్కడ ప్రారంభించాలో, ఏమిమాట్లాడాలో తోచక ఇద్దరూ కొంచెముసేపు నిశ్శబ్దంగా ఊరుకున్నారు.

"చాలా మంచికుక్కలిని సంపాదించారు. బాగున్నాయి." అన్నాడు ఒక కుక్కను దువ్వుతూ, సాంబశివుడు.

"అవునండీ. చాలా మంచివే. ఇవే నాకు పిల్లలూ, స్నేహితులూ, చుట్టాలూను" అంది కొంచెము గద్గదికతో.

"నిజమే! వాటికున్న ప్రేమలోనూ, విశ్వాసంలోనూ శతాంశమేనా మనుష్యులకు లేదు. మనిషి గొప్పవాడని ఎందు కనుకుంటామో తెలియదు."

"అందుకనే. హీనజాతిలక్షణా లన్నీ విడిచి, హృదయం లేకుండా, కేవలం యంత్రంలా ఉండగలడు మనిషి. స్వపరభేదంకూడా పాటించనక్కర లేదు. తన అవసరం ఎంతవరకో అంతవరకూ ఉపయోగించుకుని, ఆవస్తువుకేసి మళ్లీ తిరిగైనా మాడడు."అంది కొంచెము ఉద్రేకంతో.

సాంబశివుడు జవాబులేకుండా నిదానంగా సౌభాగ్యంకేసి చూశాడు.

"ఈకొలదికాలంలో జీవితానుభవం చాలా సంపాదించినట్టున్నారు. విధికొట్టే దెబ్బలు కొంచెము గట్టిగానే ఉంటాయి. తట్టుకోడం కష్టమే. సంఘం కూడా చాలా క్రూరంగా ఉంటుంది. వ్యక్తులను లక్ష్యపెట్టదు. ఆకారణంచేత మన హృదయాన్ని చంపుకుని, మానవజాతినే అసహ్యించుకోడం మంచిదికాదు"

"నిజమే కావచ్చు. నా కేం తెలుసును? ముక్కుపచ్చ లారనిదాన్ని. ప్రపంచమంతా మంచిది, సృష్టంతా ఆనందమయం, ఇదంతా నా ఆనందం కోసమే పుట్టింది అనుకున్నాను. ఇది మంచి, ఇది చెడ్డ అని చెప్పినవాళ్లు ఒక్కళ్లూ లేకపోయారు. నాకష్టసుఖాలు హృదయం విప్పి చెప్పకోడానికికూడా ఎవ్వళ్లూ లేకపోయారు. నాదగ్గరకు వచ్చినవాళ్లు యములాళ్లలా నాశరీరాన్నీ, ఆత్మనీ చంపడానికే వచ్చారు. ఏం చెయ్యను?" అని వెక్కివెక్కి రాగాలెట్టింది. కట్టతెంపుకు పడ్డ ప్రవాహంలో దుఃఖం ఆగకుండా వచ్చిపడ్డది.

సాంబశివుడు, తల్లిలా ఆపిల్లదగ్గరకు వెళ్లి గట్టిగా పట్టుకొని తల నిమురుతూ ఆపాంగు ఆగేవరకూ అలాగే కూర్చున్నాడు.

"ఆనాడు మిమ్మల్ని చూస్తే ప్రాణం లేచొచ్చింది. ఎందుకో తెలియదు. ఎన్నిజన్మాలనుంచో మిమ్మల నెరిగున్నట్టనిపించింది. మీరు మళ్లీ వస్తారేమో అని ఎంతో ఆశపడ్డాను. మీరెవరు, ఎక్కడుంటారు అని తెలుసుకోడానికేనా వ్యవధి లేకుండా మీరు వెళ్లిపోయారు. దారేపోయే ప్రతిమనిషినీ మీరేమోననే ఆశతో ఎన్నిసార్లు చూచానో లెక్కలేదు. నాబ్రతుకిలా ఉంటే మీ రెందుకు కనపడతారు? మీ రెందుకు రావాలో, మీకోసం ఎందు కింత ఆశపడ్డానో నాకే తెలియదు."

"నిజమే! మిమ్మల్ని చూడగానే నాకూ అలాగే అనిపించింది. నాతోబుట్టు వనుకున్నాను. ఇతరుల విషయాల్లో—ముఖ్యంగా సంసారవిషయాల్లో— కలుగచేసుకోనివాడిని ఆరోజున మీ విషయంలో ఎందుకు కలుగచేసుకున్నానో నా కిప్పటికీ ఆశ్చర్యమే! మీరన్నట్టుఇదేదోజన్మాంతరసంబంధమే!కాని ఏమిలాభం? నేను మీకుఅక్కరకు రాకపోయాను.ఏమీచెయ్యలేకపోయాను. నావెధవసం దేహాలు నన్నిలాచేశాయి. తీరా తెగించి మీయింటికి వచ్చేసరికి మీరు వెళ్లిపోయారని తెలిసింది. పైగా నేనే మిమ్మల్ని తీసుకువెళ్లానని మీ భర్త నామీద యెగిరాడు. అప్పటినుంచీ మీజాడ తెలుసుకుందామనీ, మిమ్మల్ని చూదామనీ నేనూ యెన్నో ప్రయత్నాలు చేశాను. కాని నా కేమీ దారీ తెన్నూ కనపడలేదు. ఏమీ చెయ్యలేక నోరు మూసు

కొని ఊరుకున్నాను. కాని ప్రాణంమట్టుకు మీ మీదనే ఉందంటే నమ్మాలి మీరు."

"ఆఁ! మా ఇంటికి మళ్ళీ వచ్చారా? నాకోసం వెతికారా? ఎంత నిర్భాగ్యురాలిని! మీరు వస్తారని ఏదో అనిపించినా వినిపించుకోక, ఒక్కపూటేనా ఆగకుండా లేచివచ్చాను. నా రాత ఇలా ఉంటే ఎవరేమి చేస్తారు?" అని విచారించింది.

ఎంతోకాలానికి కలుసుకున్న ఆప్తబంధువులులా చాలాసేపు మాట్లాడుకున్నారు సాంబశివుడూ, సౌభాగ్యమూను.

మళ్ళీ వస్తానని సాంబశివుడు లేచివచ్చాడు వీథిలోకి. గేటుదగ్గర పరాంకుశం ప్రత్యక్షమయ్యాడు. తన ఖాతాదారు కానివాడు కొత్తవాడెవడో వచ్చాడే అని తేరిపార చూశాడు పరాంకుశం. "ఓరి నీమొహం తగలెయ్యా! నీచేతులో పడ్డదా పాపం! సరే, ఆపిల్ల చెప్పినదానికి పూర్తి అయిన వ్యాఖ్యానం దొరికింది" అనుకొని చక్కాపోయాడు సాంబశివుడు.

కాపురానికి వచ్చినతరువాత ఈ ఒక్కరోజునే, మనస్సు సంతోషంగా ఉంది సౌభాగ్యానికి. ఈ మనిషి ఎవరు? మనమీద యెందుకింత దయ? మళ్ళీ కూడా ఆయనసంగతేమీ కనుక్కోనేలేదే అని అనుకుంటుండగా పరాంకుశం సిడసిడలాడుతూ లోపలికి చక్కావచ్చాడు.

సౌభాగ్యానికి అతన్ని చూసేసరికి వొళ్లు మండిపోయింది. మనస్సు కాస్త సంతోషంగా ఉందనుకుంటుంటే ఈసమయంలోనే ఈపీనుగెక్కడి కెందుకు తగులడ్డాడనుకుంది. మాట్లాడకుండా కూర్చుంది.

"ఎవరాయన?" అన్నాడు.

"ఎవరైతే మీకెందుకు? తమతో మనవిచేసుకోవాలా?"

"అబ్బే! ఊరికే అడిగాను. ఎప్పుడూ చూచిన జ్ఞాపకం లేక. ఆ సినీమా సోదరుడేమో ననుకున్నాను."

సౌభాగ్యం మాట్లాడలేదు.

"ఏం అలా ఉన్నావు?"

"ఏం లేదు. తలనొప్పిగా ఉంది. పడుకోబోతుంటే మీరొచ్చారు. సెలవు" అని లోపలికి చక్కాపోయింది.

పరాంకుశం కాస్సేపు కూర్చుని, ఏమిచెయ్యడానికీ తోచక చక్కాపోయాడు.

౬

మర్నాడు అన్నప్రకారం సాంబశివుడు వచ్చాడు. సౌభాగ్యం ముఖం చాటంత చేసుకుని ఎదురుగా వచ్చింది.

"మీరు వస్తారా, రారా అని నిన్నటినుంచీ అలా గంటలూ, నిమిషాలూ లెక్కపెట్టుకుంటూ కూర్చున్నాను. పడుకోలేదు, భోజనం చెయ్యలేదు. నాజన్మలో దేనికోసమూ ఇంత ఆదుర్దాగా ఎదురు చూడలేదు"

"ఎందుకమ్మా, అంత ఆదుర్దా! నే నేం చేశాను నీకోసం? ఒక్క మాట సహాయమేనా చెయ్యలేకపోయానే?"

"ఇంతకంటె నాకేమి చెయ్యాలండీ మీరు? మానవజాతిమీద నశించిన విశ్వాసము మళ్లీ చిగురింపచేశారు. ఈజాతిలో మానవత్వమే లేదనుకున్నదానికి ఉన్నదని ఋజువుచేశారు. అది చాలు. నాహృదయంలో ఏర్పడిన శూన్యం తొలగించారు. ప్రేమామృతంతో నింపారు."

"అమ్మా! ఒట్టివెర్రి. కాలాన్నిపట్టి నీహృదయంలో కలిగిన మార్పేకాని, నాప్రయోజకత్వం ఏమీ లేదు. నువ్వేమీ అనుకోకుండా ఉంటే సాహసించి ఒక్కసంగతి చెపుతాను."

"అబ్బ! నన్ను చూస్తే అంత భయం వేస్తోందేం? అయినా, మీకు అభయమిస్తాను, చెప్పండి, ఆ భయంకరవార్త ఏమిటో."

"ఏం లేదు. మీ రిమకొం, జీవితం మార్చడానికి వీలవుతుందా? ప్రయత్నంచేస్తారా? విధివశంచేత వచ్చిన ఈదుర్భరావస్థ మిమ్మల్ని ఎంత బాధిస్తోందో, మిమ్మల్ని ఎలా తినేస్తోందో నాకు తెలుసు.

కొంత ప్రయత్నం చేసి ఈ దొంగ ఊబిలోనుంచి బయట పడమని నా కోరిక."

"పడి?"

"పడి, ఏమీ లేదు. మామూలు మనిషి కమ్మని"

"హాహ్హాహా! నేను మళ్లీ మామూలు మనిషిని కావడమే? మీ రెంత అమాయకులండీ! నేను మామూలు మనిషి నయ్యే అదృష్టం ఈజన్మకు లేదు. తారులో ఉండే నలుపేనా పోగొట్టవచ్చును కాని, నా జీవితంలో కళంకం పోగొట్టడం అసాధ్యం. నా జీవిత మిలాగే సాగనివ్వండి. ఎప్పుడో నా పాపం పండి, కర్మ పరిపక్వం అయిన తరువాత వొస్తుంది ఏదో మార్పు. తొందరేం? మీ బోటివారు నాదగ్గరగా రావడం, నాతో మాట్లాడడం, తక్కినవాళ్లకుమల్లే నన్నుకూడా సగౌరవంగా చూడడం - ఇదే చాలు నా కీజన్మకి. ఎప్పుడేనా మీరు కనపడుతూ ఒక్కమాటు నా యోగక్షేమం కనుక్కుంటూ ఉండడం—అంతే నాకు కావలిసింది."

"అంత అధైర్యపడవలసిన పని లేదు. నీ జీవితమంతా ముందు ఉంది. కాలం తారులో నలుపూ తగ్గిస్తుంది, జీవితంలో కళంకమూ పోగొడుతుంది. మనం సంకల్పిస్తే, శ్రద్ధతో తగిన సాధన చేస్తే, ఈజన్మే కాదు- జన్మాంతరకృత కర్మకళంకంకూడా పోగొట్టుకో వచ్చును. మన కున్న ఆయుస్సు అందుకే."

సౌభాగ్యానికి ఉన్న అధైర్యం, పిరికితనం పోయి, వింత ధైర్యం, ఉత్సాహం వచ్చాయి. జీవించవలెననే ఆశ, జీవితంలో ఆనందం ఉన్నదనే నమ్మకం, ఇంకా అనుభవించవచ్చుననే నిశ్చయం కలిగాయి. ప్రపంచం, కాలం, కష్టం, సుఖం, ఆకలీ, దప్పికా అన్నీ మరచి, గాలివానలో చెట్టుకొమ్మ నంటిపెట్టుకుని కూర్చున్న పక్షులలాగ కూర్చుని సాయంకాలంవరకూ కబుర్లు చెప్పుకున్నారు. సాంబశివుడు మళ్లీ వస్తాననీ, పనున్నదనీ వెళ్లడానికి లేచాడు. సౌభాగ్యంకూడా లేచింది.

"మీ రివేళ తుపానులో సముద్రంలో కొట్టుకు పోయే జీవుణ్ణి వొడ్డుకి లాక్కొచ్చి ప్రాణదానం చేశారు. మీరు చేసిన ఉపకారం ఇంతా అంతా కాదు. నామీదనుంచి ఏదో బరువు పోయినట్టూ, ఎంతో తేలికగానూ ఉంది. రేపు ప్రాణం పోయినా నిశ్చింతగా పోవచ్చును. ఒక్కసారి మీ పాదాలు ముట్టుకోనివ్వరూ?"

సాంబశివుడు పొంగివచ్చే దుఃఖాన్ని అపుకుని వెనక్కు తిరిగి చూడకుండా వెళ్లిపోయాడు. అతను వెళ్లినవేపే చూస్తూ ఎంతసేపో అలా నిలబడిపోయింది సౌభాగ్యం. కొంతసేపటికి లోపలికి వెళ్లి కాస్త కాఫీ తాగింది. ఇంతలో పరాంకుశం చక్కా వచ్చాడు.

౨

పరాంకుశం కాలయాపనేమీ చెయ్యకుండా వచ్చిన పని వెంటనే చెప్పాడు. ఆవిడను త్వరగా డ్రస్సు వేసుకుని సిద్ధముగా ఉండమన్నాడు. "కారు పంపిస్తాను. మామూలు హోటల్లో మామూలు గదిలో తొమ్మిది గంటలకు ఉండ" మన్నాడు.

"ఏమిటీ శని ఇలా వెంటాడిస్తోంది! నిన్ననూ ఆయన వెళ్లగానే దయ నొచ్చాడు; మళ్లీ ఇవాళా అలాగే తయారయ్యాడు! ఈ పెడదారినుంచి మంచి దారి కొద్దామంటే పడనివ్వడా ఏమిటీ ముండాకొడుకు" అనుకుంది.

తనీ వేళ రాలేనన్నది. ఒంట్లో బాగా లేదన్నది. ఇంక ఈవృత్తే అక్కరలేదన్నది.

"ఏమిటే? ఈ వృత్తే అక్కరలేదూ? ఏం, చేదు మేశావా? సుఖంగా, స్వతంత్రంగా ఉన్నావు. కావలసినంత డబ్బు. ఇల్లు వాకిలి, వస్తువులు, వాహనాలు—ఏమిటి నీకొచ్చిన లోటు! ఇంత కంటె ఇంకో చోటమట్టుకు నీకు ఎక్కడొచ్చేది ఏమిటి?"

"ఏమీ లేదు. నాకిదివరకు వచ్చినది చాలు. ఇంక నాకేమీ అక్కరలేదు. నన్నింతటితో విడిచిపెడితే అంతే చాలు."

పరాంకుశం నవ్వాడు. వేళాకోళం చేశాడు. కోప్పడ్డాడు. బెదిరించాడు. బ్రతిమాలాడు. ఏమి చేసినా లాభం లేకపోయింది. పరాంకుశాని కేమీ పాలు

పోలేదు. అవతల పెద్దమనిషికి మాట ఇచ్చాడు. వ్యాపారంలో అన్నప్రకారం సరుకు వప్పచెప్పక పోతే పరపతి చచ్చి ఊరుకుంటుంది. అందుచేత ఎలాగైనా తీసుకువెళ్లితీరాలి. అందులోనూ ఈ మనిషి ఎప్పుడోకాని తనదగ్గరకు రాడు. అందుచేత అతని బేరం పోగొట్టుకోడానికి వీలులేదు. మళ్లీ అనేక రకాలుగా బ్రతిమాలాడు. అప్పటికీ వినలేదు. ఆఖరుకు ఒకయెత్తు వేశాడు. ముందు ఆ రాత్రి పూచీ గడిచిపోతే తరువాత దాని రోగం కుదుర్చవచ్చు ననుకున్నాడు.

“చూడు. మంచో చెడ్డో ఏదో ఇన్నాళ్లనుంచీ అయిపోయింది. నేను ఏది చేసినా నీకు ఉపకారమనే ఉద్దేశంతోటే చేశానుకాని నాస్వలాభంకోసం కాదు. నామాట నమ్ము. నువ్వనుకున్నట్టుగానే మానెయ్యి ఈ వృత్తి. మంచిదే. నా అభ్యంతరమేమీ లేదు. ఈ ప్రశంస మళ్లీ ఎప్పుడేనా నీ దగ్గర చేస్తే నన్ను చెప్పుతీసుకు కొట్టు. ఈ వేళమట్టుకు నీవు అంగీకరించకతప్పదు. నాగౌరవం కాపాడాలి. తప్పదు. కావలిస్తే నీకాళ్లు పట్టుకుంటాను.” అని ఎన్నివిధాల ఎంతనీచంగా బ్రతిమాలాలో అన్నివిధాలా, అంత నీచంగానూ బ్రతిమాలాడు.

సౌభాగ్యం చాలాసేపు ఆలోచించింది. వీడి మాట నమ్మవచ్చునా, కూడదా? పోనీ, నమ్మకపోతే మట్టుకు మునిగిపోయింది ఏముంది? ఈఒక్కసారీ ఏదో ఏడ్చి చక్కావస్తే, వీడి వలలోనుంచి మర్యాదగా బయటపడొచ్చునేమో! అనవసరంగా పాముతో వైరం పెట్టుకోడ మెందుకు? ఆలోచించి ఆలోచించి ఆఖరుకు సరేనంది.

పరాంకుశం బ్రహ్మానందపడ్డాడు. ఆవిడ నొక్కసారి ముద్దుపెట్టుకోపోయాడు. కాని ఆవిడ వప్పుకోలేదు. కారు పంపుతానని చెప్పి పరాంకుశం చక్కాపోయాడు.

తొమ్మిది గంటలకు కారు వచ్చింది. సౌభాగ్యం బయలుదేరింది. కాని ఎందుచేతనో ఎప్పుడూలేని బెంగ తోచింది. ఏదో ఘోరవిపత్తు సంభవిస్తుందేమో ననిపించింది. కాళ్లు బరువులెక్కి ముందుకి అడుగు సాగలేదు. అలాగే ఎలాగో వెళ్లి కారులో కూర్చుంది.

హోటలుకు చేరి గదిలో కూర్చున్న అరగంటకు బయట అడుగులచప్పుడూ, మరుక్షణంలో తలుపు నెమ్మదిగా కొట్టినచప్పుడూ వినపడ్డాయి. వెళ్లి తలుపు తీసింది. లోపలికి ఒకదొర చక్కావచ్చాడు. సౌభాగ్యం తెల్లపోయింది. పొరపాటున ఒక గదిలోకి వెళ్లవలె ననుకుని ఈగదిలోకి వచ్చాడేమో ననుకుంది. కాని వాడు వెళ్లే ప్రయత్నం లేకపోగా పైగా తలుపు వేసి నవ్వుతూ లోపలికి వచ్చాడు. అప్పటికే తాగిఉన్నాడు. జేబులో ఇంకోసీసా కనపడుతోంది.

తన పేరు జాన్సన్ అనీ, పరాంకుశం తీసుకొచ్చాడనీ చెప్పాడు. తనకు ఈదేశస్థులంటే చాలా ఇష్టమన్నాడు. ఇక్కడ ఆడవాళ్లు చాలా బాగుంటారన్నాడు. ఇలా ఏదేదో వాగుతూ కూర్చున్నాడు. సౌభాగ్యం దూరంగా మౌనంగా నిలబడ్డది. “రా, దగ్గరకు రా. భయంలేదు. ఎంత చక్కగా ఉన్నావు?” అని లేచివచ్చి, కౌగలించుకుని తీసుకువెళ్లి వొళ్లో కూర్చోపెట్టుకున్నాడు..........

ఆదుర్మార్గుడు తాగిఉండి ఏమిఘోరం చేశాడో తెలియదు. ఎవ్వరూ తెలుసుకునే సావకాశం లేదు. సౌభాగ్యం చచ్చిపోయింది. గొంతుక పిసికి చంపేశాడు. ఆవిడప్రాణం పోవడంతోటే వాడి మైకం వదిలింది. హడిలిపోయాడు. ఏమి చెయ్యడానికీ తోచలేదు. కొంతసేపు అలాగే కూర్చున్నాడు...... ఎలాగో లేచి నిశ్శబ్దంగా, ఆ అర్ధరాత్రి ఆశవాన్ని బుజాన్నేసుకొని తన కారులో ఎక్కించుకొని మాంబళం తీసుకువచ్చి, ఆపిల్లపర్సులో తాళం తీసి, తలుపు తీసి, లోపల మంచంమీద ఆ అమ్మాయిని పడుకోపెట్టి, కారు తిన్నగా బెంగుళూరు పట్టించి, తెల్లవారకుండా బెంగుళూరు చేరాడు.

ఇక్కడ తెల్లవారేసరికి ఈ భయంకరవార్త ఊరంతా పాకిపోయింది. పరాంకుశానికి తెలిసి పారిపోదా మనుకుంటుండగానే పోలీసులు వచ్చి పట్టుకున్నారు. సాంబశివుడు ఈ మాట విని, నిశ్చేష్టుడై,

కొన్నాళ్ళవరకూ మతిపోయినట్టు ఏదో పిచ్చిగా ఉండేవాడు.

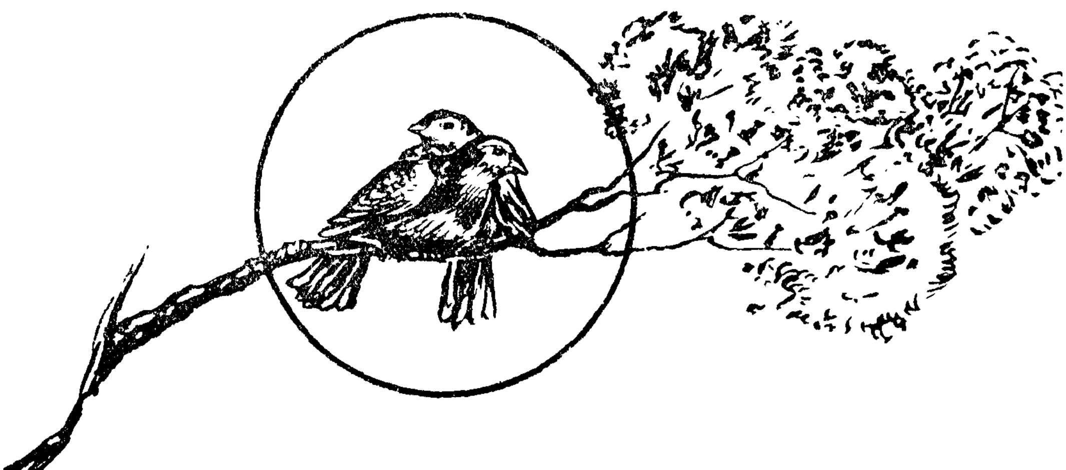
౮

కేసు సెషన్సుకు వచ్చింది. ఊరంతా అట్టుడికినట్టు ఉడికిపోయింది. ఈ స్వామినాథఅయ్యర్లు కాని, అయ్యంగార్లుకాని, చెట్టియార్లుకాని, ఒకళ్లకూ చీమ కుట్టినట్టైనా లేదు. సౌభాగ్యాన్ని ఎరిగున్న ఇంతమంది లోనూ ఆవిడచావుకు నిజంగా కన్నీరు కార్చింది ఒక్క సాంబశివుడే.

పరాంకుశంకేసు విచారణ అయింది. అతనే హంతకుడని ఋజువుచేశారు. అతని ఖాతాదార్లలో ఒక్కడూ అతన్ని రక్షిద్దామన్నవాడు లేకపోయాడు. దొరసంగతి చెప్పబోయాడుకాని ఎవళ్లూ నమ్మలేదు. పరాంకుశానికి మరణదండన విధించారు. ఒక మనిషి చంపబడింది, అందుకని ఒక మనిషిని ఉరితీశారు: న్యాయం జరిగింది. ఇంకేం కావాలి? వీళ్లు లేకపోవడంవల్ల ప్రపంచానికి వచ్చిన లోటేముంది? ఒకడికి పదిమంది పరాంకుశాలు బయలుదేరుతారు. ఒక సౌభాగ్యానికి వందమంది సౌభాగ్యాలు బయలుదేరుతారు. జగన్నాథరథం వెడుతూంటే చక్రాల క్రింద పడి ఎంతమంది చావడంలేదు? అయినా రథం సాగుతూనేఉంది. అందులో దేవుడు నవ్వుతూ అలాగే కూర్చున్నాడు. అలాగే కీటకాల్లో కొంతమంది వచ్చినా పోయినా సంఘం సాగుతూనే ఉంటుంది.

•

పరాంకుశం హంతకుడు కాడేమోనని మా సాంబశివుడికి అనుమానం కలిగింది. పరాంకుశం అంటే ఎంత కోపం, మంటాఅయినా ఒకమనిషిప్రాణం నిర్హేతుకంగా పోతోంది అంటే చూస్తూ ఊరుకోలేకపోయాడు సాంబశివుడు. తను ఒకరిద్దరు స్నేహితులతో చెప్పి వాకబుచేసి ఆచోకీ తీసి, ఇతను నిర్దోషి అని తేల్చాడు. కాని ఇది కోర్టులో ఋజువుకావడ మెట్లా? ఇతను వెళ్లి పరాంకుశంస్నేహితులతో మాట్లాడితే, ఏమీ లాభం లేదనీ, అనవసరంగా తమరు అల్లరిపడి ఇతరులను అల్లరిపెట్టవద్దనీ సలహాఇచ్చారు. ఏం చెయ్యాలో తోచక పిచ్చెత్తినట్టు తిరిగాడు. ఇంతలో పరాంకుశాన్ని ఉరితీశారు. సాంబశివుడికి మతిస్థిమితం బొత్తిగా పోయింది. తను బ్రతికి ఉండి ఎవళ్లకూ ఏసహాయమూ చెయ్యలేకపోయాను సరే—ఆఖరికి యథార్థం తెలిసిఉండికూడా, ఒక తోటిమానవుడు నిర్హేతుకంగా ఉరితీయబడుతూంటే చూస్తూ ఊరుకోవలసి వచ్చిందే అని మరింత బెంగపెట్టుకుని ఆఖరుకు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. దానివల్ల సాధించిం దేమిటో నాకర్థంకాలేదు. జగన్నాథునిరథం యథాప్రకారంగా సాగుతూనూ ఉంది, సాగనూకలదు.

ఆంధ్రులు — హిందీ

శ్రీ 'విషనాగు'

హిందీపైన ఆంధ్రులకు మోజుకలుగుట ఈనాడుమాత్రమే కాదనియు, తరతరాలనాడుకూడ ఆంధ్రులెందరో ఉత్తర హిందూస్థానమునకు వెళ్లి తన్మయులైపోయి స్వమాతృభాషనే పూర్తిగా మరచిపోయినా రనియు, ప్రాచీనార్వాచీన కాలములందలి ప్రామాణికహిందీవాఙ్మయ ములో సుప్రసిద్ధులైయున్న హిందీరచయిత లెందరో జన్మతః ఆంధ్రులే యనియు, ఇప్పటికిని హిందీవాఙ్మయసేవ చేయుచున్న ఆంధ్రు లెందరో కలరనియు, రాష్ట్రభాష కాబట్టి దాని నాదరించుట జాతీయశ్రేయో దృష్ట్యా మంచిదే కాని దాని మోజులోపడి స్వభాషను బొత్తిగా మరచిపోవుటయేకాక దానిని నిరాదరణతో చూచుట హిందీప్రచా రకులకు భావ్యము కాదనియు ఈవ్యాసములో నిరూపింపబడినది.

*

నిజంగా ఆంధ్రులు త్రిశంకు స్వర్గములో వున్నా రంటే అతిశయోక్తి కాదు. ఇటు ఆర్యులూ కాదు, అటు అనార్యులూ (ద్రావిడులు) కాదు. వీరి ప్రతిభ అన్నివైపులా వుంది. భారతీయ హిందూ సంస్కృతిని సుదూరపూర్వదేశాలకు వ్యాపింపజేసింది ఆంధ్రులే. బౌద్ధమహాయాన సంప్రదాయానికి పుట్టిల్లు మన గుంటూరే. దీని ప్రధానప్రవర్తకుడు సిద్ధనాగార్జునుడు ఆంధ్రుడు. మహాయాన సంప్రదాయాన్ని చైనావంటి మహాదేశాలకు తీసుకెళ్లి విశ్వవ్యాపకం చేసింది ఆంధ్రులే. కాని ఏం లాభం? అడివిని గాచిన వెన్నెలచందమాయె.

మన 'అంధ'త్వం:

దొరికినంతమట్టుకు ఇతిహాసాన్ని పరిశీలిస్తే మన ఆంధ్రత్వం, మన పెద్దల 'ఆంధ్రి' తిరస్కరింపబడుతూనే వచ్చాయి—స్వయం మనద్వారానూ, ఇతరుల ద్వారానూ. ఆంధ్రత్వానికి మూలవిరాట్టయిన 'ఆంధ్రి'ని బొత్తిగా మరిచిపోతూ వచ్చాం—ఇప్పుడు అంతర్రాష్ట్రీయ ప్రఖ్యాతికొరకు భారతీయ విద్వాంసులు మాతృభాషల్ని మరిచి ఇంగ్లీషుకి దాసోహం చేస్తున్నట్టు. అందుచేతనేకదా నన్నయ్యనాటివరకూ మన 'ఆంధ్రి' అంధకారంలోనే వుంటూ వచ్చింది! తన్నుదాను మరిచిపోవడం ఆంధ్రుల సహజగుణం అనుకొంటాను. అందుకే మనల్ని అంధకారంలో వుండే అంధు (అంధ్రు) లన్నారు. అసలు మనం మన భాషల్ని మరచిపోవడమే మన అస్తిత్వాన్ని మరిచి పోతున్నామనుకోవాలి. సంస్కృతప్రాకృతాల తరువాత హిందీ అఖిలభారత ప్రఖ్యాతి గాంచిన భాష కాబట్టి అందులో (హిందీలో) ఆంధ్రులు రచనా కౌశల్యం చూపించడం సహజమే. కాని యిప్పుడు నేను చర్చింపబోతున్న ఆంధ్రకవు లందరూ ఉత్తరభారతం వెళ్లి 'ఆంధ్రి'ని తిరస్కరించారంటే ఎంత శోచనీయం! ఇప్పుడు వీరి సంతతివారికి తెలుగురాదు. అందాకా ఎందుకు? కాశీలో నివాసం ఏర్పరచుకొన్న వల్లభు సంతతికి నేడు తెలుగుమాట్లాడడం రాదు. ఎంతఘోరం! కాశీలో తెలుగువారి సంపర్కం తక్కువకాదుగదా! చదువుసంధ్యలు రాని కూలిజనం పొట్టకూటికోసం దూరదేశాలు వెళ్లి మాతృభాషల్ని మరిచిపోవడం సహజమే. క్షమ్యం కూడాను. కాని పండితబృందం కొద్దిరోజుల్లోనే మాతృభాషల్ని మరిచి పోవడం తిరస్కారం కాదంటారా? ఈరోగం యింకా

నశింపు కాలేదు. ఇంత విషయం అందరికీ తెలిసిందే. ఇప్పటికిని ఉత్తరహిందూస్తానంలో పెద్ద పదవుల్లో వుంటున్న ఆంధ్రు లెందరో గలరు. వీరిలో చాలామందికి తెలుగు మాట్లాడడం నామోషీ. ఇంకొకటి: మధ్యయుగ భక్తి ఆందోళనల్లో ఆంధ్రేతరులగు మధ్వాచార్యులూ, విష్ణుస్వామీ తమ జన్మస్థలాన్నే కేంద్రంగా వుంచుకొని భక్తిప్రచారం చేశారు. కాని ఆంధ్రులగు నింబార్కాచార్యునూ, వల్లభాచార్యునూ బృందావనంలో ప్రధానపీఠం స్థాపించి భక్తిప్రచారం చేశారు. ఇదే యితరులకూ, మనకూ భేదం.

హిందీభాష భారతభూమికి హృదయంవంటిది:

నేడు హిందీ రాష్ట్రభాషాపదవిని రాజకీయంగా స్వీకరించింది. ఆంధ్రులు అతి వుత్సాహంతో ఆహ్వానించారు, ఆహ్వానిస్తున్నారు. హిందీప్రచారంలో దక్షిణానికి ఆంధ్రభూమి ప్రథమం వస్తుందంటే అబ్బురముకాదు. అటువంటప్పుడు హిందీతో మన కేం చుట్టరికం-ఐతిహాసిక సంబంధం వుందో లేదో తెలుసుకోవడం గౌరవకరవిషయం. ఆవశ్యకం గూడాను. చదువరులకు రుచికరంగా గూడ వుండొచ్చును.

ఇప్పుడు హిందీ రాష్ట్రభాష అయిందని అనుకొంటున్నాం. కాని పూర్వంనించీ హిందీ రాష్ట్రభాషంత హృదయం కలిగివుంటూనే వచ్చింది. వైదికయుగంనించీ వచ్చిన ఐతిహాసికఘటనలే దీనికికారణం. తరువాత మధ్యయుగంలో ధార్మికాందోళనకు హిందీ భాషాక్షేత్రం సమస్త భారతీయదృష్టికి కేంద్రంగా వుండేది. ఈ కారణం చేత గూడ హిందీభాష, హిందీ సాహిత్యం దేశవ్యాప్తగౌరవం పొందుతూవచ్చాయి. అసలు వైదికయుగం నించీ హిందీభాషాప్రాంతం భారతభూమికి హృదయంగా వుంటూ వచ్చింది. అందుకనే వెనుకటి రోజుల్లో ప్రతిభారతీయుడూ యీ హృదయానికి బలం చేకూర్చేందుకు ప్రయత్నించాడు. అంటే ఏ ధార్మికాందోళన (ఉద్యమం) వచ్చినా యిచ్చట వ్యాపించందే దానిమహత్వం ఏమీ వుండేదికాదు. ఏవిధమైన సాధనసదుపాయాలూ లేని ఆరోజుల్లో భారతీయవిచారకర్తలు భారతభూమిని ధార్మికంగా ఏకసూత్రంలో బంధించడానికి ప్రయత్నించారు; చాలా వరకూ సఫలు లయ్యారు కూడాను. హిందూ సంస్కృతిలో రాజశక్తి క్షీణదశకు వచ్చేప్పటికి యీ ఐక్యరక్షణకు జనశక్తిని ఆధారభూతంగా తీసుకోవలసివచ్చింది. అందుచేతనే 11, 12 శతాబ్దాల్లో ఒక్కమారుగా దేశభావనలు విజృంభించాయి. ఈ కార్యములో హిందీ ముందడుగు వేసింది. మహమ్మదీయ ఆక్రమణలూ, విధర్మప్రభుత్వస్థాపనా మరీ దోహదం యిచ్చాయి. అయినా జనశక్తిని సంఘటితపరచడానికి 'హిందీ' మహత్తును దేశం గ్రహించింది. హిందీ వాఙ్మయాన్ని పరిశీలిస్తే భక్తికాలంలో విభాషీయు లెందరో రచయితలుగా కనిపించగలరు.

హిందీ సాహిత్యంలో దాక్షిణాత్యుల ఋణం:

ఔత్తరేయులు దాక్షిణాత్యుల్ని 'ద్రావిడులు - అనార్యులు' అని ఎంతగోల చేసినప్పటికీ వీరి (దాక్షిణాత్యుల)ఋణం ఎన్నటికీ తీర్చుకోలేరు. అందు హిందీ భాషీయులు మరీని. హిందీసాహిత్యంలో స్వర్ణయుగము భక్తికాలం (వి. సం. 1375-1700 వరకు) దాక్షిణాత్యుల ఋణమే. మన వల్లభాచార్యులూ, రామానుజాచార్యులూ అవతరించకపోతే హిందీవాఙ్మయంలో సూర్యచంద్రులగు 'సూర్ - తులసీ' లు ఎలా జన్మించేవారు? ఈ మహాకవులిద్దర్నీ తీసేస్తే 'భక్తికాలం' చీకటికొట్టుగా వుండగలదు. శుష్క బౌద్ధ దర్శనంవల్లనూ, బౌద్ధవిహారాల నైతిక పతనంవల్లనూ దేశంలో — ముఖ్యంగా ఉత్తరదేశంలో — హిందూసంస్కృతి ఎండిపోతుంటే దాన్ని జీర్ణోద్ధారంచేసి మళ్లీ చిరకాలం వరకూ ప్రవహించేటట్టు చేసింది కుమారిలభట్టూ,శంకరాచార్యులూ. హిందూధర్మానికి ప్రాణాలయిన ఈశ్వరవాదాన్నీ, వేదాల్నీ రక్షించిన యీ కుమారిలభట్టు ఎవరు? ఆంధ్రుడు! శంకరుడు మలయాళీ అని ప్రసిద్ధమే. వీరి ధార్మికాందోళనతో హిందీ సాహిత్యానికి ప్రత్యక్ష సంబంధం లేకపోయినప్పటికీ తరువాత మధ్యయుగంలో దక్షిణభారత భూమిలో మొలకెత్తిన భక్తి, లేక ధార్మిక ఆందోళనలో హిందీసాహిత్యానికి అవినాభావ సంబంధం వుంది. హిందీవాఙ్మయంలో భక్తియుగానికి పృష్ఠభూమి (బాక్ గ్రౌండు) దాక్షిణాత భక్తి ఆందోళనే. ఈ సంబంధాన్ని హిందీసాహిత్యకో

ఎన్నటికీ విడిపించుకోలేదు. "ఈయుగంలో ధర్మాన్నీ, కళనూ వేరుగా వుంచి విచారించలేము" అని హిందీ పండితులే ఒప్పుకొన్నారు. బౌద్ధ, ముస్లిము ఆక్రాంతమయి ఎండిపోతున్న హిందూ సంస్కృతి స్రోతస్సును రసవంతంచేసి నింపడానికి దాక్షిణాత్యులు—ముఖ్యంగా 'ద్రావిడులు — అనార్యులు' అనబడువారే — గంగను ఎగువకు ప్రవహింప జేశారు. అంటే కుమారిలభట్టూ, శంకరాచార్యులూ బౌద్ధ ధర్మంనుంచి హిందూ ధర్మాన్నయితే రక్షించారు కాని బౌద్ధ ధర్మంలోవున్న దార్శనిక సూక్ష్మతను పోగొట్టలేకపోయారు. శంకరుడు తన దిగ్విజయయాత్రను నిరాటంకంగా జరపడానికి తాత్కాలికసామాజికవిచారభిత్తి మీదనే ఆందోళన లేవనెత్తాడు. ఇది నైజమే గూడాను. అందుచేతనే వీరి యుగంలో హిందూధర్మం ఎక్కువ జ్ఞానపరంగా వుండేది. కాని దీన్ని రసవంతమయిన భక్తిపరంగా చేసింది రామానుజ, మధ్వ,విష్ణు, నింబార్కాచార్యులు. శాస్త్ర సమ్మతమయిన భక్తి ఆందోళన ప్రవర్తకులలో యీనలుగురే ముఖ్యులు వీరు ప్రవహింపజేసిన రస స్రోతస్సులో మునిగి హిందీభాష, హిందూప్రజ ముస్లిమ్ ఆక్రమణలో తనను రక్షించుకొనగలిగింది. దీన్ని ఎవరు కాదనగలరు ?

హిందీ భక్తిసాహిత్యానికి భిత్తి దాక్షిణాత్యభూమి:

ఇంతవరకూ హిందీ వాఙ్మయచరిత్రగ్రంథాల్లో —ముసల్మానుల ఆక్రమణ, దుండగాలవల్ల త్రస్త హిందూప్రజ నిరాశచెంది సర్వశక్తిసంపన్నుడును, సర్వవ్యాప్తుడయిన ఈశ్వరునివైపుకు తిరగడంస్వాభావికం కాబట్టి హిందీ వాఙ్మయములో 'భక్తికాలం' జనించింది అని తేల్చారు. కాని యిప్పుడీ సిద్ధాంతం పండితబృందంలో మాన్యం కాదు. ఈభక్తికాలం పుట్టుకలో ముస్లిమ్ ఆక్రమణప్రభావమే వుందనుకోవడం పొరపాటు. భారతీయచింత సహజంగా వికసిస్తూ ముస్లింసమయంలో అనుకూల వాతావరణాన్ని పొంది సమస్త భారతీయ అంతరీపంలో విద్యుచ్ఛక్తిలాగ వ్యాపించింది. ఈ భారతీయచింత క్రమికవికాసం దక్షిణభారతభూమినించి కలిగిందే. తమిళ దేశంలోని ఆళ్వారులభక్తిని రామానుజాదిఆచార్యులు శాస్త్రసమ్మతంగా గ్రహించి దేశమంతటా వ్యాపింప జేశారు. కావున హిందీభక్తియుగసాహిత్యం 'హతదర్ప పరాజితజాతి సంపత్తి' కాదని విశ్వభారతి (శాంతినికేతనం) హిందీ ఆచార్యులయిన హజారీప్రసాద్ ద్వివేదీగారు వాదిస్తున్నారు. ఏది ఎలాగైనా వుండనీ, భక్తి ప్రవాహం దక్షిణంనుంచి వెళ్లిందే. ముస్లిమ్ ఆక్రాంతం కాకపోయినప్పటికీ కొంచెంనిమ్మళంగా భక్తిప్రవాహం ఉత్తరభారతభూమిలో వ్యాపించేదే. శంకరుని దిగ్విజయం జ్ఞానభిత్తిమీదనే వున్నందువల్ల అద్వైతవాదం లోకమతవాదానికి అనుకూలంగా లేదు. అసలు జ్ఞానసాహిత్యం సామాన్యప్రజకు గాక విద్వజ్జనుల సంపత్తిగా వుంటుంది. అందుచే ముస్లిముఆక్రమణ జరగకపోయినా లోకమతానుకూలమైన రసపూర్ణ భక్తి ప్రవాహం వ్యాపించడం సహజం. క్రీ. శ. పదకొండో శతాబ్దంలోనే రామానుజాచార్యులు శంకరుని నిర్గుణ బ్రహ్మలో సగుణఈశ్వరుని స్వీకరించి సూక్ష్మజ్ఞానాన్ని సరళంగా చేయడానికి భక్తిని స్వీకరించాడు.

భక్తివాదానికి మూలం మహాయాన సంప్రదాయం:

అదీగాక రెండువేల ఏండ్ల కిందటే బౌద్ధమతంలోవున్న సూక్ష్మతను పోగొట్టి లోకమతానుకూలంగా చేయడానికి బౌద్ధమహాయాన సంప్రదాయం జనించింది. లోకవాదానికిఉదారస్థానము తనలో యివ్వబట్టే 'మహాయాన' మనబడింది. మహాయానోత్పత్తితోనే లోకమతవాదస్థాపన చెప్పాలి. ఆచార్య ద్వివేదీగారు ఇప్పటినించీ హిందీ భక్తియుగానికి సంబంధం చూపిస్తున్నారు. నిజంగా ఇప్పటినించీ భారతీయ వాఙ్మయాన్ని చక్కగా అధ్యయనం చేస్తే 'భారతీయచింత' పరంపరావికాసం స్పష్టంగా కనిపించగలదు. మధ్యకాలంలో మెరుపులాగ సమస్త అంధకారంమీదా వ్యాపించిన భక్తి ఆందోళనను చూచి గ్రియర్సను పండితుడు తబ్బిబ్బుపడి "మద్రాసు ప్రాంతంలోవచ్చి వుండిపోయిన నెస్టోరియన్ సంప్రదాయ క్రైస్తవులనించి గ్రహించబడిం"దని అన్నాడు. అంటే భారతీయ భక్తివాదంమీద ఆళ్వారుల దగ్గరనించీ క్రైస్తవమత ప్రభావం వుందని

వీరి అభిప్రాయం. కాని యిది వట్టిభ్రమ. ఎండమావుల్ని చూచి నీళ్లనుకోవడం. కుమారిల - శంకరుల దిగ్విజయ యాత్ర బౌద్ధధర్మ క్షీణతకు కారణమైనప్పటికీ మహాయాన సంప్రదాయం నశించక హిందూలోకవాదంలో మిశ్రితమై పోయింది. అందుకే బుద్ధుణ్ణికూడ అవతారాల్లో చేర్చుకోక తప్పిందికాదు. నేటికిని హిందూ ధర్మంలో అనేక మహాయాన లక్షణాలు వుండిపోయినవి. హిందూభక్తివాదంలో వున్న నామసంకీర్తనం గ్రియర్సను పండితుడు క్రైస్తవులనుండి గ్రహించ బడిందని అనుమానించాడు. కాని ఇది మహాయాన సంప్రదాయంలోని అవశేషలక్షణాలు మహాయాన సంప్రదాయ ప్రభావమే క్రైస్తవ భక్తివాదం మీద వుందని ఆచార్య ద్వివేదీ గారి వాదన. క్రైస్తవమతంలో నామ సంకీర్తనం మహాయానులనించి గ్రహించబడిందే. కావున మహాయాన సంప్రదాయ ప్రభావం భారతీయ సాహిత్యాలమీద — ముఖ్యంగా హిందీసాహిత్యం మీద —స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. "వైష్ణవ భక్తివాదం యీ మహాయానుల భక్తికి వికసిత రూపమే." "నామజపాల ప్రాచీన నిదర్శనం భారతవర్ష ప్రాచీన గ్రంథాల్లో కనిపించడం లేదని గాదు. కాని మధ్యకాలీన సమాజంలో కనిపిస్తున్న దీనిరూపం నిశ్చయంగా మహాయాన సంప్రదాయంతోనే ఎక్కువగా సంబంధించివుంది... ఈలా శాస్త్ర సాపేక్షితమైన భావధారం (ప్రవాహం) భక్తుల అవతారవాదాని కున్న రూపంమీద మహాయానుల విశేషప్రభావం వుంది."* ఈవిధంగా మహాయానుల భిత్తిమీదనే విశాల వైష్ణవభక్తివాదం నిలిచి వున్నట్టు కనిపిస్తోంది. కావున హిందీ భక్తిసాహిత్య స్వర్ణలత మహాయానుల భక్తి భిత్తిమీదనే పాకి అల్లుకొందంటే అతిశయోక్తి కాదు. తరువాత "ఈవిధంగా మహాయాన సంప్రదాయం, లేక భారతీయ బౌద్ధసంప్రదాయం క్రీస్తుశకారంభంలో లోకమత ప్రధానతను స్వీకరిస్తూ" మత్తానుగూడ లోకమతంలోనే మిళితమై లుప్తమవుతూ అనేక శాఖలుగా చీలి హిందీభక్తియుగీన సంతసాహిత్యం మీదగూడ తనని అచ్చుగుద్దినట్టు వదలి వెళ్లిపోయింది. సంతసాహిత్యం అధ్యయనం చేసినచో దీన్ని స్పష్టంగా కనిపెట్టగలం.

చౌరాసీ సిద్ధులు:

కొద్దిరోజుల క్రిందటివరకూ హిందీవాఙ్మయ ప్రారంభం పదవ విక్రమశతాబ్దిఅంతంనించీ అని అనుమానంతోనే మాన్యమవుతూ వచ్చింది. ఎనిమిదో శతాబ్దిలో పుష్యుడనుకవి హిందీలో అలంకారగ్రంథం రాశాడని వినికిడిగా వున్నప్పటికీ ప్రమాణాలేమీ దొరకనందున అది కింవదంతిగానే వుండిపోయింది కాని ఇటీవల నూతన అన్వేషణకార్యాలవల్ల హిందీవాఙ్మయోద్భవం ఏడో శతాబ్దివరకూ వెళ్లింది. మహాపండిత రాహుల సాంకృత్యాయనులు టిబ్బెటు యాత్ర చేస్తూ అసంఖ్య బౌద్ధగ్రంథాల్ని పోగుచేశారు. వీటిలో కొన్ని టిబ్బెటు గ్రంథాల సహాయంతో చౌరాసీ (84) సిద్ధుల వివరణ తెలియజేశారు. ఈసిద్ధుల పరంపర ఏడో శతాబ్దినుంచి పన్నెండో శతాబ్దివరకూ గలదు. వీరు తమ మతప్రచారం కొరకు సంస్కృతంలోనేకాక దేశభాష (హిందీ) లోనూ కవిత రచించారు. 'బౌద్ధగాన్ ఓ దోహా'ఖ్యామికలో సుప్రసిద్ధ వంగపండితులగు మహామహోపాధ్యాయ హరప్రసాద శాస్త్రిగారు సిద్ధుల దేశభాష వంగభాషకు ప్రాచీన రూపమని నిర్ణయించడానికి ప్రయత్నించారు. కాని యిది భ్రమ. సిద్ధుల కావ్యభాష హిందీకి అపభ్రంశమయిన 'మగహి'కి ప్రాచీనరూపం. 'సాంధ్యభాష' అను పేరుతో పిలువబడుచుండేది. దాదాపు ఈ సిద్ధుల్లో చాలామంది నాలంద, విక్రమశిల విద్యాపీఠాల్లో శిక్షణ పొందారు. ఈ సిద్ధుల జీవనచరిత్ర యింతవరకూ వెలుగులోకి రాలేదు. వీరిలో 'కర్ణపా' ఒరిస్సావాడని కొందరూ, కర్ణాటకు చెందినవాడని కొందరూ అంటున్నారు - అనుమానంతోనే. కాని వీరిలో చాలామంది దాక్షిణాత్యులు—అందులో ఆంధ్రులు—కలరని నావూహ. ఈ సిద్ధులందరి నామాంతమందు గల 'పా' సంస్కృత 'పాద' శబ్దానికి అపభ్రంశమని కొందరు పండితులు వూహిస్తున్నారు. కాని యిది ఆంధ్ర-కర్ణాటక ప్రభావంవల్ల 'అప్ప'కు అపభ్రంశ రూపమని చెప్ప

---

* 'హిందీసాహిత్యకీ భూమిక'.

వచ్చు. ఎందుకంటే — పూజ్యపాద, పద్మపాద మొదలగు శబ్దాల్లో 'పాద' ప్రయోగింపబడుచున్నప్పటికీ సిద్ధుల నామాంతమందు గల యీ 'పా(ద)' ప్రత్యయం నిరర్థకంగా కనిపిస్తోంది. పూజ్యార్థంలో ఎంతమాత్రం కనిపిస్తున్నట్టులేదు. 'అప్ప'కు అపభ్రంశమైన యెడలనే 'పా' పూజ్యార్థంలో సార్థక మగుతోంది. 'అప్ప' ఆంధ్రకర్ణాటక భాషల్లో పితృవాచకంగదా. కావున ఈ సిద్ధుల్లో కొందరు ఆంధ్రులనీ, వీరిమీద ఆంధ్రకర్ణాటక ప్రభావం వుందనీ నానమ్మకం. ఆంధ్రభూమిలో పుట్టి పెరిగిన బౌద్ధ మహాయాన సంప్రదాయం వజ్రయాన సంప్రదాయంగా మారినందువల్ల యీ ప్రభావం పడడం అబ్బురంకాదు. వీరిలో నాగార్జున(కొండ) బౌద్ధ విహారంలోని ఆంధ్రబౌద్ధ భిక్షువులు వుండకపోరు. భావి అన్వేషణలు యీ రహస్యాన్ని వెలుగులోకి తీసుకురాగలవు. ఈ సిద్ధులు వజ్రయాన, సహజయాన ('వజ్రయాన'ము వికసితరూపం) సంప్రదాయులు గూడాను. కావున హిందీవాఙ్మయారంభంలో ఆంధ్రుల కలంకూడ నడిచిందని చెప్పాలి.

వైష్ణవ సాహిత్యం:

భారతీయ హిందూ సాహిత్యాల్లో వైష్ణవ సాహిత్యానికే ఎక్కువ ఆధిక్యతవుంది. హిందీవాఙ్మయ భక్తి, రీతికాలాల కవుల్లో వైష్ణవ కవులు నూటికి 86 మంది వున్నారు. ఇదులో (భారతీయ సాహిత్యాలన్నిటిలోనూ) ప్రతిమధుర ప్రేమరసబిందువుల్ని చిలుకు కృష్ణసాహితీ మందాకిని మరీ ఎక్కువ వేగంతో ప్రవహిస్తోంది. గోపీకృష్ణుని మధుర గానం లేని సాహిత్యం ఏది? ఇక హిందీమాట చెప్పనవసరంలేదు. సంపూర్ణ హిందీ వాఙ్మయం గోపీకృష్ణుల మధుర గానంతోనూ, గోపికల విరహవేదనతోనూ నిండివుంది. తరువాత రీతికాలం (వి.సం. 1700-1900 వరకు) లోకి వచ్చి రాజాశ్రితకవుల నాలుకమండి కారిన 'రసిక'తో రాధాకృష్ణులు చిత్రింపబడినప్పటికీ, హిందీ వాఙ్మయంలో నించి కృష్ణసాహిత్యాన్ని తొలగిస్తే పిల్లలులేని గొడ్రాలి కొంపలాగ వుంటుంది. ఈ కృష్ణసాహిత్యామృతాన్ని భారతీయ సాహిత్యాలమీద చిలకడంలో ఆంధ్రుల భగీరథ ప్రయత్నం వుందంటే పాఠకులు నమ్మరేమో! రాధాకృష్ణుల ప్రేమగీతాలు నింబార్క సంప్రదాయంతోనే వ్యాపించాయి. ఈ సంప్రదాయంలో రాధాకృష్ణుల ప్రేమలీలకు ప్రాధాన్యత వుంది. రాధాకృష్ణుల పరకీయప్రేమను స్థాపించింది నింబార్కాచార్యులే. ఇంతకుముందు విష్ణుస్వామి సంప్రదాయంలో గూడ రాధాకృష్ణుల ఉపాసన స్వీకరింపబడినప్పటికీ నింబార్క సంప్రదాయంలోనే దీనికి ఎక్కువ ప్రతిష్ఠ కలిగింది. రాధ తన ప్రియుడగు కృష్ణునితో గోలోకభూమిలో ఎప్పుడూ విహరిస్తూ వుంటుందట. ఈ ప్రేమ ప్రవాహం సమస్త భారతభూమినీ ముంచి లేవనెత్తింది. గీతగోవిందం యీ ప్రవాహంలోదే! మధురగీతాలకి విద్వాంసుల్లో పేరువడసిన ఈ గ్రంథం మీద నింబార్క సంప్రదాయ ప్రభావం పూర్తిగావుంది. జయదేవుడు నింబార్క సంప్రదాయుడు. నింబార్కుని వల్ల ప్రభావితుడై అతడు గీతగోవిందాన్ని రచించాడు. 'అభినవజయదేవ' బిరుదు పొందిన మైథిలీకోకిల విద్యాపతి గీతగోవిందంవల్ల ప్రభావితుడై హిందీలో (మైథిలి) రాధాకృష్ణుల ప్రేమగీతాల్ని రచించాడు. గీతగోవిందం తరువాత దేశభాషల్లో మధుర గానానికి పేరువడసినవి విద్యాపతిగీతాలే. ఈ గీతాలు వంగరాష్ట్రంలో ప్రతియింటా వ్యాపించి వున్నాయి. ఈ గీతాలు వంగ హృదయాన్ని మోహింప జేశాయంటే అతిశయోక్తి కాదు. చైతన్యమహాప్రభువుగూడ ప్రభావితు డయ్యాడు.

ఈ నింబార్కుడెవరు? ఆంధ్రుడు. బహుశా జన్మస్థానం బళ్లారిజిల్లాలోని నింబాపురగ్రామం. పుట్టుచోటును గురించి అనుమానంగా వున్నప్పటికీ వీరు తెలుగు బ్రాహ్మణులనిమాత్రం పండితబృందానికి విశదమే. వీరు తమ నివాసం బృందావనంలో యేర్పరచుకొని రాధాకృష్ణుల ప్రేమప్రవాహంలో సమస్త భారతభూమినీ ముంచి లేవనెత్తారు.

వల్లభాచార్యులు:

హిందీసాహిత్యంమీద నింబార్కుని ప్రభావం చూచుకొచ్చాం కాని యింతకన్నా మనకు దగ్గరి చుట్టరికం వుంది. వల్లభాచార్యులు ఆంధ్రుడు. వీరి తండ్రి ఆంధ్రదేశంలోని కాంకరవరం (?) నివాసి.

వల్లభుని జననం తల్లిదండ్రులు కాశీయాత్రలో వుండగా మార్గమధ్యంలో—బహుశా కాశీలో — అయిందట. తరువాత వీరి చదువుసంధ్యలు అన్నీ ఉత్తర భారతంలోనే జరిగినవి. వీరికి సంస్కృతంలో ప్రకాండ పాండిత్యం గలదు. వీరి దార్శనిక సిద్ధాంతాల్ని 'శుద్ధాద్వైతవాదం' అంటారు. ఈ వాదమే 'పుష్టిమార్గం' అనిపించుకొంటుంది గూడాను. వల్లభునిమీద నింబార్కుని ప్రభావం వుంది. కాని వల్లభాచార్యులు లోకాచారాన్ని రక్షించడానికి గాను రాధాకృష్ణుల పరకీయప్రేమను స్వకీయ ప్రేమగా మార్చారు. వల్లభ సంప్రదాయ ప్రభావం హిందీసాహిత్యంమీద అచ్చుగుద్దినట్టు కనిపిస్తోంది. విద్యాపతి సమయంలోనే కృష్ణ సాహిత్య నిర్మాణం జరిగినప్పటికీ ఇచ్చటినించే కృష్ణ సాహితీ ప్రవాహం ఎడతెగకుండా మహావేగంతో ప్రవహించింది. పుష్టిమార్గం ప్రవృత్తిమూలక మైనందువల్ల వల్లభసంప్రదాయానుయాయుల్లో చాలామంది కళాకారులు జన్మించారు. ప్రసిద్ధ 'అష్టఛాప' కవులు వల్లభసంప్రదాయులే. జనశక్తిని ఆకర్షించడానికి హిందీ మహత్తును గ్రహించిన మతప్రవర్తకుల్లో వల్లభాచార్యులు ముఖ్యుడు. వీరి జననం వి. శ. 1535 లోనూ, గోలోకవాసం వి. శ. 1587 లోనూ జరిగినట్టు మిశ్రబంధువులు రాస్తున్నారు. వీరు దేశభాష (హిందీ) లో గూడ కొన్ని శ్రేష్ఠపద్యాల్ని రచించినట్టు తెలుస్తోంది. హిందీలో వీరిచే రాయబడిన 'వనయాత్ర' అనే గ్రంథంకూడ లభ్యమైంది. వల్లభుడు హిందీ రచయితగా మనముందుకు రాకపోయినప్పటికీ మత ప్రచారానికి దేశభాషల మహత్తును గ్రహించాడు. కనుకనే బృందావనంలో రోజూ కృష్ణపూజాసమయంలో కీర్తన చేయడానికి హిందీలో గీతాల్ని రచించమని తన ప్రియశిష్యుడైన 'సూరదాసు'కు ఆజ్ఞాపించారు. ఇది హిందీ సాహిత్యాన్ని తక్కువ ప్రభావితం చేయలేదు. తరువాత ఎంతోమంది వీరి అనుకరణమీద కృష్ణసాహిత్యాన్ని నిర్మించారు. ఇప్పటికీ హిందీ కృష్ణ సాహిత్యమంతా వల్లభుని ప్రభావంలో వోలలాడుతోంది. వీరి సంతతి గూడ హిందీ సాహిత్యోన్నతికి చాలా గొప్పసేవ చేస్తూవచ్చింది. వల్లభునిపుత్రుడు విఠలనాథున్నూ, పౌత్రుడు గోకులనాథున్నూ రచించిన గద్యగ్రంథాలు హిందీ వాఙ్మయంలో చిరస్మరణీయాలు.

విఠలనాథు:

ఆంధ్ర వాఙ్మయంలోవలె హిందీలో పద్య సాహిత్యంతోబాటు గద్యం వికసించలేదు. మొన్నటి ఆధునిక కాలం వరకూ హిందీకవులు సాహితీదృష్టితో గద్యాన్ని ఎచ్చటా వుపయోగించలేదు. అందుచేతనే విఠలనాథు, గోకులనాథులు రాసిన వ్రజభాషాగద్య గ్రంథాలు — సాహిత్యికమహత్తు లేకపోయినప్పటికీ- హిందీ వాఙ్మయచరిత్రలో చాలా మహత్తరమైనవి. విఠలనాథు వి. శ. 1572 లో 'చునార్' అను గ్రామంలో (కాశీకి దగ్గరగా వుంది) జన్మించాడు. వీరు పుష్టి మార్గసేవంమీదికి వచ్చి వ్రజభాషాసాహిత్యంలో జీవన శక్తి పోశారంటే అతిశయోక్తి కాదు. వీరి ప్రోత్సాహంవల్లనే హిందీలో ప్రఖ్యాతి చెందిన 'అష్టఛాప' కవుల నిర్మాణం జరిగింది. పితృశిష్యులను నలుగురినీ, స్వశిష్యులను నలుగురినీ కలిపి 'అష్టఛాప' అను బిరుదు యిచ్చారు. వీరు స్వయంగా వ్రజభాషా గద్యంలో గ్రంథరచన చేశారు. దీన్నిబట్టి చూస్తే హిందీలో సాహిత్య నిర్మాణానికి యితరుల్ని ఎంత ప్రోత్సహించారో వూహించగలం. వీరి గద్యగ్రంథాలు కేవలం ధార్మిక ప్రచారంకొరకు రాయబడినవి. ధార్మిక భావాన్ని వివేచించి ధార్మికమర్యాదకు సర్వసామాన్యానికి సులభం చేయడానికి గద్యం ప్రయోగించబడింది. ఈవిధంగా సర్వసామాన్యంలో ప్రచారంకొరకు 'భాష'ను ప్రయోగించుటలో వీరే ప్రథములని చెప్పాలి. వీరు రాసిన గ్రంథాలు — (1) శృంగారరసమండనం, (2) యమునాష్టకం, (3) నవరత్నసటీక. శృంగార రసమండనంలో రాధాకృష్ణుల ప్రేమవిహారం వర్ణించబడింది. యమునాష్టకం సంస్కృతభాషలో వల్లభుని చేత రాయబడింది. దీన్ని విఠలనాథు సర్వజనానుకూలంగా హిందీటీకలో రాశారు. నవరత్న సటీకలో వల్లభ సంప్రదాయ సిద్ధాంతాలు వర్ణించబడ్డాయి.

గోకులనాథు:

గోకులనాథు విఠలనాథుకు నాలుగోసంతానం. వీరిజననం ఎప్పుడో తెలియదు. వీరి రచనాకాలం

వి. శ 1624 అని మాత్రం తెలుస్తోంది. వీరు బ్రజభాషా గద్యాలలో చౌరాసీ వైష్ణవోంకీ వార్తా, దో సౌ బావన్ వైష్ణవోంకీ వార్తా అను రెండు గ్రంథాలు రచించారు. వీటిలో వల్లభసంప్రదాయ వైష్ణవభక్తుల జీవితాలు వర్ణించారు. ఈ విధంగా జీవితాల్ని రచించు పరిపాటికి గోకులనాథు సూత్రధారు డయ్యాడు. వీరి అనుకరణ మీదనే తరవాత అనేక గ్రంథాలు రచించబడ్డాయి. గోకులనాథుని పై గ్రంథాలు అచ్చమైన వ్యావహారిక బ్రజభాషాగద్యంలో రాయబడినందువల్ల హిందీగద్య చరిత్రలో చాలా మహత్తరమైనవిగా పరిగణింపబడు తున్నాయి. వీరి భాషలో అనేక వివిధ భాషాశబ్దాలు కలగా పులగంగా వుండడం చూస్తే మతప్రచారానికై వీరు దేశమంతటా విశేషపర్యటన చేసినట్టు కనిపిస్తోంది.

కాలాంతరంలో వల్లభసంప్రదాయమూ, దాని ప్రభావిత సాహిత్యపరంపరా 'వికృతి' చెందినప్పటికీ భక్తియుగంలో వల్లభసంప్రదాయకవుల్ని వేరుచేస్తే స్వర్ణయుగంలో పట్టిమాత్రం మిగులుతుంది. భక్తి కాలంలో దేదీప్యమానమైన కవులందరూ (ఒక తులసీ దాసును వదిలిపెట్టి) వల్లభసంప్రదాయులే. అస్తు.

ఆంధ్రుల వలస :

ఆంధ్ర సామ్రాజ్య వైభవకాలంలో, దాక్షిణాత్య భక్తిప్రవాహం ఉత్తరఖండములో ప్రవహించి వోలలాడుతున్నప్పుడు ఆంధ్రభూమినించి చాలామంది ఆంధ్రులు ఉత్తరదేశం — ముఖ్యంగా మధ్యప్రాంతం — వలసవెళ్లినట్టు చరిత్ర చెబుతోంది. ఆ రోజుల్లో దాక్షిణాత్యులంటే ఔత్తరేయుల్లో మంచి సన్మానం వున్నట్టు కనిపిస్తోంది. అక్బరురాజ్యకాలంలో మహారాణి దుర్గావతి ఆధీనంలో నర్మదానది ఒడ్డున 'గఢపత్తనం' అను రాజ్యం వుండేది. ఇచ్చటికి (దుర్గావతి రాజ్యంలోకి) వి. శ. 1615 లో మూంగీపట్నం, మధుపురి, శ్రీరంగపట్నం, కాశేశ్వరంనించి ఏడు వందలమంది దాక్షిణాత్యులు వలసవచ్చారట.

> "వర్షే వాణరసా రసేందుమితే
> శ్రీమద్గఢాపత్తనే
> రమ్యే నర్మదకోట తీర్థకలితే
> దుర్గావతీపాలితే,
> మూంగీ పట్టనతో ఒథవా మధుపురీ
> శ్రీరంగకాశేశ్వరాత్
> సంయాతా కిల దాక్షిణాత్య విబుధాః
> సార్థం శతం సప్తచ."
>
> — వంశోపాఖ్యానమ్.

కాలాంతరంలో వీరంతా అమేర్, ఝూల్‌వాడ, బూందీ, రతలామ్, అనూపశహర్, కాశీ, ప్రయాగ, కాన్పూరు, ఆగ్రా, భదావర్ మొదలగు అనేక చోట్లకు వ్యాపించారట. వీరిలో ఆంధ్రు లెంతమం దున్నారో స్పష్టప్రమాణాలు దొరకడం లేదు. కాని వీరితోబాటు మధుకరభట్టు అను తెలుగుబ్రాహ్మణుడుగూడ దుర్గావతి రాజ్యంలోకి వచ్చాడట. ఇతడే హిందీలో ప్రఖ్యాతి గాంచిన ఆంధ్రుడను పద్మాకరకవికి పూర్వపురుషుడు. ఇక్కడినించి వీరిసంతతి రెండు శాఖలుగా చీలి మథుర, గోకులం వలస వెళ్లింది. అప్పటినించీ యీరెండు శాఖలూ మథురాస్థ (మాథుర్), గోకులస్థ అని పిలవబడుతున్నవి. పద్మాకరుడు మాథుర్‌శాఖకు చెందినవాడు. ఈయన తన కృత్యంతంలో—"ఇతి శ్రీ మథురాస్థ మోహన్‌లాల్‌భట్టాత్మజ......" అని పేర్కొన్నాడు. కాలాంతరంలో యీ మాథుర్‌శాఖీయులు సాగర్, బాందా కూడ వలసవెళ్లారు. పద్మాకరవంశీయులు యిప్పటికిని సాగర్, బాందాలో వున్నారు. వీరికి తెలుగు పూర్తిగా రాదు. కాని వీరు మాట్లాడు హిందీలో మాత్రం తెలుగు ప్రభావం యిప్పటికిని కనిపిస్తోందట. వీరు తమ నామాంతంలో 'తైలంగ' ఉపాధి యింకనూ ప్రయోగిస్తూంటారు.

మోహనలాల్ భట్టు :

మధుకర భట్టుకి అయిదో తరంలో జనార్దనభట్టు జన్మించాడు. వీరు బాందాలో వుంటూవుండేవారు. వీరికి తృతీయ సంతానం, పద్మాకరకవికి తండ్రి అయిన మోహనలాల్‌భట్టు వి. శ. 1743 లో జన్మించాడు. వీరు సంస్కృతంలో గొప్పపండితులు. మంత్ర శాస్త్రంలోగూడ పారంగతులట. తన అపారపాండిత్యం వల్ల పేష్వా రఘునాథరావు (నాగపూరు)దర్బారులోను, జయపురాధీశు డైన ప్రతాపసింహుని రాజదర్బారులోను గొప్ప ప్రతిష్ఠ సంపాయించారు. హిందీలో వీరు

గ్రంథ రచన చేసినట్టు కనిపించనప్పటికీ మంచి కవిత్వం చేస్తుండేవారట. వీరివి కొద్దిపద్యాలుమాత్రమే నేడు మనకు లభిస్తున్నవి. వీరి భాష చాలామధురంగా వుంది.

పద్మాకర్:

హిందీలో ప్రఖ్యాతి వహించిన ఆంధ్రుడు పద్మాకరభట్టు. వీరి అసలు నామధేయం ప్యారేలాల్ భట్టు. కాని ఉపనామంతోనే ప్రసిద్ధి కెక్కారు. పద్మాకరుని తరువాత యింత ప్రఖ్యాతి వహించిన హిందీకవి ఆంధ్రుల్లోనూ, హిందీరీతికాలంలోనూ జన్మించలేదు. "రీతికాలీన కవుల్లో పద్మాకరుడికి సజ్జన బృందం గొప్ప స్థానం యిస్తూ వచ్చింది. ఇంత సర్వప్రియుడైన కవి యీ కాలం (రీతి)లో పల 'బిహారీ'ని వదిలి మరొకరు లేరు. పద్మాకరుని రచనా రమణీయతే యీ సర్వప్రియతకు కారణం. ఈయన తన (రీతి) పరంపరలో పరమోత్కృష్ట కవి అయినట్టే ప్రసిద్ధిలో ఆఖరువాడు కూడాను. దేశంలో వీరిపేరు మారుమోగినట్టు మరోకవిపేరు ప్రసిద్ధికిరాలేదు" అని హిందీపండితు లందరూ ఏకగ్రీవంగా ఆమోదిస్తున్నారు. పద్మాకరు వీరకవిత్వం చేసినప్పటికీ శృంగారప్రధానకవి అనే చెప్పాలి. వీరు రచించిన వీరకావ్యం 'హిమ్మత్ బహాదుర్ బిరుదావళి' నాయకుడు (లక్నోనవాబైన సుజా ఉద్దౌలాయొక్క సాధారణ సేనాని) ఉత్తముడు కాకపోయినప్పటికీ వీరరసపూర్ణమైన గ్రంథం. ఈయన వీరరసాన్ని చక్కగా నిర్వహించారు. కాని శృంగార కవితకే వీరు ప్రసిద్ధిచెందింది. 'రీతి' పరిపాటిని నిర్వహించినప్పటికీ వీరి శృంగారకవితలో అశ్లీలత రాలేదు. మృదుమధుర పదశైలికీ, కోమలభావశిల్పసౌష్ఠవానికీ పద్మాకరుతో సరితూగ గల కవి రీతికాలంలో మరొకడు లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు

పద్మాకరుడు వి. శ. 1810 లో బాందా, లేక సాగర్‌లో జన్మించాడు. చిన్నప్పటినించీ పద్మాకరు ప్రతిభ అపరూపమైంది. తనపూర్వులకు అనురూపంగానే కొలదికాలంలో సంస్కృతంలోనూ, అనేక శాస్త్రాల్లోనూ గొప్ప పాండిత్యం సంపాదించాడు. దీనితోబాటు హిందీలోకూడ అసమాన ప్రతిభ ప్రాప్తించింది. పూర్వుల ప్రతిష్ఠనుబట్టి కొలది కాలంలోనే పద్మాకరుడు ప్రసిద్ధిచెందడం సహజమే కదా! రాజసభలలో తండ్రికి వున్న ప్రతిష్ఠను బట్టి పద్మాకరుని ప్రతిభకూడ అనతికాలంలోనే వికసించింది. అనేక రాజసభలలో గొప్ప సన్మానం దొరికింది. ఒకనాడు పద్మాకరకవి పీష్వా రఘునాథరావు ప్రశంసలో ఒక 'కవిత' (హిందీలో ఒకఛందస్సు) చదివి వినిపించారట. దానిమీద రఘునాథరావు సంతోషించి లక్షరూపాయలు బహుమానంగా యిచ్చాడట. పద్మాకర వంశీకులలో యిప్పటికిని ఆ ఛందస్సు 'లఖియా' అనే పేరుతో పిలువబడుతోంది. అనేకమంది రాజుల్ని ఆశ్రయించడం చూచి పద్మాకరుడు 'ధనలోభి' అని చాలామంది విమర్శకుల అభిప్రాయం. కాని యీ ఆరోపణ న్యాయ సమ్మతం కాదు. జీవితావసరాలకు ధనాన్ని ఆశించడం కవిదోషంకాదు. అయినా అప్పటి భారతీయ సాంఘిక రాజకీయాలే యింతమందిని ఆశ్రయించేందుకు పద్మాకరుని బాధ్యుణ్ని చేసివుంటాయి.

పద్మాకరుడు చాలావైభవంతో ఎప్పుడూ రాజభోగం అనుభవిస్తూ జీవితం గడిపాడట. ఎక్కడికి వెళ్లినా వెంట రాజపురుషుడిలాగ ఏనుగులు, ఒంటెలు, గుర్రాలు, సైనికులు, రథాలు, నలుగు రైదుగురు వారకాంతలు వుండేవారట. ఒకమారు పద్మాకరుడు సిబ్బందితో రావడంచూచి ఏదో గ్రామస్థులు రాజు దండెత్తి వస్తున్నాడని భయపడ్డారట. అప్పుడు వారి భయాన్ని పోగొట్టి శంకా సమాధానం చేయడానికి "నేను ప్రతాపసింహ మహారాజు గారికి కవిరాజు"నని ఆశుకవితలో చెప్పాడట.

పద్మాకరకవి జయపూర్‌లో వుండగా ఒక స్వర్ణకారిణి (కంసాలిస్త్రీ) తో అనుచిత ప్రేమ కలిగిందట. ఈపాపం వల్లనే వారికి కుష్ఠురోగం వచ్చిందని కింవదంతి. ఈ అపవాదు ఎంతవరకు నిజమో గాని కుష్ఠు కలిగిన మాట మాత్రం వాస్తవం. ఈరోగావస్థలోనే వాల్మీకిరామాయణాన్ని ఆధారంగాగొని 'రామరసాయనం', నీతిపరకమైన 'ప్రబోధపచాసా' అను గ్రంథాల్ని రచించారు, దీనితరువాత కుష్ఠు

నయమైందట. తరువాత వృద్ధాప్యంలో వైరాగ్యం చెంది గంగాసేవనంలో మిగిలిన జీవితాన్ని గడపడానికి కాశీపురం వెళ్లారు. ఈ రోజుల్లోనే లోకప్రియత నొందిన 'గంగాలహరి' అను గ్రంథాన్ని రచించారు. ఇచ్చటే 80 ఏళ్ల వయస్సులో వి. శ. 1890 లో (క్రీ. శ. 1833) తన అమరకీర్తిని వదలి దివంగతులైనారు. హిందీసాహిత్యంలో వీరికీర్తి అమరంగా వుండగలదు.

పద్మాకరుడు రాసిన గ్రంథాలు—(1) హిమ్మత్ బహాదుర్ బిరుదావళి, (2) జగద్వినోదం, (3) పద్మాభరణం, (4) జయసింహ బిరుదావళి, (5) ఆలీజాహ్ ప్రకాశం, (6) హితోపదేశం, (7) రామరసాయనం, (8) ప్రబోధపచాసా, (9) గంగాలహరి.

గదాధరభట్టు (ద్వితీయ):

తరువాత పద్మాకరవంశంలో ప్రసిద్ధి చెందిన కవి గదాధరభట్టు. ఈయన పద్మాకరునకు మనుమడు; మిహిందీలాల్‌భట్టు పుత్రుడు. వీరి జననం ఎప్పుడో తెలియదు గాని, వి. శ. 1955 కు సమీపాన స్వర్గవాసు లైనట్టు తెలుస్తోంది. వీరికి దతియా, జయపూర్, గ్వాలియర్ రాజసభలలో మంచి సన్మానం వుండేదట. వీరిగ్రంథాలు లోకప్రసిద్ధి చెందనప్పటికీ చాలా ప్రశంసనీయమైనవి, కావ్యత్వపూర్ణమైనవి అని మిశ్రబంధువులు రాస్తున్నారు. వీరి గ్రంథాలు—(1) వృత్తచంద్రిక, (2) కామాంధకం, (3) బిరుదావళి, (4) ప్రవీణేంద్రవిలాసం, (5) కైసరసభావినోదం, (6) దేశాటనవినోదం, (7) అలంకారచంద్రోదయం, (8) గదాధరభట్టకీ బానీ.

వీరి యనంతరం పద్మాకరవంశంలో ఎంతమంది కవు లయ్యారో విశదంకాలేదు. అముద్రిత గ్రంథపట్టికలో ఇంకా కొందరు కనిపిస్తున్నారు. కాని యిక్కడ అందరినీ పేర్కొన్నందువల్ల గ్రంథవిస్తరం అవుతుంది. వర్తమానకాలంలో శ్రీయుత బాలచంద్ర కవీశ్వర్ తైలంగ్, బి. ఏ. శక్తికొలదీ కొద్దిగా హిందీ సేవ చేస్తున్నట్టుంది. 'కవీశ్వర్' బిరుదు పద్మాకర కవినించీ వీరివంశంలో వస్తోంది.

గదాధరభట్టు (ప్రథమ):

ఈ గదాధరభట్టు భక్తి కాలంలోనివాడు; ఆంధ్ర బ్రాహ్మణుడు. జనన విషయం కాలగర్భంలోనే వుండిపోయింది. కాని 'భక్తమాల' ద్వారా చైతన్య ప్రభువుకు శిష్యు లైనట్లున్నూ, ఎప్పుడూ భాగవత పురాణ కాలక్షేపం చేస్తుండేవాడనీ తెలుస్తోంది. దీన్నిబట్టి వీరు వి. శ. 1580 వరకూ జీవించివున్నట్టు తెలుస్తోంది. ఒకరోజున బృందావనంలో చైతన్య ప్రభువుకు ప్రముఖశిష్యులైన జీవగోస్వామి గదాధరభట్టు రచించిన రాధాకృష్ణుల ప్రేమ సంబంధమైన ఒక మధుర గీతాన్ని యిద్దరు సాధువులు పాడుచుండగా విని ముగ్ధులై యీ క్రిందిశ్లోకం రచించి గదాధరభట్టువద్దకు పంపించారట:

> "అనారాధ్య రాధాపదాంభోజరేణు
> మనాశ్రిత్య బృందాటవీం తత్పదాంకం,
> అసంభాష్య తద్భావగంభీరచిత్తాన్
> కుతః శ్యామసింధోః రసస్యావగాహః."

ఇది చదివి కవిభట్టు మూర్ఛితుడయ్యాడట. తెలివివచ్చిన తరువాత బృందావనంవెళ్లి చైతన్య ప్రభువుకు శిష్యు డయ్యెను. భట్టు చాలా భావుక వ్యక్తిన్నీ, పరిపూర్ణమైన భక్తి కలవాడూ నట. సంస్కృతంలో మంచి పారంగతుడు. వీరి హిందీరచన 'ధ్యానలీల' ఒకటే లభ్యమైంది. వీరి హిందీభాష సంస్కృతగర్భిత మవుతూనూడ చాలా వుపయుక్తంగానూ, లాలిత్య పూర్ణంగానూ వుంటుంది.

గోరేలాల్ భట్టు:

పద్మాకరకవికి ముందు లోకప్రసిద్ధి చెందిన ఆంధ్రుడు గోరేలాల్‌భట్టు. కల్పిత నాయికానాయకుల కాగిలింతల్లో లొట్టలు వేసుకొంటున్న రీతికాలపు రోజుల్లో భూషణమహాకవి తరువాత వీరరసాన్ని పోషించినవాడు గోరేలాల్‌భట్టు. వీరి ఆశ్రయదాత బుందేల్ కేసరి ఛత్రసాలుడు. శివాజీ లాగానే దేశస్వాతంత్ర్యానికి పోరాడిన మహాయోద్ధ. ఛత్రసాలుని ఆలంబనంగా తీసుకొన్నందువల్ల గోరేలాల్ కవితకు గొప్ప ప్రతిష్ఠకలిగింది. రాష్ట్రీయ కవుల్లో భూషణకవి తరువాత యితనిదే స్థానం. వీరి కవితాశక్తి చాలా